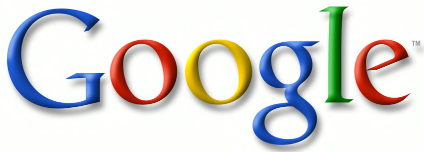
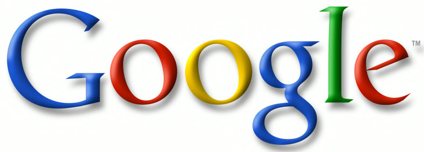

Google





NYPL RESEARCH LIBRARIES
3 3433 06825253 9



661

Breve fra en bedre Verden

i Modsætning til

Breve fra Helvede,

udgivne

af

Woodstone.

Derfor dømmer ikke Noget før Tiden indtil Herren kommer, som skal føre til Lyset det, som er skjult i Mørket, og aabenbare Hjerternes Raad; da skal Hver vederfares sin Ros af Gud!
Pauli 1 Br. t. de Cor. 4—5.

2det Oplag.

Kjøbenhavn 1869.

Trykt hos Carl Lund.

Forord.

Breve fra en bedre Verden fortjene under alle Omstændigheder en Tiltro, som man ikke tør tillægge Helvedbreve. De Første ere affattede i forsonlig og christenkjærlig Aand, de Sidste vidne om Bitterhed mod og Had til Menneskeheden, om en Lyst til, ved Magt og Trudsler, at betvinge eller kue Aanden til at følge en bestemt Retning. Evangeliets billedlige Fremstillinger skulle ikke benyttes som Argumenter til at bestyrke en Tro paa et sandseligt eller sandsfærdigt Helvede eller til derfra at udlede Berettigelse til at stemple Verden og Menneskene som Helvedes Bytte. En Dom herom kan ikke være tvivlsom. Nærværende Breve fra en bedre Verden fortjene ogsaa Vidnesbyrd om deres fuldkomne Authenti. Man skal hertil ikke føie nogen Henstilling om, hvorvidt det er Ret at troe paa disse Breve eller ikke.

Ligesaa lidet skal jeg affærdige dem, der kunne attraae Kundskab om, hvorledes Brevene ere komne

mig tilhœnde, med en plump og uværdig Afviisning, men kun tillade mig at henvise til Forfatterens Anonymitet, der maa give tilstrækkelig Forklaring af min Taushed til det nævnte Spørgsmaal.

Naar man dristig vover at paastaae: „at Breve fra Helvede ville blive Mange til Frelse og kun Enkelte til Fordærvelse", saa tør jeg ligesaa dristigt paastaae: „at bemeldte Breve fra Helvede netop ville fremkalde det modsatte Resultat, forsaavidt de ikke lægges tilside med Afsky!"

Jeg kan kun ønske, at nærværende Breves Gjennemlæsning maa vække Liv og Tillid til: „at kun ved Mildhed og Forsonlighed opnaaer den sande Christen Nydelsen af den gode Hyrdes forbarmende Kjærlighed!"

Den, der skriver Helvedbreve som de berørte, tør i Sandhed ikke paaberaabe sig urokkelig Tillid til Jesu Kjærlighed, thi den Lære, som foraarsager Uro og Pine, er ikke i Jesu Aand eller af hans Hjerte, den er falsk!

Viis din Tro i dine Gjerninger, frygt Gud og følg hans Bud, da betræder Du Veien til Salighed!

Woodstone.

Breve fra en bedre Verden,

i Modsætning til

Breve fra Helvede.

I.

Jeg laae paa mit Yderste, havde været bevidstløs, men var atter kommen til Besindelse. Jeg saae mine Omgivelser opløste i Taarer, rakte hver af dem min Haand, som de kyssede, og jeg nedbad Herrens Velsignelse over dem Alle. De spurgte mig deeltagende, om jeg var lidende, men jeg følte kun Afkræftelsen tiltage mod en blid Overgang, og da jeg yttrede, at min Tilværelse vist ofte havde været berørt af Syndens Tillokkelser, kom Samtalen derved til at dreie sig om religieuse Æmner, og med inderlig Tilfredshed blev jeg gjennemtrængt af de smukke, forsonlige Fortolkninger af Bibelens Ord, som en tilstedeværende hæderlig Geistlig gjengav, og som bleve det Modsatte af disse ilde anvendte Forsøg paa at skræmme Mennesket i dets Tilværelse paa Jorden ved at fremstille den hele Slægt som Lastens Børn, der kun blive værdige til Herrens Straf, til Helvedes Piinsler.

Jeg modtog en herlig Opfattelse af, at de Sa-

lige have meget at meddele os, jeg forstod, at Menneskets Begreb om Gud maatte, for at kunne være reent, aldrig være berørt af noget Begreb om et Helvede, og at det maatte kaldes formasteligt at give Fortolkninger af Skriften som Tvangsmidler til Synderes Omvendelse, istedetfor: „at Alt, hvad der i Bibelen forekommer uklart, skal gives den smukke, forsonlige, beroligende Fortolkning, der synes kun at turde være overeensstemmende med de velsignelsesrige Egenskaber, man tillægger Gud". Det er i al Fald meget mindre end smukt at ville udsaae i Verden et Begreb om Piinsler efter dette Liv, i en Udelukkelse fra Herrens Naade, og naar Evangeliet fremstiller for os den rige Mand i Pine, saa bør dette Argument ikke misbruges, men kun fremtræde med simpel Forklaring som Bibelens Exempel paa, at Mennesket bør ved exemplarisk Vandel søge at undgaae Herrens Revselse. At der hos Gud gives Straf for Synderen, saavelsom Belønning for den Dydige, tør jo ikke betvivles, men at henføre Stedet for Straffen til et Helvede, synes at føre tilbage til Trudslerne i de papistiske Tvangsmidler, ja synes at minde om et Middel til at gjenindføre Aflad. Og er det en Geistligs Sind, fra hvilket slige Begreber udsaaes, da beklager jeg det Samfund, der ledes af en saadan Geistlig, og som lader sig anfægte af de mørke Skildringer. Jeg omskriver Sætningen og paastaaer: „*at Sindsfostre* som Breve fra Helvede ville blive

Mange til Forbærvelse og maaskee kun Enkelte til Frelse." Ere Menneskene saa slette, saa forbærvede, som de ere skildrede i de nævnte Breve, eller ere Skildringerne Fostre af en sygelig Trang til at tilvende sig et Aandsherredømme, for at kunne uddele naadig Husvalelse? Jeg har Grund til at befrygte det Sidste, og jeg tør udtale min ufravigelige Overbeviisning, den jeg skal søge at bibringe mine Medmennesker: „at Herren tildeler den Sognehyrde, der giver Fortolkninger af Bibelen deres sande, milde, forsonlige Forklaringer, sin rigeste Velsignelse og sin fulde Berettigelse til at tildele Medmennesket Tilsagn om, at der i den gode Hyrdes forbarmende Kjærligheds Favn findes fuldkommen Sikkerhed og Fred, medens der i at opstille Skræmmebilleder med et Helvede ligger et Supremati, som kun falskeligen søges mildnet med en Henviisning til, at der dog kan gives Kjærlighed."

Foranførte var Gjengivelser af min Tro, og ei var jeg uden Anger over meget, som jeg indsaae burde have været anderledes, men jeg turde holde mig til min Gud og min Frelser, thi jeg vidste jo: „at selv den meest forbærvede Synder vilde finde Naade, om endog Herrens Straf for begangne Synder i Verden først maatte imødesees, men Herrens Straf er ingen Tortur eller Piinsel, den tør kun fremstilles som et alvorsfuldt, et strengt, *faderligt Middel til at* luttre Aanden, for at gjøre

den værdig til den senere Naade. Midlet er os ubekjendt, men uagtet vi kunne forestille os det smerteligt at gjennemgaae, fordi vi tør antage Regnskabet strengt nøiagtigt afpasset i Henhold til Syndernes Antal og Størrelse, maae vi dog aldrig kunne berøves Tilliden til, at enhver Smerte bliver fulgt af Ro og Fred, og ingensinde vil Straffen blive, — som den lumskeligen fremstilles enkeltviis eller af de fanatisk Mørksindede, — en saadan Piinsel, at den blotte Tanke derom kunde virke til frygtelige Sindslidelser. Ved skrækindjagende Beskrivelser af den kommende Marter kunne disse fremkaldes, og netop fravriste de Svage Tilliden til nogensinde at komme til at nyde den gode Hyrdes forbarmende Kjærlighed. Jeg følte en Husvalelse i Tanken, i Bevidstheden om: „at det, selv for den værste Synder, ei turde betegnes som for silde at omvende sig," og dermed kunde jeg finde Beroligelse i mine sidste Øieblikke.

Det stod klart for mig: „at Den, der havde gjort meget Ondt, men kun lidet Godt, dog, ved at have kunnet gjøre, om end kun lidet Godt, besad af det Frø, hvorfra Naaden skal udspringe, og i den mindste Deel kan ligge Angerens Spire, der kan udvikle sig til Angerens Blomst og Frugt. Kun et Gran behøves til en heldig Udvikling, og det kan dertil aldrig blive for silde. Det er kun den fanatiske Sværmer, der vil betegne sit Medmenneske som *sat ud af Stand* til at kunne angre, og som ei be-

tænker: „at det Menneske, der, i Følelsen af at have handlet lastefuldt, betegnes som et Fortvivlelsens Bytte, netop gaaer til Angerens første Stadium."

Jeg behøvede ikke at frygte Døden. I Sygeværelsets Dunkelhed, i den naturlige Stilhed, der herskede, saae jeg kun den dybe Agtelse, man vedligeholder i Afskedens Øieblikke, og af den deeltagende Opmærksomhed for Den, der drager bort for stedse, fornam jeg kun et sidste Hygge, en forsonende Følelse for det tunge Farvel!

Du gaaer bort som andre Dødelige, til Herrens Naade. Dette var min Trøst, og den Trøst skal hvile over Menneskeheden: „at der skal ikke herske Sjælequal i Dødens Øieblikke, thi Herren kalder vel til Regnskabet, men det er jo under den Algodes Scepter, vi henflyttes. Han er alene Menneskets Dommer, og af Hans store, faderlige Retfærdighed udøves ingen Rædselsstraffe. Fat Dig, Medmenneske, det er kun det vrange Sind, der søger at paavirke Dig med qvalfulde Skildringer af tilkommende Elendighed. De feile dybt, thi deres Phantasibilleder staae i Strid med den guddommelige Sandhed og Kjærlighed."

Saa tænkte jeg, saa følte jeg, og endnu mod mit sidste Øieblik kunde jeg bede til en barmhjertig Gud om Fred og Velsignelse over alle Mennesker. Endnu engang strakte jeg mine Hænder ud mod mine *Nærmeste til et* velsignende „Lev vel", og

og jeg blev henført i en Tilstand, som ikke kan beskrives, idet jeg samtidig følte den tungeste Smerte ved Rensningsprocessen, ved Siden af et sødt Haab om Naadens Tid. Alle, som omgave mig, vare i lignende Tilstand, og indbyrdes Samtaler vexlede med Herrens Forklaringer af hans givne Ord og Skriftsteder.

Den Første, der iøvrigt tiltalte mig, var en ung Qvinde, som sad i en affides Række af Sæder og saae længselsfuldt efter en Barnesjæl. Det var en Moder, som i Unatur havde aflivet sit Barn, og dette var her adskilt fra Moderen, hvis Smerte over den begaaede Synd var gribende; men ogsaa Herrens Ord og Herrens Formaninger gjorde Indtryk, som man ei kan forestille sig, og som, med hver Dag der kom, bleve beaandede af en mildere Følelse, der var betegnende for Straffens Formindskelse, dens Aftagen. Denne Qvinde havde været længe i Himlen, og endnu vilde der hengaae lang Tid forinden Fuldkommenheds-Tilstanden vilde indtræde. Hun græd, og jeg kunde føle hvor velgjørende det var at fælde Taarer.

„Jeg kan see mit Barn, og ei tør jeg favne det“ — sagde hun — „men det er Herrens Straf for min Synd paa Jorden.“

„Hvorfor dræbte Du Barnet?“

„Nød og Skamfuldhed drev mig til Ugjerningen, om hvis Beskaffenhed jeg ei havde det rette

Begreb, og ikke ihukom jeg: „at Herrens Øine hvilede over Alt," saa at min Gjerning, om den kunde have været skjult for Verden, dog ei kunde skjules for Gud. Men eiheller for Menneskene kunde min Synd skjules og Menneskene dømte og straffede mig. — Jeg føler nu det Sande i Brevet til de Hebræer 12. 11.: „Men al Revselse, medens den er nærværende, synes ikke at være til Glæde, men til Bedrøvelse; men siden giver den igjen Dem, som derved ere øvede, Retfærdigheds salige Frugt!" Det er Herrens Indflydelse, det er hans Forklaring, der giver mig denne Trøst!

Jeg saae mig om, med Beundring af alt det, der viste sig for mig, thi hvad her forekom, knyttede sig til Erindringen om mit jordiske Liv, men der var en Glorie udbredt over det Hele, som uvilkaarligt berørte alle Strenge i mit Indre til en sand Erkjendelse af Guds Storhed, Magt og Herlighed! Alt var simpelt, men en gaadefuld Afspeiling af Naturens Frembringelser, en Fremstilling af de Idealer, hvortil Menneskeheden bør stræbe!

Herren talte, og Alle lyttede til hans Røst: „Jeg, Eders Gud og Fader, har hjemkaldt Eder til den Himmel, hvorfra I bleve udsendte, og for at I skulle aflægge Regnskab for Eders Gjerninger." Saa talede Herren, og det var som om man fornam, hvorlunde Herrens Røst blev i samme Nu gjengiven i *utallige* Retninger, og med Stemmen

fulgte Lysets, Klarhedens, Fuldkommenhedens Ov
vægt!

Nu fornam man med Et som et Præludi
paa et vidunderlig deiligt Instrument, og deres
istemmede Alle med gribende Toner: „Vor G
han er saa fast en Borg!" Det var en Høitideligh
som ei kan beskrives, det var en Bøn i et Ch
der tonede over hele Verden, og hvis Toner svæv
i mageløse Harmonier, indtil de svandt for en h
tidelig Taushed, der mægtigt afsluttede disse Ø
blikkes Functioner. Med denne Ro finder jeg
passende at afslutte mit første Brev!

II.

Vidunderligt, man skriver, og man udretter Meget til samme Tid, som om Aanden var deelt i mange Retninger, og som om den arbeidsvante Haand kunde beskjæftige sig til samme Tid paa mangfoldige Maader. Herrens Hjem kaldes i Verden med Ret „Lysets Boliger", thi her findes Oplysningens Fuldendthed, her hersker en evig Klarhed, et evigt Lys. Her er ingen Afvexling af Dag og Nat.

I, som leve paa Jorden, frygter ikke for et Mørke, thi det findes ei her; der gives Eder falske Forestillinger om et Mørke i Helvede; dette existerer ikke. Det er den mørke Sjæls skumle Ideer, hvormed den vil fremtvinge en saadan Rystelse hos Eder, saa at I stedse skulde blive den underdanige. Herren siger: „Mit Herredømme skal ikke befæstes ved Frygt, men ved Kjærlighed," og ved Skriftens Ord om det yderste Mørke skal forstaaes: „Angerens og Revselsens Culminationspunkt, thi Smerten har sin tiltagende, som den har sin aftagende Styrke og Omfang, *afpasset efter* Syndernes Mængde."

Jeg overveier hvad jeg har læst, saa meget jeg har gjennemgaaet, men til samme Tid maa jeg arbeide hen til at oprette hvad der var forsømt eller forfeilet, og Alt i denne forunderlige, uforklarlige Affonings-Tilstand; men uagtet jeg med nagende Smerte er gjennemtrængt af Gjengjældelsens Virkninger, der ytter sig indtil Vederlag for den mindste Skygge af Feil paa Jorden, saa har Herren dog mildnet Smerten ved at stille det lyse Maal i Udsigt: en fuldkommen reen og forklaret Tilstand.

Her, det eneste Sted og Hjem for dem, der forlade Jordlivet, er ingen Jammer og Vaande for den arme Sjæl, saa siger jeg Dig, mit kjære Medmenneske, at Du ei skal henfalde til eller forgaae af Gru og Forfærdelse! Herren er den retfærdige, den milde Dommer, der paataler dine Synder, men han giver Dig Udsigt til hans Naade! Derfor skal Du bede ret inderligt for Dig selv, for dine Nærmeste, for dine Medmennesker; og, naar Du en lang Nat kaster Dig om paa dit Leie uden at kunne finde Hvile, naar Du føler Nag over urette Handlinger, eller Du har simple Sorger og Bekymringer, da ihukom din Bøn, lad den lyde fra Dig med Alvor og Oprigtighed, lov i Gjerningen at følge hvad Aanden og Ordene udtale, og Du vil blive beroliget, din Lidelse, din Smerte vil forsvinde og din Søvn vil blive rolig under Indflydelse af Herrens Paavirkning til Sindets Ligevægt. Det

Haab, hvormed Du vaagner næste Dag til ny Naade, nye Forhaabninger, skal ikke svigte Dig, naar Du holder dit Løfte!

Naar Du beder smukt og inderligt, naar Du handler efter din bedste Overbeviisning og i Henhold til de Dig foreholdte moralske Anviisninger, da kan Du være berettiget til at føle Dig tilfreds i Sindet, og hvad Gud har frembragt skal Du forstaae at benytte til dit og dine Medmenneskers Gavn og Bedste. Gud har ikke beriget Jorden med sine Velsignelser, uden at de skulde komme Menneskene til Nytte og Fornøielse; men han har dertil givet Mennesket Forstand til at dyrke de foreliggende Elementer, for at dette selv skal bidrage til sit og sine Medmenneskers Underhold, og i hvad der er udbredt for Mennesket skuer dette Herrens naademilde og velsignende Haand!

Kun Letsind og Last forspilder Herrens Velsignelse, men Omvendelsen kan atter føre til Herrens Naade. Og ei skal Mennesket henfalde til en ørkesløs Beden og Bønfalden, thi ogsaa derved vil han fremkalde Modgang for Livet; Mennesket skal arbeide, handle, virke smukt, thi deri ligger fuldt saa megen Gudsdyrkelse som i at bede og bønfalde. Med Arbeidet følger en indre Tilfredshed, og denne er det, der giver Mennesket sin berettigede sande, milde Tilværelse!

Driv *ei Spot* med at udtale: „lykkelige, o,

lykkelige Menneske," eller med at nævne den Elendigste paa hele Jordens Kreds lyksalig mod den, der indgaaer til det andet Liv, eller med at afmale et Helvede efter dette Liv, hvor Ulykken skulde være fuld Virkelighed, til Forskjel fra, at den var indbildt i Verden, thi hverken her eller der er Skin eller Skygge, men Alt er Virkelighed. Ulykke rammer, Uheld møder paa Jorderig, og Mennesket bøier sig med Smerte under Tilskikkelserne, men ogsaa mangfoldige Velsignelser udfolde sig for Menneskeheden, og skulde det da være Mennesket formeent at nyde disse Goder i en Følelse af lykkelig Tilværelse? Det er vel sandt, at hvad Herren tildeler enkelte Mennesker af Overflod kan misbruges, men for saadant Misbrug kommer ogsaa Herrens Straf, maaskee begyndt seent i Verden, dog altid naar Mennesket er vendt tilbage til Herrens Hjem, hvorfra det blev udsendt.

I Glæden over det Skabte og i Anvendelsen efter den Anviisning, Gud har tildeelt Mennesket i Aand, Tanke og Opfattelse af Herrens Ønske og Villie, ligger dog den skjønneste, den ædleste Pleie af Hjertet og Menneskets moralske Hverv. Hele Naturen er jo opfyldt med smilende Elementer; Jordens Frembringelser, Fuglenes Sang, Dyrenes Nytte tvinger jo det gode Menneske til Tilfredshedens Smiil, og allerede deri ligger en Tak til Herren *for hans* velsignede Gaver, som med den simple,

smukke Bøn, der udtaler Erkjendtlighed mod Forsynet, modtages af Gud med Velbehag.

Sindsbeskaffenhederne ere høist forskjellige, og det hører til det gode Menneskes Hverv paa Jorden at arbeide paa at mildne det hos Medmennesket forekommende mørke eller, som det ofte kaldes, „onde" Sind, men ei ved Haardhed eller streng Tvang, det skal være ved Moralens Overvægt, belyst fra Tanke og Gjerning, der skal paavirke til og fremkalde de blidere Følelser. Den, der vover at misbruge sin overlegne Aand til at fremkalde hos Medmennesket en aandelig Tvang, kan netop vente at blive betegnet som den, der driver et djævelsk Gjøglespil!

Fortæl ei om en legemlig Smerte i et Helvede, thi dette og den existere ikke tilsammen, men der gives en aandelig Smerte i Herrens Hjem for mange Mennesker ved et Tilbageblik paa Jordlivet.

Jeg føler denne Smerte, der har sine Grader, mildere og strengere. Den kan ikke beskrives eller betegnes ved Sammenligning, og da jeg i Verden ikke havde begaaet forsætlig grove Synder, saa blev jeg henført under en mildere Doms Virkninger.

I min Ungdom havde jeg havt en Tilbøielighed for en ung Dame, og det forekom mig, at hun optog min Hyldest med Velvillie, og at hun gjengjældte mine Følelser, som om jeg turde nære fuld Tillid til hendes Troskab. Længe havde jeg været tilbageholden, thi jeg følte det som en Pligt ei at foretage et

afgjørende Skridt, forinden jeg blev istand til at sætte Foden under eget Bord, som man siger, eller før jeg kunde tilbyde hende et venligt og sorgfrit Hjem. I længere Tid havde jeg levet paa venskabelig Fod med et ungt Menneske af min Alder, og jeg fik Leilighed til at introducere dette Menneske i Elnas Forældres Huus. Her udviklede han et overordentligt Conversationstalent, og han henvendte Talen meget til Elna, uden at jeg dengang havde Anelse om, at der kunde ligge nogen speciel Tendents i Johans — saa hed han — erotiske Tale. Jeg var tryg i min Tillid, og i denne Trygheds-Tilstand foretog jeg en Reise for længere Tid, efter hvilken jeg vilde blive istand til at bosætte mig og formeligt anholde om Elnas Haand, men ved min Tilbagekomst saae jeg Situationen forandret; Elnas Forhold til Johan var blevet inderligt, og mit Haab tilintetgjort. Jeg havde betragtet denne Dame som et Ideal af Skjønhed og Elskværdighed, det var min første Ungdoms-Tilbøielighed, og derfor blev jeg bragt til Fortvivlelse ved at see mig skuffet i mine Forventninger. Jeg begyndte med at fremføre Bebreidelser mod Elna, men hun henviste mig kort til Johan, og jeg skyndte mig med at insultere ham som en fræk Skurk, der havde forstyrret min Lykke. Følgerne bleve en Duel, i hvilken jeg beskadigede hans Arm, saa at han blev *Krøbling, men dette* forandrede ikke Forholdet imel-

lem ham og hende, thi kort efter at hans Saar vare lægte, efter en Amputation af den ene Arm, bleve Johan og Elna forenede. I lang Tid derefter var jeg tungsindig og mørk; mine Tanker vare egoistiske, thi jeg ansaae mig for at være et ligesaa godt Parti som Johan, hvad det personlige Ydre angik, og jeg maatte vel ogsaa i det Hele synes at være fuldt saa god som Johan, men jeg begyndte dog at føle Selvbebreidelse over at have ladet mig henrive til en Heftighed, der medførte ulykkelige Følger for et Medmenneskes Legemsfriskhed, og jeg lærte at indsee det Taabelige i et Forsøg paa at tiltrodse sig Følelser.

Jeg møder dem nu her Begge, og mit bønlige Blik til Forsoning bliver besvaret med en Henviisning til Herren, som siger: „Salige ere de Rene af Hjertet, thi de skulle see Gud!" „Salige ere de Fredsommelige, thi de skulle kaldes Guds Børn!"

„Det er Herren i Aand, det er Herren i Sandhed, som vi her betragte, som vi bøie os for, og som luttrer os til Salighed. Vi nyde Herrens Fred, og han kalder os sine Børn!"

Saaledes, o Menneske! kan ogsaa Du nævnes Guds Barn, men gjør Dig værdig ved din moralske Vandel, ved smukke Gjerninger, til at kaldes Guds gode Barn!

III.

Tiden er inddeelt her til Aandens Gjerninger, og uagtet vi bevæge os i det evige Lys, kunne vi dog fornemme Verdens Afvexling af Dag og Nat. Alt, hvad vi paa Jorden oplevede, staaer for os i klar Erindring, og denne hviler i Sjælen som et Net af Traade, moralske og syndefulde, hvilke sidste uddrages til Tilintetgjørelse, indtil de moralske staae alene tilbage og give Sjælen Adkomst til den evige Salighed. Den tunge Smerte ved de syndefulde Traades Uddragelse lader sig ikke beskrive, men hver saadan svindende Traad erstattes ved tiltagende Spirer af Haab.

Bevægelsen er fri, og Kraften til det Bedre tiltager. Der er en Slags Hvile her, saaledes som Herren i al sin Klarhed og Omhu har givet Afvexling Betydning for sit hele Værk. Men Hvilen er ei som paa Jorden en Søvn, en Ro; den er Aandens Løsning fra den til Affoning for begaaede Synder tildeelte Smerte, i de Øieblikke, da den deeltager i den aabenbare Gudstilbedelse, medens den dog stedse er opfyldt af en indre Bøn og Tak til Herren.

Jeg følger ikke noget Instinct, thi her oplades Fornuften, og man lærer at indsee hvad der er Ret, for at handle derefter. Sjælens Hjem er en Forherligelse af det jordiske Hjem, og maatte man paa Jorden have ladet sig forlede til at kaste Skygge paa eller vrænge ad Noget eller Nogen, maatte man der have udtalt sig med Haan og Spot om Personer eller Ting, da føle vi her, hvor urigtigt vi saaledes havde handlet, og vi sande Jesu Ord, naar han siger: „Men hvi seer Du Skjæven, som er i din Broders Øie, men Bjælken i dit eget Øie bliver Du ikke vaer?" Ja, sandelig, den onde Orm, der gnaver igjennem Fortællinger om slette Foretagender i et Helvede, vidner om, at Bjælken er stor hos, men ei iagttagen af Fremstilleren, der gjerne vil befatte sig som med et Anathema mod sin Næste, for selv at synes den rette troende Christen. Du feiler storligen. Den sande Tro er ikke en ydre Tilbedelse, et helligt Skin, en tom Tale; den sande Tro er ikke en tom Forestilling om, at det Uforklarlige skal betragtes som forstaaet eller opfattet, saaledes at altsaa Fornuften gives fangen; thi den sande Tro bestaaer i: „at man af Bibelens Ord lærer at opfatte det Forklarlige, det, der passer til Fornuftens Udstrækning, og giver det Lærte Anvendelse for Livet." Gud forlanger ei mere af Dig, end din Aand og dine Evner formaae at opfatte, *og glem ei, at din Aand* styrkes ved fornuftig Brug

af de Dig tildeelte physiske Kræfter til Nytte, Gavn og Glæde! Og føler Du Dig din Næste overlegen i Aand, da veiled ham smukt om Livets moralske Pligter, naar han ei forstaaer at opfatte dem, eller naar han vildledes af Ildesindede; men fordærv ei hans Tilværelse med at danne ham til en hykkelsk Sukkende, til en villieløs Maskine.

Lidenskaber og Lyster ere vegne fra Den, der indtræder i Himlen, thi i Herrens Hjem findes ei Tilbøieligheder, for hvilke Stoffet maa mangle. At de findes paa Jorden, iførte Kjødet, er naturligt, som henhørende til den menneskelige Skrøbelighed; men i Guds Himmel kan der ikke findes kjødelige Drifter, hvorimod Misbrug paa Jorden af det, der var nedlagt i Kjødet, rammes af Revselse hos Gud! Al Idræt til det Bedre er her Sandhed og Virkelighed, som fornemmes med sand Tilfredsstillelse, og intet Forfængeligheds=Væsen berører os, thi det Tomme og Forfængelige, der kan forefindes paa Jorden, ophører med Overgangen til det bedre Liv.

I Herrens Hjem findes ei Kirker, Theatre eller deslige menneskelige Foranstaltninger, men Naturens Pragt er udbredt overalt og vedligeholdt i sit Evigheds=Præg. Man skuer klart det Hele, thi her kan ikke herske Indbildning, og heri kunne vi ogsaa sande Bibelens Ord, der sige: „hos Gud er ingen Skygge eller Tanke af Omskiftelse!“

Her er Intet at sætte i Scene, intet Palads,

ingen Huusholdning i legemlig Forstand; her forefindes ei underordnede og overordnede Bestillinger, som Fortsættelse af Livsvaner. Fredens og Velsignelsens Ro udelukker Spørgsmaal om physisk Styrke eller bevæbnet Magt. Hvo som paa Jorden syndede, Mand eller Qvinde, i Utugt og overvættes Nydelse af den forbudne Frugt, lider her sin strenge Revselse ved, at Sjælen befries fra den legemlige Smitte.

Mange Bekjendte seer jeg her, og man lærer Alle at kjende. Naar jeg sender Eder Manges Hilsen, da modtag disse Hilsener med den fiintfølende Verdens moralske Væsen, der skal hædre Familierne og volde dem megen Glæde. De Henfarne have Fred og følge Veien til den evige Salighed!

Herrens Hjem strækker sig over hele Universet, og kan ikke betegnes ved nogen geographisk Beskrivelse. Der gives ingen Grændse, thi Rummet er uendeligt.

Der findes intet afmærket Pinested eller Paradiis, men der er et Rum, en Afstand, imellem dem, der luttres, og de Salige. Her findes altsaa eiheller nogen Djævlekrog, eller et Opholdssted for Fordømte, thi Herren dømmer, men fordømmer Ingen. Hvad de Syndefulde see er en Aabenbaring om det Kommende, men det, vi see, see vi ingenlunde med Forpiintes vansmægtende Blikke, hvorimod vi betragte

med Længsel den Deel af Herrens Hjem, som er Opholdssted for de Salige.

Det er en Selvfølge, at man ei lader sig Sligt fortælle, naar man seer og opfatter det selv klart og aabenbart; og her er ei Spørgsmaal om Tid, naar man føler den jevne Fremadskriden til det salige Maal. Overgangens Øieblik betegne vi i Sandhed som den lykkelige Stund. Lysets Glands i Herrens Bolig er ikke flygtig og den kan her ei nydes med bitter Følelse, thi den er et Led af Herrens forklarede Tilstand.

Floder og Strømme findes i Verdensaltet, men kun som forherligende Bidrag til Naturens Skjønhed, og hver Function er uforstyrret af nogen Slags ydre eller uheldig Paavirkning. Hvad vi see er vidunderlig deiligt, med stedse rige Afvexlinger, saa at vi ere opfyldte af Beundring for Verdens Herskter!

Alt, hvad der foregaaer i Universet, foreligger for Herrens Kundskab, og i Regnskabens Bog har Enhver sin Conto. Kvalme, Vammelhed, Brøvl m. v., som forekommer paa Jorden, ere henhørende under de legemlige Væseners Eiendommeligheder, og vi have oplevet disse Onder i det menneskelige Liv, men fra Lysets Boliger ere de udelukkede, og de forekomme kun i Erindringen, eller, hvor nødvendigt, i Renselsesprocessen. Vi følge ogsaa en Logik, men Moralens, og ei Ironiens eller den, der søger falske Lærdomme.

Daarskaber og Forfængeligheder kunne hobe sig op paa Jorden, men Forsynet har indskrænket disse Onder alene til Jorden.

Lad det være Dig nok, o Menneske! at Du kommer til Lysets Boliger, hvor Herrens Orden er den herskende. De aandelige Sympathier, hvorom her alene kan være Spørgsmaal, ere Dele af vore Idrætter. Slægterne boe ei i nogen afmærket Adskillelse, der tages intet Hensyn til Racen, men vel til en Udvikling af Aand og Hjerte. Pladsen er uendelig, saa at der ei er Spørgsmaal om Trængsel. Religionsforskjel paa Jorden har ingen særlig Indflydelse i Himlen, kun at de sande, rettroende og ærlige Christne have, ved deres christelige Færd paa Jorden, opnaaet en Afkortning i Veien til Salighed; men Gud kalder alle gode Mennesker paa Jorden sine Børn, medens han derhos giver de christne Mennesker et Fortrin til at belære deres uvidende Medmennesker og de Vantroe om hans Rige og om Veien dertil.

Intet Nag og ingen Begjærlighed kan nævnes som en Tilværelsens Lov i Himlen, men Synderen er gjennemtrængt af Anger over de Lyster og Begjærligheder, som han fulgte paa Jorden, og han seer nu med Modbydelighed tilbage paa Misgjerninger, som han forøvede der. Den Gjerrige paa Jorden er uden Begjærlighed i Himlen, hvor der ei er Spørgsmaal om Penge; Vellystningens Uteerlighed var *en kjødelig Lyst, som* forsvandt med Legemet;

Fraadserens Hang til Mad og Drikke var ogsaa en Kjødets Lyst, der blev adskilt fra Sjælen ved dennes Hedengang, og Morderens Gjerning blev uforandret som lastefuld Handling, medens Mindet om den fulgte Sjælen til Herrens strengeste Straf. Hver den, som saaledes i Jordlivet har ladet sig henrive af syndige Lyster og Begjærligheder, bliver stillet for Herrens Domstol, og Herren alene er Menneskets rette Dommer, der afveier og afmaaler med Retfærdighed. De, der viste Sløvhed eller Forsømmelighed i Verden, ville her finde deres Attraa efter at oprekte og erstatte fyldestgjort ved Bøn og Anger, thi den Gjerning, der ikke blev udrettet paa Jorden, kan ikke fuldføres her, ligesaa lidet som nogen jordisk Gjerning her kan omgjøres.

Atter gjentager jeg, at der er intet Helvede, og at det er formasteligt at bruge Guds Navn ved Siden af en Trudsel med en Selvpine forinden den endelige Dom. Troen paa Guds Søn skal ikke anføres som det fundamentale Begreb om Tro, ligesaa lidet som saadan Tro bør opstilles som en ufravigelig Betingelse for at indgaae til Naaden; men naar vi opfatte Begrebet om Forsynet, naar vi forstaae Betydningen af, „at Guds Herredømme hviler i Treenigheden, Faderen, Sønnen og den hellig Aand", da er Bøn og Arbeide, under Indflydelse af denne Bevidsthed, en hellig Gjerning, som uden Forargelse kan ledsages af Mildhed og Erkjendtlig-

hedens Smiil. Og mindes vel, I ædle, milde, aabne Christne: „at den Omstændighed, at I bleve deelagtige i Jesu Lærdomme, ikke berettiger til en Fordømmelse af Mennesker, som hidtil ei naaede Eders Kundskab, og at dertil end mindre noget Menneske tør troe sig berettiget til, ved fortvivlelsesfulde Forestillinger om et Helvede for den Ikketroende, at søge at tvinge den anderledes Tænkende til at antage hans Veiledning, som den alene rigtige."

Jeg har Intet glemt, men derimod erholdt en klar Bevidsthed om Alt, hvad jeg har gjennemgaaet og oplevet selv og i Forbindelse med Andre. Hvad jeg besad af Kundskaber og Færdigheder er ei gaaet tabt med Legemet, men bringes i Anvendelse for Aanden, thi Herren har overalt Brug for dem, der komme til ham, eftersom Aandens Gjerning ei er endt med det korte Jordliv.

Der er Meget, som jeg seer tilbage paa med Smerte, men jeg mindes ogsaa Meget med en dyb og inderlig Følelse af Tilfredshed, og jeg vil ret af min Sjæls Inderste anbefale Dig, agtværdige Christen, at stræbe til kun at handle for de Minder, der skulle kunne efterlade hos dine Efterlevende et inderligt Savn, en inderlig Længsel efter Gjenforeningen og hos Dig selv en tilfredsstillende Følelse af at turde træde for Guds Aasyn, med Forvisningen om hans barmhjertige Kjærlighed!

IV.

Det var særegne Forhold, under hvilke jeg blev opfostret i Verden. Mine Forældre vare meget ulige i Charakteer, og deres Forbindelse var knyttet under Omstændigheder, hvorved de meget lidet havde lært hinanden at kjende. Min Fader var en fiin, beleven Mand, men noget tilbageholden, og med et fordringsløst Væsen. I Besiddelse af en ikke ubetydelig Formue, bestyrede han denne med Klogskab, men med en vis Tilbageholdenhed, dog stedse med særdeles Hensyn til, at min Moder ei skulde føle noget Savn. Han blev af Medborgere betegnet som en klog og indsigtsfuld Mand, uagtet hans tilbageholdne Væsen sjelden søgte Leilighed til at lægge Klogskab og Indsigt for Dagen. Men saaledes blev han ikke bedømt af sin Hustru.

Min Moder var meget forskjellig fra min Fader. Hendes Ydre var pynteligt, men hendes Indre svarede ikke til det Ydre, hverken i legemlig *eller i aan*delig Forstand. Hendes Ansigt var smukt,

og hendes Holdning gjorde Indtryk af fiin Anstand, men var studeret. Hun var begavet med megen Aand, besad en betydelig Fond af Kundskaber, især Sprogkundskaber, og fængslede ved sit Conversationstalent; men en for hendes Familie særegen Lyst til at bagtale Familie, Venner m. Fl., om endog Udtalelserne bleve givne i smagfulde Iklædninger, gav Fremmede en vis Frygt for denne Dame, medens kun Enkelte fandt Behag i disse piquante Hudfletninger. Hun var Egoist i høi Grad, troede sig berettiget til at vise Forstands-Overlegenhed i Hjemmet og behandlede min Fader med en besynderlig Hensynsløshed, uden at ændse hans ridderlige Omhu for hende. Men hun var af disse mærkværdige Væsener, der i den snevre hjemlige Kreds udfolde alle deres uhyggelige Egenskaber, hele den indesluttede Fond af Luner og Særheder, medens de i Fremmedes Nærværelse skjule det sande Indre med et tilvant Skin af ydre Elegance, saavel i Holdning, Manerer og Væsen som i Klædedragt. Hvad der imidlertid ikke kunde skjules var hendes Mangel paa Huuslighed, hvilket hun som lærd Dame troede unfornøden, eller betragtede som under sin Værdighed.

Hun var en Verdensdame som saamange, men uden anden Fuldkommenhed end i Klædedragt og Manerer, og uagtet hun ikke manglede Sands for Religionen, uagtet hendes Forklaringer af Bibelen bleve givne med en til Virtuositet henrivende Vel-

talenhed, klæbede der dog en uendelig Masse Brøst ved Indholdet, der var af overordentlig lærd Beskaffenhed, men aldeles blottet for den dybe moralske Betydning.

Med min Fader var det anderledes, han var en grundærlig Charakteer, med dybsindig Tænkemaade, om end ei begavet i den Udstrækning som min Moder. Men hans smukke Væren, hans sande Gudsfrygt, gjorde ham æret og agtet, ligesom han var de Fattiges, de Nødlidendes, de Trængendes og de Betrængtes Ven. Den Hyldest, der ydedes ham, gav min Moder Anledning til Misundelse — jeg kan ikke betegne det anderledes —, ialfald behandlede hun Manden hensynsløst, skjøndt han dog, fremfor Alt, offrede hende al mulig Opmærksomhed.

Det var som Følge heraf naturligt, at disse Ægtefolk i Regelen holdt sig hver paa sine Enemærker, og da min Moder kun fandt lidet Behag i Børnevrøvl, blev min Fader for Størstedelen min Barndoms og Ungdoms Veileder, men jeg blev dog ogsaa meget overladt til Fremmede, der ikke kunde tage sig af Opdragelsen med Forældres Interesse, og jeg var derfor endeel forsømt, indtil jeg, i en Alder af henved 20 Aar, lærte at indsee, at det Forsømte maatte søges oprettet.

Uagtet jeg elskede min Fader høit, var der dog stedse en vis Tilbageholdenhed hos mig ligeoverfor

ham paa Grund af hans Alvor, medens jeg meget lidet saae eller søgte min Moder, der sjeldent yttrede et venligt Ord til mig.

Min Moder havde af og til meget fine Selskaber, naturligviis ifølge forudgaaet Aftale med min Fader, og kun en eneste Gang har jeg seet min Moder tabe sin Aandsnærværelse eller glemme sig selv ligeoverfor Omgivelserne.

Det var engang, da min Fader bad hende om at presentere ham for en ny indført Dame; hun yttrede da: „Dit Værd har dertil for liden Betydning!“ og vendte sig bort til andre Tilstedeværende. Da det Sagte var blevet hørt af den fremmede Dame, kom denne hen imod min Fader og presenterede sig selv ved at nævne sit Navn, efter først at have udbedet sig Tilladelse af Husets Herre til at turde tilsidesætte Formaliteter. En Samtale udspandt sig imellem dem, og da den blev afbrudt af min Moder paa en for min Fader stødende Maade, rakte den fremmede Dame min Fader Haanden til Afsked, neiede for min Moder, forlangte sin Vogn og forlod Selskabet. Dette gjorde Indtryk for nogen Tid, men det lunefulde Sind kunde ikke fornegte sin Natur, og Forholdet blev det samme som hidtil.

I vort Huus havde tvende Søstre til min Fader Ophold; de besørgede skifteviis de huuslige Anliggender og offrede sig ganske for disse. Om

Egnen, blev jeg forført til endeel Udskeielser og Forvildelser, der gik saa vidt, at de undergravede min Helbred og kastede mig paa Sygeleiet. Derom blev min Fader strax underrettet, og han indfandt sig Dagen efterat Brevet var affendt, i hvilken Mellemtid min Tilstand ikke havde forværret sig. Efter hans Ønske tillod Lægen, at jeg blev flyttet til Hjemmet, og denne Reise var maaskee Anledning til, at Sygdommen tiltog med rivende Heftighed og nær havde kostet mig Livet. Men den unge Piges Pleie blev som en Engels Omhu. Hun veg ikke fra mit Leie i de 6 Uger, i hvilke Sygdommen varede, undtagen enkeltviis for at nyde nogen Hvile. Da Sygdommen begyndte at aftage, ophørte endeel af den unge Piges Functioner, og Undseelsen kom, hvor den en Tid var veget for Pligten. Hendes Besøg bleve sjeldnere, og i Regelen i Selskab med den ældre Dame. Tilsidst ophørte de ganske, efterat jeg var kommen saavidt, at jeg kunde bevæge mig i mit Værelse. Da jeg begyndte at komme i Luften, bleve mine første Udflugter i vor Have, hvor jeg oftere traf Atli — saaledes hed den unge Pige — der var en udmærket Blomsterkjender og Blomsterelsker, hvorfor hun stedse, med særdeles Smag, besørgede Vaser pyntede og smukke Bouquetter anbragte.

I Haven var der en Pavillon, et Slags Lysthuus, med nogle Værelser til Brug for Gjæster, naar *disse bleve flere,* end Hovedbygningen kunde rumme.

Her fandt jeg ofte Leilighed til at træffe sammen med Atli, naar hun ordnede Et eller Andet derinde, og paa denne uskyldige, yndefulde Blomst hvilede ofte mine Øine med en Følelse, der ikke turde kaldes ublandet Kjærlighed. Vore Samtaler dreiede sig i Regelen om spøgefulde, skjemtsomme Materier, men der var dog en vis Fortrolighed, som gjorde Møderne mere piquante, og som forøgede vor Længsel efter deres Fornyelse. Vi bleve oftere afbrudte ved de Ældres Tilstedekomst, og jeg saae ofte, hvormeget min Moder misbilligede disse Sammenkomster, og hvorledes hun betragtede den unge Pige med et Slags Ringeagt.

En Dag vare mine Forældre i Besøg hos en Slægtning paa et Landsted, i nogle Miles Afstand fra Hjemmet; jeg havde bedet mig undskylde for denne Tour, da jeg endnu var Reconvalescent. Denne Dags Aften tilbragte Atli og jeg i Haven, og da et Vindue i en af Pavillonens Værelser førte til en Vei, som mine Forældre skulde passere ved Hjemkomsten fandt jeg Leilighed til at fængsle hendes Opmærksomhed for denne Vei, og hun gik til Værelset for at see ud ad Vinduet. Jeg fulgte hende, slyngede min Arm om hende, og min Lidenskab gav mig Ord, som hun vel opfattede som oprigtige, uagtet de, jeg tilstaaer det, sandelig ikke kom fra Hjertets rene Grund. Mine Forældre bleve længe borte, og *imidlertid havde Atli* og jeg stadigen Ophold i Pa-

villonen, under stedse tiltagende Fortrolighed, indtil Fornuften veg for Lidenskaben.

Vi skiltes ad med brødefuld Bevidsthed, og stakkels Atli styrtede som en Fortvivlet til sit Værelse, og lod sig ikke see de første otte Dage, under Paaskud af Ildebefindende.

Da hendes Tilstand ei længer kunde skjules, kaldte min Fader mig til sig og foreholdt mig min store Uret mod det stakkels Barn, hvorhos han betydede mig, „at en Mand af Ære maatte føle sig forpligtet til at give det forførte Barn Æresopreisning, hvortil Midlet laae i en ægteskabelig Forbindelse. Jeg havde oftere været Vidne til Atlis Sorg og Smerte og følt Anger over at have været Aarsag til disse Lidelser, — at være den, der havde bragt Roserne til at svinde fra de barnlig smukke Kinder, men jeg havde af min Moder ligesaa ofte været advaret imod „at offre nogen Tanke paa en Forbindelse, der var under min Værdighed,“ og saaledes paavirkede vare mine Følelser gaaede over til en tilbageholden Medlidenhed. Min Faders Formaning, hans strenge Henviisning til at give Æresopreisning til Den, der var ligesaa berettiget til at fordre den, som jeg var til at give den, gav mine Tanker en solidere Retning, og da han dertil havde givet mig Anviisning paa de fornødne Midler til en Huusstand, blev min Pligt jo befæstet.

Min Fader meddeelte dernæst min Moder Re-

sultatet af de tagne Beslutninger, men nu skulde man have hørt en Lamenteren! Hendes bestemte Modstand førte dog kun til, at min Fader med streng Alvor foreholdt min Moder, „at det var Ærens og Moralens Bud, her bleve fulgte, og at det var hans ufravigelige Villie, at disse skulde skee Fyldest!" Min Moder kaldte min Fader „en uforskammet Idiot," gik til sit Værelse og smækkede Døren i efter sig.

Forbindelsen blev fuldbyrdet, og Atli blev for mig, og os Alle, en sand Engel. Min Moder havde holdt sig indesluttet paa sine Værelser i meget lang Tid, medens min Fader, tilsyneladende rolig, fortsatte sine vante Beskjæftigelser; men min Moders seneste Adfærd havde angrebet ham meget, og Atli var den Første, der yttrede Frygt for hans Helbredstilstand, ved at iagttage hans indre Kamp, og da hun henvendte sig til ham med Spørgsmaal om hans Befindende, svarede han, at han troede, der var Noget itu indeni ham. Hans Kræfter svandt, og Lægen rystede paa Hovedet over hans Tilstand. Paa Sygeleiet yttrede han Længsel efter min Moder, som han havde elsket høit, og Atli skyndte sig til hende, for dog at formaae hende til en Forsoning mod det Sidste. Atlis Ankomst var i Førstningen min Moder imod; men Atlis smukke Henviisning til den Lidendes Ønske og det Savn, hun dog maatte føle ved en Bortgang uden For-

soning, rørte hende, og hun fulgte med til Sygeleiet. Her blev hun betagen af den dybeste Smerte over at see den tidligere saa kraftfulde Mand henvisnet, og med en indre Bebreidelse for sit vrange Sind kastede hun sig paa Knæ ved Sygeleiet og bedækkede min Faders magre Hænder med sine Kys. Min Fader lagde sin Haand paa min Moders Hoved og sagde: „Mindes vel Pauli Brev til Romerne 2, 8 og 10: Men dem, som ere gjenstridige og ikke lyde Sandhed, men adlyde Uretfærdighed, skal vorde Ugunst og Vrede; men Ære og Hæder og Fred skal vorde hver den, som gjør det Gode…" Han føiede dertil: „Dette Øieblikks Anger og denne oprigtige Smerte bringer mig sød Fortrøstning i min sidste Stund og gjør Adskillelsen mindre smertelig. Hav Tak forbi Du kom saaledes, og modtag en Døendes bedste Velsignelse, som jeg skal bede Gud at befæste!" En ligesaa smuk Afsked blev os Andre tildeel, og blidt hensov den kjærlige Mand og Fader.

Min Moder blev dybt rystet af denne Scene, i Følelsen af, hvor lidet hun havde opfyldt sine Pligter. Hun indesluttede sig nogle Dage i sine Værelser, indtil Begravelsen var forbi; derefter kom hun atter frem, i en heelt forandret Tilstand. Alt Vrangt, Sært og Lunefuldt var forsvundet; Atli blev hende nu en uundværlig Skat, og min Moder betegnede hende som Husets gode Engel. Dette var

hun i Sandhed, og hendes smukke Omhu for Alt var opoffrende og rørende. Min Moder samtalede ofte med os om min hedengangne Fader, og stedse følte hun Bebreidelse over sit ukjærlige Forhold til ham, men ogsaa denne Formildelse i Tanke og Erindring, dette inderlige Ønske om at have gjengjældt min Faders opoffrende Kjærlighed med den Ømhed, som denne fortjente, bragte stedse større Ligevægt i Sindet, og efterat hun havde tilbragt flere Aar saaledes i vort Huus, gik ogsaa hun bort, med Velsignelsens Ro, og efterlod os dog et Savn!

Saaledes bleve vi adskilte, for atter at samles her, og om Mennesket feiler og synder, hjemfalder det til Herrens Straf, men ingensinde kommer Angeren for silde, thi husker vel og lærer af Pauli Brev til Rom. 12, 2 og 3: „Og skikker Eder ikke lige med denne Verden, men vorder forvandlede ved Eders Sinds Fornyelse, at I maae skjønne, hvad der er Guds gode og velbehagelige og fuldkomne Villie!“

„Thi formedelst den Naade, som mig er given, siger jeg til Enhver iblandt Eder, at han ikke skal tænke høiere om sig selv, end ham bør at tænke, men tænke om sig selv med Betænksomhed, eftersom Gud tilmaalte Enhver Troens Gave!“

Aanden, og alene ved Ordet, udvikler sig i Bøn og Herrens Tilbedelse!

Og om jeg end fik Løfte om ti Aar af mit Jordeliv tilbage, for at udtale en anden Mening, saa vilde jeg dog stedse sige til de saakaldte skikkelige Huus- og Familiefædre, som ikke see ud over Comptoirpulten, Spisebordet og Himmelsengen, og til de skikkelige, exemplariske Huus- og Familiemødre, som ikke see ud over Madgryden, Vadskeballien og Vuggen: „Frygter ikke, naar I fremture i Livets sunde, smukke, moralske Virksomhed, frygter ikke, naar Eders Gjerning er redelig og uden lav Egennytte, frygter ikke, naar I, med Eders gode Gjerninger, have Guds vise Hensigter for Øie, thi I behøve ei anden Regningsmand fra den visse Fordærvelse; I behøve ikke at henfalde til en sygelig Tvang i Bøn og Paakaldelse, thi da vil Forsømmelse af Eders Gjerninger for Livet svække Eders Begreber i Aanden, og da forfeile I Eders Bestemmelse i Verden, da udrette I ikke, hvad der var Guds Befaling!“

De Mennesker, der af Hjertets Grund gjøre vel mod deres Næste, og som ei handle af forfængelig Lyst til et Navn, de Mennesker, der benytte de dem tillagte Fortjenester i materielt og aandeligt Velvære og Besiddelse, til at udbrede Velgjerninger for deres Medmennesker, og uden ringeste forfængelige Attraa *efter Roes*, nyde i Verdens Lovpriisninger en for-

tjent Agtelse, og de have en indre Fornemmelse af Herrens Velsignelse! Handl saaledes, og Du skal ikke frygte for nogen Fordærvelse fra Gud!

De, der ikke have gjort sig skyldige i Misgjerninger, blive selvfølgelig blidere Kaar undergivne end de, der vare Forbrydere; men disse, som jeg ovenfor har betegnet, blive ikke underkastede nogen Helvedes Pine. Ukjendt med hvad der virkelig forestaaer, bør intet Menneske opkaste sig som Ulykkesbud om Piinsler i Helvede, og naar Menneskets Gjerning er reen, naar Mennesket føler sig tryg i Bevidstheden om ikke at have begaaet nogen Forbrydelse, da skal det, i denne Bevidsthed, finde Retfærdighedens Fylde. Og de komme Alle til Guds Himmel. Disse Mange vare dertil uden herskende Begjærlighed og gaae derfor ei til nogen Elendighed, *thi* Gud giver sine Sjæle Meget at varetage, medens han med faderlig Mildhed dømmer og retter.

I Himlen kan der naturligviis aldrig være Spørgsmaal om at nyde Jordens Forlystelser, Selskaber, Overdaadighed, Fraadseri eller Drukkenskab, saa at der ei kan være Tale om Fristelser, hverken for Bug eller Gane. Ophidsede Begjærligheder, fra Gilder og Drikkelag, kunne forekomme paa Jorden, men selvfølgelig aldrig der, hvor Mennesket henføres efter Døden. Nu vil Du maaskee derved tænke Dig en forunderlig Tomhed og en kold følesløs Tilværelse; men Du maa *dog kunne* forstaae: „at Sjælens Liv

ikke behøver at være berørt af foran nævnte, til Jordlivet passende Nydelser, thi det Levnet, der skal føres hos Gud, bliver en uafbrudt Nydelse af aandelige Retter, som fremstiller sig for os med en henrykkende Forklaring, og som nydes af os med en saliggjørende Tilfredshed. Hos Gud ere Nydelserne alene for Aanden, thi kun denne omfatter den henfarne Sjæl; paa Jorden vare Nydelserne ogsaa for Legemet, thi der bleve Sjæl og Legeme sammenføiede til en Samvirken, men den frie Raadighed, som Gud gav det med Sjæl og Legeme begavede Menneske, maatte ikke misbruges til at følge syndige Lyster eller Fristelser, thi da paafulgte Herrens Straf!

Naar Døden har adskilt Slægtninge, bliver Gjenforeningen rørende, og man seer Lyksalighedens Kys og Omfavnelse givne, thi den forklarede Tilstand tilsteder denne Følelsens smukke Udvexling, ogsaa i et andet Liv, men alene det Moralske forekommer i saadanne Gjenforeningsscener.

Naar Helten Achilles udtaler: „at han heller vilde være den elendigste Dagleier paa Jorden end en Konge og Helt uden Lige i Underverdenen," da maa man ikke benytte Skildringer af den græske Mythe som Idealer af Sandhed til at retfærdiggjøre Begreber om store Qvaler i et Helvede, saa at de meest respektable Roller i dette Mørkhedens Rige skulde være frygtelige imod de simpleste Be-

stillinger paa Jorden. Achilles's Udtalelse kunde paa den Tid være naturlig og betegnende for Hedninge-Viisdom, Hedninge-Raahed, men hermed begrunder den ærlige Christen ingen Ret til at argumentere herfra til Beviis for Sandheden af frygtelige Tilstande i et Helvede. Saadant kan kun blive Fostre af Fanatikerens forvirrede Phantasi.

Selvmord er en lastværdig Handling, som hos Gud bliver paatalt og straffet, thi Selvmorderen var ei berettiget til, under nogetsomhelst Paaskud, at overskjære den ham af Gud givne Livstraad, men I maa dog, hæderlige Christne, overlade Dommen herover til Herren, medens I ere berettigede til at advare imod deslige Handlinger som unaturlige og som saadanne, der ikke kunne retfærdiggjøres som Følger af Frygt eller Fortvivlelse!

Hav Medlidenhed med dem, der sukke og klage, og værer overbærende med dem, der vise sure og bedrøvelige Miner. Søg at udgrunde Anledningen til Menneskets Sindslidelser, og prøv at læge disse Lidelser med Christenkjærlighed og Omhu, og, sandelig jeg siger Eder, at Manges Sindslidelser blive fremkaldte ved den Forvirring, der opstaaer i Begreberne, naar der gives Skildringer om Helvedes Piinsler. Det er netop ved deslige Skildringer, at der kan avles en gjennemgaaende Utilfredshed, thi disse kunne i Sandhed ikke bidrage til at mildne Stillingen, Naturen, Attraaen, Menneskets Kaar

eller den Livets Strid, der hos det ene Menneske er haardere end hos det Andet.

Naar der paa Jorden gives Sorg, Savn og Trængsel for Mennesket, da kunne de, der hjemsøges heraf, ikke finde Tilværelsen lykkelig; men jeg indrømmer, at mangen Ulykke kan være indbildt, og at megen Elendighed kunde holdes ude, naar den blev modarbeidet med sand moralsk Kraft. Det er ligeledes Sandhed: „at mangen virkelig Ulykke kan give Motivet til en bedre Livsretning, og med det Samme Grundlaget for en bedre Lykke," men om man end med Ro og Resignation kan forsone sig med Vanheld, Savn og Veer, og finde sig i Guds Tilskikkelser, saa kunne de dog ikke fremfor de Goder, der ere udelukkende tilfredsstillende for Sjæl og Tanke, betegnes som: „i sig selv kostelige og kostbare Ting, sande Himlens Gaver, hvorfor man ikke kan være noksom taknemmelig." — De ligefremme, de aabenbare, lykkelige Tilskikkelser og Velsignelser, der ligge i stadig Medgang, give dog en berettiget Følelse af lykkelig Tilværelse, medens det, at ville betegne Modgang som lykkelig Tilskikkelse, der skulde fremkalde end større Tak til Forsynet, ikke kan samstemme med Menneskets naturlige Følelser, ihvorvel man med Fatning og Ro bør søge at overvinde Uheld. Kampen kan blive sød, naar dens Udfald kan blive god, men det er naturligt, at mangen Kamp er bitter og *udelukker* Erkjendelsen af en lykkelig Tilværelse me-

dens man dog aldrig maa lade Modet falde eller tabe Tilliden til, at en bedre Tilværelse kan indtræde, i alt Fald i Livet efter det paa Jorden. Denne Bevidsthed maa lære Mennesket at erkjende: „at al Vedligeholdelse af Bestræbelser for det Bedre er betimelig, og at aldrig nogen Anger eller Omvendelse er for silde."

Selskabelighed eller Selskaber kunne ikke betegnes som conventionel Uskik, naar Selskabeligheden ikke overskrider Maadeholdets og Evnens Grændser. Selskabslivet kan indeholde mange Spirer til Oplysning og Forbedring, om endog undtagelsesviis Vært og Værtinde kunde være saa udelicate at udbryde: „Gud skee Lov, at det er overstaaet," eller enkelte Gjæster kunne sige ligesaa inderligt: „Gud skee Lov, at vi igjen ere hjemme." Jeg har erfaret dette, saavelsom at Vært og Værtinde havde gjort Nar af deres Gjæster, naar disse vare borte, men jeg har Gud skee Tak været Vidne til: „at den største Deel ved at være sat i Kundskab om det saaledes Passerede have af fuldt Hjerte misbilliget slig Adfærd og med Erkjendtlighed beholdt Mindet om en behagelig tilbragt Dag eller Aften i dannet og velsindet Selskab. Dette er uden skadelig Indflydelse for det hjemlige Liv, og da det nu engang hører til den i Menneskene i Almindelighed nedlagte Natur, at søge nogen Afvexling, der jo ligeledes ytrer *sig i den hele af* Gud skabte Natur, saa er der

intet Umoralsk ved et sædeligt Selskabsliv. Det er kun en bitter, maaskee et tungsindigt Sinds Udtalelse, naar Deeltagelse i Selskabslivet betegnes som et Offer, eller naar man afmaler dette Liv at være livagtig som om en ond, skadefro Aand derved havde sin Haand med i Spillet. Naar man under det selskabelige Liv ei indbefatter Andet, end hvad der fornuftigviis maa henhøre til et Samfunds conventionelle Sæder, saa tager Gud ei Forargelse over Selskaberne, og jeg beklager kun de enkelte Mennesker, der feilagtigen stille sig paa Guds Standpunkt, som Fordømmere af, hvad der ei samstemmer med deres eget vrange Sind og deres egne urigtige Troesbegreber. Uselskabelige Mennesker ere i Almindelighed eller blive let Aands- og Sindsfordærvere, og det er let forklarligt, at naar Saadanne enkeltviis deeltage i det selskabelige Liv, og de, maaskee i egen egoistisk Overlegenhed ere nedladende mod Næsten, eller anbringe Høfligheder her og der, med et behageligt Væsen og smilende Mine, deres Sind da er opfyldt af det Modsatte, af hvad de foregive, som om de til samme Tid kunde smile, udtale, hvor glade de ere ved at see en Dame, og dog tænke: „Skulle vi nu trækkes med hende igjen, den gamle Hegle!“ Men i Regelen gjennemskuer Næsten slige hykkelske Ubehagelige og er tilbageholden ligeover for dem.

Fra Hjemmet i Himlen er enhver falsk Høflighed og Courtiseren udelukket, og Menneskets Skrøbe-

ligheder under Tilværelsen paa Jorden overføres ikke her. Anvendelsen af smukke Ord og forføreriske Kunster, falske Complimenter og Smigrerier høre alene til det menneskelige Samfunds Onder paa Jorden, som paadrager Herrens Revselse, men de overføres til Regnskabets Bog for vedkommende Udøvere, medens Menneskets Sjæl skrider til Dommen!

Verden er skjøn og ønskelig, det er Sandhed, men den er Forsynets Værk, og Gud bragte sine Herligheder til Verden, ei for at de skulle ringeagtes af Mennesket, men for at de skulle dyrkes og pleies til en videre Fuldkommenhed. Alt hvad Menneskene have for Øie af Verden, er nøgen, usminket Virkelighed. Om det, der paavirker Menneskets Sandser i Verden, kan derfor ikke siges, at det er Drømmebilleder eller Indbildninger, thi det vilde være at fornægte Gud!

Naar Lidenskab har virket til en Afvigelse fra Menneskets normale Tilstand, da har Afvigelsen havt en ydre Aarsag, enten det saa var et Elskovsanliggende, en Pengesag eller hvilkensomhelst anden sandselig Ting. I Himlen møder Den, som paa Jorden lod sig henrive af Lidenskaber, med sin Sjæls og sin Aands Ro og Ligevægt, idet han med Beklagelse tilbagekalder i Erindringen sit Jordlivs Udskeielser.

Derfor række De, som paa Jorden ere Modstandere, hverandre den forsonlige Haand i Himlen, og udtale sig netop om deres menneskelige Taabelighed.

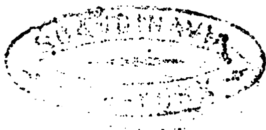
Det er imidlertid en Sandhed, at der ogsaa i Himlen gives en vis Forskjel med Hensyn til Aandernes Møde. Den, der blev dræbt af en Anden i Duel, undgaaer en Tid sin Modstander fra Jorden og giver derved Denne en uforklarlig Smerte. Ligesaa skeer den, der forførte en anden Mands Hustru til Utroskab, og saaledes gaaer det dem, der vove at berøve Næsten Liv og Sindsro.

Om en Romanskriver veed jeg, at hans første Arbeider gjorde stormende Lykke, og at dette blev foranlediget ved rosende Bekjendtgjørelser fra en Slægtning, hvem det dog kostede Besvær at udfinde noget Sted i disse Arbeider som Holdepunkt for det Rosende. Men da Arbeiderne, som fra først af havde været mindre end middelmaadige, tiltoge i Slethed, besvor Forfatterens Moder sin Slægtning — Critikeren — om dog at gjøre Alt, for at den ulykkelige Indbildning om Forfatterdygtighed kunde udslukkes hos Sønnen. Critikeren slog nu an i en modsat Tone af den tidligere, og Forfatter-Virksomheden maatte ophøre. Men da Forfatteren senere erfarede, hvem der havde critiseret, først i Faveur og siden i Disfaveur, blev han i høi Grad forbittret paa sin Slægtning og afbrød al Forbindelse med denne, uagtet den Beskjæftigelse, han nu havde valgt, medførte et overordentligt timeligt Velvære for ham. I Himlen mødes disse Fættere, og *den tidligere* Forfatter udtaler nu sin Erkjendtlighed

for at være bleven udrevet fra en forfængelig Taabelighed.

Paa Munkes List og Munkes Falskhed kan der opstilles mangfoldige Exempler. Deres forføreriske Kunstgreb med at benytte Religionens Lærdomme og Forskrifter til Fremme af lave, smudsige, egennyttige og umoralske Øiemed ere saa bekjendte, at ikke noget enkelt Exempel kan vække større Opmærksomhed end de almindelige; men man lærer deraf, hvor farligt det er at experimentere med Guds og Bibelens Ord til lave Øiemed, ligesom at det er lavt af Mennesket at benytte Bibelens Ord som Trudsel for at tilvende sig aandeligt Herredømme.

Herren tildeler Retfærdighed og ihukommer de falske Lærere til sin strengeste Straf. Husker derfor vel Pauli andet Brev til Corinth., 6te Cap., hvor han formaner til at bruge Christi Naade rettelig og (6te V.) „ved Reenhed, ved Kundskab, ved Langmodighed, ved Velvillie, ved den hellige Aand, ved uskrømtet Kjærlighed!"



VI.

Du erindrer mine tidligere Yttringer om Atli, men de vare kun i Forbigaaende ved Skildringer af mine Forældres Forhold. Jeg skal nu give Dig Skildring af en Qvinde, som i Sandhed fortjente Beundring. I vor jordiske Tilstand forstod jeg ikke at vurdere alle hendes Egenskaber, og derfor føler jeg nu Trang til at give Dig en billedlig Fremstilling af en Engel i menneskelig Skikkelse.

Hun var i Besiddelse af fine, yndige, regelmæssige Træk, en herlig mørk Haarfylde, deilige [illegible]ne Øine, et dybsindigt Blik under de smukke, lange mørke Øienhaar; Figuren var let, smidig, symmetrisk fiin, men rund og fyldig; hun var af Middelstørrelse, med yndige smaa Hænder og Fødder. Atlis Øie var i Sandhed Sjælens Speil, der gjengav hendes rige, varme, kjærlighedsfulde Følelser. Hendes Begreb om Ret var saa fast, at hun aldrig fraveg Sandheden, og Egenkjærlighed var hende fremmed. Jeg betragtede hende med en ærbødig *Følelse, og* dog kunde jeg være berørt af Egenkjær-

lighed ligeoverfor dette naturlige Væsen, der i Meget kunde være og blev min Rettesnor.

Hun var tidlig udviklet, og allerede en blomstrende Qvinde, da hun kom i min Faders Huus. Med den Ømhed, hun udviklede i Sjæl og Tanke, den Kjærlighed, hvormed hun omfattede Alle, var det naturligt, at hun var deeltagende i Medmennesters Prøvelser, i deres Lykke og Ulykke, i deres Glæde og Sorg. Hun kunde dog føle sig tilbagestødt og saaret i sin Omgang med enkelte af sine Jevnlige, eller hun kunde være som en Fremmed iblandt dem; men om hun endog i Øieblikket undflyede deres Selskab, nærede hun dog aldrig nogen ond eller hadefuld Tanke imod dem, hvorimod hun, naar Noget blev yttret til deres Disfaveur, tog dem i Forsvar og dækkede deres Svagheder med en Henviisning til, „at der ei kunde ligge Ondt i en sygelig Bitterhed, der vilde svinde med Aarene og Oplysningen."

Jeg skal ikke prøve paa at tillægge hende en Enfoldighed fuld af Aand, eller analysere denne i Modsætning til Tossens Enfoldighed, men desuagtet tillægger jeg hende et barnligt Sind i Ordets smukke Betydning. Hun var tillidsfuld ligeoverfor sin Næste, som hun aldrig svigtede den Tillid, der blev viist hende selv. Verdens Smuds kunde ikke hefte ved hende, hun lod sig ikke forarge af Noget, thi hun tænkte *ei Ondt om* Nogen.

Jeg følte og erkjendte alle hendes velsignede Egenskaber, men jeg nærede en lidenskabelig Begjærlighed efter at besidde hende, og ofte greb jeg mig selv i at nære syndefuld Kjærlighed til hende. Jeg bekæmpede min Lidenskab, men min Begjærlighed blev, i et ubevogtet Øieblik, ustandselig. Følgen heraf er forud fortalt. Dette blev en Qval for stakkels Atli, medens jeg selv en Tidlang glemte, at det Passerede gav mig en afskyelig Plet; men min Faders Alvor vakte Følelsen for Pligt og Ære til fuld Bevidsthed hos mig, og jeg har stedse med dybeste Erkjendtlighed bevaret Mindet om min Faders hæderlige Forhold i denne Sag, ved Siden af ret inderligt at takke Forsynet for den bedste, den elskeligste Hustru.

Atlis Sind blev beroliget efter Forbindelsen, og et Feiltrin, som fortrinsviis kom mig til Last, blev udslettet ved et Liv, opfyldt alene af Alt, hvad der var elskeligt og velsignet.

Hun havde erhvervet sig solide Kundskaber for Aand og Gjerning, og det Lærtes Anvendelse paa Livet gav hende en inderlig Tilfredshed. Hun var religieus i Ordets sande, fornuftige Betydning, thi ved at virke i sit Kald, ved at skabe Hygge for Omgivelserne og i Hjemmet, ved at tildele dem alle, hvad de behøvede, vel i al Tarvelighed, men med et Sindelag, der ligesom bragte Velsignelse, ved at udtale sig med Blidhed om Alt, ved at dømme med

Mildhed om, hvad der blev talt eller virket, ved at rette med moderlig Veiledning forefaldende Mangler og Urigtigheder, vedligeholdt hun sin smukke practiske Sands for Livets Opgave, for Guds Bestemmelse med Mennesket. Men hun glemte derfor ei sin inderlige Tak til Gud, hun glemte ei, hvad Jesus havde været for Menneskene, thi af Jesu opoffrende Kjærlighed og af hans Lidelse lærte hun, at ogsaa Menneskets Kjærlighed skal være opoffrende for Medmennesket.

Om Korstogenes Historie yttrede hun sig med Beklagelse for de overspændte Begreber om Christenpligt, der forledede til en fanatisk Forfølgelse af anderledes Troende eller til en sygelig Længsel efter at see den Plet af Jord, hvor Frelseren var født, og hvor han var nedlagt. Hun blev aldrig betaget af en sværmerisk Kjærlighed til den Korsfæstede, men hun bøiede sig med Ydmyghed for Livets og Dødens Herre, ligesom hun ved sine Ord og sit Exempel paavirkede Omgivelserne til at efterligne hendes smukke Livsvandel. Dersom enkeltviis Nogen kunde lade haant om hendes smukke Væren, saa rørte det hende ikke. Hun havde jo Intet at fortryde, og hvad der saaledes mødte hende, blev intet Kors for hende, til Sammenligning med Forløserens Kors.

Den, jeg beskriver, var et Væsen, som i Sandhed besad Skjønhed i Form, i Tanke, i Ord, i Hand-

ling, som var henrivende i sin Ømhed og Fordringsløshed.

I min tidligere Ungdom, forinden jeg lærte Atli at kjende, havde jeg med Vellyst deeltaget i den lidet sædelige Ungdoms Forlystelser, og dette Liv havde givet min Charakteer og mine Følelser et uheldigt Letsindighedspræg. Uagtet jeg nu efterhaanden som jeg nærmere lærte Atli at kjende, søgte at bøie mine Følelser under hendes Væsens hellige Magt, glemte jeg ofte at beherske mig, og Følgerne udebleve ikke.

Men Atli var voxen og turde være Gjenstand for en Mands Tilbøielighed; havde hun endnu været Barn, da vilde aldrig nogen Lidenskab, end ikke nogen Begjærlighed, have henrevet mig, thi en saadan Unatur kan jo kun tænkes tilstede i meget enkelte dyriske Mennesker, der ikke kunne opstilles som Exempler paa menneskelige Charakterer i Almindelighed.

Der gives faa Mennesker uden Lidenskaber, men der gives uendelig Mange, som forstaae at beherske deres Lidenskaber, og deri ligger Moralens Vægt og Omraade. Kunde jeg end een Gang bringe den unge Piges Ømhed op til Lidenskabens Høide, saa maatte den Smerte, der laae i hendes paafulgte Fortvivlelse, have lært mig at tøile mine Tanker og Attraaer, og i vort Ægteskab forstod jeg at dele med hende, om jeg end i Meget maatte overvinde mig selv.

Til Udlandet foretog jeg nu og da Reiser, un-

dertiden alene, men ofte ogsaa i Selskab med Atli. Saavel i Samtaler som i Correspondancer yttrede der sig hos Atli en levende Begeistring for Natur og Omgivelser. Hendes Tanker vare rige og rene, og jeg lærte af denne Rigdom og Reenhed meget, som bidrog til at luttre mine Følelser. Naar jeg var borte, savnede hun mig, naar jeg var tilstede, savnede hun mig, og ingen Nydelse var fuldstændig for hende, naar den ei var deelt med mig.

Ofte kunde hun betragte mig længe med sit straalende Bliks fulde Glæde og Ømhed, og om jeg end sad over mit Arbeide, kunde jeg fornemme dette hellige Lys, som hvilede over mig, thi med Blikket fulgte en Beaanding af Velsignelse. Hvor kunde jeg Andet end lade mig henrive til Beundring af dette Væsen og til en complet Sandhed og Virkelighed i min Væren og Opførsel ligeoverfor denne medfødte og naturlige Sandhed og Virkelighed; og ei tør man troe, at der i nogen menneskelig Sjæl skulde være nedlagt en saa gjennemgribende Falskhed, at den igjennem Rækker af Aar i Skjul skulde kunne vedligeholde sin sande uhyggelige Tilværelse.

Efterat min Moder havde tilbragt sine sidste Leveaar med os i en lykkelig Forstaaelse og bidraget meget til at forsøde os vore Dage, som om hun følte sig forpligtet til at erstatte dobbelt, hvad hun tidligere havde forsømt, gik ogsaa hun bort, som forklaret, med *Velsignelsens* Ro!

Atli var den, der meest følte Savnet, thi den moderlige Veninde havde været meest for hende, deres Samværen havde været meest uafbrudt. Saalænge min Moder levede, var Aandsforskjellen imellem Atli og mig mindre mærkelig; men efter min Moders Død traadte Atlis Overlegenhed i Aandens og Hjertets Gaver tydeligt frem, og denne Overlegenhed gav hende en Magt og Indflydelse over mig, som jeg med Glæde underkastede mig, thi det var jo kun denne ædle Magt, denne himmelske Indflydelse, der var indeholdt i Spørgsmaal, som laae besvarede i deres eget kloge Indhold; og aldrig kunde en Fremmed mærke Andet, end at Overlegenheden var hos Manden, saaledes vidste hun at hæve mig over sig selv. Det var en Selvfølge, at min Kjærlighed til Atli tiltog, og var der Øieblikke, i hvilke jeg lidenskabeligt rev hende til mit Bryst og knugede hende i mine Arme, eller kastede mig ned for hende, favnede hendes Knæ og kyssede hendes Fødder, saa var det jo Mandens Ret, ifølge Guds og Samfundets Love, jeg udøvede, uden at dette turde vække Nogens Forargelse. Hun gjengjældte min Kjærlighed, og med hele sin Sjæls Reenhed forstod hun smukt Betydningen af, „at Menneskene ere skabte for hinanden"; med hele sin Sjæls Reenhed og Mildhed advarede hun imod de vrange Religionsbegreber om en sønderknusende Beden og Bønfalden og om *en unaturlig* Adskillelse. Hendes Ord og hendes

Handlinger havde Betydning, thi de bleve udtalte og udøvede med Overbeviisningens Kraft.

En Foraarsaften, da vi havde omtalt, hvor vi dog maatte takke Gud for en lykkelig Tilværelse, udbrød Atli: „men denne Lykke kan blive brudt, vi ere dødelige Mennesker, og en Spire til en Sygdom kan være nedlagt i en af os.“ Var det en Forudfølelse hos Atli? Omtrent et halvt Aar senere vækkede hun mig en Nat og udbrød: „Jeg har Spiren til en ulægelig Sygdom i mig, jeg føler det.“ Jeg søgte at berolige hende ved Forestillinger om en Drøm, men hun talte med sin overbevisende Stemme, og hun vakte hos mig en Ængstelse, en Bekymring, som jeg ei formaaer at beskrive. Skulde dette velsignede Væsen tilintetgjøres ved en nagende Orm? Stedets Læger bleve raadspurgte, og de erklærede, at der i Øieblikket ei kunde siges noget Afgjørende. Jeg skal ikke kalde nogen Læge Charlatan for hans første Tvivl og Usikkerhed, thi han har dog kun et Menneskes Blik, et Menneskes Følelse, om endog Erfaring kan have skærpet disse Redskaber, men Lægerne yttrede, „at Tiden maatte sees an!“ Denne skred frem, og snart gik det op for Alle, „at Redning blev umulig.“ Hun erfarede dette Budskab med sin hele christelige Ro og Hengivenhed, og hun gjennemgik ubeskrivelige Lidelser med en uforlignelig Fatning. I det sidste Øieblik var jeg hos hende, hun takkede mig og de Øvrige for vor opoffrende

Kjærlighed, og hun bad Gud at velsigne os Alle. I mine Arme udaandede hun sit sidste Suk!

Min Smerte var paa Vei til at berøve mig Besindelsen, men jeg fattede mig og maatte takke Gud, der havde gjort Ende paa hendes Lidelser. Jeg følte dog, hvad jeg i hende havde tabt, hvilken Skat af velsignede Egenskaber, der var gaaet bort, og Mindet om hende kunde ikke udslettes hos mig.

Et Minde om en bortgangen deilig Qvinde skulde dog aldrig kunne virke til, at et Menneske paa en frygtelig Maade gav sine Lidenskaber Tøilen og blev som et vildt Dyr?

Jeg var Christen, og jeg var det i Sandhed, men at jeg ikke havde været det med en saa tro og naturlig Hengivenhed som Atli, følte jeg ret vel. Atlis Bortgang forøgede mine Pligter, og jeg søgte at tilvende mig noget af, hvad hun i aandelig Henseende havde besiddet mere end jeg.

Jeg havde medens hun levede lært at forstaae Petri første alm. Brev 3. 7.: „Desligeste I Mænd! lever med Eders Hustruer som med den svagere Deel, med Forstand, og beviser dem Ære, da de ogsaa ere Medarvinger til Livets Naadegave, paa det Eders Bønner ikke skulle forhindres." Jeg lærte efter hendes Bortgang: „at jeg stedse maatte bevise hendes Minde Ære, for ikke at blive berøvet min Afkomst til Herrens Naade!"

VII.

Iblandt Mærkeligheder, som jeg oplevede paa Jorden, forekom endeel Damesammenkomster under Navnet Kaffe- og Theeselskaber. Jeg har bivaanet adskillige af disse Sammenkomster og hørt saavel Roes som Dadel blive uddeelt, men ihvorvel saadan Kaffepassiar i enkelte Nuancer kunde have noget Tiltrækkende, var der dog ogsaa meget Indholdsløst ved Siden af endeel uskyldig Morskab og endeel uskadelig Ondskab. Det er en Selvfølge, at naar et saadant Selskab er blandet, er sammensat af mere og mindre dannede Elementer, faaer dog Dannelsen i Regelen Overvægt og trænger forekommende skandaleuse Krøniker tilbage, og selv om en Historie kunde synes vel anbragt, uagtet dens Indhold var af tvivlsom Natur, indtraadte der dog hos de Fleste ved senere moden Overveielse en Erkjendelse af slige Producters ringe Værd!

Jeg har enkeltviis været Vidne til nogle Sladdersøstres *uheldige* Inspirationer, og man kunde og-

saa mærke, hvorledes Enkelte kunde søge at overbyde Andre i giftigt Opspind og Skandale, men det var sandelig kun til at lee ad, thi i Almindelighed vare Præstationerne altfor overdrevne til at kunne gjøre skadeligt Indtryk. At der i deslige Sammenkomster blev gjort Miner og Gebærder, at Nogle bede sig i Læberne og følte Glæde over de til Priis givne Skandaler, maatte man kun tilskrive beklagelige Følger af Mangel paa Oplysning og Veiledning for Aand og Hjerte. Og om man end maa betegne enkelte Historier som giftigt Opspind, maa man fornuftigviis ikke lade sig henrive til en ubetinget Fordømmelse af Personer, om man end maa alvorligen laste Tingen. Sindsbeskaffenhederne ere ikke uddeelte i lige Maal af Godt eller Ondt, og man erfarer med Beklagelse, hvormeget der kan være tillagt Enkelte af sidste Slags, medens dog Mange besidde et godt Sindelag. Naar nu det onde Sind flyder over med skandaleuse Fortællinger, maae de bedre Sindede søge at standse denne Strøm, føre den tilbage til dens Udspring og lede den i bedre Retning.

Iblandt de enkelte Herrer, som af og til mødte i Damernes Kaffe- og Theesammenkomster, var ogsaa — jeg tager neppe feil — et Slags geistlig Herre. Om denne Herre turde man sige, at han gjorde sig saa uskyldig, som han formaaede, men *naar hans* Tungebaand blev løst, var det som om

der strømmede et Hav af Ondt, Skammeligt og Hemmeligt ud af denne Person, der duperede Omgivelserne med sit salvelsesfulde Væsen og sin salvelsesfulde Tale. En saadan Mand kunde foraarsage meget Ondt med sine Fortællinger, naar de ei som oftest stode i Strid med den sunde Sands og Menneskefølelse.

Bemeldte Geistlige frequenterede imellemstunder en saakaldet Bule eller Kneipe, som kaldtes „Helvede", et af disse uhyggelige Steder, som søges af Folkets Værme, og fra saadant Selskab medbragtes — naturligviis med forfinet Tilsætning — en stor Deel af de i Dameselskaberne fortalte Historier. Med salvelsesfulde Miner yttrede han, at man igrunden slet ikke burde tale om Næsten, men hvad han her vilde fortælle, skulde kun tjene til uskyldig Spøg for det ærede Selskab, hvortil det var interessant at kunne benytte virkelige Personer og Tilbragelser. Han fortalte om Ægtefolk, af hvilke Manden paa Dødsleiet fik sit Parti L'hombre og døde under et saadant Parti i det Samme han sagde „Pas!" Og da Hustruen, medens Manden laa Lig, syntes at Stuepigen gjorde for megen Støi, gav hun hende et Ørefigen. Fortælleren føiede til: „Onde Tunger vilde rigtignok sige, at dette skete af Frygt for, at Manden igjen skulde vaagne."

Ved Begravelsen havde en anden Kone formaaet sin Mand *at være tilstede*, forbi hun kjendte hans

svage Side med at forlyste sig i en Klub ovenpaa slige Høitideligheder indtil næste Morgen, og hun kunde da ved et Par Linier til en Fætter, hendes Elsker, indbyde denne til at gjøre hende Selskab og tilbringe Tiden med hende til henimod den Tid, da Manden maatte ventes hjem. Dette Forhold undskyldte hun med, at hun var saa ung, da hun blev gift, og derfor aldrig havde følt Kjærlighed til sin Mand, som var meget ældre end hun, hvorimod Fætteren og hun var omtrent jevnaldrende, og — tilføiede Fortælleren — hun forøgede sin Morskab med at lade Manden besørge Brevet og med at gjøre Nar af Manden ved paa hans Spørgsmaal, om der havde været Nogen under hans Fraværelse, at give et benegtende Svar.

Mine skikkelige Tanter, som tilfældigviis havde været tilstede under denne Fortælling, udbrøde: Men skulde det være muligt, at en saadan Skamskænder kunde være en geistlig Mand? Naar han fortæller, faaer Meget et lastefuldt Udseende, som ikke fortjener det, thi at en syg Mand kan i sin Seng faae et Parti L'hombre, er intet Beviis paa Slethed, men viser mærkværdig Aandsfriskhed, og at Døden overrasker ham midt i Spillet, er intet Argument imod ham, men kun et mærkværdigt Beviis for, at Livets Functioner kunne være forunderlig virksomme, indtil de med Eet briste. Kortspil kan selvfølgelig drives *til last*værdige Handlinger, naar det gaaer til Yder-

ligheder, men Kortspil indenfor Sømmelighedens og Maadeholdenhedens Grændser er en aldeles uskadelig Morskab. Der er Forskjel herpaa, som der er Forskjel paa Bøgers Indhold, og man maa vogte sig for det, der er unaturligt, usædeligt, upassende, saavel i Bøger som i Kortspil. Det synes jo pikant, at yttre om en Afdøds Kone, at hun giver et Ørefigen for Støi, foraarsaget under Ligets Henliggen, og at onde Tunger tillagde dette Frygt for, at Manden skulde vaagne op ved Støien. Men man maa helst troe, at det var Fortællerens egen onde Tunge, der tillagde et Ørefigen slig Betydning.

Der kan naturligviis gives Exempler paa Umoralitet, men jo mindre man befatter sig med at omtale Sligt, desmindre Skade foraarsager de. En geistlig Mand kan argumentere til en Erkjendelse af det Fordærvelige i Laster, men hans Argumenter komme meest i Samklang med det guddommelige Præg af Religionslærdom, naar der gives klare Billeder af Moralens Betydning, hvis Modsætning er Lasten, og dersom en Geistlig giver skandaleuse Fortællinger til Bedste som factiske Begivenheder, til Beviis for Verdens Syndefuldhed i saadan Udstrækning, at kun en aandelig Tvang vil kunne redde Verden, da er en saadan Geistlig foragtelig.

Saaledes udtalte mine Tanter sig, efterat de havde hørt Fortællingen.

En anden Gang fortalte bemeldte Geistlige i et

Kaffeselskab af Damer, hvorledes et andet Kaffeselskab havde været sammensat, og han yttrede: „Man kunde have været fristet til at kalde de i det omtalte Kaffeselskab tilstedeværende Damer Skjøger, thi uagtet de indtage en vis Plads i Samfundet, give de dog Skandalen Næring, idet de ikke alene give gamle Skandalhistorier til Bedste, men foranledige nye Skandaler af mere eller mindre opsigtvækkende Art." Han henviste dernæst til Historien om Mars og Venus i Vulkans Nat og troede at turde sige, at den passede for det nævnte Selskab. — Med Salvelse yttrede han dernæst: „at han ei havde isinde at moralisere, men at han kun vilde vise, at der gives Skjøger udenfor dem, der af Trang ere blevne dertil, og at der fandtes mange af den Slags."

Denne Gang blev Fortællingen dog en Deel af Selskabet for stærk, og de reiste sig, toge Afsked og fjernede sig, medens der vel var Enkelte i Selskabet, som morede sig over Fortællingen; men om det var ond Glæde, der lyste ud af disses Øine, kan jeg ikke sige, den kan jo betegnes saaledes og dog kun have været en Følge af overgivent Lune, men den kan ogsaa have været en enfoldig Latter uden Tanke af Ondt. Det er selvfølgeligt urigtigt og lastværdigt at føle Glæde over Bagtalelse og at lade Tungen løbe med fornøielige Bemærkninger om Skandaler, men det er ligesaa vist lastværdigt og ugudeligt at *opvarte med* sammenskrabede utugtige Fortællinger i

den Tro dermed at kunne fremkalde forandrede Tilstande, og desværre fra denne Kneipe „Helvede" udsaaes meget Ondt, som jeg dog vil haabe kan finde tilbørlig Modvægt.

Fortælleren smilede ad de bortdragende Damer og yttrede sin Beklagelse over, at de ikke fandt Behag i Historier, der maatte tjene til Advarsel mod Verdens Fordærv. „Der er noget Grundigt i at gjengive Kjendsgjerninger," sagde han, „istedetfor kun at holde sig til de finere Anviisninger for Moralen, og jeg skal fremdeles tillade mig at give Skildringer af Skandaler, for at indgyde Damerne Afsky for slige Forhold."

Nu kom en Historie om et Ægtepar, der havde foretaget en Reise i Italien, hvor det en Tid havde havt Ophold i en Fyrstes Palads, i en italiensk By. Han beskrev Fyrstefamilien og Tjenerskabet som lurvede Personer, der vare bestikkelige, directe eller indirecte, og Værelserne i Paladset vare ligeledes forsømte. Alt skulde være storartet, men Armoden var Hovmester. De holdt Equipage, kjørte flot, men vare blege af Sult. De forstode at skjule deres Armod; under Maaltiderne vare alle Døre lukkede, men efter disse bleve Dørene atter aabnede, og Fyrstinden med Datter prunkede i en af de to Dragter, hvoraf deres Garderobe bestod. De modtoge Fremmede, men Selskaberne vare ikke kostbare, thi Gjæsterne erholdt kun Iis og Limonade.

Fyrsten skulde beklæde et Statsembede, i hvilket han lod sig bestikke, men Bestikkelserne gik igjennem en Kammertjener, til hvem Vedkommende bleve henviste, og Kammertjeneren deelte naturligviis med Herren; Delingen blev betegnet som ulige, Løvens og Schakalens.

Det i Fyrstens Palads logerende, foran nævnte Ægtepar foretog en Dag en Spadseretour igjennem nogle Smaagader og kom forbi et Fængsel, hvor flere skrækkelige Skikkelser viste sig bag et Gitter. At disse gjorde Skandaler, er en Selvfølge, men pludselig blev Damen opmærksom paa et Menneske iblandt Fangerne, hvis frække, hoverende Blik tydeligt viste, at han kjendte hende. Hun kom til at ryste og bæve, og Manden maatte strax bringe hende hjem fra det forfærdelige Sted.

Næste Dag modtog Damen en smudsig Lap Papir, der hemmeligt blev hende tilstillet og indeholdt Opfordring til hende om at frelse ham, hun havde seet i Fængslet, hvor han var hensat paa Mistanke om Røveri, thi hvis hun ikke frelste ham, vilde hun være fortabt. Billetten var uden Underskrift, men Damen kjendte Manden fra fordums Tid; hun havde ti Aar iforveien som Kammerpige stiftet dette Bekjendtskab.

Medens hun var Kammerpige, var hendes nu*værende* Gemal — en meget rig Gentleman — og

dennes Fader dødeligt forelskede i hende, thi hendes Skjønhed fordunklede alle Ladies. Den Ene elskede som en Nar, den Anden som en Rasende. For at faae Ende paa dette Spil gjorde Kammerpigen Aftale med fornævnte Fange, som dengang var Courreer hos hendes Herskab, men en stor Skurk. Det kom nemlig an paa at forebygge, at Sønnen ved at gaae af med Seiren blev gjort arveløs, og dertil skulde Coureren være behjælpelig. Kammerpigen lod sig bortføre af den unge Herre, og Faderen, ledsaget af Coureren, forfulgte dem, men den gamle Herre kom ved et uforudseeligt Tilfælde af Dage paa denne halsbrækkende Reise. Paa Coureren faldt kun en Skygge af Mistanke, som ikke havde videre Følger. Kammerpigen var, da hun senere gav Møde med Coureren for at yde ham Løn for god Tjeneste, blevet den unge Herres Gemalinde og Medarving til hele Herligheden.

Den ovenanførte Lap Papir indeholdt forfærdelige Ord, og Hjælp maatte udfindes. En Samtale med Fyrsten førte til at bede denne virke til, at et stakkels Menneske — Navnet blev opgivet — som tidligere havde staaet i Familiens Tjeneste, blev løsladt af sit Fangenskab, hvori han var bragt paa en ugrundet Mistanke. Fyrsten lovede med Smiil og Complimenter at tage Sagen under Overveielse; men da hans mange Forretninger lagde Beslag paa al hans *Hukommelse,* bad han Andragendet betroet

til hans Kammertjener, for at denne kunde bringe ham det i Erindring.

Kammertjenerens Hukommelse blev styrket med et Par tunge Guldruller, og han forsikkrede, at Hukommelsen nu ikke skulde svigte ham, og at han nok skulde give sin ædle, menneskekjærlige Fyrste fornøden Paamindelse.

Et Par Dage efter meddeeltes det, at Fangen var løsladt af Fængslet. Damen reiste da uopholdelig bort med sin Gemal for ikke oftere at komme til den betegnede By.

Dermed var denne Fortælling tilende, og ovenpaa denne Historie kom en salvelsesfuld Fortælling i Skikkelse af et Minde om en gammel Tante, hvis Kjærlighed til Medmennesker skulde have været saa stor, at Tanken derom kunde bringe Fortælleren til at fælde Taarer. Hun omfattede Alle med denne Kjærlighed, Broder, Svigerinde og deres Søn; Tjenestepigerne, som hun de lange Vinteraftener piinte sig med at lære nette og nyttige Haandarbeider, saa at de kom til at at see pæne og ordentlige ud; Kudsken, som hun var paa Vei til at ville lære at skrive, hvad dog Broderen forhindrede ved at overdrage denne Forretning til en Comptoirist o. s. fr.

Hun tog aldrig Hensyn til sig selv og sin Helbred; naar hun blev krænket, gik hun i Eenrum og græd, og naar hun var færdig dermed, traadte hun *atter frem* med det samme smilende Ansigt som altid.

Hun havde et sangvinsk Temperament, men det var mere en Naturkraft, som derved lagde sig for Dagen; det var Aanden, som var stærk i hende. Uagtet hendes Særheder gjorde dog Kjærligheden, at hun traf det Rette. Opdragelsen var forsømt, hun vidste kun Lidet. Angaaende Tro og Haab røbede hun den største Uvidenhed. Og dog var hun en Christen som Faa. Manglerne vare store, men Kjærligheden fyldte overalt ud og bragte Alt i Orden.

Hun havde Værelse underneden, mellem Broderens Leilighed og Huusholdningslocalet. Hun holdt Øie med Kjøkkenet, men troede det ogsaa nødvendigt at holde Øie med Broderen af Frygt for, at han skulde komme til Noget, naar han slap hende af Sigte. Dette skulde være en sær og dyb Tilfredsstillelse for Ømheden.

Hendes Værelse var simpelt, men pynteligt. Der fandtes her Gjenstande af forskjellig Art. Meublementet frembød alle Flader, hvori skulde aabenbare sig Tantens underlige Smag og Lune. Der var en broget og confus Sammenstilling af Gjenstande, Natur- og Kunstprodukter imellem hverandre, og derhos endog Ting, som ikke vare værd at tage op paa en Gade. De opstillede Ting vare Erindringer, igjennem hvilke man skulde kunne forfølge Tantens Livshistorie fra Begyndelsen til Enden. Med dem *som Udgangspunkt* fortaltes der mangen en

forunderlig Historie, som satte Drengens Phantasi i Bevægelse, og det gav Anledning til, at han ved at betragte Gjenstandene ofte hensank i vaagne Drømme.

Han beskrev Tantens tarvelige, simple Klædedragt til daglig Brug og skildrede den som saa reenlig og net som vel muligt. Hun kunde iøvrigt med sine Midler have havt Raad til at gaae ganske anderledes klædt, hvilket hun da ogsaa stundom lod En vide. Hun vilde gjerne holdes i Ære af dem, for hvem hun opoffrede sig, og derfor satte hun Priis paa Foræringer. Naar disse bestode i smukke, udvalgte, moderne Klædningsstoffer, lod hun dem forarbeide og gjemte dem saa. Derfor havde hun Oplag af kostbare Kjoler, Shawler og Kaaber uden at tage dem i Brug. De gik af Moden, men hun conserverede Tøiet. Undertiden blev der givet Udstillinger af Stadsen, naar den trængte til at udluftes, og da gik hun med en lykkelig Mine omkring imellem de forskjellige Sager for at prøve Et og Andet eller for at udglatte Folder, afstryge eller bortpuste et Støvgran. Det stak besynderligt af, at hun ved saadanne Leiligheder gik omkring med en elegant Hat paa Hovedet, med et deiligt Shawl eller en Pellerine om Skuldrene, i sin iøvrigt tarvelige Huusdragt. Efter saaledes at have tabt sig i Lykke og Tilfredshed over sin Pynt, som Modsætning til Alvoren ved de huuslige Beskjæftigelser, og naar *Solen* sank i Horizonten, blev Alt igjen pakket ned.

Naar Tanten et Par Gange om Aaret pyntede sig og viste sig i Huset i sin Stads, kom der et ironisk Smiil over Broderen eller Svigerinden, thi hun var da som forvandlet, og tilhørte dog ikke Tiden, men derimod en længst forsvunden Tidsalder, Hun var ikke sig selv længer, hvilket blev betegnet ved, at hun havde faaet en Raptus eller en kort Ruus, indtil hun kom tilbage og atter blev sig selv ved atter at pakke hele Dameherligheden ned. Bevidstheden om, at hun havde gode Klæder, var hende nok, ligesom den gode Bevidsthed var hende nok i andre Henseender.

I Værelset havde hun en Samling af Bøger, prægtigt indbundne, thi naar hun hørte omtale en udmærket god Bog, kjøbte hun den. Men hun læste aldrig, da hun troede ikke at have Tid dertil, hvorfor hun ikke var stærk i Læsning. Først naar hun blev gammel vilde hun læse, dersom hun ikke til den Tid ganske havde glemt at læse.

Saaledes vare denne Geistliges Fortællinger i et Dame-Kaffeselskab; men iblandt Damerne, som bleve tilbage, var der dog navnlig En tilstede ved de sidste Fortællinger, der senere, hos nogle Veninder omtalte disse Fortællinger og Fortælleren saaledes:

„Naar man hører en Mand ville retfærdiggjøre gemene Historier med, at de skulle tjene til Advarsel m. v., da *maa man* i Sandhed forbauses over en

fræk Anvendelse af et Slags Fortrin til at kunne tale, og hvad beviser vel Historier om Skjøger her eller der eller om utroe Ægtefolk, om Banditers Gjerninger eller om Fyrsters og Andres Bestikkelighed Andet, end at der paa Jorden gives Laster, Synder og slette Handlinger, som have deres Rod i slette Exempler, slet Opdragelse, slet Anviisning og ofte i et ligesom medfødt, forunderligt, fordærvet Sind? Naar en ligefrem sand Tildragelse skildres i en særskilt Afhandling med Commentarer af Lasters Vederstyggelighed, saa faaer den et Slags Værdi som Advarsel, hvorimod en Fortælling af denne Natur, for Størstedelen opdigtet til Øiemedet, krydret med Vittighedens Salt og fremsat med et Slags religieus Tendents, der skal tjene som et Samvittighedens Lægemiddel, indeholder en farlig Gift, thi den suges og indtages nu som et Slags lovlig Lecture, eller opfattes som et Slags lovlig Fortælling, og man kan være forvisset om, at om endog i Regelen den bedre Deel i Samfundet foragter de afskyelige umoralske Historier, gives der dog Nogle, som, idet de more sig over det Pikante i Situationerne, tillige finde Exemplerne interessante for deres egne Følelser. Men jeg skal dog, med Tillid til saadan Sandhed, erklære det for min og Mangfoldiges fulde Overbeviisning og Fortrøstning, at Jordens Samfund, Menneslægten paa *Jorden*, *ih*vorvel den er syndefuld og mangelfuld,

dog ingenlunde i Almindelighed kan parallelliseres med Skildringer af en Natur som de foranførte umoralske. Gud har viseligen sagt: „dømmer ikke, at I ikke skulde fordømmes"; deri ligger Guds Advarsel til dem, der ville opkaste sig som Menneskenes strenge Dommere. Begrebet om Gud er givet forskjelligt; enhver Sekt har saaledes sit særskilte Begreb om Gud, i al Fald sin særskilte Maade at dyrke Gud paa, og for hver Sekt synes dens egen Religion at være den bedste. Derfra disse fanatiske Religionsstridigheder, og derfra disse Yderligheder, som virke umaadelig skadeligt.

Er det nu evident, at Christi Lære omfatter det sande og rette Begreb om Gud, saa er det ligesaa evident, at den milde Aand, der ligger i denne Lære, den milde Charakteer, der tillægges Christus, fordrer Efterligning i Mildhed, i Forsonlighed, i Overbærenhed, og at altsaa Anviisningen til det Bedre ikke skal gives igjennem lavkomiske eller smudsige Skizzer af Enkeltes Fordærvelse, under Paaskud af, at de ere advarende Exempler, hvis Offentliggjørelse kan synes stemplet som berettiget ved Citater af Bibelen, men at der, hvor Advarsel synes nødvendig, der, hvor Hjertet føler Opfordring til i Sandhed at virke for Omvendelse til det Bedre, der skal den simple, sunde Overbeviisning lade sig høre med ukunstlede Ord, uden Indblanding af Materier, hvorover man maa blues, og der skal Over-

beviisningens Kraft kunne overvinde alle uheldige og umoralske Tendentser. Fristelser for Jordlivet ere nedlagte i de menneskelige Samfund, men Gud prøver sit Menneskes Styrke ved igjennem Villien at give Evnen til Beherskelse Raaderum, og er der end mørke Sider og mørke Pletter i det menneskelige Sind, saa ligger dog Midlet til disses Formindskelse og Udslettelse alene i givne moralske Momenter til Prøvelse, Efterligning, Tilegnelse, for at saadanne kunne blive som aandelig Lægedom for de fra Umoralen bibragte Saar og Lyder. Det er disse moralske Momenter, som den i Sandhed kjærlige og ærlige Christen skal anvise sine Medchristne, thi Kjødets Skrøbeligheder skulle læges ved Aandens Fuldkommenheder, men Aandskraften skal ikke svækkes ved Forsøg paa ufornuftig Tvang, den skal ikke misledes ved tvivlsomme Fortællinger, der faae end større Fare ved, at de afvexle med Skildringer af tilsyneladende exemplariske Personer, der dog ved at fremstilles som paavirkede af et Slags uskyldig Dumhed eller Uvidenhed berøres af et ironisk Anstrøg, af denne taabelige Troskyldighed, som et Slags Mennesker, der kalde sig stærkt Troende, formene sig berettigede til at kalde Styrke i Aanden, idet de, skjøndt i høieste Grad uvidende angaaende Tro og Haab, dog skulle være Christne som Faa!"

Saaledes udtalte sig denne Dame om det Passerede, og jeg tilføier: „at Lidenskaber i Kjødet

kunne af Fanatikere dannes til Lidenskaber i Aanden, der ikke kunne tæmmes uden ved en Explosion af den indsamlede aandelige Forkeerthed!"

Damekritikeren havde Ret, og hun kunde have mindet Fortælleren om, at hans Produkter ikke røbede eller vidnede om Kjærlighed, eiheller vidnede de om Kjendskab til Pauli f. Br. til Corinth. 13, 1: „Talede jeg med Menneskers og Engles Tungemaal, men havde ikke Kjærlighed, da var jeg en lydende Malm eller en klingende Bjælde!"

VIII.

Det var en forunderlig Lyst til at synes Noget, der bragte den foran betegnede geistlige Person til at søge Fortællinger anbragte i den Kreds, til hvilken han hørte. Jeg var ofte tilstede, naar han fortalte, og jeg var ligesaa ofte indigneret over meget af, hvad han opvartede med. Men man kunde ikke negte, at han besad en vis Genialitet i at fremstille, uagtet Meget røbede Oprindelse fra denne Helvedes Kneipe, som han freqventerede.

Jeg skal fremdeles gjengive for Dig nogle af hans Fortællinger, og Du skal give mig Ret i mine Anskuelser om disses Værdi:

Den tidligere omhandlede Tante, som der skulde tillægges mønsterværdige Egenskaber, forekom ofte i hans Fortællinger og skulde vel tjene som et Slags Ideal for den eenfoldige Tro; og det lader sig ikke negte, at der kan være noget Rørende i Beskrivelsen af kjærlighedsfulde Forhold imellem en Tante og *hendes* Brodersøn — et Barn. Man kan sympa-

thisere med uskyldig Naivetet og barnlig Uskyld og finde den elskværdig, men denne Henviisning til størst Fuldendthed i Tro hos den Eenfoldige kan ikke finde Samstemning hos den fornuftigt og selvstændigt Tænkende.

Der blev engang givet Drengen en Forklaring af Tanten om, hvad Stjernerne vare, og hvad der var bagved Stjernene, og den simple Skildring af, at „hisset oppe var den himmelske Faders Huus med de mange Boliger i en ubeskrivelig Herlighed", havde sin uendelig smukke Side. Tantens videre Forklaring om, „at der bag ved Stjernerne var en uhyre stor, over al Forestilling prægtig Sal, i hvilken Gud Fader sad paa sin Herligheds Throne med Sønnen ved sin høire Haand, og at der midt i Salen stod et Juletræ, høiere end de høieste Bjerge paa Jorden, fra Øverst til Nederst bedækket med de kosteligste Julegaver, samt at rundt om Juletræet dandsede de fromme og gode Børn, der nu vare blevne Engle og Guds egne Børn, medens de under Dandsen sang Lovsange til Guds Ære og, naar de hvilede, fik Juleforæringer fra Træet, der desuagtet blev lige fuldt m. m.", kan man ikke frakjende at være en barnlig naiv og skjøn Fremstilling af den guddommelige Herlighed, efter et Tankens Phantasibillede, og for et Barn kan en saadan Fortælling have sit Tilfredsstillende. Der var endvidere barnlig smukke Billeder i Skildringen af, „at Stjernerne

vare Lysglandsen fra Juletræet, der straalede igjennem rundt om i Salen anbragte Kighuller"; „at Englebørnene, naar de hvilede, morede sig med at kige ud igjennem de smaa Aabninger for at see, hvorledes Børnene paa Jorden opføre sig"; „at Barnet, naar det seer op til Stjernerne, maa tænke sig: at der bag hver Stjerne er en Engels Øie, som seer ned paa det, hvorfor Barnet maa være kjønt artigt, for at Engelens Øie ikke skal komme til at græde over det." Og der var noget Berettiget i for et Barn at betegne Stedet, til hvilket de slemme Børn komme hen, som mørkt, langt fra Gud Fader og hans dyrebare Søn, eller som et kummerligt Bagværelse, hvor Ilden er gaaet ud, og hvor de fryse saaledes, at Tænderne klappre i Munden paa dem m. v., dersom den barnlige Sjæl trængte til ved Tvang at holdes til Velanstændighed og rene Sæder.

Historien om den rige og fattige Mand har Værdi som Lignelse og blev kun given som saadan. Existerer der nogen Virkelighed til Sammenligning, naturligviis kun med Hensyn til Sindsbeskaffenheder, saa maa man ikke lade sig henrive af Misundelse eller Nag til at benytte Bibelens Ord som Tolk for personlige Hensyn. Lignelsen er en smuk Advarsel til Egoisten og den Sneverhjertede, men Marter og Pine var ei Herrens Værk, det var kun *Indbildningens* Foster, og naar Tanten for at be-

rolige Barnet, der føler sig ængstet og bekymret over den rige Mands Lidelser, søger at trøste det med, „at Gud sikkert ikke vil negte Manden en Vanddraabe, da han dog ikke sparede sit eget Blod", saa giver Tanten en maaskee ubevidst Sandhed af det Ideale i Herrens Væsen og Egenskaber, der ligeledes med Kjærlighed vil omfatte den, der tænker paa stakkels lidende Brødre; men Gud laster den, der fordærver det Beroligende hos Barnet ved at tilføie, „at Guds Hjerte maa røres over den, der nærer Kjærlighed til Brødrene, selv om Stakklen sidder i hede Helvede", og ligesaa meget vil han laste den, der i forfængelig theologisk Overlegenhed kan, ved Siden af at berøre Guds faderlige Barmhjertighed, give Billeder som Berigelse af Erfaring fra Helvede.

Barndomserindringer, Minder om Barndommen? De kunne henrykke, de kunne smerte; den barnlige Uskyld var et Dyb af Henrykkelse, thi hvad jeg saae, hvad jeg nød og hvad jeg deelte med Andre fik mit Hjerte til at svulme af Glæde; jeg var uden Paavirkning af Ondt; jeg var ei egenkjærlig, thi jeg kunde kun af Hjertet glæde mig, naar jeg kunde dele med Andre; det var Barndommens ublandede Følelser og en guddommelig Inspiration, nedlagt i det skyldfrie Barn, til at lyse ved sit Exempel, til en Erkjendelse af Forsynet og *dets Velsignelser!* Barndomserindringer og Barn-

domsminder kunne smerte den, der i sin senere Livsvandel maa føle, hvorledes hans Barndom blev forspildt, forsømt, idet han enten ei blev veiledet om dens rette Anvendelse eller var rystet af en medfødt Mangel paa Ligevægt i Sindet.

Af Ungdomserindringer kunne mange mildne, endeel formørke Tilværelsen, men jeg var et Menneske, altsaa et ufuldkomment Væsen, som med den bedste Villie til at handle vel dog ei var mægtig at modstaae enhver af Livets syndefulde Tillokkelser. Jeg mindes Taler af hæderlige Geistlige, som gjorde dybt Indtryk paa mig, saavel dem, der udgik fra Prædikestolen, som Taler ved Skriftemaal, men jeg har ligeledes hørt smukke, henrivende Taler af Mænd, om hvilke jeg vidste, at deres Handlinger ikke samstemmede med deres Ord, og jeg kunde altsaa ei finde mig opbygget af det smukke Ord, som jeg vidste, manglede Oprigtighedens Styrke.

Det er unegtelig en smuk Text: „Lader Eder forlige med Gud!" Den, der ret har indprentet sig disse Ord i Hukommelsen, vil ikke undlade at give dem Anvendelse i en Stræben til det Bedste. Har Du feilet, har Du syndet, da var Du svag, enten i Begreb eller i at modstaae Fristelsen; men Du kan ogsaa have feilet mod et Samfunds Vedtægt og derved blive stemplet som Synder, uden at det var *din Agt* at gjøre Uret, og i alle Tilfælde, selv om *Du bliver* forladt af dine Medmennesker, maa Du,

med en indre, af Samvittigheden fremvoxende Følelse af kun at tænke oprigtigt og ærligt kunne søge at forlige Dig med din Gud, og Du vil ei stræbe forgjæves, thi Du vil blive forligt. Naar Du mindes denne Text, da vil den tjene Dig til Trøst og Fred, og Ordene „Lader Eder forlige med Gud" ville trænge til dit Hjerte, ligesom Du tør trøste Dig til, at Frelsen og Forløsningen skal komme, naar disse Guds Ord ere blevne indflettede i dine Tanker og Idrætter. Naar Du da omsider kommer til Guds himmelske Rige, da er Du der, hvor Menneskets Hjem alene er efter det jordiske Liv, og om Du end skal gjennemgaae en haard Kamp for at overvinde de Smerter, som ere Følger af et i Synd ført Jordeliv, kan denne Kamp aldrig blive frugtesløs eller haabløs, men Du skal opnaae Forlig med din Gud!

Ja, ogsaa jeg taler om de Ting, der høre til Guds Rige, men jeg siger Eder: nærer Trøst og Haab, naar I omvende Eder, og troer, ei at I blive Fortvivlelsens Bytte, naar I angre begaaede Synder og omvende Eder, thi saaledes samstemmer det med Christi Ord paa Korset, naar han siger til den angrende Synder: „Du skal med mig være i Guds Rige!"

„Lader Eder forlige med Gud" ere Ord fra Himmerige, der ville gjennemtrænge og opfattes af *det Menneske, der har* Begreb om Gud, og den, som

savner dette Begreb, skal smukt belæres derom. Kun den, der taler om, at det kan være, som om slige Ord kunde komme fra Helvedes Afgrund, driver dermed en grusom og bitter Spot!

Den jordiske Forfængelighed er en Synd, unegteligt, men ingen Brøde, om endog enkeltviis Brøde kan avles ved Forfængelighed, som henhører til de menneskelige Svagheder. Man maa dog ikke glemme, at Forfængelighed i Moder og naragtige Skikke kunne være nationale Onder, udgaaede fra Exempler i Overhovebers Lyst til at glimre og fra en Efterlignelsessyge; men ikke Alt bør lastes, thi Meget, der betegnes som Forfængelighed, bærer kun det Navn, som Misundelsen tildeelte det, og Meget har kun Snit og Former, medens det savner Stof og Fylde. Der er selvfølgelig en stor Deel Pynt og Stads, som man kan give Navn af Naragtigheder, og som kan latterliggjøres i naragtige Fremstillinger og Beskrivelser, men lad det være nok med at charakterisere det Latterlige i en cras Fremstilling af Udmaielsers Daarlighed, og last ligefrem dem, der ødelægges ved Forfængelighed, men glem aldrig, at der gives ligesaavel Forfængelighed i Ord som Forfængelighed i Gjerning, og at saaledes kun den simple, jevne Tilrettevisning, den simple Henpegen til, at Forfængeligheden er stridende mod Guds Lov, alene er den gode, moralske Lærers Hverv!

Gud skabte Mennesket i sit Billede, han tillagde

det disse Fortrin, men han sammenlagde disse med hvad Menneskene kalde Mangler. De nævnte Fortrin ligge i Menneskets Fornuft og frie Villie, Manglerne ere Kjødets Skrøbeligheder, men ei har nogen Djævel Lod eller Deel i disse. Derfor er det syndigt at betegne Menneskets Svagheder og Skrøbeligheder som Djævelens Værk ved Siden af at fremstille Mennesket som skabt af Gud og i hans Billede. Fortællinger om Lucifer og hans Oldemoder, der arbeidede paa at fordærve Guds dyrebare og elskelige Skabning — Mennesket — idet Lucifer angiver for Oldemoderen, hvilke Laster han vil indskyde Mennesket, nemlig:

„ond Begjærlighed, der efter Oldemoderens Mening ikke kunde forslaae, fordi den lader sig ave, og Gud Herren er Mand for at gjøre det;"

„Egenkjærlighed og Egenvillie; Mennesket skulde forblindes, saa at det kun skulde see paa sit Eget; det skulde gjøres til en Skurk, stor eller lille, efter Omstændighederne; men ogsaa hertil meente Oldemoderen Gud Herren for stærk, thi han kunde udrydde Egenkjærlighed og Egenvillie;"

„Væsen og Hu i Mennesket skulde blive heelt forkeerte, Løgn skulde det tage for Sandhed, Last for Dyd, Vanære for Ære; Mennesket skulde kort sagt være en Daare; men Oldemoderen meente fremdeles, at det ikke var nok, thi det Forkeerte *kan blive ret;* hvad der er vendt om kan atter

vendes om, og dette er fremdeles Gud Herren Mand for at gjøre;"

„endelig at Forfængelighed skulde gjøres til Menneskets anden Natur, saa at det paa Abeviis skulde blive forelsket i sig selv, blive til en Nar, blive til Spot og Latter for Mennesket, hvilket var hvad Oldemoderen fandt rigtigt, og hvorover hun skal have glædet sig, saa at Glæden gnistrede ud af hendes Øine;"

ere sande Gudsbespottelser og Udladelser som af pøbelagtig Raahed!

Djævelen benyttes som en billedlig Skræmsel mod Menneskers Feil og Laster, men det er uforsvarligt at idealisere et ondt Væsen som modarbeidende Herrens vise Hensigter. De i Mennesket nedlagte syndefulde Attraaer ere som chemiske Virkninger af Aandens og Kjødets Brydninger, men dermed har alene Gud sine vise Hensigter, og er der noget Ureent ved Nogen i Slægten, saa kan Herren ved sin Kjærlighed, der aldrig er grundløs, luttre sit Menneske, og Synderen kommer til Gud for at omvendes, thi kun Herren kan pleie Ret med sin forbarmende Kjærlighed!

IX.

Efter Døden giver man sig ikke af med literaire Arbeider, men de levende Sjæle see nu klart, hvad der af Literatur paa Jordkloden var nyttigt eller unyttigt, heldigt eller uheldigt, moralsk godt eller slet. Alle literaire Arbeider ere Menneskers Aandsfostre og som Følge deraf til en vis Grad ufuldkomne, men ligesom en Mængde vidne om Aand, Talent, Moral, dyb og inderlig Menneskekjærlighed, dyb og sand Gudhengivenhed, saaledes gives der ogsaa mange, der vidne om Aandsfattigdom, Uvidenhed, Umoralitet, Menneskefjendskab og Gudsbespottelse. Skrifter ere alene for Verden, og uagtet mange af dem kunne lastes og betegnes som skadelige, ere disse dog i Regelen for plumpe til at kunne blive vidt udbredte, og med den stedse tiltagende Aandsmodenhed hos Menneskeslægten udvikles Sandsen for de bedre Skrifter. Man bør kun ikke altfor meget røre ved slibrige Materier, thi derved gaaer *man netop den urette* Vei til Oplysning og Forbedring.

At der iblandt theologiske Værker forekommer kritiske, dogmatiske og homiletiske, at der i Casuistiken har været produceret videnskabelige Afhandlinger, og at den gamle Tid i Hovedsagen skal være repræsenteret ved et uhyre Repertorium af Præsteløgne, bragte i System af allehaande fanatisk Opspind og frie Fantasier over Religionens givne Thema, betragte vi her som naturlige Følger af stedse uklare Begreber om det, der kun kan gives i Aand og ikke i Materie, og som derfor aldrig naaer en sand Fuldendthed, men vi erkjende ogsaa, at mange Produkter ere Fostre deels af en forvorpen Fanatisme, deels af Frækhed, deels af trosskyldig Eenfoldighed, medens mange Produkter ere aandrige og værdifulde og røbe en med den guddommelige Aand samstemmende Opfattelse af de sande Lærdomme.

Gud laster og straffer dem, der af ond Villie udbrede falske Lærdomme om ham, hans Væsen og Egenskaber, og hvad der blev produceret i Uvidenhed og Enfoldighed opløser sig i et Intet for den sundere Sands og overfor de i Aand og Sandhed skrevne Afhandlinger over Religionens givne Thema.

Philosopher ere kun de, hvis dybsindige Betragtninger over Livet, Tilværelsen, det Timelige og Evige berige med indlysende Beviser for Ordets, Aandens og Troens Magt, Beviser for, at der existerer et uforkasteligt Begreb om Verdensaltets og *Guddommens* forbindende Led.

Naar man seer Skildringer om Jurister, saa synes det, som om der fra denne Stand maatte udgaae de skjændigste Handlinger, og man tør ikke nægte, at der føres tunge Anker over den Hjerteløshed, der er betegnende for Standen i Almindelighed, samt at Retsdocumenter og Acter upaatvivleligt vilde, naar Alt blev offentliggjort, udgjøre Literaturens fyldigste Omfang; men uagtet det kan synes, at den haardeste Udøvelse af det, der kaldes Retfærdighed paa Jorden, ofte ligner et Volds- eller Blods-Herredømme, saa er det dog maaskee vel strengt at betegne hvert Sogn i Verden som indehavende en Blodager af juridisk Haardhed eller Hjerteløshed.

Vi maa sige saavel om Theologer som om Jurister, at de særdeles ofte bleve ledede af Tvivl, men desværre kunne saadanne Tvivl lede til at fremme lave Interesser: hos Geistligheden gjennem enkelte Theologers aandelige Hovmod og gjennem en stor Deel af disses Følelser af, at de maae synes som Guds Udvalgte eller Udsendte her paa Jorden, hvilken Anseelse Mange troe bedst at vedligeholde ved Trudsler fra Bibelen, Mange ved at vedligeholde i Menighederne en Tvivl om mangt et Bibelens Ord, som de kun ville troe sig selv istand til at kunne fortolke, medens Folkene i Menighederne skulle tage Fornuften fangen og lade, som om de troe; hos Juristerne ved den Indbildning, at kun de forstaae *at give Loven dens rette* Fortolkning og Anvendelse,

at kun de forstaae at skjelne mellem Ret og Uret; at deres Overlegenhed i Evne til at dømme og bedømme skal kunne vedligeholde hos Folket et Slags Tvang til at søge enhver Tvivl løst kun ved dem.

Det er derfor naturligt, at hvor slige Interesser pleies, udslukkes Hjertets Følelse, og det er med den største Ro og Ligegyldighed, at saadanne, saavel Geistlige som Jurister, fordømme!

Men der er mangfoldige hæderlige Undtagelser, og Gud kjender sine Folk, som han benaader med sin Velsignelse, naar de forene Hjertets Reenhed med Aandens Overlegenhed til at stifte Gavn i Verden.

For atter at tale om Skribentvirksomheden og for saavidt muligt at belyse og mildne det strenge Omdømme, den haarde Medfart, der er bleven Literaturen tildeel i enkelte Afhandlinger, søger jeg at imødegaae endeel af Udtalelserne i denne Anledning.

At Kritikere ere et vanskeligt Folkefærd, er unegteligt, og at flere iblandt dem ofte ikke ere retfærdige, er lige saa vist; men vi ansee ikke den Skade, de fremkalde, for at være af særdeles Betydning, thi det, der kritiseres i Literaturen, maa, hvis det iøvrigt har Værdi, gjennemsees, for at Kritikens Værdi kan prøves, og det Menneske, der besidder Dømmekraft, vil jo let danne sig sin Mening, gunstig eller ugunstig. Værket hæves ved en fordeelagtig Kritik; men det er ikke sagt, at det taber ved en ufordeelagtig Kritik, og mod denne sidste kan

der jo opstilles en Modvægt i Gjendrivelser. Men ingen fornuftig Forfatter vil indlade sig paa Kritik eller Polemik, naar han ei finder Stof af Værdi til en nærmere Overveielse, og man maa ei nægte, at der ligger i mange kritiske og recenserende Afhandlinger udmærkede Aandsnydelser, belærende Lærdomme, maaskee Midler til en end dybere Granskning. Det er godt, at Tanker, Begreber og Ideer udvexles, thi derved udvides Erfaringen. Det er imidlertid ogsaa unegteligt, at der gives Kritikere, om hvilke det tør siges, at Livsprocessen i dem gaaer op i at sanke Galde, men disses Tal er ikke stort, og deres Arbeider finde ringe Medhold, thi det ligger i Størstedelen af den oplyste Menneskeheds Natur, at den ikke sympathiserer med den haarde eller skrappe Recenscent, og at den meget mere søger at danne sig de bedste Begreber om Forfattervirksomheden, om Menneskets Handlinger og dets Hensigter. De enkelte Kritikere, der kunne sammenlignes med de Rotters Glubskhed, der have smagt Rottekjød, ere jo neppe værd at lægge Mærke til; lad dem skrive, og søg kun om muligt at faae deres Sind mildnet.

Det er meget muligt, at unge Mennesker med Vid og Talent recensere i Blade eller Tidsskrifter; men naar der kan tillægges dem Vid og Talent, da ere de allerede ikke uden Indflydelse, uagtet det er naturligt, at mangt et Product, især i Begyndelsen, *røber den grønne* Ungdom. Det er en Stolthed,

en Selvbevidsthed, som maaskee begynder at udvikle sig i for stærkt Omfang, men det er tillige maaskee Elementer, som med tiltagende Oplysning, med den derved indvundne større Sindets Ligevægt, modereres, klares, mildnes og fuldkommengjøres i Begreberne, og mangen en Aand, der har begyndt i barnligt Overmod, udvikler sig til en mandig og velgjørende Modenhed. Vi maae dertil erindre, at vi kunne affatte vore Bedømmelser, men de ere individuelle, om de ogsaa samstemme med Massens Opfattelse af Livet paa Jorden.

„Naar vi herfra kaste Blikket over Dagens Literatur eller Bladenes Indhold, da er der i Sandhed særdeles meget at udtale herom; men jeg skal indskrænke mig til faa Bemærkninger angaaende Bladene og navnlig beklage den lidet forsonende Aand, der gaaer igjennem enkelte af disse, de mørke Skildringer og dadlende Udtalelser, der danne Bladenes kritiske Deel, og som desværre drage saa saare Mange med sig af mindre begavede Aander, der betragte saadanne enkelte Blades Redacteurer som aldeles utvivlsomme Autoriteter. Det Farlige og Tiltrækkende ligger i et vel formet Sprog, stundom en overordentlig Veltalenhed, medens Indholdet ofte snarere kan kaldes Uret end Ret paa Grund af den strenge Bitterhed, der gaaer igjennem Artiklerne, og som fra et christeligt Synspunkt betragtet, berøver Bladene Adkomst til at *opstilles som* sande Autoriteter, uagtet de samle en

betydelig Deel Tilhængere, meest blandt svage, villie-løse Mennesker, der desværre føle sig tiltrukne af de bittre Artikler. Det Land og den Kreds, der ledes af stadigt oppositionelle Aander, lide under et fordærveligt Tryk, thi de duperes af den falske Overlegenhed, der søger at indbilde sit Publicum, at de styrende, de ledende Elementer og Alle, som følge loyale Principer, ere imod Statens Gavn, medens det tilvisse er de oppositionelle Blades Ledere, der virke uendelig megen Skade i Realiteten, om de end enkeltviis ere heldige i at udpege sande Brøst. Her opfatte vi Adskillelsen klart, og vi vide jo, at kun den forsonende Aand er Guds Aand, og at Mennesket dog omsider kommer til denne Erkjendelse, om han endog en Tid lod sig henrive til at følge det Pikante i Oppositionen.

Det lønner sig ikke at give det diplomatiske Væsen i Almindelighed Charakteer. Der er meget Sandt og meget Usandt, som lægges til Grund for diplomatiske Forhandlinger, og naar et Lands Interesser synes at fordre det, er man ofte ikke kræsen i Valget af Midler, saa at man selv med Opoffrelse af Sandheden vælger det urette Middel for at naae et foresat Maal. Det er Statshensyn, der kan gjøre Indrømmelser til Uretfærdigheder, medens Ledelsen af et Lands specielle indre Brancher ikke tilsteder nogen Afvigelse fra lovlig Orden. Men uagtet vi herfra kunne see de mange Feiltagelser, see vi tillige,

at det diplomatiske Væv ei er let at berøre, forsaavidt man ei bliver istand til at rokke den antagne Overbeviisning, som ofte først i Udførelsen viser de sande Mangler, og det hører til Menneskehedens, til Samfundenes Prøvelser, at de forkeerte Anskuelser, de uretfærdige Opfattelser og Anmasselser aldrig kunne opretholdes, thi saaledes viser Gud sin Almagt, „at intet Uretmæssigt kan bestaae!“

Dersom jeg ikke altid ligefrem takkede Gud for Helbred, Velstand, gode Dage osv., saa var det ikke fordi jeg manglede Følelse for, hvad jeg skyldte Gud, thi den var stedse levende hos mig, men det var fordi jeg vidste eller rettere turde antage, at en Nydelse af de nævnte „Herrens Goder“ i oprømt, tilfreds Sindsstemning og i Anvendelsen af Aandens og Legemets Kraft til nyttige Gjerninger saavel for mig som for en saa udstrakt Kreds, som Evnen formaaede, indeholdt den oprigtigste, den meest fuldstændige Paaskjønnelse af Herrens Velsignelser. Naar jeg dertil ihukom, hvad Herren selv har sagt: „Viis mig din Tro i dine Gjerninger“, da vidste jeg, „at deri indeholdtes den simpleste, den ærligste Fortolkning af Religionens Betydning for Menneskelivet, der ikke skal henleves i tomme Andagtsøvelser, men i virksomme og gavnlige Foretagender, til Fuldbyrdelse af Herrens velsignende Anviisning, uden derfor at forglemme directe Bønner til Gud!“ Men bed *i dit stille* Sind og dertil af oprigtigt Hjerte, der-

med glæder Du Herren, som kun kan foragte den tomme Ordskvalder, den ydre Tilskuegiven, der i dens Savn af Hjertets Medvirkning paralelliseres med Hykleri. Og var der ved dit Tilbageblik end enkelte Livsperioder, i hvilke der forekom Mangler med Hensyn til Livets moralske Betydning, saa beder jeg nu Gud om den Overbærenhed og Skaansel, hvormed han er tilrede, naar Menneskets Vandel iøvrigt ei var en Forvildelse i Lasternes Uføre. Arbeidsomhed og Stræbsomhed er Menneskets bedste Erkjendtlighed, og er end Udbyttet stundom ringe, bringer det os end til at iagttage den strengeste Nøisomhed, saa nyde vi dog den yderste Tarvelighed idag med et ligesaa oprømt og taknemmeligt Hjerte, som vi imorgen kunne nyde de bedre Kaar. Deri ligger Tilliden til Forsynet, det Haab, hvis Opfyldelse for os engang skal oprinde: „at vi aldrig maae tvivle om Herrens Hjælp, der allerede kan ligge i Aand og Styrke". I det blide Smiil paa din Læbe, i det velvillige Blik i dit Øie, i den redebonne Stræbsomhed i dit Hjerte ligger den bedste Erkjendelse af Sandheden og den bedste Nydelse af Bevidstheden om Guds Kjærlighed.

Menneskets Sind er saare forskjelligt, og Evnen til at beherske det er ligesaa forskjellig, men om end Sindet stundom kommer ud af Ligevægten og yttrer sig i Misstemning over enkelte Tilskikkelser, saa vil *Gud ikke derfor* fordømme og miskjende sit Men-

neske, om Han end tillægger det streng Bebreidelse. Mennesket har streng Opfordring til at vise Maadehold i alle Livets Forhold, og dertil er det absolut nødvendigt at arbeide til: „at Sindet aldrig kommer ud af Ligevægt, for at Uretfærdigheder ikke skulle afstedkommes.“ Har Mennesket da engang glemt sig selv og ladet sit ulykkelige Medmenneske, stort eller lidet, lide under Sindets Tryk, saa vil en tilbagevendende Ro opfordre til at tildele Opreisning, og den bør aldrig udeblive. Det er menneskeligt at feile, men det er Pligt at søge at oprette Feil. Har Du forurettet din Næste, da paadrager Du Dig aldrig Skam ved at erkjende din Uret, naar Du dertil stræber at gjøre Godt igjen.

En Hovedbetingelse for Menneskets smukke Væren er Selvbeherskelse, saa at hverken ubesindige Ord eller uoverlagte Handlinger komme Mennesket selv eller dets Næste til Skade. Glemmer eiheller, at det ei er tilstrækkeligt at vogte sig for at gjøre Ondt, men at Mennesket tillige ikke maa undlade at udrette alt det Gode, han formaaer. Menneskets Hjerte kan rumme Meget, men giv alene Plads for det Gode, giv alene Plads for Kjærlighed, hvad enten Du er rig eller fattig, mægtig eller ringe. Den Riges Fortrin i Midler til at virke for Udbredelsen af materielle Goder kan ikke overveie den Fattiges rene Villie, som hos Gud nyder sin fulde *Paaskjønnelse*. Den, der ei har tilovers for Andre,

er meget at beklage; men troe for Alting ei, at der ligger sjælelig Omhu i en Tilkjendegivelse af, „at Forsømmelighed imod Næsten bringer Sjælemarter som i Helvedes Pine." Gud laster og tildeler Den Revselse, der forsømte sine Pligter mod Medmennesket, og han lønner Dèn, der smukt antog sig sit lidende Medmenneske.

Anviisningen til at gjøre vel ligger i Menneskets Hjerte, men om denne benyttes i det Omfang, som Gud havde givet den, er ikke let at udgrunde; de bevægelige Elementer i Menneskets Indre ere uligeartede, og dermed har Gud havt sin Hensigt, men denne er vel netop at give Mennesket Leilighed til Udvikling, der altsaa bliver forskjellig i Henhold til den forskjellige Modtagelighed. Den mindst Begavede har det strengeste Arbeide at overvinde, og derfor dømmer Gud i Henhold hertil, medens Mennesket ofte er uretfærdigt i sin Dom over Medmennesket. Gud tildeelte os Samvittigheden, og dennes Virksomhed skal være som Menneskets Paaminder i Livet. Derfor raader jeg Dig, o, Menneske, at være uegennyttig og opoffrende mod din Næste, tilrede med din Hjælp, hvor Du formaaer det, for at Du med rolig Samvittighed kan see tilbage paa dit Livs Gjerning, at ei Herrens Revselse for Undladelse af at gjøre Gavn skal ramme Dig, naar Du indgaaer til din Gud!

Der er Noget i Verden, som man kalder ude-

sindige Gjerninger, som kunne anrette megen Skade, naar de have Evne til at forplante sig. Man kan betegne dem som farlige, naar de kunne afstedkomme Ulykke, og det Farlige kan ligge i en rig Begavelse til at producere dem. Men lad os ikke glemme, at ubesindige Ord og ubesindige Gjerninger dog ikke kunne indeholde uhelbredelige Onder, thi Ubesindigheden har jo sin Modvægt i besindige Elementer, og der ligger allerede noget Forbigaaende i Overilelsen, saa at de skadelige Følger kunne svinde, uden at der medfølger Ødelæggelse af Conseqventserne.

Det er Eder, kjære Medchristne, i hvem Gud har nedlagt Ærlighed, Kjærlighed, Aand og Styrke, der ved Eders Exempel skulle give Anviisning til den Vei, Menneskeheden bør betræde; det er Eder, som kunne trøste Eder til at arbeide i Herrens Aand og efter hans Anviisning, der ved Exemplet skulle paavirke Eders Medmennesker og forebygge Indflydelse fra forargelige Exempler. Men til Forargelighed regne vi ogsaa det, der fremstilles for Menneskeheden som Fostre af Følelser, gjennemgaaede i Helvedes Pine, thi det er ikke ved Skræk, at man skal lære Medmennesket at blive gudfrygtig, det er med Kjærlighed, at den Uvidende, den Feilende, skal søges belært, og at den Syndefulde skal søges omvendt!

Naar jeg ved Exempler skulde oplyse Forhold, *i hvilke jeg* havde handlet uforsvarligt, i hvilke jeg

havde gjort mig skyldig i Ubesindighed, da kan jeg ikke negte, at det i min Ungdom maaskee oftere er forekommet, at jeg ikke har handlet, som min Menneskefølelse turde tilsige mig at handle, at jeg derfor maaskee flere Gange har undladt at yde Hjælp, har ladet Bønner om Hjælp uændsede, hvor jeg dog, trods mindre Kaar, havde formaaet at række hjælpsom Haand, men det var ikke fordi jeg savnede Følelse, at jeg undlod at hjælpe, det var maaskee i flygtig Vrangvillie, at jeg negtede og det var ofte i Følelsen af, at jeg var nødsaget til at beherske min Lyst til at hjælpe, for ei selv at komme i Trang til Hjælp. I den yngre Alder er Mennesket oftere tilbøieligt til at begaae Ubesindigheder, men disse behøve ikke at betegnes som onde Handlinger, thi de ere oftest Fostre af Overmod eller ungdommeligt Hovmod, som har sine lastværdige Sider, men dog ingenlunde tør betegnes som Mørkets Gjerninger, der fortjene Straf i Helvedes Piinsler. Der er vel ogsaa Gjerninger, som have deres meget onde og fordærvelige Rod, og som man ofte seer til med forbittrede Blik, men just fordi saadanne Handlinger forfølges som utilgiveligt foragtelige, blive de vedligeholdte i deres onde Stadier, istedetfor at de ved ædel Paavirkning, ved en mild Oplysning om deres fordærvelige Følger og ved en ret gjennemgribende Anviisning til at kunne omformes i velsignelsesrige Følger ville vorde ophævede, og erstat-

tede af en Længsel efter at oprette hvad der blev forspildt. — I en ældre Alder kommer oftere Erkjendelsen af den ungdommelige Ubesindighed, men naar vi fornuftigt overveie det ungdommelige Liv, saa see vi Meget deri, som ikke reentud kan kuldkastes, men som fortjener at behandles med Omhu for at bringes til at bære gode Frugter. I en ældre Alder vaagner ofte Samvittigheden, bebreider os vore Ungdoms-Ubesindigheder og bringer os til at nære et levende Ønske om, at meget af hvad vi forsømte kunde oprettes!

Det er let at paavise Kjendsgjerninger af Ubesindighedshandlinger, og jeg kan føle bitter Anger over mange uheldige Følger af slige Handlinger; men jeg skal ikke give Fortællinger til Priis, henkastede i en letsindig Tone, for at paavise Enkeltheder, der kunne tjene som advarende Exempler, thi det er netop at udbrede Giften, naar den paavises i pikante Situationer, og det er Hykleriets Fostre, naar der tilføies religieuse Advarsler ved Siden af disse Livsbilleder. Giv en usminket Fremstilling af Lastens Følger, bed for dit Medmenneske, at en bedre Aand maa paavirke ham, og, føler Du Dig kaldet dertil ved en berettiget Aandsoverlegenhed, ved en inderlig Følelse af Kjærlighed, da tag din feilende Næste under din ædle Varetægt, og søg at veilede ham om det Bedste for Aand og Hjerte.

Læg Eder paa Sinde, ædle Christne, hvad der staaer i Pauli andet Brev til Timoth. 2. Cap. 22: „Fly Ungdoms-Begjæringer; men jag efter Retfærdighed, Tro, Kjærlighed, Fred med dem, som paakalde Herren af et reent Hjerte!"

X.

Der gives Noget i Verden, som kaldes Forfængelighed, og der gives Noget, der kaldes Misundelse. Det er engang Skik i Samfundene, at der gives Rang og Udmærkelse, Skikke, som ikke kunne afskaffes, og som kun faae deres skadelige Indflydelse, naar de deels skærpe Forfængeligheden, deels vække og styrke Misundelsen. Det er netop denne, der meest søger at influere til Afskaffelsen, og ihvorvel man turde antage den menneskelige Fornuft bragt til en Erkjendelse af, at Samfundet kunde bestaae uden Rang, Titler og Ordener, saa gives der ligesaa megen Overlegenhed i Fornuft, der betragter Vibeholdelsen af Promotioner som Statsnødvendigheder, og man tør ikke nægte, at hvorledes end et Samfund ordnes, saa bliver dog et Slags Rang gjort gjældende, saa at Vedligeholdelsen af deslige nedarvede Skikke ikke kunne henføres under fordærvelige Traditioner, især naar det overalt kunde iagttages, at Tildelelserne af Rang, Titler og Ordener *virkelig skete til* de ubetinget Fortjenstlige!

Naar man giver Skildringer af Plads i Helvede for deslige Promoverede, naar man paaviser Afhandlinger om Frihed, i hvilke besynderlige Interesser skulle være at læse imellem Linierne, naar man charakteriserer Personer som Saadanne, der ved at komme til Magten vilde blive af de værste Absolutister, for ikke at sige Tyranner, og man kalder deslige Personer Ulve i Faareklæder, da saae jeg grant, at Den, der raaber: vogter, o! vogter Eder! — let faaer en Rem af Misundelsens Hud og paadrager sig selv Betegnelse af at være Ulven i Faareklæder!

Advarsel mod naragtig Forfængelighed maa have en renere Betydning, men der gives en Forfængelighed, som ingenlunde er skadelig, naar den fører til Arbeidsomhed og Stræbsomhed. Der gives endvidere Forfængelighed med Hensyn til Orden, Reenlighed, strenge Sæder etc. Denue Slags Forfængelighed er, naar den bevæger sig indenfor Grændserne for ædle og ophøiede Formaal, ingenlunde at laste; den hører til og bør henregnes til Menneskets berettigede Følelser, naar Berettigelsen gives kun ved Flid og Stræbsomhed, den kaldes ogsaa Ærgjerrighed. Den naragtige Forfængelighed, der alene dreier sig om en Lyst til ufortjent at synes Noget, der ved Penge troer at kunne glimre med en taabelig Overlegenhed, uden Aand og Storhed, er betydningsløs, thi dens Glands falmer snart!

Man fortalte mig, og jeg læste, om et tilkom-

mende Liv, om et bedre Liv i Himlen; man fortalte mig, og jeg læste om Guds Herlighed i Lysets Boliger, og min Sjæl, mit Sind, søgte at gjennemtrænge den Skillevæg, der laae imellem det jordiske Liv og den himmelske Tilværelse, men det blev jo kun svage, ufuldkomne Forestillinger om Livet hisset, der foregjøglede min Phantasi, og jeg blev meget langt fra at udfinde et Begreb om den guddommelige Herlighed. Jeg har ingensinde næret Frygt for det Øieblik, da Guds Paradiis skulde vise sig for mig, og endnu, medens jeg udsender disse Linier, veed jeg, at Tilliden til Guds Barmhjertighed og Kjærlighed ikke skal svækkes af fanatiske Raab om en Helvedes Frygt og Pine, fra hvilken Mennesket med bævende Forventning skulde see den Stund imøde, da Herligheden hiinsides Afgrunden skulde aabenbares for dets Øine.

Vær trøstig, fortvivl ikke, men stræb til det Bedste, arbeid smukt og hæderligt, bed til Gud, at han hjælper, at han staaer Dig bi, o! Menneske, og slut din Bøn med dit Fadervor, da skal Du føle den Herrens Velsignelse, der er uden Maal og Grændse. Fremsig din Bøn og dit Fadervor med tillidsfuldt Haab og med Forventning, og ingensinde undlader Gud at høre Dig; ingensinde faaer Du Grund til at troe, at den himmelske Fader fornægter Dig, naar Du trøstig stoler paa hans Barmhjertighed. „Ingensinde negter Tungen sin Tjeneste,

Hukommelsen sin Erindring, saa at Du stedse med oprigtigt Hjerte kan fremsige din Bøn!"

De, der i Verden vare Tyve og Røvere, Mordere o. desl., blive fremfor Alle tagne under Behandling hos Gud. Saadanne Mennesker blive i Verden behandlede som Udskud, og ihvorvel man ikke tør negte, at der hviler de tungeste Skygger over denne Deel af Samfundet, maa man paa den anden Side erindre, at det var Vildfarelse, der førte til Fordærvelse, og at man i Verden handler saare uforsvarligt ved at overantvorde Mennesket til en ufravigelig Fordømmelse, uden Skaansel, uden noget Hensyn til den forbarmende Gud! Naar et Menneske kalder de oven betegnede Vildfarende „Rakket", da er denne Benævnelse forargelig, og ingen Undskyldning med, at Verdens Fordomme, Vaner og løse Talemaader hænge ved Medmennesket, tør tjene dette som Berettigelse for Brugen af infame Udtryk. Eiheller ønsker nogen Lod eller Deel i den Ydmyghed, der leder et Menneske til at opgive sin Selvfølelse for at henføres under Benævnelsen Rak og Pak, ja, man maa protestere imod, at Alle tilhobe henføres under en saadan Kategori!

Der ligger Endeel til Grund for at betegne nogle Mennesker som Forførere, Vellystninger, Gjerrige, Hovmodige, fine Bedragere; men naar man med Ironi kalder dem lutter anstændige Folk, naar man tillader sig at yttre sig om Menneskelighed i et

Helvede, der repræsenteres fortrinsviis af deslige Sympathier m. v., da leveres Bidrag til at foragte Tendentsen, og det synes netop, som om en Forfatter ikke er nøieregnende i Valget eller at han ikke er kræsen i hvad han vælger, naar han vover at stemple Menneskeheden i Almindelighed som den, der tør henføres under et passende Hjem i Helvede, hvor alene den fine Sandhed — indtil Piinlighed fiin, — skulde herske.

Den, der skildrer Verden som Forargelighedens Sæde, og som betegner Menneskene som hjemfaldne til Helvedes Pine, er ikke kræsen i Valget af Gjenstande og aldeles uskaansom i sine Hudfletninger af Medmennesker. Det er netop at give Frivoliteten Tillokkelser, naar der gives Fortællinger af tvivlsom erotisk Natur. At saaledes en ung deilig Qvinde kunde forelske sig i en smuk Berider var ikke unaturligt, ligesaa lidet som at det bevægede Liv, efterat hun havde forladt Hjemmet for at følge Elskeren, kunde føre til en tidlig Død; men naar man dertil fremstiller Kjærligheden som en Last, der vedligeholdes efter Døden, og naar man søger at drive Spot med Følelser ved at beskrive Qvindens uforandrede Skjønhed i et Helvede, hvor hun med piinlig Længsel venter sin Elsker, og hendes Skuffelse, da han omsider indtræffer som en elendig Skabning med Krykke og Stok, med rindende Øine og skjælvende Knæ, hvilket Vrængebillede af et Menneske hun gyser

tilbage for, men dog forfølger med sine Kjærtegn, naar man skildrer dette Forhold som saa modbydeligt, at det ei var til at udholde, da er dette atter en ondskabsfuld Maade at ville corrigere Følelser paa, og det er overhovedet et af de største Onder, hvoraf Verden lider, at Enkelte søge at tilvende sig et Slags Herredømme over Menneskets Følelser ved at ville tilbagetrænge dem, ja at de endog drive det saa vidt, at de ville begrændse Kjærligheden, og at de tør betegne en altfor stor Kjærlighed som et væsenligt Onde. Ja, i Sandhed, det kommer an paa, hvad man elsker, og hvorledes man elsker, men det er utvivlsomt, at den, der elsker inderligt og oprigtigt, den, hvis Kjærlighed er reen og trofast, nyder sin Forudsætning i den høiere, i den evige Kjærlighed!

Men, — hvor er Grændsen for Menneskets Forfølgelse, naar det vil troe sig berettiget til at anvise en iøvrigt dadelfri Qvinde Plads i Helvede, forbi hendes Kjærlighed til hendes Mand var altfor stor? Atter krydres Skildringen med en Tillokkelse ved Skjønheden. Det er en afskyelig Forvanskning af, hvad der for Mennesket tør være berettiget, naar man troer at turde paavise Kjærligheden til et Medmenneske, det nærmeste, den ved Ægteskabets Baand til Mennesket knyttede Skabning, som værende udenfor eller udover lovlig Grændse, saa at Konen, Hustruen, havde offret Manden for meget, ikke alene

sig selv og hele Verden, men Gud tillige. En taabelig, falsk Fremstilling af et hjemligt Forhold, thi det er netop naturligt, at en Hustru viser Troskab Hengivenhed og inderlig Kjærlighed til sin Mand uden noget Slags Afmaalt eller Begrændset, og ved at opfylde Pligtens Stemme overfor sit Hjem følger hun tillige Pligtens Stemme overfor sin Gud, saasom hendes rene, opoffrende Kjærlighed er Frugten af den gode Udsæd fra Herren. Ingen Kjærlighed er saa naragtig eller taabelig, at et Menneske bliver Menneskets Afgud, sat i Guds Sted, og hvor kan man dog give et Exempel til at styrke Mistilliden til Menneskets Oprigtighed i Almindelighed ved at anføre, at hvor stor en Qvindes Kjærlighed end var, saa var den dog kun et falskt Væsen eller i Principet en egoistisk Tilbøielighed?

Det er en lumsk Snigen paa Menneskets Følelser og en styg, ubeføiet Mistillid til Menneskeheden i Almindelighed, der leder Stemningen i enkelte Menneskers Indre til at styrke Tvivl. Det er en daarlig Sæd at nedlægge, thi den avler ureen Frugt. Med en ikke ringe Veltalenhed om de Følelser, der maa paatrænge sig den til Helvede nedførte Stakkel, der her modtager sin uværdige Ægtehalvdeel, udvikles en Deel tvetydige Begreber om Udyd og Ukydskhed, om bedre og slettere Selskab i Helvede, og man omhandler en Anstand i Helvede, *til hvilken* der tages meget Hensyn. Disse Frem-

stillinger ledsages af et naivt: „Du forstaaer mig nok, det er naturligviis kun et Skin af Anstand, det gjælder om."

Mennesket kan unddrage sig dens Selskab, der betegner Tilværelsen i Verden som fulgt af et Ophold i Helvede, hvor Alt skulde finde sin Udgang i Elendighed, men opfat hans Phantasi som noget Forvirret, og tro blot ei et Ord af disse uheldige Forsøg paa at forstyrre Hjertefreden. Vælg i Verden en jevn, venlig og hæderlig Omgangskreds, saa vil dit Valg aldrig blive piinligt, aldrig forfængeligt, og i Formen skal Du da aldrig forgjæves bestræbe Dig for at indlægge Væsen.

Nag iblandt Mennesker henhøre til Verdens Svagheder, men det hører ogsaa til det gode Menneskes Opgave i Livet at svække disse Nag hos Medmennesker og om muligt tilintetgjøre dem. Efter Døden, og i en bedre Verden, bliver Angeren levende over de nærede Nag, men aldrig medfølge onde Begjærligheder fra Verden, thi hvor disse vare tilstede, bleve de skrinlagte med Legemet, saa at der Hisset, i Aanden, aldrig vedligeholdes en Vansmægten efter Morskab, Vellevnet, Kjødets Pleie overhovedet, forfængelig Ære eller Mad og Drikke. Saadan Pine kommer aldrig, og ei har Mennesket Ret til en Trudsel med saadan Marter, at den skulde fremkalde en ubeskrivelig Angst, en ubeskrivelig Gru. *Det er Falskhed at* beskrive et Helvede, gjennem

hvilket der skulde gaae en Rædsel, en Art panisk Skræk, ifølge hvilken Alting skulde standses, stivne og forstumme, skulde skjælve og bæve, naar Satan ligesom holder Revue over Sjælene i Helvede!

Du, Menneske, som søger at udsaae dette uchristelige Ukrudt, disse ondskabsfulde Aandsfostre i Verden, har ei hidtil været gjennemtrængt af en sand christelig Opfattelse af din Bestemmelse i Verden, eller dersom Du troer at bringe den christelige Hjord til at bæve af Skræk for de Billeder, Du opstiller, saa skal dog ogsaa en christelig Sjæl bestræbe sig for at rense din forvirrede Hjerne og lægge Dig paa Sinde, at Livets Formaal er et ganske andet, at Veiledningen skal dannes af og forkyndes i Kjærlighed, saasom Gud aldrig fordømmer en eneste af sine Skabninger, thi de skulle Alle føres til Ham, i hans Hjem, i Lysets Boliger, hvor ikkun Han affiger Dommen over Menneskene. Gud er alene om Herredømmet, i hvilket ingen Satan, ingen Ulv deeltager, fra hvilket der ikke tildeles noget andet Væsen Bytte!

Hvad der forkyndes om Religionen, om Tilværelsen, om det Tilkommende, skal være reen christelig Lære, med smukke, billedlige Fremstillinger af Livets Formaal, Guds Rige og den Salighed, hvorefter Alle skulle hige, men ei tør noget Menneske *søge* at tilvende sig et Aandsherredømme, et *Religionstyranni,* ved allegoriske Skrækkebilleder, der kun

kunne forsvinde for den blinde Tro, den blinde Tillid til den falske Hyrdes Lære.

Til christelig Veiledning kan høre Fortællinger om smukke Samfundsforhold, et ædelt Samliv. Erindringer kunne glæde, om de end enkeltviis kunne vække Bekymring, og naar Livet hengled i gjensidig Kjærlighed og Trofasthed, kan dette afgive et Exempel, hvortil intet Qvalfuldt knytter sig, ved Siden af noget Rørende!

Jeg maa forbigaae den Periode, der gik forud for mit Ægteskab, thi Forlovelsestiden var kort og blev ikke pleiet med den Reenhed i Følelser, der burde have paatrængt sig mig ligeoverfor et saa elskeligt Væsen som Atli. Senere, under mit Ægteskab, indtraadte først den sande Bevidsthed om den Skat, jeg eiede. Uagtet vore Tanker vidnede om Gjensidighed i Følelser, maatte jeg dog bøie mig for Atli's Overlegenhed i Dybsind og religieus Opfattelse af Livet og dets Formaal. Vore Samtaler foregik meest om Aftenen, i Tusmørket, og forinden Theen blev serveret. Jeg betragtede og beundrede Atli's Skjønhed; jeg gjorde Sammenligninger, men fandt stedse en Overlegenhed i Alt hos hende, og hun gjengjældte mine Følelser for hende ved at give mig et ubetinget Fortrin for Andre. Hvad vi saae hos og følte for hinanden indeholdt ikke noget Lastværdigt, og aldrig hvilede noget *dæmonisk Blik paa* Atli, saa at hun, i Overeens-

stemmelse med Magnetismens og Sympathiens mystiske Lærdomme, blev urolig under mit Blik eller vred sig under en ubevidst mægtig Indflydelse. Mine Følelser vare rene og oprigtige, og om jeg trykkede Atli til mit Bryst, da var det jo kun en naturlig Trang, der førte mig til at kjærtegne hende som mit Dyrebareste paa Jorden. Det kan forekomme, dog ingenlunde som noget Almindeligt, at der kan ligge besnærende Følelser bag Conversationen imellem Mand og Qvinde, men det er en dæmonisk Trang, der priisgiver deslige Stemninger til offentlig Overveielse og Advarsel. Lasten maa have været meget indgroet, naar der kun kan findes Lise ved en offentlig Skildring deraf, og Mistroen, Mistanken til Medmennesker bør dog ikke føre til pikante Fremstillinger af Menneskehedens onde Tilbøieligheder, selv om et Menneske kan falde paa at udlede Mistroen fra sin egen Charakteer.

Med Atli talte ogsaa jeg om Paradiset, og dette Thema kom fornemmelig paa Bane, da hun kjendte den Overgang til et andet Liv, der snart forestod hende. Og hvorfor skulde vi ikke omtale det Tilkommende, som om der ventede os noget Bedre Hisset?

Det var ikke tossede Drømme, men levende Forestillinger om, at naar Gud kalder Mennesket fra Jorden, da er det hans Tid dertil, ifølge hans *Bestemmelse*, og da aflægges Regnskabet, hvorefter

Dommen affiges, men efter Rensningsprocessen komme Alle i Herrens Paradiis, dette deilige Hjem, hvor intet Savn hersker, og hvor Sjælen faaer Leilighed til at beundre Herrens almægtige Skjønhed og Rigdom. Dertil skal Mennesket berede sig med Ro, Haab og Tillid, og det er ikke Mennesket formeent at nyde en Lykke paa Jorden, saaledes som denne gives der, ogsaa ved Guds Velsignelse i et fromt Hjerte, en god Helbred, et godt Hjem, hvor Intet fattes, et Udvalg af Fornøielser, og endeel gode Mennesker, som elske En. Denne Lykke behøver ikke at betegnes som prosaisk, den kan netop være meget poetisk, thi til at besidde disse Goder hører absolut en besindig, klar, smuk Førelse af Livets Idrætter, netop et Slags poetisk Opfattelse af at pleie Livets skjønne Sider.

Allerede Barnet skal lære at gjøre Gavn for at opfylde sin Bestemmelse, og allerede Barnet kan bringe sine Omgivelser rig Glæde, naar det er gjennemtrængt af inderlig Kjærlighed. Allerede Barnet kan nære Venskab for de Nærmeste, ja vel endog specielt for en Enkelt, og saaledes var jo Atli næsten Barn, da de første Venskabsfølelser for mig udvikledes sig hos hende. Jeg mindedes saa ofte senere, hvor ømt og kjærligt dette Væsen havde opoffret sig for mig i min Sygdom, hvorledes hendes yndefulde Smiil havde henrykket mig, og jeg følte *at denne Veninde* var min bedste Skat paa Jorden.

Alt staaer nu klart for mig, og saaledes erindrer jeg mangt et Spørgsmaal og ligesaa mangt et Svar, der saa naturligt faldt imellem Ægtefolk, og som kun kan falde imellem disse. Det var med en henrivende Ynde, at Atli udbredte sig om det Skjønne i det ægteskabelige Liv, og hun talte med en Eftertænksomhed og en Dybsindighed, der gave hendes Ord en overordentlig Vægt, og med en Trofasthed, der gik dybt og inderligt til Hjertet.

Atli og jeg talte ofte om, hvor stor en Lykke det maatte være at kunne tildele trængende Medmennesker af de Velsignelser, Herren forundte os, og saa meget vi formaaede gik vi til Trængende for at hjælpe til at lindre deres Nød. Ofte forlod Atli saadanne Stakler med Taarer, og naar jeg spurgte hende om Grunden til disse Taarer, svarede hun mig, at det dog var smerteligt at see saa megen Nød hos Enkelte, som vi dog kun i ringe Maal kunde lindre, men hun følte sig dog tilfreds ved Tanken om, at vi udrettede hvad vi formaaede. Denne Samstemning i Følelser knyttede os end inderligere til hinanden, og naar jeg omfattede denne Sjæl med min hele Inderlighed, saa hvilede der et himmelsk Smiil over hendes deilige Aasyn!

I Omgang med Atli var jeg meget paavirket af hendes sjeldne Dyder, og jeg kunde i hende kun see det Godes og Helliges Magt i Verden, under *hvis velsignede* Indflydelse jeg bøiede mig. Denne

Indskydelse blev min Ledestjerne for Resten af mit Liv, thi jeg kunde ikke bedrage hende, og jeg kunde ikke bedrage min Gud!

Naar Atli stundom læste Et og Andet i Bibelen, da var det med en naturlig Opfattelse af Ordenes og Stedernes rette Fortolkning. Hun behøvede ingen Veiledning, thi hun var tilstrækkeligt aandsmoden til selv at kunne forklare sig Skriftens Ord. Men Bibelens Ord kunde kun opfylde hende med en fast Tillid til Guds Kjærlighed, uden nogensinde at bøie hende under utilbørligt bløde Stemninger, thi hun var en sand Christen, der ikke behøvede den saakaldte Troendes Veiledning for at opfatte den hellige Skrifts Betydning. Hun var en Blomst, hvis Ynde bredte Velsignelse over Omgivelserne!

Glem aldrig Jakobs alm. Br. 5 Cap. 11: „See vi prise Dem salige, som taalmodigen lide. I have hørt Jobs Taalmodighed, og vide Udfaldet fra Herren; thi Herren er saare miskundelig og forbarmende!"

Saa lærte Atli, og herover talte den hæderlige Geistlige, der talte de sidste Herrens Ord til hende!

XI.

I en ældre Alder kan ikke alene Sands for Morskab tabe sig, men mange Mennesker blive gnavne over, at Andre more sig, ligesom Mange misunde Andre Morskaben. Det er jo utvivlsomt, at Morskab ei maa gaae ud over en fornuftig Grændse, thi da bliver den at laste, men man dømmer uretfærdigt ved at antage, at Verden synes at være kommen til kun at tænke paa Morskab. Forlystelsessygen var i ældre Tider meget mere udbredt end nu, og ihvorvel det ei kan negtes, at den endnu enkeltviis drives for vidt, maa man dog retfærdigen erkjende, at der gaaer en langt større Arbeidsomheds- og Stræbsomheds-Aand igjennem Verden nu end tidligere. Der gaaer en Culturudvikling igjennem Verden nu, som man Intet kjendte til for 50 Aar siden.

Der er Trang til Morskab, men ingenlunde som om den var kommen over Verden som en Sygdom, fuld af vilde Phantasier, eller endog paa

Grændsen af Vandvidet. Det er lastværdigt at hengive sig udelukkende til Morskab, men det er ligesaa lastværdigt at give de bittre Følelser Luft i en Beklagelse, i Veeraab over Verdens Daarskaber og Forhold, med Spørgsmaal om, hvad Enden skal blive, med Tvivl om hvad Enden vil blive i Verden, ved Siden af at udtale: „at der i Helvede ogsaa er en Ende, og den er sikker."

Herren straffer den letsindige, forfængelige Deel i Samfundet, som alene gaaer efter Morskaben, men der kommer ingen Helveds-Pine, naar Morskaben slipper i Verden.

Denne formastelige Higen efter at opstille Skrækkebilleder af et Helvede og parallelisere Forlystelsessteder i Verden med Forlystelsesanstalter i Helvede, hvor endog disse paa Grund af Freqventsen skulle være end mere storartede, maa snarest betegnes som henhørende under en sygelig, mistænksom, gnaven Phantasies Gjøglerier, Naragtigheder, Øienforblændelser og Hundekunster.

Naar Mennesket har forladt Verden ere alle onde Lyster og Lidenskaber udslukkede, hvorefter Herren prøver Sjælen for at anvise den sin Plads. Mennesket skal lære at indsee, at der kommer en streng Revselsesperiode for den Lastefulde og Syndefulde, men det er alene Gud, der affiger Dommen, hos ham affiges den, hos ham gjennemgaaes Revselsen, *thi Menneskets* Bestemmelse er ei at blive

efter en fanatisk Skumlers Anviisning ført hen til et Forlystelsessted i Helvede, et Tivoli, der som et Slags Tugthuus skulde være beregnet paa at drive Morskaben ud tilligemed Lysten, Letsindigheden og Raadheden.

Der gaaer en styg Aand igjennem deslige mørke Skildringer af en Pine; det er, som oftere berørt, kun en Lyst til at tilvende sig et tyrannisk Herredømme over Medmennesker, der leder til at troe, at dette skulde lade sig paavirke af en Frygt; men med fuld Fortrøstning til den Sandhed, der aabenbarer sig igjennem den milde, retfærdige Fortolkning af Herrens Bestemmelse for Mennesket, kan dette roligen ihukomme, at man ei ved at foregjøgle ham Plinselsanstalter vil være istand til at rokke Næsten i hans Tillid til Guds Barmhjertighed, der har aabnet Adgang til et Hjem i Himlen for Alle uden Undtagelse!

Det gaaer med Beskrivelsen af Menneskets Kjærlighed, som det gaaer med Beskrivelsen af Alt, hvad der angaaer Mennesket, naar en tendentieus Lyst leder et Menneske til at skildre sig selv, som den, der aldrig har elsket eller følt sand Kjærlighed. Jeg vil gjerne troe, at Egoisten betragter sine Medmennesker fra sit eget mangelfulde Standpunkt, men dette berettiger ikke til at forudsætte samme Mangelfuldhed blandt Menneskene i Almindelighed i en *saadan Udstrækning*, at den kræver Advarsel i en

Røst, udgaaet fra Helvedes Pine. Det er desværre en Sandhed, at der hersker endeel Egenkjærlighed, endeel Begjærlighed, der skjules af en falsk Kjærlighedsmaske, hvorved attraaede Hensigter opnaaes; men der er dog ved Siden deraf, og hos et overveiende Antal af Mennesker, en ublandet hjertelig Følelse, der ytrer sig i sand Kjærlighed, uden Tvang udover den naturlige Grændse for Livets Forhold i Pligt, Ret og Anstand. Man maa vænne sig til at betragte Næsten og Omgivelserne med forsonlige Øine, da vil man finde, at der ofte boer Spirer hos dem, som maa pleies smukt og varsomt. Der gives Spirer, som kunne udvikles til de skjønneste Blomster og Frugter, naar de paavirkes af den rene Aand, der alene ved sin milde Kjærlighed forstaaer at udbrede af sit eget ædle Forraad. See blot hen til forskjellige Menigheder i Samfundet, og Erfaringen derfra vil lære os at kjende Aandens Virkninger. Der er saaledes de Lærere, der tiltrække ved deres Egenkjærlighed, ved deres strenge Indskydelse over de svage Aander, saa at Omgivelserne leve i et Slags Aag, i en Frygtsomhedstilstand. Der gives de Lærere, der frastøde ved deres complette Mangel paa Hjerte, som afgive sørgelige Exempler paa, at kun en Forsørgelse for dem selv var Ledestjernen for deres Attraa, medens de ingenlunde tænkte paa at blive aandelige Ledere i Menigheder eller kjærlige Exempler paa Dyd og

Retskaffenhed. Men der gives ogsaa dem, der i Sandhed vise Menighederne Veien til Velsignelse, og som ved deres sande Kjærlighed til Medmennesker lære disse at opfatte saadanne Følelser og vække Sands i Menighederne for Alt, hvad der hører til ædel Gjensidighed og venlig Samfundsaand.

Man kan tydeligt opfatte Forskjellen ved at opholde sig i forskjellige Menigheder, og ligesom man sporer noget Uhyggeligt i den Menighed der ledes uheldigt, nyder man med inderlig Tilfredshed den livlige Takt og Sands og den sande Kjærlighed, der yttrer sig i det smukt ledede Samfund.

Saa meget om dette Thema, uden at jeg iøvrigt skal berøre Forhold til specielt Nævnte, under hvilke Forhold Kjærligheden skulde have røbet sig som egoistiske Bestræbelser m. v. — Kun dette maa jeg tilføie, at Mennesket kan øve smuk og inderlig Kjærlighed til Medmennesket, naar sande og ædle Følelser lede denne Kjærlighed, der da udgjør en Deel af den i Tidens Fylde aabenbarede Guds Kjærlighed, som ikke vil svigte i Aand og Sandhed, thi som den i sin Sandhed bliver guddommelig, saaledes er den, i sin Kilde og i sit Maal, fra Gud!

De Dødes Rige er ikke et Helvede, thi der er intet saadant, og altsaa kan Guds Søn aldrig have prædiket der eller derfra have udløst Fanger. Guds *Søn prædikede* i Verden — som maaskee den mørke

Skildrer vil betegne som et Ideal for et Helvede — og Guds Søns Ord bleve opfattede og gjengivne af hellige Mænd. Den, der attraaer Kundskab herom, maa henvises til den hellige Skrift, og den, der læser med Forstand, vil erfare, at ingensomhelst god og veltænkt Id falder ud til Forfængelighed.

Det er netop en Absurditet at ville overantvorde dem, der ei have beholdt et Ord af Frelserens Prædiken, til Pinen og at betegne, hvad der af Uoplyste tales om Guds Ord som Miskmask af Vaas og Gudsbespottelse. Dette er, siger jeg, netop, en Absurditet, thi enkeltviis kan der være en saa mørk Uvidenhed, at al Kundskab om Gud savnes, men i Almindelighed kjender dog i den christne Verden Mennesket sin Gud, og om det ei med den boglige Viisdom kan forklare sig Religionens Ord og Lærdomme, saa kan det dog gjennem sin simple naturlige Opfattelse udøve sin jevne, ligefremme Gudsdyrkelse, der har langt større Værd som en simpel Henvendelse i Bøn, ved Siden af den daglige Stræbsomhed for at gjøre Gavn, end lange, vidtløftige, videnskabelige og lidenskabelige Afhandlinger om Religionens eller Skriftens Lærdomme og Meninger. Lad saa Fanatikeren raabe paa en Ormegaardsvrimmel og sammenløbet Pak, lad ham latterliggjøre de Hovmodige i en Sammenligning med Kalkuner i menneskelig Skikkelse m. m., det er kun

at beklage, at deslige Skildringer røbe en afgjort Uforsonlighed, uværdig for den sande Christen!

At et Udspring fra noget Godt kan tage forkeert Retning, og at feilagtige Bestræbelser kunne som en rivende Strøm føre Endeel med sig, er naturligt, men ogsaa dermed har Forsynet sin Hensigt, thi det er meest af Erfaringen, at Menneskene skulle høste Kundskab om det Rette. Der høre tvende eller flere forskjellige Elementer til for at gjøre det Rette klart og iøinefaldende, men derfor er dog ikke en sangvinsk Forestilling om Christendommens rivende Fremskridt i andre Verdensdele at betragte som en med qvælende Stank opfyldt Strøm af Løgn. Det er Temperamentsbeskaffenheden, der nuancerer Missionens Fremgang, og saaledes bliver, hvad En anseer for Meget, af en Anden anseet som ringe, og det er atter Nøisomheden og Begjærligheden eller Unøisomheden, der her kæmpe om et Fortrin. Naar der siges, „at der Intet er at sige mod den virkelige Mission, som ydmyg og i al Stilhed udretter sin Gjerning“, saa maa man føle sig tilfredsstillet ved, at Christendommen virkelig søges udbredt med den Beskedenhed, der absolut bør være betegnende for de ædleste og værdifuldeste Bestræbelser, men saa bør ogsaa al Mission, selv den, der virker i det christelige Hjem, være beskeden og uden Ordbram, Trudsler og haarde Sammenligninger, thi ellers gaaer den let til Urimelighed, og dens strenge Fordringer

og Sammenligninger blive ligesaa raa som de værste Skjældsord med iflettede Eder.

Indbildningskraften kan i Verden være meget virksom, og den kan lede Mennesket paa Afveie. Menneskets levende, og dertil uheldige Phantasi leder let til Billeder i absurd Form, hentede fra en mørk Opfattelse af Livet og Medmennesker. Derfor maa man være overbærende med den syge lige Sjæl, der søger at veilede gjennem falske Forestillinger; der kan være Forvirring i Begrebet, som giver Lyst til af den ældre Mythe at fremkalde Sammenligninger med det Værste.

Naar der spørges om Sandheden, saa kan man ubetinget svare, at den egentlige Sandhed beroer i det, der gives fra Naturens Røst, med Hjertets Følelse og Stemme, saavelsom i den Klarhed og Reenhed, hvormed vore Handlinger fremtræde som mønsterværdige Exempler; men der gives ogsaa en Sandhed i Samfunds-Vedtægter, i gjennemførte Principer, i gjensidig Agtelse for alle Forhold og i ufravigelig Agtelse og Opmærksomhed for Menneske-rettigheder og Menneskepligter. Staterne undertvinge stundom de nævnte Sandheder, vel meest de sidste, naar Statsinteresser skulle varetages, og Staternes Bestaaen beroer stundom paa falske Hensyn; men det kan kun beklages, at Samfundene for at gjennemføre Principer, Interesser o. desl., maae betjene *sig af en Tilsidesættelse* af Sandheden. Naar Pon-

tius Pilatus, Landshøvding i Judæa, betegnes som den, der spørger om Sandheden, medens han tvætter sine Hænder i Løgnens Sliim og Mudder, da maa vi vide, at der i denne skjærende Modsigelse netop ligger en Berettigelse til en formildende Dom over Pilati Handlinger; thi det er en Indrømmelse af Mandens Mangel paa klart Begreb om hans Handlingers Slethed, og selv Jesus dømmer med sin milde Forsonlighed, som om Pilatus ei vidste hvad han gjorde. Og lad saa kun Fortiden give Exempler, men ledsag disse Exempler med Jesu Mildhed i Dom og Bedømmelse, thi Han viste, hvorledes vi skulle handle, medens han advarede mildt imod det Onde, og især var han overbærende mod Enhver, der angreb ham selv.

Kains Exempel paa Brodermord var det første i Verden; mangfoldige lignende Drab ere senere paafulgte, og desværre, saalænge Verden staaer ville flere Lignende paafølge. I det uforbærvede Menneskes Indre boer en naturlig, en medfødt Modbydelighed for Voldsmænd og Voldshandlinger; men ogsaa et forbærvet Indre kan være medfødt, og deri maae vi finde nogen Undskyldning for disse Menneskers senere slette Handlinger, især naar saadanne Mennesker ere opvoxede uden bedre Raad og Veiledning. Det er gode Raad og ædel, smuk Veiledning, der bør anvendes og anbringes overalt for den opvoxende Ungdom, og som især bør gjøres

virksomme, hvor hine Mangler i Børnenes Indre vise sig fremtrædende, thi saaledes er det Forsynets Villie og dets Hensigt.

Naar Menneskets Tid er omme og den sidste Kamp i Livet udstridt, lægges Legemet til den sidste Hvile, medens Sjælen gaaer til Gud. Det hører til de christelige Samfundsskikke, at der over endeel Afdøde holdes Ligtaler, og man tør ei negte, at der stundom tillægges en Hedengangen vel megen Roes, vel mange Fortjenester; men det er dog ogsaa sandt, at mange Hedenfarne overøses med Bebreidelser og uhyggelige, lastende Taler. Naar Livet er afsluttet, bør de Efterlevende ihukomme den Bortgangne med forsonlig Ro, og ikke bør Præsten stille sig i sin Tale som den straffende Dommer, thi Sjælen staaer jo alt for Guds Domstol; men ønske Efterlevende, at Jordfæstelsen skal gjøres høitidelig ved nogle Ord af Præsten, da kan Denne i alle Tilfælde henvende smukke Bønner til Gud for den Afdøde, naar han ei iøvrigt troer at kunne tillægge ham noget Fortjenstligt. Og langt hellere maa Præsten meddele sin Tale for megen Mildhed end nogensinde lægge Haan, Spot, Foragt eller nogen Slags Fordømmelse ind i den, thi Præsten skal følge Jesu Anviisning og Jesu Lære. Overalt, selv mod den Lastefulde, skal han udvise og virke med mild Forsonlighed og mildne

Veien for en Afdød, for saaledes ogsaa at paavirke de tilbageværende Omstaaende i Guds Aand og med hans Kjærlighed, thi husker vel Johannes Evangelium 15de Cap. 12, hvor Jesus siger: „Denne er min Befaling, at I skulle elske hverandre, ligesom jeg haver elsket Eder!“

XII.

Konger og Fyrster komme til Gud som andre Mennesker; deres større Ansvar forøger Regnskabets Aflæggelse, men Gud letter og mildner Alt, og Konger og Fyrster indgaae med samme Frimodighed til Herrens Dom som deres Medmennesker, thi det er en Sandhed, at hos Gud hersker ingen Personsanseelse. Rangen var en Samfunds-Vedtægt paa Jorden, der ikke blev overført til det andet Liv. Fyrsternes Ansvar er stort i Verden, og tunge ere Prøvelserne, farefulde Fristelserne, men derfor er ogsaa Herredømmet over Lidenskaber og Tilbøieligheder en overordentlig Gave af Gud. Kronen er tung at bære, men dens Vægt beroer ikke paa en specifik Tyngde, den ligger i et moralsk Ansvar, som bæres modigt, ædelt, frit og med sand Overlegenhed af enkelte Regenter, — der dog i Regelen erholde Styrke fra valgte Raadgivere — medens ogsaa endeel Regenter savne det fulde, faste Overblik over *Situationen, saavel* med Hensyn til indre som til

ydre Anliggender. Men lader os ikke dømme overilet, og lader os erindre, at enhver Dom er enten udgaaet fra en individuel Opfattelse eller fra en Tilslutning til overlegne Meninger, medens den dog stedse kun bliver en Ufuldkommenhed, som et Sindsfoster, eller som et menneskeligt Produkt, uden Guddommens Præg eller Stempel!

Naar Nationer tillægge deres Fyrster hæderlige Benævnelser, da have disse sand Betydning, thi de bleve ikke givne i slavisk Følelse af Statsborgerens Ubetydelighed ligeoverfor Fyrsten, men de bleve givne i Følelsen af et Velvære i Nationen, fremkaldt ved Fyrstens velsindede og vel gjennemførte Anordninger for sit Folk!

Lad os fremdeles erindre, at hver Fyrste er et Menneske, at enhver Fyrstes Handlinger ere underkastede langt strengere Critik end ethvert andet Menneskes Handlinger paa Jorden, og at altsaa derfor Meget hos Fyrsterne kan betegnes som Last, som hos andre Mennesker vilde gaae upaaagtet.

Det er unegteligt, at Ærgjerrighed er Drivfjeder til mange Handlinger, og hvorfor ikke ligesaavel for Fyrstens Handlinger som for andre Menneskers? Det er naturligviis at beklage, at Ærgjerrigheden kan give Anledning til utilbørlige Offere, men vi maae ikke glemme, at saadan Ærgjerrighed ikke udelukkende er Fyrstens; den deles af en stor *Deel af hans* Omgivelser; at saadan Ærgjerrighed

ikke behøver at være eller kan betegnes som en personlig Trang til Udmærkelse, hvorimod den fuldt saa ofte er udgaaet fra en Nationalitetsfølelse, en Nationalstolthed, og denne maae og kunne vi ikke laste. Nei, lad en Bevidsthed om nationalt Værd ikke søges udslukket af en fanatisk Lyst til at give Alt Charakteer af det Værste, lad et nationalt Værd aldrig udslettes, naar det er ledet af ædle Begreber om virkelig Storhed i Aand og Gjerning, og vær ei frygtsom for at betegne den Mand, den Fyrste, som stor, der giver sit ædle og frugtbringende Bidrag til at hæve Nationen iblandt Nationers Tal!

Det er i Regelen en Følge af fattig, lav og daarlig Misundelse, at Mennesket nedriver sit Medmenneske. Jeg seer ikke og har ikke kunnet finde nogen Berettigelse dertil. En ganske anden Sag er det, at opkaste Tvivl om Retmæssighed, men saadan Tvivl er ligesaa ofte uhjemlet, naar den er Frugten af galdesyg Bitterhed, og det kan kun betegnes som Frugten af saadan Bitterhed, der yttrer sig imod Fyrsterne, naar disse angives at være ledede af „de nedrigste Rænker, at træde i fortroligt Forhold til de gemeneste Personer", eller naar det endelig siges om dem, at de maae „tage Tusinders Blod paa deres Samvittighed". Ja, man kan jo saaledes ved enhver Krig udlede de værste Motiver hos Fyrsterne; men om man end stundom kan tillægge Erobringssygen dens velfortjente Dadel, kan

man derfor ei i Regelen gjøre Beskyldninger af værste Slags, som om den Enkelte ved Underfundighed skulde kunne dupere Nationen, ved at betegne Handlinger som henhørende under dennes gode Ret, medens disse Handlinger kun skulde være et Opspind af forræderisk Indbildningskraft, et Opkog af gamle skamløse Løgne, med en tilstrækkelig Tilsætning af nye.

Gud dømmer og bedømmer det anderledes. Fyrsterne ere Staternes fødte — ogsaa politiske — Ledere; de ere et Indbegreb af Nationernes Existents og deres Charakteer; de ere sammenvoxede med et Overlegenheds-Begreb om Pligt og Ære for Nationerne, og vi bør derfor ikke glemme det Hensyn, vi skylde Fyrsterne i Sammenligning med andre Menneskers mere begrændsede Omraade.

Det er jo unegteligt, at der begaaes Feil af Fyrster saavelsom af andre Mennesker, men vi maae forudsætte Feilen hidledet fra et uklart Begreb og en dertil manglende tilbørlig Modvægt. Derfor ere vi skaansomme i Bedømmelsen, om vi endog dybt kunne beklage Resultaterne. Vi kunde jo ikke forudsee disse Resultater, og ligesaa lidet stod det i Fyrstens Magt at gjennemtrænge Fremtiden, hvorfor vi bør forudsætte, at Meget vilde have været anderledes, naar en Forudvidenhed havde været mulig, og at derfor Udfaldet stod i Guds Haand, under hvis vise Hensigter vi kunne henføre Resulta-

terne, og derfra udlede mere forsonlige Bedømmelser af Fyrsternes Handlinger.

Det er at beklage, at Blodsudgydelse kan finde Sted, og selvfølgelig derhos meest at beklage, naar den skeer ifølge overilede Beslutninger, navnlig under fredelige Forhold; men var der end enkeltviis en tyrannisk Leder eller Styrer i Samfundene, saa kan man kun henvise advarende til saadanne enkeltstaaende Misgreb, uden derfor at tillade sig nogen Skildring af visse Classers Uvæsen som betegnende for disse Classer i Almindelighed.

Krig synes at være en af Verdens uundgaaelige Onder, og det er derved en Selvfølge, at i saadanne forekommende Tilfælde kaste Nationerne tillidsfuldt deres Øine paa de som Hærførere og Stridsmænd meest fremragende Personligheder, thi paa en Seier eller en afgjort Uovervindelighed beroer Nationernes Existents og deres saavel materielle som aandelige Velvære. Ofte kjøbes Seiren eller Uovervindeligheden dyrt, og ofte beklager man derved de frygtelige Blodsudgydelser, men de tappreste Feltherrer, de ypperligste Stridsmænd ere derfor ikke Menneskeslagtere, thi de søge kun at haandhæve Nationernes Hæder, medens de under fredelige Forhold kunne afgive Beviser for den meest exemplariske Menneskefølelse og Menneskekjærlighed. Hos saadanne Feltherrer er det derfor ingenlunde Aanden, der forbløder sig, hvorimod vi meget mere tør betegne det som en

aandelig Forbløden, naar Mennesket i aandeligt Hovmod vil tilrettevise Medmennesker, som om disse vare Aarsager til Verdens uundgaaelige Onder, istedetfor at paavise, hvorledes man troer at paapegede Onder kunde undgaaes. Et tomt Udbrud af Harme over Verdens uundgaaelig svage Sider er just det, der bliver fortærende, og som maae betegnes som Forfængelighedens Forfængelighed, og ikke skulde jeg ønske nogen tapper Fædrelandsforsvarer henviist til en Sjælesøger, der vilde tilsidesætte Agtelsen for den kjække Bedrift eller dennes Fuldbyrdere, der med samme Ret som Einheriarne i Valhalla kunne færdes i Kraft og Glorie, idet de uden Savn nyde et fuldendt Liv!

I Journalistiken og Bladliteraturen kan man dybt beklage de mange Fostre af en fordærvet Aand, som deri forekommer, men det maa ogsaa med Billighed indrømmes, at man ligesaa ofte maa opfatte Artiklerne som Fostre af Overbeviisning, der faae deres beklagelige Virkning ved at være affattede i et glimrende Sprog, hvorved Redactionerne forstaae at tilvende sig en uvidende Masses Tillid. Det er en gammel Tro, at det, der staaer paa Prent, er ufeilbart, og denne Tro hyldes fremdeles af de aandssvage og derfor blinde Tilhængere; men Egoismen, Selvtilliden, er saa overvættes stor hos mange Journalister eller Bladredacteurer, og Artiklerne synes *saa slaaende*, at de ikke kunne imødegaaes med en

simpel Bemærkning om, at de ere urigtige, endmindre med galdesyge Udtalelser om, „at Nydelsen af de givne Bladdosisser skulde, navnlig forsaavidt angik den forsvindende aliquote Løgnedeel, der skulde fæste sig hos Vedkommende, afgive Motivet til ny brændende Tørst efter Lignende“. Det bedste Middel til at imødegaae og overvinde deslige Feilgreb er unægteligt den sande og rette Overbeviisning, som i smuk Belæring bør gjengives, og den vil finde mange Tilhængere, om endog de svage Sind holde fast ved deres tilvante Mesters Produktioner som ufeilbare.

At betegne hvad der i Verden siges: „alle gode Gange tre“, som tidt at være en Allerhelvedes Løgn og derfra at udlede forvirrede Begreber om Treenigheden er en formastelig Anvendelse af menneskelige Evner til en Spot over forekommende svage Begreber om den treenige Gud. Lær Mennesket at dyrke Gud, og lær ham at opfatte Begrebet om et allerhøieste Væsen ved at henpege til den Natur, der saa rigt udfolder sig, afvexler, producerer og reproducerer, ja lær ham af Alt, hvad Du formaaer at fremstille i Sandhed af Naturens Mesterværker, at det er Guds Gjerninger, da befæster Du hos ham Troen, og Troen paa Gud, og knytter Du dertil en Henviisning til, at Tak til Gud for, hvad Han tildeler os paa Jorden, skal yttre sig hos os, ei alene i Ord, men ogsaa i sande, hæderlige og christe-

lige Gjerninger, hvorved vi kun gjøre os værl
til Guds Naade, da styrker Du Haabet hos I
Næste om den evige Salighed! Lær ham til
Foregaaende at omfatte Alle og Alt med den sm
christne Kjærlighed, da luttrer Du hans Hjerte
gjør ham værdig til Guds Kjærlighed. Ja,
stedse din Næste ved dit eget smukke Exempel
handle i christelig Aand og Sandhed, thi da f
handler Du i Guds Aand, til en Erkjendelse
den sande Guddom, og til en moden Bevidsthed
Tro, Haab og Kjærlighed!

Det er ikke ved at lege Phantast med Fre
stillinger af et Helvede og dettes Qvaler,
Sammenligning med Verdenslivet og en dere
given christelig Formaning og Advarsel, at n
virker eller stifter Gavn, thi i Regelen vil n
foragte en saa forargelig Sammenstilling af D
velskab og Guddom, men det er ved en aab
mild forsonlig Belæring om det Rette, om G
om Troen, Haabet og Kjærligheden, at Sja
sørgeren virker i Sandhed i sit Kald! I
rette, sande, milde, forsonlige Sjælesørger berø
ei af et Helvede, thi han veed, at der kun
et Himmerige, hvorefter hver sand Christen
tragte.

Der gaaer en sand christelig Tanke, en s
Forsonligheds=Aand, igjennem Skriftens Ord,

Matth. Evang. 6. Cap. 14: „Thi forlade I Mennesfene deres Overtrædelser, skal Eders himmelske Fader og forlade Eder“. Disse Skriftens Ord bør være Sjælesørgerens Veileder i hans christelige Gjerning!

XIII.

Desværre see vi, at der udbredes megen Løgn og Usandhed i Verden; men det er just derfor a de sunde, ædle Christne bør stræbe til at udbred den rene, nøgne Sandhed og ved en klar Belys ning af det Rette søge at fravriste Løgnen den onde Braad. Dertil skal under ingen Omstændig heder, under intetsomhelst Paaskud, gives Fremstil linger af vort Jordelivs Svagheder, som om d vare Djævelens Værk, eller som om Verden var en Helvedes Afkrog, i hvilken kun fordærvelig Ondskal kunde trives. At der gives advarende Exempler, e i sin Orden, men ligesom det er Kjendsgjerning, a de onde Lidenskaber, der vare nedlagte i Kain, Kong Abel, i Kong Erik Glipping m. Fl. forledeb disse til slette Handlinger, ligesaa vist er det en uhelbsvanger Manoeuvre af enhver begavet Aand, a ville skildre forlængst svundne Kjendsgjerninger, son om de endnu skulde kunne paavirke den nutidig *Tilværelse*, eller som om de skildrede Personer

Aand endnu kunde have skadelig Indflydelse for en Tidsalder, der ligger Aartusinder og Aarhundreder efter deslige Personers Tilværelse.

Der gaaer unegteligt Sandhed igjennem Skildringer om det Uheldige i Delingen af Danmarks Rige imellem Kong Valdemars Sønner, og der synes ligeledes at ligge Sandhed i en Betegnelse af den Maade, paa hvilken Tydskheden fik Indpas i det Abel som Lehn af Erik tillagte Hertugdømme Slesvig eller Sønderjylland, tiltrods for den ham tillagte Lehnspligt: „at holde Grændsen mod Tydskland bevogtet"; men Phantasistaten Schleswig-Holstein kan ogsaa have erholdt sin Grund fra en iøvrigt opstaaet tydsk phantastisk Idee, et Slags poetisk Indfald, til at omslynge begge Hertugdømmer med en Foreningskrands, som et Lokkemiddel eller Tryllemiddel for det danske Hertugdømme til en uadskillelig Forbindelse med det Tydske; og disse Phantasier have, mærkværdigt nok, faaet et Slags Anerkjendelse som berettigede, idet man alene ved at berøre, at der gives tydske Elementer i Slesvig, og uagtet disse Elementer ere meget underordnede de danske, urgerer Berettigelse for Tydskland til at intervenere i det danske Rige til Fordeel for Tydskheden. I Sandhed farlige Principer, der kun kunne befæstes ved den Stærkeres Ret, altsaa ved Voldsherredømmet, ved Voldshandlinger, ligesaa umoralske som den *Fredløses Røverier.*

Lad os imidlertid ved at gjennemgaae Eriks og Abels m. Fl. Historie kun betegne deres Handlinger som dem, der bør afskyes, thi Personerne selv ere jo forlængst stillede for den store Dommer for at modtage deres strenge og velfortjente Straf, og endnu hvile deres Blikke paa de tunge sørgelige Minder om de Lidenskaber og den Synd, der ledede deres jordiske Tilværelse.

Abels Færden som Gjenganger ville vi selvfølgelig henføre til disse gamle Sagnhistorier, der faae et Slags traditionel Interesse, men som iøvrigt jo kun færdes igjennem svage, uoplyste Hjerner som noget endnu Tilsynekommende. Det er Phantasibilleder, der gjøgle i Enkeltes Hjerner, og saaledes er det med Fortællingen om, „at paa den Steen, der skal betegne nøiagtigt det Sted, hvor Kong Eriks Liig blev styrtet i Slien, viser sig mangen Gang for Fiskerne en mørk, uformelig Skikkelse, lydløs ragende med en spids Pæl i Vandet. Man tillægger disse Fiskere at have omtalt det dem saaledes forekommende Syn, men paa givet Spørgsmaal til dem erklære de aldrig at have havt eller at have omtalt et saadant Syn. Det er altsaa Sagnet fra en Periode, i hvilken Oplysningen stod paa et meget lavt Trin, der bevares og henføres til at kunne passere i Nutiden. Det er i al Fald en usømmelig Brug af en Lærer til Religionsøiemed.

Lad os ikke blande slige Sagn fra en uheldig

Tidsalder i Exempler til Advarsel; det er nok at paavise det Lastefulde i Abels Handlinger; men hvorfor hente det advarende Exempel saa langt tilbage i Fortiden? Lad Historien bevare de traditionelle Fortællinger om vanartede Personer, og allerede ved de historiske Gjengivelser læres Afsky for de fremstillede Slетheder; men naar der til Religionsøiemed skal fremstilles Exempler, i hvilke den lave Egennytte, den uværdige Egenkjærlighed skulle paavises som Syndens Pleiebørn, da gives dertil jo Midler fra den nærværende Tids Svagheder, uden at derfor Personer behøve at nævnes.

Og hvorfor netop fremdrage uheldige Konger og Fyrster? Paaviis Synden i dens Afskyelighed som Menneskets værste Fjende, der bør beseires. Nævn saaledes Mord i hvilkensomhelst Skikkelse som Syndens værste Maal. De Mord, der directe udføres eller udøves, høre til de sletteste Handlinger paa Jorden, idet de stemples hos Menneskeheden med det strengeste Præg, ved Gjengjældet i Verden, medens flere indirecte Mord, ligesaa slette og ofte værre Handlinger gaae upaatalte. Til indirecte Mord regnes t. Ex. de ved Sindslidelser fremskyndede Dødsfald, naar disse Sindslidelser fremkaldes ved det haarde, ufølsomme, ofte brutale Menneskes Adfærd mod Individer, der enten virkelig forsee sig, handle imod Næstens Interesser eller handle anderledes end den Magtbesiddende havde

tænkt sig det. Nød og Trang leder stundom til mindre Afvigelser fra Samfundsorden og Besiddelsesret, og ihvorvel enhversomhelst uretmæssig Tilvendelse er syndefuld, vilde dog i mange Tilfælde, hvor Individet ei iøvrigt havde til Hensigt at trodse Loven eller at omgaae Spørgsmaal om Mit og Dit, en kjærlig Advarsel virke mere tilfredsstillende end det Offentliges Mellemkomst, der stempler med Haardhed og forbittrer, fordærver mange Sind. Ambitionen kan føre selv den Fattige til Selvmord, naar han for en Ubetydelighed, som han aldrig havde tænkt sig paralleliseret med Brøde, dog af sin uforsonlige, hævngjerrige Næste føres for Offentlighedens Domstol. Disse mørke Sind og de Flere, der af Begjærlighed og Egennytte føre Medmennesker til Fortvivlelsens Afgrund, ere igrunden fuldt saa vel Mordere som de, der i Øieblikkets Raseri eller i fortvivlet Tilstand begaae directe Drab. Aandsoverlegenhed, misbrugt til skrækindjagende Forestillinger om Menneskets Forventninger efter Døden i et pinefuldt Helvede, bliver tilnærmelsesviis at henføre under Betegnelsen Sindsmord, i al Fald Tilintetgjørelse af Sindsro!

Lad os ei fordømme Nogen, og lad os overgive Individet til Herrens Dom; men fremfor Alt maa det begavede og rettænkende Menneske søge at indvirke til moralsk Opfattelse af ædel Gjensidighed, *til at* den Rige lærer at indsee den Fattiges

tunge Lod og hans Trang til Medmenneskers Kjærlighed; thi denne er en Afspeiling af Guds Kjærlighed, saasom den Riges, den Mægtiges Lod er en guddommelig Tilskikkelse, der bliver givet for Meddeelsomhed!

Herrens Langmodighed leder til Frelse, men ikke Menneskets vildfarende, spotfulde Lærdomme. Herrens milde Kjærlighed er ubegrændset, og saaledes bør Mennesket overalt og i Alt handle og virke med Kjærlighed!

XIV.

Egoisten er stærkt optaget af sig selv, naturligviis saavel under Adspredelser som under alvorlige Sysler. Det er saaledes, det maa forstaaes, naar der yttres, at enkelte Sjæle ikke kunne slippe bort fra dem selv. Den, der i Verden forøvede onde Gjerninger, vender hos Gud, i sin straffende Smerte, Blikket til den tunge Erindring fra Verden. Men ogsaa gode Gjerninger bleve ei altid ledede af en ubetinget god Hensigt, hvorhos dog mange gode Gjerninger vare uden Lyde.

Dersom det, at redde et Menneske fra Fordærvelsen, var ledet af en hovmodig Selvfølelse, saa var denne Handling naturligviis ikke uden Bebreidelse, men selv Tilfredsstillelsen ved at udøve moralsk Magt over en Synder faaer sit formildende Præg ved den for Medmennesket indvundne gode moralske Virkning, om endog en egoistisk Følelse afgav Bevæggrunden. Den hedengangne Sjæl lider Bebreidelse for den *egoistiske Interesse*; men den gode Gjerning betager

dog Smerten dens Qvaler, naar ei den moralske Magt blev saaledes anvendt, at det omvendte Menneske kom til at bære lidende Spor af denne Overvægt sit hele Liv igjennem.

Lær imidlertid at troe, og vær overbeviist om, at der gives mange, saare mange ædle Sjæle, som udøve moralske Handlinger mod Mennesker uden nogensomhelst egoistisk Tanke, og kun i Følelsen af en Glæde over at kunne følge Guds Anviisninger til at udøve Kjærlighedsgjerninger.

Ogsaa jeg saae mange gode Gjerninger udøvede i Verden, og jeg udtaler det tillidsfuldt, at saare mange vare udgaaede fra ublandede hjertelige Følelser, men ingensinde blev nogen god Gjerning fulgt af nagende Elendighed for Udøveren, thi selv en menneskelig Forfølgelse kan bæres med Taalmod, naar Bevidstheden om Lønnen hos Gud staaer klar for det velsindede Menneske. — Fuldbring alle gode Gjerninger uden Betænkelighed, de bringe dog Guds Velsignelse i deres Følge!

Ogsaa jeg hjalp Medmennesker, naar det var mig muligt, især efter Atlis Raad og Tilskyndelse, og uden nogen forfængelig Tanke eller hovmodig Selvfølelse. Jeg handlede uegennyttigt, og ofte uden at Vedkommende havde nogen Anelse om, hvorfra Hjælpen kom, og turde jeg da ei nyde Glæde i Bevidstheden om at have gjort vel og i at see Tilfredsheden hos de Lidende? Var en Yttring af Taknem-

melighed vel saa værdifuld som det blotte Skue af den tilveiebragte Tilfredshed? Den hovmodige Selvfølelse er oftere tilstede hos den Mistænksomme end hos Udøveren af gode Gjerninger.

Kun enkeltviis har jeg seet Hjælp anvendt mod mindre veltænkende Mennesker. En Mand, A., havde paataget sig Afhændelse for anden Mand af Værdipapirer, men af de for Papirerne indvundne Midler havde han anvendt en Deel til sit eget private Brug, og da Regnskabet skulde opgjøres, var der betydelig Mangel, som dog blev dækket ved velvillig Hjælp. Paa samme Sted var en anden Mand, B., som ved uheldige Omstændigheder kom i Forlegenhed og blev meget haardt medtagen. Manden B. havde overalt og mod Enhver viist sig tjenstvillig, ogsaa enkeltviis mod Manden A., men denne greb Leiligheden, — da en enkelt Ildesindet havde udtalt sig som den strenge Dommer om Manden B., aldeles i Uvidenhed og Uretfærdighed, — til at faae disse ildesindede Udtalelser udbasunede, til Efterretning for en vis Kreds, der dog lastede dette Ildesind. Manden A. og den ildesindede Udraaber havde Begge glemt deres egne store Brøst, og Manden A. havde endydermere glemt, at der hvilede smertelig Bebreidelse over ham, paa Grund af hans Forhold til en Broder, der som Barn var kommen til ham, var overladt for meget til sig selv, og endnu som Dreng havde af Broderen faaet et Tilsyn med Midler, hvoraf han til-

vendte sig en Deel, hvorfor Broderen, istedetfor simpelthen at revse eller irettesætte ham, og veilede ham smukt og kjærligt om Pligt og Retfærdighed, samt derhos at lukke Adgangen for ham til Penge-effecterne, udstødte ham, der endnu var et Barn, af sit Huus og saaledes gav ham til Priis for Fristelser, der ogsaa omsider bragte ham til en Afgrund, hvori han blev det Offentliges Bytte. O, Hjertet maatte bløde i Broderen, men det syntes ei saa, og, selv betynget med Brøde, men uden at have været underkastet den offentlige Dom, sidder denne Mand maaskee frimodigen i eet eller i flere Raad. — Hjælp havde altsaa været anvendt ogsaa af Manden B. mod Manden A., og denne havde jo, i de nævnte Tilfælde, ligeoverfor Næsten og Broderen, været mindre veltænkende, men uagtet der hviler streng Bebreidelse over Manden A. saavel for hans Griben efter at styrke det Onde, — til samme Tid, som hans egen Færd endnu ei var frigjort for Brøst —, som ogsaa for hans ubesindige Forhold til Broderens Skjæbne, kunne vi dog søge at udfinde Mildhedsgrunde til en human Bedømmelse af dette Menneske, og med et forsonligt Sind ville vi mene, at som det lette, ubetænksomme Sind førte til Mangel paa rigtigt Regnskab med det Betroede, saa førte lignende Ubetænksomhed til deels at følge et øieblikkeligt Indfald med at slutte sig til den ildesindede *Udraaber og deels* at give en øieblikkelig Heftighed

mod Broderen Raaderüm uden at betænke saadan Ubesindigheds ulykkelige Følger. Der var maaskee en Følelse af mindre Tilregnelighed tilstede ligeoverfor de Kjendsgjerninger, der faldt Broderen til Last, men ogsaa dette var Ubetænksomhed, thi deels bør den Ældre, den Klogere og mere Erfarne være den Yngres kjærlige Veileder, og deels var det her Broderen, ja — Broderen, ved Blodets Baand en Slægtning, der ligesaa lidt som Børn og Forældre i noget Tilfælde burde have været forladt, selv om Frelsen var afhængig af det sidste, det bedste Eie! — Naar nu Manden B. kunde føle Tilfredshed over dog enkeltviis at have været beredvillig og rakt en hjælpsom Haand til Manden A., kan der da tillægges saadan Følelse Navn af hovmodig Selvfølelse, fordi den blev ledsaget af en Bevidsthed om, at en unddraget Hjælp vilde have ført ham i Fordærvelse, der maaskee af Endeel i Samfundet vilde være bleven betegnet som fortjent paa Grund af hans Pligtforsømmelse mod Broderen?

Den, der gjør Næsten ulykkelig for hans Livstid, uden at være tvungen af en complet overveiende Nødvendighed, kan lide Qvaler, men fordi Næsten maa lide ved en aaben, men ikke offentlig Tilrettevisning og Veiledning, behøver ei at indtræde Qval eller Pine for den Veiledende, selv om hans Handling var ledsaget af en Selvfølelse af at have

gjort noget Godt, hvad der vel iøvrigt turde betegnes som Menneskets Pligt!

Selvpiinsel i Verden er et relativt Begreb. Menneskets Anger og Samvittighedsqvaler over begaaede Synder er ingen Selvpiinsel, men en fra aandelig Aabenbaring udsprungen Følelse af at have handlet urigtigt og et deraf følgende Ønske om, at det Skete ei var skeet, samt en Smerte over, at ikke Gjerningen eller de syndefulde Handlinger kan eller kunne tilbagevindes som ugjorte eller ikke udøvede.

Selvpiinsel var fordum, i de afskyelige Inqvisitionstribunalers Periode en fra Tvang eller katholsk Fanatisme hidrørende afskyelig Udøvelse af selvbevirkede legemlige Hudfletninger, blodige Mishandlinger af eget Legeme, uværdige for Menneskeheden, og dog netop fremkaldte, og anerkjendte som rigtige, af den geistlige Stand, der var gjennemtrængt af alle Slags onde Lidenskaber, istedetfor at den skulde være Menneskenes forsonlige og kjærlige Veiledere. Dette er, Gud skee Tak, nuomstunder anderledes. Aldeles undtagelsesviis kunne Træk af fanatisk Veiledning til Selvpiinsel forekomme i katholske Lande og Menigheder, men i den protestantiske Verden er Oplysningen skreden frem til en Overbeviisning om den legemlige Selvpiinsels Taabelighed og Utilstedelighed.

Naar der iøvrigt tales om Selvpiinsel, naar

Grubleriet betegnes som Selvpiinsel i de mildeste Former, og dog fortærende i den Grad, at der ikke skulde blive nogen sund Tanke i os, at Tilstanden derved skulde blive som paa Grændsen af Vanvid, som om man i Verden begaaer Selvmord, og naar dertil berøres de tre Troens Artikler som noget Dunkelt, i Forbindelse med Treenigheden, og noget af det Dyrebareste, som blev givet Mennesket i Eie, da fatter man klart Hensigten, thi her kommer atter den sophistiske Forklaring af at tage Fornuften fangen og kun gaae i den blinde Tro! Denne Opfattelse bestyrkes af Yttringer om at have grublet, indtil man saa godt som havde mistet Forstanden eller Sands og Samling, og en Henviisning til, at man ei har Anelse om den Deel, Sjælen faaer i Frelseren, eller Troens Gjenstand, Guds Søn!

Troen, i fornuftig Opfattelse af dens Betydning, ligesaa vel som Menneskets Anger over begaaede Synder, fører os mod Forløsningen. Den sande, uhildede Tro paa Forsynet er Menneskets fornuftige Ledestjerne til Frelsen, og den oprigtige Angerstaare kommer, og kommer ikke forgjæves. Deri skal Mennesket finde en lindrende Tanke, uden Qval, deri finder Mennesket Veien til den evige Barmhjertighed!

Men den værste Selvpiinsel, hvis den tør kaldes saaledes, er hos enkelte Mennesker tilstede i deres *Pønsen paa*, ved Sophismer og vrange Lærdomme

at berøve deres Medmenneſker Sindsro. Jeg kalder denne Pønſen Selvpiinſel, thi de uhyggelige Fremſtillinger eller Billeder af onde Idrætter, egenkjærlig Selvfølelſe, umoralſke Tanker og den herom og herigjennem — med ſpottende Fortællinger af Verdenslivet, med tvivlſomme Udladelſer om Menneſkers Oprigtighed i Udøvelſen af gode Gjerninger, og en Henviisning til: „at hvert Menneſke ſkulde være fordømt til Helvedes Pine“ — givne ſmædefulde Betegnelſe af Menneſkets Mangel paa Tro, eller paa den ſande Tro, indeholde Udtryk af et uforſonligt Hjertes fordærvelige Pønſen paa — i Selvfølelſe — at tiltvinge ſig et Aandsherredømme over den ſvage Mængde!

Det er ikke ſaaledes, at Gudsfrygten ſkal ſtyrkes, det er ikke ved de ſaarende og nedtyngende Midler at man fremkalder den levende, den ufeilbarlige Sands for Livets moralſke Pligter, thi det er ikke ved at bibringe Tvivl hos Menneſket om, at dets Handlinger nogenſinde kunne vorde Gud behagelige, at man ſtyrker Begrebet om Tro, Haab og Kjærlighed, men det er netop ved kjærlig Opmuntring og venlig Anviisning til, med ſkjønſom Flid og Stræbſomhed at benytte og dyrke de gode Elementer, der overalt udbrede ſig for Skabningens Øie, at Menneſket veiledes og ſtyrkes til Hengivenhed for Gud, til al moralſk og chriſtelig god Gjerning!

Den Stærkeres Ret, kun anvendt ſom ſaadan,

er naturligviis en uretfærdig Ret, eller rettere en Uret, og saaledes er det Uret, naar mindre Stater undertvinges eller erobres af større; men Uretfærdigheden indskrænker sig ikke til den erobringssyge Magt alene, den udstrækker sig til de Magter, der forblive rolige Tilskuere af Voldshandlinger og ei afværge dem. Det er en ubegribelig Tidsaand, der gaaer igjennem Verdens Samfund til enkelte Tider, naar Staternes Ledelse beroer i Magtbegjærliges og Erobringslystnes Hænder; men man tør ikke derfor betegne de menneskelige Samfund som ligesaa onde, raae og feige, som de altid have været, thi det er visselig Sandhed: „at Verden nu har opnaaet en høiere Grad af moralsk Værdighed end den, der herskede i Fortiden.“ Fordum stode Befolkningernes Handlinger i Samklang med de Styrendes Begjærligheder, som ofte vare onde Lidenskaber, hvoraf man turde finde Anledning til at sammenligne en Stat med en Røverkule. I Nutiden er det anderledes, thi under fredelige Forhold forhandles Alt i ulidenskabelig Overveielse, og i Krigstilfælde kunne Kampenes Dieblikke medføre Tab af Menneskeliv, men iøvrigt følges Menneskelighedens Love, dog kun forsaavidt angaaer Menneskeliv. Der er nemlig en Ret, som kaldes Nationalitetsretten og nedarvet Besiddelsesret; det er *denne*, der ikke bliver respekteret, og det er den, der *fremdeles* vil blive Anledning til Krige og Blods-

udgydelser, thi hvor jeg engang hørte hen, der stræber jeg stedse til; hvor et Kongerige stod, hvor en Grændse var lagt, dertil lænkes Minder og Erindringer, og derfra skilles de aldrig. Naar Naboen gjør en Ret som den Stærkere gjældende, da bøier den Svagere sig i Dieblikket for Nødvendigheden, men stedse ulmer Gløden under Asken, og den udbryder i Flamme, naar Tønder lægges til den, saa at atter Tvangen, Aaget søges afkastet. Saaledes var Verdens Gang fra umindelige Tider; et Nationalhad blev vakt ved en Nations Uretfærdighed mod dens Nabo, et Nationalhad kan ikke udslettes med Magt, men ved Retfærdighed, og Freden i Verden kan kun bestaae ved Respekt for Landenes traditionelle Grændser, ved en Tilbagevenden til en Ordning efter disse Hensyn, og i alle Tilfælde kun ved Nationernes frie Valg og Stemmeret. Enhver anden Ordning er Magtbesiddelsens Despotisme, som stedse bliver til Hinder for en stadig Verdensfred!

At Fordærvelsens Vei er bred, ligger der Sandhed i, men kjærligt bør Mennesket advare Medmennesket mod at betræde denne Vei, kjærligt skal Mennesket minde sin syndefulde Næste om den strenge Straf hos Gud for dem, der betræde Veien, og kjærligt skal han give ham Anviisning til en bedre Vei, til den Vei, der alene fører til Guds Rige!

Forbærvelsens Vei er den, der fører til Laster,

Umoral og Udyder, men ei er det betegnende for det Værste, „at Mennesker søge Adspredelse ved Spil, Leg, Fest o. desl." Mennesket kan spille, kan lege, kan deeltage i Fester og ligefuldt være et moralsk godt Menneske, men Mennesket maa vogte sig for en lidenskabelig Hang til deslige Adspredelser og ikke glemme Livets alvorsfulde Sysler, thi føre de nævnte Adspredelser til en Forsømmelse af Menneskets Bestræbelser til at naae Livets ædle Formaal, da betrædes Veien til Lastens fordærvelige Bane. Livets Alvor og Livets Spøg kunne smukt sammenføies til et harmonisk Hele, og der er Intet til Hinder for, at Gudsfrygt og moralske Dyder kunne udøves under disse Stemninger.

Der er endeel Mennesker i Samfundet, som desværre søge Lastens Afveie, men til disse maa man henvende de bedste, de kjærligste Formaninger og Advarsler; for disse maa man offre de bedste Kræfter for at bortdrage dem fra Synden; og med Aandens bedste og smukkeste Middel og kjærlige Overlegenhed skulle de bringes til Erkjendelse af, at Forsynet vaager over dem og straffer strengt deres lastefulde Levnet, samt at Straffen bliver skjærpet hisset, naar Omvendelsen ei foregik i Livet paa Jorden, thi Alle komme for Guds hellige Domstol og Herren er den strenge, som han er den milde og altid retfærdige Dommer!

Mennesket skal ikke i Frygt imødesee Døden,

men gjøre sig fortrolig med, at en Dødsstund er ivente, og at den er ethvert Menneskes Lod paa Jorden. Det Menneske, der i Verden førte et agtværdigt Liv, der var hædret og anseet blandt Medmennesker, har i sine gode Gjerninger, i sin hæderlige Virken viist den bedste Tro til Bestræbelsernes Formaal, og saadan Tro tør betegnes som den heldigste Opfyldelse af Guds Bestemmelse for Livet. Den sande Tro bestaaer ikke i en blot Anerkjendelse af Frelserens Fortrin, men den sande Tro følger med de Virkninger, som Gud har tillagt alle gode Gjerninger, og yttrer sig i Bevidstheden om kun at udrette Godt, kun at vise Stræbsomhed i at udvikle og benytte de af Gud udbredte Velsignelser, i fornuftigt Omfang, til Livets, Verdens og Medmenneskers Bedste!

Frygter derfor ikke, I, som handle ædelt og vel, I ere visse paa at komme i Guds Rige; I føres ei til andet Steds Pinsel, om I end ei til Eders Gjerning føiede en salvelsesfuld Beden og Paakaldelse, thi Troen ligger i Eders gode Gjerninger, der ledsages af den stiltiende Bevidsthed om at handle i Herrens Aand og til hans Velsignelse! Frygter ikke for det fanatiske Foster af en usalig Vildfarelse, at I skulde være lavere stillede end den største Misdæder, naar denne omsider bliver gjennemtrængt af Anger, eller, som det taabeligt yttres: „at Misdæderen skulde ansees bedre end I, fordi

Frelseren, maaskee i det yderste Dieblik, var traadt imellem ham og Helvede!"

I, som have elsket, og som savne de hæderlige Henfarne, fortsætter disses hæderlige Vei, benytter deres smukke Anviisninger til al christelig, god Gjerning, og udøver Eders Handlinger med et christeligt Sind. Støtter og styrker Eders Medmennesker til Flid, Arbeidsomhed, Nøisomhed og Maadehold, da virke I som Guds værdige Redskaber paa Jorden, og, bede I til Gud, da henvend Bønnen til ham i beskeden Stilhed, uden Bram, beder for Eder selv, og beder for Eders Næste, da indeholder saadan Gjerning, saadan Bøn Vidnesbyrd om den sande Kjærlighed, og som saadant vil den ikke være forspildt. Det er saaledes, at I gjøre Eder fortjente til Guds Kjærlighed, og ikke ved at følge Catholicismens Anviisninger til Bønner og Taarer for at skaffe Aflad for de Hedengangne.

Seer jeg tilbage til mit jordiske Liv, da er der saare Meget, som jeg kunde ønske ugjort eller anderledes udført, men jeg er uden Qval, uden Pine i min Tilbageskuen, thi mine Handlinger vare menneskelige, det vil sige: de vare Frugter af en ufuldkommen Aand, der ei var forudvidende eller forudseende nok til at forebygge Feilgreb, og der kan derfor ingenlunde tillægges disse Benævnelse af Syndens Fostre. Og dog var jeg ikke uden Synd, thi jeg kunde have udrettet mere i Verden, end jeg

gjorde; jeg kunde vel oftere have forebygget syndefulde Handlinger, naar jeg ei havde ladet mig lede af en svag Tilbageholdenhed eller af Ubetænksomhed med Hensyn til en Gjernings Følger!

Seer jeg fremad, da øiner jeg Haabet for mig og Haabet for mine Medmennesker, et Haab, som siger mig, at ingen Tilværelse var, er eller bliver uden Haab; men Haabet ligger fjernt, og det ligger nær, Afstanden er uberegnelig og afhængig af Menneskets Væren, dets Handlinger, dets Stræben, dets Dyd og dets Gudsfrygt paa Jorden. Det er med denne Udsigt, at vi tør sige: „at intet Menneske skal nære Frygt for at det er for silde, eller Frygt for, at Haabet vorder udslukt"; nei, det lyser klarere for hvert Skridt frem ad Gudfrygtens og Retsindighedens Bane, og det begynder at vise sig for den angrende Synder. Arbeid selv, styrk Dig ved Flid, og hør efter den Fornuftiges Raad og Veiledning, men søg ei den, der troer at kunne tildele Dig Frelse ved at forvirre din Hjerne med uklare Begreber om din Tro og dit Haab, saa at Du i din Grublen bliver ørkesløs.

Dersom nogen Deel af din Levetid er gaaet tabt paa Afveie, ved Feilgreb, ved uheldige Opfattelser af Livets Formaal, da anvend forøget Omhu paa at følge Dydens, Retsindighedens, Arbeidsomhedens og Hæderens Vei i din tilbageværende Leve-

tid, thi da gaaer Du til Herrens Fred og Salighed!

Den Riges Kamp for Livet er ringere end den Fattiges, men derfor er den Riges Sjæl kun værdifuld ved Siden af den Fattiges, naar Begge nære samme smukke moralske Livsanskuelser, og naar dertil den Rige anvender de ham af Gud tildeelte jordiske Goder til Velsignelse for sine fattige og ubehjælpsomme Medchristne!

Der er en Fremtid for hver Den, der arbeider og stræber vel, og Evigheden bliver Lønnen for Livets ædle Kamp!

Var Du uheldig i din Kjærlighed paa Jorden, saa vil Du aldrig savne Guds Kjærlighed!

Naar Uheld og Ulykke rammer Mennesket, bliver det ofte forladt af Medmennesker, Verden slaaer Haanden af det, og det synes, som om der indtræder en Fornedrelse hos den Forladte, men tænk blot paa, „at den, der forlader sit lidende Medmenneske, fornedrer sig selv, medens Gud vil skjænke hiint lidende Menneske fuldkommen Opreisning!"

Lad ei Sindet blive mørkt og trist over Verdens uheldige Tilskikkelser, thi der er dog Glæde for Dig, naar dine Tanker og Idrætter ere rene, Du har da Fortrøstning hos Gud, som aldrig forlader sit Menneske!

Taber ei Modet, kjære Medchristne, thi overalt ville I øine Haabet, naar I virke ved Flid,

Arbeidsomhed, Nøisomhed og med Tanken henvendt til ham, der alene tildeler Eder Andeel i hans milde, forbarmende Kjærlighed, i et saligt Liv efter dette!

Saa ofte talte Atli til mig paa saadan Maade, og af den dybe Fred over hendes hele Væsen fremlyste den sande Overbeviisnings salige Bevidsthed. I Lysets Boliger, hvor vi mødes med samme Følelser af Tro, Haab og Kjærlighed, bede vi Gud at holde sin forbarmende Haand over Verden og at bringe Lys til dem, hvis Begreber ere uklare, hvis Følelser ere uden sand christelig Fasthed!

XV.

I den fanatiske Hjerne er Phantasiens Posthuus og et Spind af uhyggelige Forestillinger om, at der gives et Sted, hvor Intet fattes — uden Alt, hvad et Væsen behøver for at leve og haabe.

Naar hertil omtales de saakaldte Urias- og Judasbreve, og hvorfra disses Opfindelse stammer, naar der henvises til Djævelen som disses Ophav, og tales om, at saadanne Breve fare lige til Helvede, for der at afvente Forfatterne, der med andre lignende Brevskrivere ere nødte til ligesom at æde deres eget giftige Skarn, saa maa man tilforladeligt forbauses over, at deri skal ligge „Advarsel, eller Moral", thi der indeholdes jo ligesaa megen Gift i spottende Sammenligninger, som der er Hykleri i de betegnede Judas- og Uriasbreve.

Det christelige Samfund skal belæres om at vogte sig for Hykleri og Falskhed, og dertil kan med Varsomhed benyttes Argumenter fra Livet, men vælg *dine Exempler* ligesaa meget blandt den øvrige Deel *af Menneskeheden*, som netop blandt Konger og

Fyrster. Vel er det saa, at Krænkelser af territoriale Rettigheder, og Priisgivelse af en lille Stat til den Stærkeres vilkaarlige Vold, ved Tilsidesættelse af tractatmæssige Hensyn, er en Krænkelse af Moralens Love, af Begrebet om Retfærdighed hos Gud, men giv din Skjærv til Belysning heraf i en offentlig politisk Brochure, ved en aaben Fremstilling af det Falske og det Sande, og ved en aaben Angivelse af Staternes Navne, og er der Spørgsmaal om at benytte Statsbegivenheder til Exempel paa umoralske Handlinger, da læg Advarslen i en Henviisning til, at enhver Forpligtelse bør være hellig, hvorfor ogsaa de forskjellige Samfund kunne forspilde deres moralske Vægt ved en Tilsidesættelse af deres hellige, tractatmæssige Forpligtelser.

Det bør derhos ikke negtes, at der i en genial Fremstilling af den Mindres Lidelser ved den Størres Overvældelse kan boe et Sandheds Lys; men man bør jo til moralsk Veiledning, eller til Veiledning om Moral og Religion ikke give Det til Bedste, der savner en aaben Forklaring, om endog Fremstillingen iøvrigt kan indeholde historisk Sandhed.

Naar Tractater ikke samstemme med enkelte Menneskers Følelser og Anskuelser, da ansee disse Mennesker let Tractaterne for at være falske, og ihvorvel man ei tør negte, at mange Tractater savne Moralens Præg og Stempel, saa ere de dog alle *udfærdigede ved* Overeenskomst, der maaskee kun

faaer Betydning, indtil Leilighed gives til deres Tilintetgjørelse, eller indtil de brydes, men det er nu engang Samfundenes meget svage Sider, „at der hviler en svag Samvittighedsfuldhed over Tractaterne!"

Der er Noget, der kaldes Gjengjæld; det er i Reglen den naturlige Følge af at modtage, det er ogsaa Erstatning for Tab, det er Straf for Overtrædelser, det er Ondt eller Godt givet for Ondt eller Godt, det er Slag for Slag, det er Bytte for Bytte, men alt Saadant kaldes: „Følger af Lidenskaber og Tilbøieligheder." Disse Naturdrifter kunne synes nu og da at blive styrkede og støttede ved guddommelige Indskydelser, og ved at skue tilbage over de historiske Gjengivelser af Verdenstildragelser vil man komme til Erkjendelse af, at det ofte var, som om Guds Finger var med i Begivenhederne, og som om Gud omsider lod den Retfærdige vederfares Ret. Saaledes er det med Stater, som det er med Personer, „den retfærdige Sag kommer dog tilsidst til Seier." — Bær med Taalmod Eders Lidelser, Gud har dog Opreisningen og Erstatningen tilrede, naar Tidens Fylde kommer.

Saa ofte i Livet saae man Forskjel i Charakterer forenet med en forunderlig Sympathi i Følelser, og dog var der noget Naturligt i en saadan Forening, naar hensees til, at den Ene bøier sig i Ydmyghed for den Andens Overlegenhed, medens

denne Anden føler sig tiltrukken af hiins Bøielighed under Aandens Overvægt. Dertil kan ogsaa komme Indskydelse af Ynde, Anstand, Skjønhed og ofte et Haab om, at daarlige Sædvaner eller uheldige Anskuelser kunne rettes.

Til Alt, hvad vi udrette, til Alt, hvad vi undcrkastes i Livet, udfordres Taalmod; med denne overvindes Meget, som kunde synes besværligt at overvinde. Gud prøver ofte Mennesket i Taalmod, og Guds Naade og Beskjærmelse hviler over den, der bestod Prøven.

Det er paa en Prøve, at Meget kommer an i Livet, og altid bør Mennesket prøve sig selv, om dets Tanker og Idrætter ere rene og uhildede af Fordærvelsen, thi ogsaa derpaa seer Gud i sin Dom over Mennesket, og Gjensynet hisset faaer en umiddelbar eller middelbar Betydning, eftersom der var Ærlighed eller Falskhed i Forholdene paa Jorden.

Den, der fordulgte sine sande Følelser, seer med Smerte tilbage paa et forfeilet Liv, og seer med Længsel mod den, der blev ført bag Lyset, og som paa Grund af sin rene Færd og sin ædle Tillid allerede nyder Guds Velsignelse; men Alt hos Gud, Intet i et Helvede!

Saaledes blev Du, Atli, haardt prøvet, og Du udviste en Gudhengivenhed, en Taalmodighed, som nu bliver *lønnet hos* Gud. Du lærte mig saa smukt *at danne mine* Tanker i samme Aand som dine, og

vi velsignede de svundne Dage, der vare gjennemlevede i christelig Taalmod, stedse i den tilfredsstillende Følelse af, at vi i Sandhed turde nære og bevare vort Haab. Det er saaledes, at Mennesket hos Gud vil naae Lyksalighedens rette, unævnelige Fylde!

Den, hvis Bane ligger reen og pletfri, vil smukt forstaae at bane Veien for sin Næste, men enhver Anviisning til at følge den rette Bane skal være blid, kjærlig, sagtmodig, og uden fanatiske Trudsler med, „at en Afvigelse fører til Helvedes Pine;" thi som Gud er Kjærligheden selv, som Han tildeler Menneskene af sin Kjærlighed, saa fordrer han Kjærlighed anvendt for Mennesket, naar dette trænger til Medmenneskets Veiledning!

XVI.

Samvittighedens Stemme kan være Menneskets nagende Orm, naar den stadigt minder Mennesket om begaaede Synder, men naar Samvittigheden begynder at nage, da indtræder allerede Guds Herredømme i sin Ret til den Selvbebreidelse hos Mennesket, der kan være saa stærk som en fortærende Ild; og da begynder Omvendelsen og Forbedringen, der skal føre til Guds Naade. Med oprigtig Anger indtræder Formildelse i Smerten; den onde Orms Nagen vil aftage og svinde; den fortærende Ild vil svækkes og slukkes. Utæmmelige Lyster vare ofte Anledning til strenge Sindslidelser, naar Samvittigheden blev vakt; Angerens Spire er nedlagt i ethvert Menneske, og kan pleies og trives med kjærlig Omhu. Den fortærende Ild er aldrig uudslukkelig; den er et luttrende Element for Mennesket paa Jorden, og den er ikke uden Stof, men netop *knyttet til Stoffet* med de sjælelige Virkninger. De

kjødelige Lyster ere Menneskets onde Lyster, men de ere selvfølgelig i Kjødet, og aldrig uden Kjød.

Med Livets Ophør ophøre de kjødelige Lyster, og Sjælen gaaer til Gud, hvor den gjennemgaaer Renselsesprocessen, efter at have modtaget Guds Dom. Husker vel, kjære Medchristne paa Jorden: „at Guds Straf for begaaede Synder er afpasset efter Mangfoldigheden, saa at den er saa streng, at den ei kan forklares, naar ei Mennesket viste Anger og gjorde Bod og Bedring paa Jorden"; husker dertil endvidere vel: „at det er Eders Sjæle, der møde for Guds Domstol, thi de ville aldrig komme til at brænde i et Helvede!"

Tidens Udstrækning for Sjælens Affsoning efter Guds Dom staaer det ei i et Menneskes Magt at angive, og ikke skal man tale om Møde med Personer der have levet under Ninives Fald eller Trojas Erobring, eller som have vogtet Hjorder sammen med Abraham o. desl., for at paavise en uendelig Tid, der tilbringes i Helvedes Pine, thi den, der vilde udtale sig om en Tidslængde for Guds Straf, i Lighed med Tidslængden for de begaaede Synder, vilde staae ligesaa meget til at troe. Men naar nu dertil kommer en Udtalelse af Længsel efter i Helvedes Pine at træffe paa Folk, som have levet sammen med Guds Søn, Frelseren, hvilken Længsel stedse bliver frugtesløs, medens der tales om en *falsk Messias*, der kommer frem som Oprører, Folke-

forfører, Misdæder, i hvis brede Fortællinger ikke er Gran af høiere Sandhed, da ere netop saadanne overdrevne Phantasibilleder fortvivlende og fordærvelige, thi, i Sandhed, intet Menneske bør lade sig forlede til at bifalde og tiltræde Anskuelser, der ere ligesaa fordærvelige som de, der tillægges Folkeforføreren. Guds Ords Forkyndere skulle være sagtmodige, blide og kjærlige Mennesker, der maae forstaae at tale Hjertets og Følelsens Sprog, hvorimod de, der stræbe at tiltvinge sig et Herredømme ved afskyelige Skræmmebilleder fra et Helvede, aldrig tale i Sandhed, i Guds Navn, og netop fortjene at classificeres med falske Propheter og falske Lærere.

Naar der skulde være Spørgsmaal om Qvalme og Vammelhed, hidrørende fra Vrøvl blandt Mennesker, da maatte man netop betegne det som vammelt at udgyde sin Harme over Medmenneskers Tale og Handlinger ved i egoistisk Selvfølelse at optaarne Beskyldninger, der i enkelte Dele kunne synes at indeholde Sandhed, men som i Regelen ere meget langt fra at holde Stik, thi Grændsen for Menneskets Tale og Handling har aldrig været saa snever, som den, der attraaes sat af den fanatiske Religionssværmer, der ofte ligesaa meget synes at vrøvle som de, han beskylder for Vrøvl, og er der ei andet Ondt i Vrøvlet end det, der kan ligge i en Trang til at udtale sig, saa brister Berettigelsen til at irettesætte. *Det er noget* ganske Andet, „at tilrettevise

eller berigtige", dertil blev det oplyste og dannede Menneske kaldet. Aandens Magt, fornuftigt anvendt, vil overalt kunne tilvende sig et Herredømme; men gjennem sand aandelig Overlegenhed gaaer der en Beskedenheds-Følelse, som har sin smukke Grund i Erkjendelsen af, at ethvert Menneske, om end nok saa aandsbegavet, kundskabsrig og videnskabeligt dannet, dog er langt fra Fuldkommenheden, og aldrig burde Andre end Saadanne være Folkenes Lærere om og Veiledere til Guds Rige. Men desværre, en absolveret Examen er i Regelen en Ansættelses tilstrækkelige Betingelse, uden Hensyn til Vedkommendes øvrige Egenskaber, Moralitet, og fremfor Alt Menneskekjærlighed, og derfor see Flere Leilighed til, ved hykkelske Midler, der bedaare ved ydre Skin, at overføre deres falske Begreber om Gudsfrygt og Tilbedelse paa Menigheder. Det er maaskee vel stærkt yttret af den, der ønsker kun at udbrede Fred og Forsonlighed, men det er kun for at modarbeide uheldbringende og forvirrede Begreber, at man her søger at vise den milde Vei til Haab og Frelse!

Qvinderne ere ei værre end Mændene, og ei er de Fordærvedes Tal blandt Qvinderne i Tiltagen. Det er forargeligt at see den moderne Opdragelse og den dertil hørende Dannelse angiven som Grund til Fordærvelsen blandt Qvinderne. Det vrange, *uforsonlige* Sind dømmer stedse overilet og uretfærdigt, og hvorfor skal nu Qvinden være Skive for

den krænkende Dom? Fat i Sandhed klart din Mening og siig Dig selv, at der er braadne Kar blandt Qvinder som blandt Mænd; men, ogsaa Qvinden kan være berettiget til en større Udvikling af Aandens Gaver end den, der erholdes ved de almindelige Skolekundskaber, thi, ihvorvel der er en naturlig Opfordring for Qvinden til at danne sig for Huuslivets Orden og Gjerning, til at pleie Hjemmets Hygge og paa fornuftig Maade styre en Huusholdning, kan Qvinden, ved Siden deraf, ligesaa meget som Manden, attraae Aandsudvikling ved boglig Erfaring, og at hun dyrker Musik vil netop føie et yderligere forædlende Element til Livets smukke og bedre Nydelse. Naar Alt saaledes forenes til et harmonisk Hele, igjennem hvilket gaaer en sund Tanke, et reelt Princip, da fremgaaer netop deraf Aandens og Hjertets Dannelse, da lærer Qvinden saavelsom Manden at forstaae og at opfatte Naturen og det Evige, da gjøres de netop bekjendte med, hvad der er stort, skjønt og ædelt i Tilværelsen, og da ville de netop lære at skatte Sandhed og Kjærlighed, ligesom de ville føle sig i Gud, deres Skaber, Frelser og Herre! Thi, jeg gjentager fremdeles, vogter Eder for dem, der som hykkelske Bibellæsere og skinhellige Lærere ville formaae Eder eller tvinge Eder til at afstaae fra Selvoverveielse, medens I kun skulde bøie Eder under

den Enkeltes feilagtige Anviisning til alene at bede, ei at tænke eller handle!

Ingen Qvinde mister sin Sjæl, forbi hun udbanner sine Talenter og sin Aand, og om der end enkeltviis hist og her lyder Pjat, og sees Skin og Forfængelighed, saa maae vi dog ikke give Qvinden til Priis for Foragt eller Forhaanelse, fordi hun søger almindelig Dannelse; og have end Enkelte eller Nogle bragt det til Afvigelse fra det Bedre, saa ville de i Guds Dom see Følger af, at de fulgte de slette Veie, medens dog Ingen skal opvaagne i Helvedes Pine!

Der er endeel forfeilede Dannelsesanstalter, men der er mange meget gode, og dette gjælder baade om qvindelige og om mandlige Dannelsesanstalter. Dertil er det raat at kalde en hvilkensomhelst Anstalt en Helvedes Dannelsesanstalt, især naar man vil give Moral-Prædikanten!

At give Skildringer af et Helvede med dets Porte og befæstede Indgange, er at følge Indskydelser fra det mørke Sind, der seer Alt i den sorteste Skikkelse og derfor, som man siger, stedse maler Fanden paa Væggen. Jeg kunde forbigaae deslige Udgydelser med et Skuldertræk, naar de kun havde været udtalte, men givne i Skrift, paa Prent, med en genial Forklaring af et Slags sand Betydning, *danne de Bussemænd for svage Aander og frygtsomme Sjæle.* Derfor siger jeg Eder, kjære Med-

christne, at dersom der gives noget Pikant i phantastiske Fortællinger om et Helvede, da ligger det Pikante i at disse Fortællinger have deres Udspring fra en fordærvet Rod, og næsten er det som forvirret Mands Tale, naar man seer Fremstillinger af Møder der med forlængst bortgaaede Personer. Atter er det en ulykkelig Konge eller Keiser, der kommer paa Omtale, som om han i Erkjendelsen af sine Synder skulde ansee sig retmæssigt ført til Helvede og betegnet som en Slyngel, i Lighed med den øvrige derværende Samling af Slyngler fra Verden, den største Deel af Menneskeslægten.

Og er det ei forvirret Mands Tale, saa er det mildest talt hjerteløs Præk, i Form af Formaning eller Advarsel, en næsten total Fordømmelsesdom over Nydelsen af det jordiske Liv!

Derfor siger jeg Eder fremdeles: arbeider, værer stræbsomme og virksomme, dette er Livets Krydderi og dets Formaal, saaledes skulle I nyde Livet, og da arbeide I just i Herrens Gjerning. Derhos er det Eder ei formeent enkeltviis at lade Arbeidet hvile, for at I kunne deeltage i passende uskyldig Fornøielse, thi det har aldrig været Guds Mening at I ikke skulde kunne føle, yttre og tilkjendegive Eders Glæde over Jordelivet, ligesaalidt som det var hans Mening at I skulde indskrænke Eders Arbeidstid for at bede eller anvende Eders *Fritid alene dertil.* Nei, nei, tomme Ord og Tale-

maader ere ikke hvad Herren fordrer af Eder, thi han siger jo netop: „viis mig din Tro i dine Gjerninger", og derfor kan Du meget vel med fornuftig Flid forbinde livlig, uskyldig Glæde, naar Du dertil, i stille beskeden Bøn, om Aftenen og om Morgenen, ved eller i din Seng takker Gud for det nydte Gode og beder ham fremdeles at holde sin beskjærmende og velsignende Haand over Dig og over Alle! Naar da Klokken ringer i dit Livs Aften, da har Du ei et Sorgens Minde fra det henrundne Liv, da lyser Erindringen tilbage over et Liv tilbragt i Kjærlighed og uden Smerte, og da kan Du sige Dig selv, at som Gud tildeelte Dig Velsignelse i dit jordiske Liv, saa vil han modtage Dig hisset til sin forbarmende og forsonende Kjærlighed!

XVII.

Naar Barnet erholder kjærlig Advarsel mod at foretage sig Handlinger, der ere Gud imod, og naar det desuagtet udøver brødefulde Handlinger, da er Revselse nødvendig, men, vel at mærke: Revselse i mild Forstand, Belæring om, hvad Ulydigheden bærer i sine Følger hos Gud! Barnet feiler, glemmer let, med sit livlige Sind, enkelte Pligter, men ikke skal man opstille Argumenter mod mindre Forseelser, som kunne berøve allerede Barnet dets Sindsro. Det er smukkere og rigtigere at foreholde Barnet: „Det har Du gjort, det var Uret, men husk vel for Eftertiden at lade dine Tanker vende tilbage til en kjærlig Advarsel, saa at denne staaer saa klar for Dig, at Du med din Villies Kraft, dit Hjertes ædle Følelse, modsætter Dig al Uret!“ Barnet gaaer lettere ind paa en Appel til, hvad der kan fordres af dets Kraft i Aanden, end paa en Henviisning til Gud som et Skræmmebillede, hvortil kommer, at det Første indeholder Moralens

bedste Fordring, medens det Sidste paa ingen Maade kan samstemme med Guds Formaal for Mennesket eller med dettes sande religieuse Tragten til at opfatte Guds Hensigter. Barnets Hjerne skal ikke besværes med Spørgsmaal om Begreber, der ofte ligge udenfor dets Fatteevne, og af det Uklare kan netop fremkaldes Uro, Tvivl og en Spænding, der ligesaa let fører til den ene som til den anden Yderlighed, istedetfor at Opdragelsen og Dannelsen skal gaae ud paa en simpel, jevn moralsk Anviisning for Livet, der navnlig skal forene sig om en gavnlig praktisk Tilværelse, thi da kan der ved Siden deraf nedlægges Spirer til aandelig Viden, der kunne udfolde sig efterhaanden som den modnere Alder indtræder og i Forhold til den tilstedeværende Evne!

Begrebet om Gud skal gives som Sjælsreenhedens Ideal, et Væsen i al Fuldkommenhed; og hermed maa man forbinde Tanken om en over alt det Skabte udbredt Kjærlighed, fra hvilken udgaaer saavel Belønning som Straf; men Straffen indeholder ei en Tilintetgjørelse, den er en Luttring, en Renselse!

Det er derfor formasteligt at udbrede Frygt for Skaberen, som om han forfulgte Mennesket, istedetfor at styrke Tilliden til ham ved at give sandfærdig Forklaring om hans faderlige Velvillie for Menneskene, og om, at hans beskjærmende Haand

hviler over alle hans Børn, men fornemmelig over dem, der stedse ihukomme, „at Han er den allestedsnærværende Fader, der vaager over sine Børns Handlinger!"

Jeg erindrer engang at have været tilstede ved en Formaningstale, holdt af en ældre Dame til en halvvoxen Pige, der havde dræbt et Insekt. Talen var spækket med Henviisninger til, „at Barnet vilde blive underkastet Guds Straf, da Han havde seet hendes slette Handling, og stedse fremdeles vilde iagttage hende." Barnet spurgte med bævende Stemme: „Er Gud da saa streng, at saa Lidet kan opbringe ham?" Den ældre Dame svarede: „Ja, Gud taaler ikke, at der skeer selv det mindste Kryb Overlast, thi dets Liv kan være ligesaa meget værd for Ham som Menneskets Liv." Jeg var en Dreng, sagde Intet, men tænkte paa saa meget Kryb, der dog dræbes som skadeligt. Pigebarnet faldt i Tanker, forføiede sig til sit Værelse og gik fra den Tid i sværmeriske Grublerier, der havde en forunderlig Sentimentalitet til Følge i hendes voxne Alder. Jeg saae hende senere som Enke og kunde ikke lade være at smile over en Ordre, hun gav sin Tjenestepige om at tage en i Vinduet siddende Sommerfugl og med største Varsomhed bære den ud i Haven, thi „Staklen skal være i den frie Luft og ikke udsættes for Overlast af Nogensomhelst;" men da Pigen yttrede, at det regnede lidt, befalede Fruen hende at

bære Sommerfuglen til hendes Sovekammer, hvor den kunde forblive, indtil Regnen var ophørt, og da maatte Pigen passe paa at bære den ud. Regnen hørte ikke op den Aften, og da jeg om Morgenen spurgte til Sommerfuglen, kunde Fruen neppe tilbageholde sine Taarer, da hun fortalte mig, at den, da hun stod op, fandtes død ved hendes Seng. Hun kunde ikke forklare sig Aarsagen, men jeg tillod mig at bemærke, at Insektet sandsynligviis havde flagret over hende om Natten, og hun havde da, maaskee i Søvne, værget for sig og derved dræbt den. Nu blev det først rigtig galt, thi Fruen blev fortvivlet over den Mulighed, at hun kunde have myrdet en Medskabning, og talte om Guds Straf herfor. Jeg beroligede hende med de Ord, at ligesaa lidt som Gud nogensinde vilde tage Forargelse over tilfældige Tilintetgjørelser af Insekter, der komme os iveien, ligesaa lidt vilde Han laste eller straffe den mulige Tilfældighed, at hun var kommen til at dræbe en Sommerfugl!

Jeg erindrer et andet Tilfælde, i hvilket en Dame vilde skræmme ved Paakaldelse af Gud. En lille Dreng stak en Knappenaal igjennem en Sommerfugl og fastgjorde den i Bunden af en lille Æske; i samme Øieblik gav Damen, — Drengens Tante, — ham et Ørefigen og sagde: „Det er Guds Straf, fordi Du mishandler en uskyldig Skabning." Drengen sagde i Øieblikket Intet, men om Middagen,

da Tanten stak en Gaffel i en stegt And for at trancher den, stak Drengen til samme Tid Tanten med en Knappenaal i Armen og sagde i en efteraebende Tone: „Det er Guds Straf, fordi Du mishandler en uskyldig Skabning." Tanten vilde retfærdiggjøre sig med, at Anden var Guds Gave til Menneskets Føde; men Drengen riposterede med, at Sommerfuglen var Guds Gave til Menneskets Belæring og Beundring, hvorfor han ved at fastholde den i en Æske kun havde tilsigtet at iagttage dens beundringsværdige Farver og Former. Jeg, som tilfældigt var tilstede, tillod mig nu den Bemærkning, at man ikke sjeldent er tilbøielig til at misbruge Guds Navn, „saavel De, min ærede Frue," sagde jeg, „som Deres Neveu har havt Uret i den Maade, hvorpaa De have omtalt Guds Navn. Gud er tilstede, saa vide vi, Han seer, Han hører, Han erfarer Alt; Han er jo allestedsnærværende, og Han veed jo, hvad der er skeet, hvad der skeer og hvad der skal skee paa Jorden; men hvad vi aldrig maae glemme, er, at han er den milde, fromme Fader, som man maa skue i Aanden, med Smiil og Kjærlighed udbredt over sine Skabninger, og naar vi nu vide, at endeel Dyr, Fugle og Fiske ere udsete til Menneskenes Føde, saa have vi samme Ret til at antage, at endeel andre Dyr, som Insekter, ere udsete til anden Nytte for Menneskene eller til deres Fornøielse. Det er derhos saare naturligt,

at Mennesker befrie sig fra eller forsvare sig imod skadelige Dyr, Insekter, Kryb o.s.v., hvis Ødelæggelse ved Drab derfor ofte er uundgaaelig. Guds Hensigt med saare Meget af det Skabte er os uforklarlig, men saameget er klart, at Ganens, Øiets og Sjælens Nydelser ikke ere utilladelige, naar de ei overskride en fornuftig og maadeholden Grændse, og at derfor Mennesket ved at besidde de Egenskaber, der gjøre ham disse Nydelser til vexelviis Trang og Fornødenhed, har en Berettigelse til at hengive sig dertil og til at benytte, hvad Gud synes at have anviist til saadan Brug, uden at være udsat for en Bebreidelse eller Trudsel med, at det er Gud imod. Fornuftig Brug og Anvendelse af det Skabte billiger Gud med Faderens Mildhed, men Paakaldelse af Gud til Advarsel, hvor Handlingen er uden ond eller lastefuld Hensigt, er en Smaalighed, som Gud misbilliger. Den sande Gudsdyrkelse beroer paa en smuk Opfattelse af og en Stræben imod Livets ædle Formaal, og Menneskets bedste Stræben i denne Retning er en utvungen Flid for vort eget Vedkommende, en kjærlig Hjælp og Veiledning med Hensyn til Næsten; dertil behøves ingen Gudspaakaldelse, naar Følelsen kun siger Dig, at Du saaledes handler i Guds Aand. Og har et Barn forseet sig, eller har din Næste feilet, da vær varsom med at paakalde Gud, thi Du tør ei skræmme hverken Barnet eller din Næste med det allerhøieste Væsen, naar

Du ei forstaaer at anvende hans Navn saaledes, som han kun ønsker det anvendt, i Forsonlighed og Kjærlighed!“

Der gives Erindringer som kunne være smertelige, — unegteligt, og ved at gjennemgaae ældre Papirer og Documenter kunne nogle Mennesker blive prøvede i saadan Smerte; men det er jo alt tidligere paaviist, „at saadan Smerte er Angerens Vid!“ Handlinger vare udøvede, som man maatte have ønsket aldrig udførte; men, Sorgen og Smerten skal [illegible] være uden Grændse, thi enkelte uheldige Handlinger kunne opveies ved senere ædle og gode Handlinger, og Angerens Taarer over mange urette Handlinger, Tanker og Idrætter mildne Sindets Smerte, idet de stadigt formindske Mindets Orm, indtil den forsvinder for Sindets tilbagevendte Ro! Det er Guds Stemme, der taler til Menneskets Indre, det er Guds forædlende og forbedrende Indflydelse der gjør sig gjældende!

Erindringerne kunne være mange, og de kunne være stærke, men med Angeren sender Gud Hvile og Lindring til det beængstede Sind.

Mennesket glemmer ikke, men søger stundom at dulme sin Smerte ved feilagtige Midler. Der er imidlertid ikke Grund til at søge at udbrede Sorg og Smerte hos Medmennesker ved at fremkalde Erindringer, thi en stor Deel af disse fortjene ei den Fordømmelse, som Fanatikeren, og maaskee mangen

en Magthaver eller Lovhaandhæver vil udtale over dem, og det er kun til Sindsforstyrrelse, naar alle Handlinger i Livet lastes. — Hvad er det Største og hvad er det Mindste? Du Daare, som raaber herpaa og vover at samle saadanne Gløder over dit Medmenneskes Isse, Du har dermed kun søgt at nedbryde, istedetfor at din Pligt bød Dig at ophjælpe, at opbygge, thi man ophjælper og opbygger kun ved Kjærlighed, ei ved Trudsler eller ved at forurolige, ved at drive Spot med Verdenslivet som med en Tilværelse i Helvede!

Man taler om at fordrive Tiden, som om dette nærmest blev realiseret ved forargelige Handlinger? Det er, som om der gik en misundelig Aand igjennem disse fanatiske Beklagelser over ilde anvendt Tid. — Naar en Families Omstændigheder ere saa gode, at den mindre behøver Anvendelse af Tid til materielle Arbeider end flere Andre, da kan stundom et Spørgsmaal opstaae om hensigtsmæssig aandelig Anvendelse af Tiden, og med sand christelig Sandhed advarer jeg da imod at forfalde til Læsning og Granskning i Andagtsbøger, Bibelen eller desl.; men agt vel paa mine Ord: „at forfalde til saadan Læsning“, thi iøvrigt at gjennemgaae, enkeltviis, med Forstand og klar Opfattelsesevne, Bibelens eller Skriftens Ord er noget ganske Andet. Imidlertid kan Tiden blive anvendt og tilbagelagt med mange Slags nyttige Nydelser, Beskjæftigelser

o. desl., som i Sandhed kunne være velgjørende for en Kreds, og tilvisse mere end en hykkelsk og overdreven Bibellæsning eller en til Skue stillet Andægtighed, og selv mange af de Midler, som Fanatikeren, den Mørksindede, Misunderen betegner som utrolige Midler, behøve ingenlunde at vidne om eller at fremtræde som Ugudelighed eller Taabelighed. Livet, Tilværelsen er jo et Spand af Tid, og man er ved at leve nødsaget til at fordrive Tiden saavel gjennem Fryd som gjennem Smerte. Tiden faaer Ende for Livet med dettes Ophør, og om der end her og der blev lagt for ringe Vægt paa Tidens fornuftige Anvendelse, saa tør man derfor ei i Almindelighed betegne Tidsfordriv som et paa fjantet Maade i det Uendelige attenteret Selvmord. Nyttig Læsning, gavnligt Studium af Sprog og Literatur, nyttig Anviisning til Erhverv for den Ubemidlede, ædel Hjælp for den Fattige, uegennyttig Opoffrelse til Bedste for Medmennesker, er nyttig Anvendelse af Tiden, eller Tidsfordriv, men ogsaa Nydelsen af Forestillinger paa et Theater kan være nyttig og tilladelig Tidsfordriv, thi om endog enkeltviis Stykker kunne indeholde frivole Situationer, saa tør man ikke deraf udlede en Fordømmelsesdom, thi der er overmaade megen nyttig Lærdom i Theaternydelsen, i Fremstillingerne, uden at man derfor maa glemme, at der kan gives Theatre, der *for meget tilsidesætte* Sømmeligheden.

Naar Theatrene gjengive Fremstillinger af Mordere, Bedragere, Kjæltringer og Nidbinger, samt virkelige Forførere, da indeholde disse Fremstillinger Lærdom, Advarsel, og man kan være forvisset om, at Læren er ikke uden gavnlige Følger, idet den fremkalder Afsky for deslige Handlinger, og gives paa Verdenstheatret dydige Personers Roller af udlærte Hyklere, som med Fornøielse benytte Leiligheden til at udøve deres Talenter, saa er en af disse Roller den Dydsdragons, der vil prædike Advarsel ved at fremstille Verdenslivet og Menneskenes Handlinger som foragtelige eller ved Sammenligning med Helvedes Sletheder.

Det er Verdens Gang at stundom det Onde kan faae Overvægt over det Gode, og det er dog en Retfærdighedsfølelse, der gjør sig gjeldende, naar det indrømmes, at de Stykker, i hvilke Retfærdigheden seirer, gjør størst Virkning!

Ja, i Sandhed, Retfærdigheden maa seire, og den lærer os at være vaersomme med at bedømme, ligesom at vi aldrig maae fordømme, thi Menneskets Dom er altid feilagtig, naar den er et Foster af Sindets Bitterhed, der opfatter Handlinger med vrange eller ubillige Følelser. Men saadan feilagtig Dom kuldkastes ved den kjærlighedsfulde Overbærenhed, der blev nedlagt i Guds sande Redskab paa Jorden, og ingen ubønhørlig Lov skal udgaae eller *kunne bestaae* som Symbol paa Guds Retfærdighed.

Ingen Overdrivelse, Maadehold i Alt! Flid i Aand, Flid i Gjerning, Anvendelse af Tiden i Kjærlighed og Velvillie for Medmennesker, Anvendelse af endeel af din Tid, naar Omstændighederne tillade Dig det, til uskyldig Fornøielse, selv i Théatre, Alt indenfor fornuftigt afpassede Grændser, er uden Skyld og Brøde; Herren er da med Dig overalt, og han vil ei forarges over saadan Brug af Tiden, ligesom han i dit Indre vil nedlægge Bevidsthed om en Grændse, der aldrig bør overskrides. Herren vil saaledes holde sin beskjærmende Haand over Dig og give Dig sin Fred!

XVIII.

Naar Stole eller Pladser i Kirkerne kunne erholdes mod Vederlag og mod speciel Vedligeholdelse af Leierne o. desl., da kan saadan Trafik ikke kaldes forargelig, thi Midlerne anvendes for Kirken, kommer denne tilgode, og man maa ikke undre sig over den Bemidledes Lyst til at vide sig en Plads sikkret naar han ellers kunde være udsat for enten ikke at erholde Plads eller at komme til Pladser, hvor et Naboskab dog kunde være mindre behageligt. Lad os kun tage Verden fornuftigt og oprigtigt. At den, hvis Syn er svagt, benytter Briller, Kikkerter o. desl., selv i Kirken, kan ikke være anstødeligt, naar Alt iøvrigt er taust og høitideligt, og ikke skal man, hverken herfor eller fordi Enkelte eller enkelte Familer have særskilte Kirkestole, tage Anledning til at sammenligne Freqventsen af Guds Huus med Besøget i Theatre. Den værdige, humane, veltænkende og veltalende Geistlige samler Menigheden om *sig i fuldt* Tal i Guds Huus, og Tilhørerne blive

opfyldte af Andagt ved den sande opbyggelige Prædikants opbyggelige Tale, saa at Alle ere grebne af Opmærksomhed, Aand og Liv ved den smukke Fortolkning af Herrens Ord, og om da de Svagtsynede betragte Taleren igjennem Hjælpemidler, eller de overskue Forsamlingen for at erfare Ordenes Indtryk og Virkning, da ligger deri kun den naturlige Trang til at skærpe Opfattelsen ved at styrke Hørelsen med Synets Sands!

Ingen søger Skuespil i Guds Huus, men Handlingen deri kan blive forargelig, naar Prædikanten, uden Evne til at klargjøre og oplyse, forfeiler sit Hverv og dermed paadrager sig Menighedens Misnøie. Situationen bliver forargelig, naar Prædikanten med Tordenstemme og hamrende i Prædikestolen for sin Menighed holder en af de saakaldte Straffeprædikener, og forargeligt er det, naar en Geistlig optræder som Dydsprædikanten, efterat have givet forargelige Sammenligninger tilbedste imellem Theatret og Guds Huus, imellem Guds Himmel og en Theaterhimmel.

Alt, hvad der gjør Theatereffect, bør være og er udelukket fra Guds Huus, men at religieuse Emner behandles for Scenen og gjengives der med Sandhed, med Sømmelighed, med en afgjort Pietet for Stoffets Hellighed, kan virke gribende og velgjørende paa et Publicum og har saaledes sin *overveiende moralske* Indflydelse.

Spot ikke med en Anviisning paa, hvilke Situationer af det gamle eller det nye Testamente der kunde dannes til Theaterstykker, thi da vækker Du i Sandhed Forargelse, og dine individuelle Udgydelser af dit bittre Sind ere dog mere at beklage end at laste!

Fortællinger om Spøgelser ere i Almindelighed latterlige, men udbredte iblandt Uoplyste eller de Svage i Aanden kunne de maaskee fremkalde en Tvivl, og derved en saa stærk Indbildning, at en Skygge en tilfældig Bevægelse kan give Anledning til Frygt eller til antagne Syner; derfor skal man ikke letsindigen give Spøgelsehistorier til Priis, eller opvarte med Historier om Sendebud i Skikkelse af Spøgelser fra Helvede. — Der er unegteligt noget Genialt i at fortælle om Møder med forlængst bortgaaede Personer, der give Forklaring om Anledningen til visse Sagn og traditionelle Familiesyner eller Familie-Følelser, der endnu skulde kunne indtræde ved særegne Leiligheder for at give Vink, Advarsler, Forbud eller desl.; men det var ønskeligt, at den geniale Aand anvendte sine Kræfter, sin Begavelse, til en beroligende istedetfor til en irriterende Stemning, thi da vilde han fremme Guds Hensigter!

Ogsaa jeg blev sat istand til at give en Fortælling om et Familiesagn, hvis Betydning blev tilintetgjort ved den sunde Fornufts ærlige Overbeviisning.

Paa et Slot, i det sydlige Frankrig, boede en Grev .... med sin Hustru og tvende deilige Børn, en Søn og en Datter. Greven var en Mand paa henved 50 Aar, hans Hustru et Par Aar yngre, nu anden Gang gift, og Børnene i en Alder af 18 og 16 Aar, Begge af sidste Ægteskab. Aldeles tilfældigt kom jeg i Berøring med disse Mennesker derved, at jeg — paa en Reise, under hvilken jeg blev nødsaget til at tage ufrivilligt Ophold i et ikke langt fra Slottet liggende Gjæstgiversted, da den ene af de mig leverede Forspandsheste blev ude af Stand til at fortsætte Touren — for at fordrive Tiden saae mig om i Egnen, kom i Nærheden af Slottet og kom, som det saa ofte skeer, i Samtale med en overordentlig smuk og beleven Mand, der bad mig aldeles ugeneert at tage Alt i Øiesyn. Han førte mig ind i Slottet, hvor jeg blev forestillet for Familien som en Reisende, hvem der var tilstødt Uheld med Befordringen. Manden, som havde begyndt at tiltale mig, og som nu præsenterede mig for Familien, var Eieren, Greven, der med en uforlignelig Værdighed, som saa smukt passede til Grevindens Ynde og Børnenes ikke mindre yndefulde Væren, udbredte sig med ualmindelig Klogskab og Indsigt om, hvad der blev Gjenstand for Samtalen. Familien har vel syntes godt om mig, thi da jeg efter et Par Timers Ophold beredte mig til Afsked, yttrede *Greven*: „Er De istand dertil, saa slaae Dem til

Ro hos os et Par Dage, det vil være os fc
kjært at nyde Deres behagelige Selskab." Jeg
veiede et Øieblik, og da min Afreise ikke var
serende nødvendig, modtog jeg Indbydelsen og
efterat jeg havde affærdiget min Kudsk i Gjæs
stedet og faaet mit Tøi derfra bragt til S
Under mit Ophold bleve mange interessante
maer varierede, og da jeg ved nærmere at
Slottets Leilighed kom til et meget stort sku
Værelse, tæt op til det grevelige Sovecabinet,
jeg tilfældigviis et Spørgsmaal angaaende en
ene Væg anbragt, colossal Søile, med Conso
jeg kunde see var nyere end den øvrige D
Væggen, og Greven bemærkede dertil: „Jeg v
lægge Skjul paa, hvad der en Tid har væ
Familiehemmelighed, thi Sagen er nu i og f
uden synderlig Betydning, men den dreiede sig
Tid om Tilintetgjørelse af et forlængst reist
om en straffende Nemesis, i Form af et Sp
der skulde lade sig mærke eller høre til Forst
af den huuslige Lykke, naar Eieren eller Eie
af denne Eiendom, som Enkemand eller Enke
Arvinger indgik nyt Ægteskab. Min Kones
Mand gik saaledes bort uden Arvinger, og
Erectionspatentet forblev den Længstlevende,
i dette Tilfælde min Hustru, i Besiddelse af
dommen, med fuld Raadighed til at indtræde
Ægteskab, hvorved Besiddelsen atter fik Mede

selvfølgelig skulde de i nyt Ægteskab avlede Børn være fuldstændigt arveberettigede. Jeg var saa lykkelig at finde Gjenkjærlighed og Tillid hos min elskværdige Hustru, og under en af vore Samtaler forebragte hun mig det nævnte Sagn, uden derfor at fæste synderlig Lid til det, og selv var jeg aldeles udenfor enhver Overtroes Omraade. En gammel Huushovmester, som var den Første der erfarede vor Forlovelse, yttrede den største Skræk for denne Forbindelse, efterdi han antog Sagnet for en uomstødelig Kjendsgjerning, ifølge tidligere Tildragelser i Anledning af et lignende Giftermaal; men jeg beroligede ham med, at vi vel skulde søge at bekæmpe og overvinde den Overtro, der klæbede ved dette ældgamle Slot. Min dyrebare Hustru var ophøiet over Almuens Overtro, og hun nærede ubegrændset Tillid til min bekjendte Energi og Fordomsfrihed. Saaledes bleve vi forenede, og ligesom nu stødte den store mørke Sal med Søilen tæt op til Soveleiligheden. Der, hvor Søilen nu er anbragt, var et stort, fiirkantet, tomt, Uhrfoderal eller en Uhrkasse, med Glasruder for oven, saa at en indenfor anbragt Uhrskive kunde sees derigjennem. Den anden Nat i vort Ægteskab bleve min Kone og jeg vækkede ved en ubehagelig Støvsky, og kort efter hørtes en forunderlig brummende Lyd, der blev fulgt af en monoton dyb Basstemme oven over vore Hoveder, hvilken Stemme udstødte For-

bandelse over vor Forening og over Slottet, længe den bestod. Stemmen afsluttede sine 1 belser med at paabyde os at staae op og at for evig. Min Hustru blev noget bevæget, uden stærk Frygt, og skjøndt jeg ikke kunde ur at føle noget Uhyggeligt ved denne Situatic disse mørke Forbandelser, afveg jeg dog intet blik fra min Overbeviisning om, at det Hele 1 have en naturlig Aarsag, som jeg absolut vilde spore og opdage. Den tredie Nat gjentoges 1 Optrin, og da først troede jeg at blive vaer, den kom fra Væggen mod det store, mørke Ve hvorved Tanken tillige kom paa den i det Værelse værende tomme Uhrkasse, der absolut 1 udgjøre en Deel af Midlet for en Skurk Denne Antagelse viste sig den næste Dag fuldst grundet, thi ved at betragte Uhrkassen nærme ved dernæst at beføle den paa flere Steder ko til at berøre en hemmelig Fjeder, hvorved en saa stor, at et Menneske kunde krybe derigjei aabnede sig og faldt ned mod Gulvfladen, in Uhrkassen. Ved atter nærmere at see ind igje Aabningen bemærkede jeg Trappetrin, anbragt den ene Side af det uhyre store Foderal, hvilke jeg antog anbragte, for at et Menneske kunde 1 et Uhrværk tilveirs og befæste det i Høide Glasskiven, hvor de fornødne Apparater ogsaa kelig forefandtes dertil. Jeg saae mig om i

foderalet, og i Førstningen syntes Alt saare naturligt, saa at jeg antog min Formodning om, at der herfra skulde komme Spøgeri, for en Feiltagelse, thi jeg stod paa fast Gulv, over hvilket der i dette Øieblik Intet var, som kunde synes mistænkeligt. Jeg forlod nu Uhrkassen for nærmere at undersøge den hele Væg, men da jeg ved at tænke paa, at Lemmen indeholdt en hemmelig Fjeder, og at den atter skulde aflukkes, tillige erindrede, at jeg tilfældigt havde berørt denne Fjeder, der ikke var synlig, forekom det mig, at heri dog maatte være indeholdt en Hemmelighed, og da jeg vilde iværksætte Aflukningen, modstod Lemmen mine Anstrengelser. Ved nu at søge efter Grunden til denne Modstand opdagede jeg en særegen Flise i Lemmen, berørte denne, fandt deri en ubetydelig Skure, og idet jeg satte Negle i denne Skure — der var af Jern, overmalet med Farve som Træets —, gled en Skodde tilbage, hvorved Lemmen atter faldt ned mod den indvendige Side, og jeg var paa et hængende Haar nær fulgt efter, for at falde i en dyb Afgrund. Jeg holdt mig i mine Arme og hævede mig snart atter tilbage i Værelset. Nu blev det mig klart, at herigjennem maatte et fingeret Spøgelse bane sig Vei, og da Sagnet bevarede en yderligere Tro paa Ulykker over Slot, Beboere og Eiendom, naar man ødelagde eller borttog dette ældgamle Uhrfoderal, kunde jeg fatte, at Sagnet havde sin Oprindelse fra

en eller anden Skurk, og at lave Interesser fremdeles havde gjort sig gjældende hos Medlemmer af Familien, der lagde an paa Eiendommen til Arv og Eie. Lemmen fik jeg draget op og saae da, at den anbragte Skodde maatte aldeles tilfældigt have faaet et Skub, saa at den var sprunget ud, hvorved jeg var undgaaet at omkomme i en Afgrund, thi den befandtes iøvrigt at holde sig meget fast i sin False, indtil et haardt Tryk først bragte den frem. Der var altsaa her lagt an paa at hindre en Forfølgelse med et Drab ved Nedstyrtningen. — Min Hustru blev dybt rystet ved denne fiint anlagte Ondskab, og jeg kunde med hende ret inderligt takke Forsynet for, ved en naadig Beskjærmelse at være undgaaet en grusom Død.

Da jeg selv havde undersøgt det Hele, og kun deelagtiggjort min Hustru i Resultatet, besluttede vi at bevare Kundskaben herom imellem os, indtil et yderligere Resultat af mine Efterforskninger havde ført til en Opdagelse af, hvo der gav det naturlige Spøgelses Rolle, og allerede den paafølgende Nat bleve mine Bestræbelser kronede med Held. — Som sædvanligt begave vi os til vor Soveleilighed Kl. 11 Aften, efterat jeg havde gjort mig fuldkommen fortrolig med Mechanismen i Uhrfoderalets Lem, og vi søgte vel Hvile, men beholdt dog endeel Klædningsstykker paa os, idet vi havde Resten i Beredskab for hurtigt at kunne klædes paa, hvorefter Ly-

sene bleve slukkede. Jeg havde imidlertid ladet Døren staae paa Klem efter at have forsynet Hængslerne med Olie for at de ei skulde knirke. Til den sædvanlige Tid begyndte de foregaaende Nætters Spøgeri, og da jeg allerede var forberedt, idet jeg havde iført mig de nødvendige Klædningsstykker, listede jeg mig ubemærket hen ad Gulvet, forsigtigt igjennem Døren, og hen til Uhrfoderalet, hvor jeg i et Nu lod Lemmen falde over Aabningen til Afgrunden. Jeg besvarede til samme Tid Spøgelsets sidste Udtalelse med, at nu skulde jeg sørge for at blive skilt for evig fra et Spøgelse. Da jeg ikke kunde forlade min Stilling ved Uhrkassen, og da Spøgelset paa min Opfordring om at komme frem forblev taust og stille, bad jeg min Hustru om at tænde Lys og at bringe mig et af disse. Ved dettes Anbringelse i Uhrkassen blev hele Sagen klar, thi øverst paa Trappen mod Glasskiven sad en sammenkrøben Skikkelse, der paa min truende Opfordring kom ned og krøb ud i Værelset. Et ægte Skurkeansigt i en Munkehætte viste sig for mig og bad mig om Skaansel, da han kun havde været et Redskab for anden Mand. Forklaringen gik ud paa, at Slægtninge af den afdøde første Mand havde, mod Løfte om en høi Betaling, formaaet ham til at udføre dette Skurkeforsøg paa at skræmme min Hustru og mig fra hinanden, for derved at tilvende *dem selv eller* Arvinger Eiendommen, og Munken

var forud bleven bekjendt med den underjordiske Gang — hvori han havde anbragt en kunstig sammensat Reebstige — Lemmens Mechanisme, der kunde gjøre Lemmen uheldbringende for en Forfølger, samt med at der i et Paneel foroven, der førte til Soveleiligheden, var anbragt et Rør, hvorigjennem der kunde føres Støv og Stemmen gjøres hørlig. „Og hvorfra den paatagne Basstemme?“ spurgte jeg; „fra dette Instrument,“ svarede han og fremdrog en af Skind og Blære kunstig sammenføiet Raaber, hvorigjennem Stemmen gik over til en meget dyb og hæslig monoton, huul Bas. — „Naar jeg nu overleverer Dem i Rettens Hænder, saa faaer De Deres velfortjente Straf,“ udbrød jeg, men efterat han gjentagne Gange ynkeligt havde tryglet og bedet mig om Skaansel, besluttede jeg at tugte ham paa anden Maade og spurgte ham derfor, hvor meget han havde modtaget eller skulde modtage for dette Bovestykke, hvorpaa han nævnede en ikke ubetydelig Sum. Denne skulde han dog først modtage i dens hele Størrelse, naar Listen var lykkedes, medens han allerede efter tredie Gangs Gjentagelse af sin Rolle som Spøgelse kunde erholde en nærmere angiven Part. Jeg tilkjendegav ham nu, at jeg vilde disponere over Midlerne, hvortil han skulde give mig en Haandsrækning, og *naar* han ikke gik ind paa dette Forslag, vilde han *ubetinget* blive overleveret i Rettens Hænder. Efter

gjentagne Forsøg paa at faae mig til at afstaae fra min Disposition, da han som fattig Mand kunde trænge til Penge, maatte han dog omsider falde til Føie for min ubøielige Villie, og da jeg havde besluttet, at vedkommende Slægtning ikke skulde slippe med den ringere Part, samt tillige for at gjøre ham iøvrigt deelagtig i Tugtelsen, dikterede jeg Munken en Skrivelse til Slægtningen, hvori det hed: „Listen er lykkedes over al Forventning, Grevinden er bleven sindssvag, og Greven er flygtet. Behag at indfinde Dem her paa Slottet iovermorgen Formiddag Kl. 11, og medbring da den mig lovede Sum af . . . . .“ Derefter blev Personen fastholdt og bevogtet paa et Værelse, hvorfra han ikke kunde undslippe, og den Dag, paa hvilken Slægtningen skulde komme, havde jeg givet mit Tjenerskab Ordre til at iagttage en sørgmodig og nedslaaet Holdning, naar han ankom, og saaledes føre ham ind i Slottets store Sal; — jeg havde dertil paalagt Tjenerskabet at beklage, at Grevinden var bleven sindssvag, og at Greven var bortreist. — Til samme Tid havde jeg paalagt nogle fattige Bønder at komme til Slottet, og da Alt var saaledes forberedt, holdt jeg mig i Skjul, da Tiden til Slægtningens Ankomst nærmede sig. Efterat Reisetøiet var aflagt og den fremmede Gjæst var ført til den store Sal, lod jeg ham vente nogen Tid for at *spænde hans Sind* til Utaalmodighed, og efterat

han flere Gange havde paalagt Tjenerskabet at bringe hans Spøgelseagent for sig, blev han ikke lidet forbauset over at see mig træde ind i Salen istedetfor Agenten. Han kunde ikke tilbageholde et Udbrud som: „Jeg troede, De var bortreist, efterat Grevinden var bleven sindssvag,“ hvortil jeg svarede, at min Hustru maaskee vilde være bleven sindssvag, hvis hans nederdrægtige Plan med at faae mig ombragt var lykkedes, men at hun, Gud skee Tak, nu befandt sig fuldkommen vel, efterat den hele Plan var mislykket og opdaget. Jeg aabnede dermed en Dør, ad hvilken min Hustru traadte frem i al sin Skjønhed og med en Værdighed og Anstand ligeoverfor Slægtningen, der mere end tydeligt vidnede om hendes Foragt. Aldeles ude af Fatning vilde den Fremmede forlade Salen, men jeg tiltordnede ham et: „Bliv!“ „Spillet maa være fuldført“, vedblev jeg, „forinden vi skilles! Det Brev, De modtog fra N . . . ., havde jeg dikteret ham, og den Sum der var udlovet ham skal jeg disponere over til Begges Tilfredshed.“ Den Fremmede begyndte at protestere, men mine Argumenter imod hans Indsigelser vare for vægtige, til at han turde fortsætte sin Modstand, og jeg opfordrede ham derpaa til at udlevere mig Summen, efter hvis Modtagelse jeg lod Spøgelset og de fattige Bønder komme ind i Salen. Jeg tog da saaledes til Orde: „En lykkelig Begivenhed

er vederfaret dette Slot og dets Besiddere; denne Begivenhed har meget interesseret disse tvende Herrer, (hvorved jeg pegede paa Slægtningen og hans Agent), og i Betragtning af den Andeel, som de have havt i et Foretagende, hvis Udfald har ført til, at min Hustru og jeg i Fremtiden ville see vor Lykke forøget, vor Forbindelse befæstet ved uopløselige Baand, samt da de Herrer, idet de drage bort, for aldrig mere at betræde dette Sted, ville efterlade en værdig Erindring om dette sidste Møde, have de overgivet mig en ikke ubetydelig Sum Penge til Anvendelse i velgjørende Øiemed, og jeg har i Betragtning af den Hovedandeel, vi nyde i Glæden over at skue Frugterne af de Herrers smukke Bestræbelser, tilladt mig at fordobble Summen, saaledes at Delingen kan medføre et godt Udbytte for Eder, mine stakkels kjære Børn (her henvendte jeg mig til mine Bønder), og I erholde saaledes: . . . . . ." —, nu lod jeg hver Bondes Navn opraabe, tildeelte ham, hvad der var bestemt for ham, anviste ham Byggeplads og et stort Areal af Hedejord, som jeg eiede, og anbefalede hver især Flid og Arbeidsomhed, som Gud vilde velsigne." — Efter en hjertelig Tak til min Hustru og mig gik samtlige Bønder ligeledes til Slægtningen og Agenten for at takke dem, og disse maatte som ynkelige Syndere modtage denne Tak, der øiensynligt var dem overordentlig *smertelig*. Bønderne forlode Salen og

vendte veltilfredse hjem, men efterat vi vare bl
alene, bleve de to Syndere affærdigede med Be
ning om, at deres Ophold her nu ikke længer
nødvendigt, og at de maatte takke Gud for at
slupne for denne Priis m. m.

Kort efter denne Tildragelse blev den
underjordiske Gang opfyldt, den gamle Uhr
borttagen, og i dens Sted anbragtes den store S
med Consol.

De seer heraf min Maade at bortmane S
gelser paa, og jeg vil anbefale Enhver at ben
lignende Midler mod Spøgelser, hvis saad
skulde forekomme ham.

Jeg fandt Midlet radicalt, og under Samta
Fortsættelse kom jeg til at yttre: „det har gl
mig meget at høre denne naturlige og vel tilintetgj
Spøgelse-Tildragelse, ligesom jeg har glædet
over, at en elskværdig Familie blev uberørt o
nedrigt Anslag. Saaledes faae meget ofte Spø
selhistorier deres naturlige Opløsning, og s
svinder, mere og mere, denne Fortidens dumm
taabelige Overtro, der dog mere vedligeholdes i
tholske end i protestantiske Lande. Af Deres
tælling sees tillige Exempel paa enkelte kath
Geistliges Virksomhed for at vedligeholde
Uvæsen. Men ikke alene bør man advare mo
styrke Overtroen, man bør imødegaae taabelige
søg paa at herske ved den, der bestaaer

give Fortællinger til Priis, som med Indfletninger af historiske Handlinger skulle styrke Sandheden og befæste Sandsynligheden, saa at de dog kunne bidrage til at ængste og forurolige. Det er et usselt Maal, der saaledes sættes og tilsigtes naaet. Naar den Uvidende fortæller, da yttrer ofte selv Almuen Haan over slige Fortællinger; men naar en begavet Mand, maaskee en Geistlig, benytter Spøgelsehistorier til tendentieuse Øiemed, naar der gives Fortællinger om Møder i Helvede med Personer, der skulle udgjøre eller have udgjort de virkende Elementer i Spøgelse-Tildragelser i Verden, da maa man advare imod at tillægge deslige Forfattere noget gavnligt Øiemed, og selvfølgelig kan der ei alene ikke være Spørgsmaal om Gjengangere, men end mindre om Gjengangere fra Helvede.

Ingen Djævel faaer sin Finger med i noget Spil, Gud alene raader for Alt, styrer og leder det Hele. Der gives intet Pinested i et Helvede, saa at Du ei skal frygte Døden med en Tanke derom. Har Du Gud i dit Hjerte og Sandhed paa din Læbe, da kan Du trøstig vandre dit Livs Bane og med Misbilligelse imødegaae Enhvers Forsøg paa at give Fremmaneren af Spøgelser. Undersøg Alt, og Du vil finde en naturlig Grund for hver Bevægelse, hver Lyd. Gud vaager over Dig og styrker din Aand og din rene Tanke!

Greven og hans Hustru saavelsom deres Børn

vare opdragne i den katholske Religion, men Alle vare de uberørte af denne Læres falske Dogmer eller af det Misbrug, der gjøres med at benytte Religionen til Gjennemførelse af lave Hensigter. De iagttoge smukt de naturlige, christelige Sæder og Skikke, saa at de syntes i Hjerterne gjennemtrængte af Protestantismens aabne, redelige Opfattelse af Herrens Lære, medens de kun ifølge den oplærte Vane fulgte Landets Folkekirke.

Efterat have tilbragt 6 Dage i dette hæderlige Hjem tog jeg Afsked med denne vakkre Familie, og Greven yttrede ved Afskeden: „Der gaaer en dyb og blid Sandhed gjennem den simple, jevne Fortolkning af Bibelen, og der gaaer uendelig Trøst igjennem den kjærlige Advarsel mod at skræmme Medmennesker ved at søge at befæste Fordomme og Overtro, for ved Frygt at beherske. Hver den, der misbruger sit Kald til at styrke Overtroen og taler om denne som et Middel til Sjælens Virksomhed efter Døden, udgaaet fra et Helvede, handler imod sin Christenpligt. Med deres simple, smukke Opfattelse af Christi Lære vil De bringe Velsignelse til Deres Medchristne, som de har bragt min Familie og mig sand christelig Glæde!“

XIX.

De smukke Sommeraftener pleie at være Nydelsernes Tid. Med Atli har jeg ofte tilbragt en saadan Aften i det Frie, enten i Haven, paa Marken eller i Skoven. Vi pleiede ofte at foretage lange Spadseretoure og havde i Regelen den Fornøielse at være omgivne af vore Børn. Disse legede og tumlede sig i barnlig Uskyld rundt om os, medens Atli og jeg samtalede med hinanden om forskjellige Ting, hvoriblandt ogsaa stundom religieuse Materier kom paa Bane. Vi reiste sammen, og uagtet vi passerede Steder og Egne, der turde give Stof til de meest henrivende Skizzer af Natur og Kunst i Rigdommens Fylde, saa er det i disse mine Breve ikke Hensigten at levere æsthetiske Reisebeskrivelser. Derimod beholdt jeg Minder om saameget, der bidrog til Velsignelse i vort Samliv, og som aldrig har voldet mig Smerte, men kun en veemodig Tanke, om at dog den Tid var den meest lykkelige i mit Liv, da jeg vandrede saaledes med Atli! Nu

ere vi jo gjenforenede, og med sit Englesmiil gjentager Atli meget af, hvad der i hiint Liv forefaldt, hvormed jeg styrker Stoffet til mine Breves Indhold!

Vor Samtale i Verden dreiede sig paa en af vore Toure om Christi Lære og om Troen paa Christus, og Atli yttrede, at der udsaaes saamange forvirrede Begreber om Christi Lære, der dog alene følges ved at handle i Christi Aand. Verden med al sin Herlighed er Herrens Værk, til Menneskenes Nytte og Glæde, og ved at beundre, ved at benytte med Flid og Forstand dette guddommelige Værk øver Mennesket sin bedste Gjerning, til Opfyldelse af Guds Villie. Hvad der staaer præget for de menneskelige Sandser som Vidnesbyrd om Guds Almagt og Storhed, giver den naturlige Forklaring om Menneskets Kald og Pligt, og naar disse Idrætter følges, har Mennesket lært at dyrke sin Gud og viist Troen i sine Gjerninger, og med Frugterne af den anstrengte Flid følger en naturlig Trang til at takke Forsynet for det velsignelsesrige Udbytte. Opsend din Tak til Herren, ved Hjælp af Christi Lære, om Du ei selv kan finde Ord, men glem aldrig, „at Verden med sine Herligheder er Guds Gave, der skal pleies i christelig Gjerning.“ Saaledes hylder Du Christi Lære og Troen paa Christus, og man kan jo gjerne betegne dette som „at have Christus i sig,“ men opfat det ikke som en sværmerisk Tanke om,

„at Idealet for Troen alene beroer i den aandelige Tvang til kun at søge sig knyttet til Livet for at bede i Christi Samfund", thi alene til Gud gaaer vor Stræben igjennem Virksomhed til Livets fornuftige Gjerning, og dertil styrkes vi ved sand christelig Tro, Haab og Kjærlighed!

Det er Sværmeren, der overstiger Grændsen for den jevne Tanke, og det er Fanatikeren, der søger at lænkebinde vore Følelser i en uoverkommelig Andagt!

Atli var rolig, flittig, uforlignelig i sin Kjærlighed, uforlignelig i sin Omhu for at udrette det Bedste. Altid smilede hun venligt, og ingensinde hengav hun sig til Grublen over Religionen eller til Ængstelse for sin christelige Sjæl, thi hun havde Tillid til Gud, hun stolede paa hans Kjærlighed og Godhed, og hun lærte sine Omgivelser at opfatte Livet i samme smukke velsignelsesrige Aand!

Naar en Mand har bragt Fortvivlelse over en qvindelig Medskabning ved at forføre hende, da hviler der svær Synd over en saadan Mand, naar han ei ved Ægteskab blev istand til at udslette Sorgens Furer af Qvindens Ansigt, og i alle Tilfælde bør Forføreren virke Alt for at mildne Vægten af det tunge Kors for Qvinden, han forførte, ligesaavel som han bør stræbe at give det Barn, der blev avlet i Synden, en smuk christelig Opdragelse. Qvinden har feilet og er saaledes ogsaa Synderinde,

men Begge kunne tilvende sig Guds Naade v
rigtig Anger og fremtidig moralsk Vandel
skal Mennesket slaae Haanden af sit eget K
Blod eller overhovedet af noget Medmenneske
synder i Skrøbelighed; thi uden Støtte syn
saadan Skabning let i dyb Elendighed, r
christelig Omhu og Kjærlighed fører til An
Vei og til den moralske Forbedring. Det
lader sig ei gjøre uskeet, men det lader sig i
ved ædel Veiledning.

Lad Smerten over dit Feiltrin virke so
advarende Engel, og følg i Fremtiden den
Vei, da vil Du erfare, „at Gud er hos Dig
Fred, som efterhaanden skal mildne dit bet
Sind". — Uden Anger og uden Skam derim
Gud tildele Dig streng Straf, thi Ingen un
at stilles for hans Domstol, men kun for G
Du staae til Ansvar, thi der er intet Helved
en evig Pine!

Et venligt, overkommerligt Offer for a
Medmennesker er Menneskets Pligt, og staae
Noget iveien, der bærer Glæde for Andre, l
hersk din Attraa efter at skaffe det bort, ind
beleilig Tid indtræder, og Du bringer da Til
hed over din Næste, som Du bevarer Tilfr
hos Dig selv. Men om Du i et Dieblliks
ilelse har glemt et Hensyn til, hvad der kunde
din Næste, og rydder det Træ, der vel v

Eiendom, men som dog gav din Næste Skygge og en dermed følgende frydefuld Tilfredshed, da har Du visselig feilet i din Overilelse, ligesom Du vil føle Smerte over en Næstes fortvivlede Selvmord, der er begrundet i det ved Overilelsen fremkaldte Tab af Skygge, af det hidtil nydte Læ; Du har imidlertid ei derfor gjort Dig skyldig i nogen streng strafværdig Synd, thi Du kunde jo ei forudsee eller forud tænke Dig saa slemme Følger, og et Selvmord er i ethvert Tilfælde, men navnlig naar det er udøvet paa Grund af et Savn i Livets Beqvemmeligheder, en Vederstyggelighed eller det er en beklagelig Følge af Vanvid.

Der er saameget i Verden, der kaldes Ondt, men er langt fra at fortjene denne Betegnelse, og der er Sorger og Smerter uden synderlig Aarsag. Ofte er Mennesket tilbøieligt til at lade sin Dom gaae til den urette Side, og Menneskets Sind henriver ham stundom til at være ubillig i sin Dom, eller ogsaa ofte til at være smaalig, maaskee til Støtte for visse Hensigter eller Tendentser.

Naar Præsten taler af sit Hjertes rene Fylde, naar han fortolker Jesu Christi Lære med kjærlighedsfuld Følelse for at bringe Velsignelse over sin Menighed, og naar Ordene og Forklaringerne ere gjennemtrængte af dyb Sandhed, gjennemgribende Aand og Sjæl, da søger Menigheden ham med *Længsel og Tillid*, da knyttes Baandet til en ædel

men Begge kunne tilvende sig Guds Naade ved
rigtig Anger og fremtidig moralsk Vandel o
skal Mennesket slaae Haanden af sit eget Kjø
Blod eller overhovedet af noget Medmenneske,
synder i Skrøbelighed; thi uden Støtte synke
saadan Skabning let i dyb Elendighed, me
christelig Omhu og Kjærlighed fører til Ange
Vei og til den moralske Forbedring. Det S
lader sig ei gjøre usket, men det lader sig mi
ved ædel Veiledning.

Lad Smerten over dit Feiltrin virke som
advarende Engel, og følg i Fremtiden den b
Vei, da vil Du erfare, „at Gud er hos Dig i
Fred, som efterhaanden skal mildne dit betyn
Sind". — Uden Anger og uden Skam derimod
Gud tildele Dig streng Straf, thi Ingen undg
at stilles for hans Domstol, men kun for Gud
Du staae til Ansvar, thi der er intet Helvede
en evig Pine!

Et venligt, overkommerligt Offer for at t
Medmennesker er Menneskets Pligt, og staaer
Noget iveien, der bærer Glæde for Andre, da
hersk din Attraa efter at skaffe det bort, indtil
beleilig Tid indtræder, og Du bringer da Tilfr
hed over din Næste, som Du bevarer Tilfred
hos Dig selv. Men om Du i et Øieblik O
ilelse har glemt et Hensyn til, hvad der kunde gl
din Næste, og rydder det Træ, der vel var

Eiendom, men som dog gav din Næste Skygge og en dermed følgende fredefuld Tilfredshed, da har Du visselig feilet i din Overilelse, ligesom Du vil føle Smerte over en Næstes fortvivlede Selvmord, der er begrundet i det ved Overilelsen fremkaldte Tab af Skygge, af det hidtil nydte Læ; Du har imidlertid ei derfor gjort Dig skyldig i nogen streng strafværdig Synd, thi Du kunde jo ei forudsee eller forud tænke Dig saa slemme Følger, og et Selvmord er i ethvert Tilfælde, men navnlig naar det er udøvet paa Grund af et Savn i Livets Beqvemmeligheder, en Vederstyggelighed eller det er en beklagelig Følge af Vanvid.

Der er saameget i Verden, der kaldes Ondt, men er langt fra at fortjene denne Betegnelse, og der er Sorger og Smerter uden synderlig Aarsag. Ofte er Mennesket tilbøieligt til at lade sin Dom gaae til den urette Side, og Menneskets Sind henriver ham stundom til at være ubillig i sin Dom, eller ogsaa ofte til at være smaalig, maaskee til Støtte for visse Hensigter eller Tendentser.

Naar Præsten taler af sit Hjertes rene Fylde, naar han fortolker Jesu Christi Lære med kjærlighedsfuld Følelse for at bringe Velsignelse over sin Menighed, og naar Ordene og Forklaringerne ere gjennemtrængte af dyb Sandhed, gjennemgribende Aand og Sjæl, da søger Menigheden ham med Længsel og Tillid, da knyttes Baandet til en ædel

Forstaaelse imellem Præst og Menighed. Men naar Præsten er uden Aand eller Sands for sit Kald, naar han troer at turde give Straffeprædikanten ved at tiltordne Menigheden Guds Ord og ved saa at sige at banke Troen ind i Menigheden, da maa man ikke undres over, at der hersker Uvillie mod Sjælesørgeren, og at den jevne sunde Sands hos Størstedelen af en Menighed raader denne til hellere at bede i Stilhed i Hjemmet end at gaae til Kirken for at forarges over en uheldig Prædikant.

Atli og jeg gik i Kirke, saa ofte der gaves Leilighed til at nyde sand christelig Lære, men ofte øvede vi ogsaa Andagt i Hjemmet. Atli var blid og aaben i sin hele Færd og Væren, og saaledes ogsaa i sin Gudsfrygt, men hun var aldrig gjennemtrængt af taabeligt Sværmeri for Bibelens Ord eller Tanken om Jesus Christus. Hun læste, opfattede og forklarede med overordentligt Dybsind, hvad hun læste. Hun var gjennemtrængt af sand Kjærlighed, men aldrig led hun under feberagtig Uro over, hvad hun havde læst, og aldrig vilde hun betegne den hellige Nadvere som i Virkeligheden svarende til Livets Forhold, i hvilke Brudens Sjæl bliver bevæget, naar det Øieblik nærmer sig, da hun skal til at hengive sig til sin Brudgom.

Nadveren kan betegnes som „de Troendes Pagt

med Frelseren", men lad denne simple Forklaring om dens Betydning aldrig forlede Mennesket til en saa yderlig Fortolkning, at der derved kan gives Anledning til Blusel!

XX.

Det er at drive Religionssværmeri over
Grændser, naar man vover at stemple et Menn
som værdigt til Helvedes Pine for at have dr
Afguderi med sin Virksomhed i Kunst, uagtet h
iøvrigt turde ansees som et godt og elsk
ligt Menneske. Og en saadan Dom vover n
at retfærdiggjøre med, „at Vedkommende havde el
sin Kunst saa lidenskabeligt, at han derover ha
glemt sin Gud, Retfærdighed, Dom, og
evige Liv!

Hvor taabeligt at drive sine Fordringer til
Uretfærdighed, thi saaledes foreligge de her. Kun
neren elsker sin Kunst lidenskabeligt; er det en M
gjerning ved Siden af en iøvrigt pletfri Vand
Hvori seer man Lidenskaben for Kunsten dreven
Afguderi? Mener man dermed, at Kunstneren ei
hengive sig til Henrykkelse over et fuldendt Mest
stykke? Kunstneren har sit fornuftige Hverv, og
han anvender al sin Flid og sin Omhu paa at fr

kommengjøre sine Studier og sine Arbeider er Opfyldelsen af en naturlig Fordring til at kunne udfylde en værdig Plads i det kunstneriske Samfund, og, naar han iøvrigt betegnes som et godt og elskeligt Menneske, da bærer han jo netop Vidnesbyrd, om at have Gud i sit Hjerte, og ei tør et saadant Menneske betegnes som værdigt til et Helvede, thi han er netop værdig til og vil blive optagen i Guds Rige!

Læg ei dertil Ord i en Kunstners Mund, som udgaae alene fra din egen partiske Hjerne, og søg ei at kaste Skygge over det, Du ei magter at belyse.

Fædrelandet maatte bløde under sin Fjendes Overmagt; men det segnede med Ære. Folket var og bliver stedse det Liv værd, som Soldaten offrede det. Vi tage feil af Verdens Retfærdighed og Barmhjertighed, men vi tage ikke feil af os selv. Et kraftigt og dygtigt Folk, opammet til stor og ædel Daad, satte Fædrelandet over Alt, og ei skal der hvile Bebreidelse over, at nogen Soldats Liv blev bortkastet.

Den danske Soldat er tapper og trofast, og at en Deel af Armeen blev daarligt indøvet og udrustet, mindre heldigt commanderet, havde sin Grund i Mangel paa Forudseenhed hos dem, der vare de ledende Aander i Rigets Anliggender. Gjorde Soldaten sin Pligt til det Yderste, da kan man jo ikke

mene, at hans gode Egenskaber blive daarligt paaskjønnede og benyttede; men det gaaer her, som det gaaer i saa saare meget i Verden, at man udleder sin Dom fra falske Forudsætninger og er tilbøielig til Uretfærdighed, naar det gaaer imod. Her var Overmagten i Tal og Vaaben for stor, til at den lille danske Armee kunde udrette mere, end den gjorde.

Det er en hæslig Usandhed at debitere, at en mægtig Indflydelse gjorde sig gjældende i det Skjulte, for hvilken alle gode Kræfter maatte ligge under; thi alene overfor os var en mægtig Tydskhed, Ingen blandt os! Intet fremmed Væsen har indsneget sig og ynglet i vor Rede, og aldrig kom et saadant frem for Lyset. Fædrelandets Ulykke fordærver ei de ægte patriotiske Hjerter, og ikkun Frækhed tør udbasune, at Kilden til Danmarks Elendighed skulde være, „at Landet var aandelig erobret, længe førend det legemlig maatte ligge under.“ Det er at stemple Folket med Dumhed!

Det danske Folk svigter ei sin Løve-Natur og bliver aldrig som det dumme Faar, thi det er ingen Dumhed at gjøre Indrømmelser, naar et Onde derved afværges, og ei var der Tale om at offre Æren eller den folkelige Existents. Udfaldet af den afmægtige Modstand var ulykkeligt, og det var med *velgrundet* Misnøie, at der blev søgt at sætte *Grændse* for end yderligere Anstrengelser til end

større Ødelæggelse. Der blev indgivet en Adresse med talrige Underskrifter, og var ei dens Indhold i Et og Alt tilfredsstillende, saa var dog Tanken for Fædrelandets og det Heles Vel mægtig. Det er et aandeligt Hovmod at ville bagefter retfærdiggjøre, hvad der aldrig kan kaldes Ret. Den hæderlige Kamp var Fortvivlelsens Kamp for om muligt at hævde uheldige Statsinteresser. Folket blødte for en Idee, men Smerten blev for dyb. Landets Selvstændighed blev ikke afhængig af en fortsat Kamp, thi den kunde kun for en Deel bevares ved en Standsning af videre Modstandsforsøg, ved en Fred. Fædrelandet var blevet complet sønderrevet, naar ei besindige Raadgivere havde fulgt det skete Opraab til Fred. Det er usselt at raabe paa Svaghed, Feighed, Dorskhed, Ligegyldighed som Motiver til Folkets Uvillie mod en fortsat Ødelæggelse, thi at fortsætte Driften af sin Ager, at fortsætte sin Høkerhandel, passe sit Embede o. s. v., som dansk Undersaat, blev jo kun muligt for den, der kunde blive Borger i sit danske Fædreland, medens en fortsat Modstand kunde have ført til end større Formindskelse end den stedfundne. — Man udkaster eller udslynger en Skyld efter Forgodtbefindende; en taabelig Vittighed i et Slags Riim kan fremkalde uretfærdig Mistvivl om en hæderlig Mand, og denne Mistvivl kan desværre udarte til et Slags Folkestemning; men det er Partiets Skam,

at det udpræger falske Fremstillinger, hentede al
fra en Vittighed. Over militaire Bevægelser kun
kun Militaire være Dommere og hvad der er ble
lagt til Last havde fortjent det Modsatte, thi
Ordre blev fulgt med fortjenstlig Omsigt. M
ikke desto mindre vil man opkaste sig til Domn
og endog være den strenge Dommer over Militair
Handlinger, som om disse vare strengt at dad
istedetfor at man fornuftigviis burde erkjende d
Sandhed, at en Nation vinder Hæder ved at vi
at dens ringe Tal meget overveier et lignende T
blandt Fjender i Styrke og Udholdenhed, men
den maa segne for den umaadelige Overlegenhed
Tal, naar den vil fortsætte sin Modstand eller stri
Fortvivlelsens Kamp til det Sidste! Hæren h
Intet bortgivet af sin Ære, Hæren fortjente kun T
og Hæren deler Nationens Sorg over Saaman
og Saameget, der gik tabt. Hæren som hele N
tionen kan kun sætte sit Haab til, at en retfærd
Gud skal gjengive Danmark hver Plet, som blev
fravristet ved Voldsgjerning, ved uforholdsmæs
Overlegenhed, og dog kun Skridt for Skridt!

Den omtalte Adresse var et Udtryk af Fry
for en uheldig Videregaaen, og det er naturligt,
man valgte det eneste Middel til dog endnu at b
holde en Deel tilbage. Men Pultehelten slaaer o
sig med Fædrelandskjærlighed ved at erklære Adre
sen for et Tegn paa Nationens Svaghed uden

kunne paavise Andet, end at en Anbefaling til fortsat Krig havde været den største Hæder, og det er forklarligt, at en saadan Helt med patriotisk Selvfølelse offrer Soldatens Liv og Blod, medens han selv vogter sit eget dyrebare Liv og sine Lemmer. Han nedmaner det Resultat, der ikke svarer til hans Forventning, i et Helvede, og agter lidet paa sig selv, sin Stilling i Samfundet og sin mulige Værdighed ved saaledes løst at udslynge sin Fordømmelsesdom. Den, der er rundhaandet med at udfærdige Pas til Helvede for dem, han betegner som Afskum, bliver let selv et Afskum, der fortjener Advarsel, for dog om muligt at søge en bedre Anvendelse for sin begavede Aand end den, der ligger i at udbrede Smædeskrifter mod hele Samfund eller enkelte Dele og Led i Samfundene.

Det er iøvrigt mærkeligt at see, at i et tidligere Brev af Forfatteren af Breve fra Helvede har denne fordømt Generaler, Hærførere og Krigførende i det Hele til Helvede, og senere vil han have Krig til det Yderste, Menneskeslagteri til ingen Nytte, og fordømmer saa at sige Danmark til Helvede, fordi det ikke har fortsat Krigen.

Naar en Forfatter paa Grund af en efter hans Anskuelse uheldig Sammensætning af Elementerne til Udarbeidelse af en ny Kirkeforfatning — idet han sandsynligt fordrer en saadan Sag henlagt alene *under Geistlighedens* Omraade — ytrer sig med

Hensyn til enkelte i en Landdag i den Anledning forekommende, efter hans Opfattelse uheldige Taler, som om Dumheden havde taget Frækheden paa Slæbetoug, da tør man jo paa Grund af den absurde Fordring paa et eneraadende geistligt Herredømme eller paa Grund af den monstreuse Vrede over enkelte Taleres Dumdristighed, med samme Ret sige om en saadan Forfatter, at han med Frækheden søger at faae Dumheden paa Slæbetoug, og medens han vil nedsætte den, der taler med grundet Tvivl om en Deel af den geistlige Stands Værdighed, røber han sin egen Uværdighed ved sin intolerante Fordømmelsesdom over sine Medmennesker!

Det kan jo synes komisk at raillere over fremmede Nationers pralende Beretninger om store Bedrifter, Heltegjerninger eller forbausende politiske Taskenspillerkunster, m. m., men dersom Du lægger an paa geistlig Indflydelse eller religieus Indvirkning ved et aandeligt Produkt, da høre Raillerierne ei hjemme der, som ingensinde i den kjærlighedsfulde og forsonlige Sognehyrdes Tilkjendegivelser. Du har neppe prøvet dit eget Indre, forinden Du skrev, thi da vilde Du have fundet det under din Værdighed at dadle, hvor Du ei havde forstaaet i rette Tid eller nogensinde at give belærende Raad og indtrængende Advarsler mod feilagtige Foretagender.

Jeg har hørt om et Menneske, der laae paa sit *Yderste,* at han havde Syner, der forvirrede hans

Begreber. Familien stod ved hans Leie, og en hæderlig Ven tiltalte den syge Stakkel med venlige Ord og kjærlighedsfulde Forklaringer om hans Vandel, der var menneskelig og derfor ikke kunde være fuldkommen; om han havde syndet imod Herrens Bud, da var han dog ei derfor fortabt, thi der var en Modvægt i mange gode Gjerninger, og Angeren over Feilene var en hellig Indflydelse, der skulde bidrage til at gjøre ham værdig til Guds Rige! Hvad der ofte i Verden blev udlagt som Forbrydelser imod de ti Guds Bud var Menneskets vrange Fortolkning af Medmenneskets Handlinger, var Menneskets ubillige Forbring til Andre, medens det selv kunde trænge til Overbærenhed hos Andre.

Men jeg siger Eder, kjære Medchristne: Gud staaer altid ved Eders Side, og naar I blot have Bevidstheden om denne Sandhed, naar I blot have Tillid til ham, saa behøve I ei at frygte den Dadel, som enkelte ildesindede Mennesker ville udtale over Eder, da kunne I handle med Frimodighed, og Eders sidste Dieblikke skulle blive uden Gru, thi Herren smiler til Eder og modtager Eder med faderlig Kjærlighed!

Mine Tanter vare godhjertede Mennesker, uden Pretentioner, uden forfængelig Ærgjerrighed. De udbredte meget Godt blandt Fattige, og de handlede i Forening, da de vare enige i deslige Handlinger og kunde hjælpe hinanden med Raad og Daad, men

de gjorde ei Andre deelagtige i deres ædle Foretagender, thi de vilde gjøre vel i Stilhed, uden Bram, og de erkyndigede sig kun som ganske tilfældigt om Vedkommendes Sæder og Trang, for at yde den bedste Hjæp til de værdigste Trængende, medens de ogsaa hjalp paa mange Steder, hvor man iøvrigt maaskee kunde foreholde dem, at Hjælpen var mindre vel anvendt. Men jeg veed, at deres smukke Hjælp paa de fleste Steder bar velsignelsesrige Frugter, thi de lagde venlige og kjærlige Ord til Hjælpen, medens de aldrig tillode sig at holde Straffeprædikener eller Straffetiltaler, om der end stundom kunde synes at være Anledning dertil. De følte og indsaae meget vel, at Fattigdom og Trang kunde forvolde Vrangsind, og enkeltviis Bitterhed, der kunde udarte til Strid eller Afvigelser fra det, vi kalde moralsk Ret; men de følte og indsaae derhos, at Medlidenheden netop skal trænge ind til saadan Nød, og at det netop er Guds Kjærlighed, der igjennem de bedre Stillede i Samfundet skal virke til at mildne de ublide Kaar for Fattigmand, og har Du ei tilovers af Midler, saa har Du dog et venligt Ord, en kjærlig Tone for den Fattige, ja maaskee stundom et gavnligt Raad at tildele ham.

Blandt de flere Grunde, der afholdt mine Tanter fra enhver nærmere Indblanding i de Fattiges *huuslige* Stridigheder og ofte mindre hyggelige *Væren*, var ogsaa den, at Mennesket vel skal søge

—

at mildne og jevne Veien for sin Næste, men at dette ikke skeer ved haarde Ord eller strenge Irettesættelser, som tvertimod ofte forfeile Maalet; eiheller gives der nogen af Gud nedlagt Ret hos noget Menneske til Haardhed mod Medmennesket. Det er naturligviis vanskeligt at træffe det Rette, men det er ikke vanskeligt at fatte, at den voxne og ældre Feilende ikke lader sig kue ved Haardhed, at han i al Fald let derved bliver styrket i Bitterhed, og at Bitterheden snarere voxer ved strengt givne Formaninger, end naar Mennesket smukt veileder sit Medmenneske og giver det et forsonligt Begreb om den smukkeste Maade at møde og modarbeide Verdens Nød og den Fattiges Trang. Trøst er en lægende Balsam, Haardhed en irriterende Salve! Tro ei, at der er nogen Berettigelse til strenge eller haarde Bebreidelser, om Du end derved mener at udrette noget Godt, eller om Du end med Penge søger at mildne, hvad Du med Ord vovede at ildne. Gaaer Du dertil bus paa, uden at være sikker paa ei at tage feil, saa faaer Du saa saare ofte Utak for en god Villie, og faaer vel dertil lettere Navn af Bjørn end af Due!

De, der ere blide og fromme af Naturen, saaledes som mine Tanter vare, behøve ikke at tilkæmpe sig Fatning ved at tye til Bibelens Ord, thi de have *Herrens Fred* og Ro i sig selv. Imidlertid *undlode mine Tanter* dog ikke af og til at læse i

Bibelen, for deraf at hente Veiledning til troligen at opfylde deres Hverv som venlige Trøsterinder i den Fattiges Vraa og den Ulykkeliges Hjem. Derhos erkjendte de selvfølgelig det Gavnlige hos Mange, der ei forstaae at beherske deres Sind, i at søge Hjælp i Bibelens Ord, og de gave mangt et Vink om de Steder, der meest egne sig til at give Beroligelse. De yttrede saa ofte, at der ligger en ond Spire i en Trang til at gjøre den Syndefulde, den Fattige, den Lidende, den Feilende latterlig, thi ei er der Nogen paa Guds Jord, der trænger mere til Overbærenhed og Hjælp end den, der ved Skjæbnens Slag er bleven misligt stillet, saavel i Sind som i Aand, saavel i Formue som i Vilkaar, ligeoverfor Lykkens Favoriter eller Skjødebørn, og dersom en geistlig Mand dadler sin Næste strengt istedetfor smukt at veilede ham, dersom en geistlig Mand ved daarligt Vid søger at gjøre Næsten frygtsom, tvivlende, haabløs og modløs, da svigter han sit Kald som Guds Ords Forkynder og Fortolker, da svigter han det Maal, der blev ham sat til at være den kjærlige Sjælesørger, den faderlige, broderlige Ven, da svigter han selv det Bud, han skal lære Andre: „Du skal elske din Næste som Dig selv!"

Husker ogsaa Pauli Br. til de Epheser 4. 1—6: „Jeg formaner Eder derfor, jeg, den Bundne i *Herren*, at I vandre værdigen det Kald, med hvilket *I ere kaldte*, med al Ydmyghed og Sagtmodighed,

d Langmodighed, saa I fordrage hverandre i Kjær-
hed og beflitte Eder paa at bevare Aandens Een-
d i Fredens Baand; eet Legeme og een Aand,
esom I og ere kaldte til eet Haab i Eders Kald;
n Herre, een Tro, een Daab, een Gud og Alles
der, som er over Alle og ved Alle og i Eder
le!"

XXI.

Dersom Mennesket synder med Forsæt og gjør sig skyldig i mange lastefulde Handlinger, da vil der engang, naar Samvittigheden vaagner, indtræde smertelige Følelser af, at det burde have været anderledes, det, som var skeet; men, lader os være retfærdige og sige, at Samvittigheden vakt, er den bedre Grund lagt, og lader os klargjøre os Begreberne om det, der skulde kunne stemples som en Række af fortvivlelsesfulde Sletheder, saa at et Liv hengik i Brøde og Usselhed. Skal der ligge Ydmyghed i at opfatte sin egen og Menneskenes Væren i Almindelighed som den, der stiler mod Fordærvelsen, som en saa fordærvelig Fremskriden, at man trænger til den strengeste Paamindelse om at vende om, hvis det ikke er for silde?

Det er aldrig for silde at angre sine Feil, og troe blot ei, at der til at være en sand Christen hører en gribende Jammer, der skal drives til en *Følelse* af Vee og Elendighed, og som aldrig maa

afbrydes af en eller anden lystig Ting, af en eller anden uskyldig Morskab.

Det er naturligviis at gjøre en uheldig Erfaring, „at Mennesker, som have fattet de bedste Forsætter, og som befinde sig i den heldigste Stemning for det Godes Indvirkning, kunne blive, som om den Onde foer skinbarlig i dem, saa at de falde dybere end nogensinde.“ Men, mærk Eder vel: det er her som i saameget, hvorover Menneskene dømme, aldeles relativt hvad der angives som den onde Magt, thi om end enkeltviis et Menneskes Sind kan være som det, der kaldes djævelsk, saa er der ingen Ret til at paastaae, „at der gives en Djævel,“ eller „at Djævlenes, Dæmonernes Tal skulde være Legio.“

Der er fremdeles Intet, der berettiger til at antage, „at Gud, den stærke og barmhjertige Gud, ved sine gode Engle vækker, eller har vakt, en Uro og Pine i Mennesket, et saa dybt Røre i Sjælen, at det lægger Vægt paa Hjertet, saa at dette maa sukke, grue og bæve; thi Guds Styrke og Barmhjertighed følger hans uendelige Kjærlighed, saa at Menneskene deri skulle finde den lykkelige Anelse om, at deres egen gode Villie fremmes med Guds Bistand!

Gud er den, der virker i Mennesket, og hans Kjærlighed, hans rige Velsignelse holder os til ham og bevarer os mod Forføreren og Fristeren. Der

kan gives Dieblikke, ja maaskee Perioder, i hvilke Fristelsen og Forførelsen følges, men Mennesket vil atter komme til Besindelse og følge sin Gud! Ja Menneske, der er ei givet Dig en feilfri Sjæl, men Du blev eiheller deelagtiggjort i det klare Begreb om at være fuldendt, derfor virke forskjellige Strømninger i Dig, som Du skal lede til, „at de samles i den bedste Kilde, fra hvilken de atter kunne udgaae som rene, luttrede Fostre af dine ærlige Bestræbelser, og de ville da være Gud velbehagelige!"

Ingen Djævel skal kunne fløite, saa at Mennesket skulde dandse efter dens Pibe eller rette sig efter dens onde Villie, og hvad der ei er tør ei benyttes som Trudsel, saa at ingen ond Magt skal kunne føre Mennesket til Helvedes Pine. Det vanartede, det fordærvede Menneske kommer ogsaa til Gud, thi hos Gud udstaaes al Straf, den haardeste som den mildeste, for begaaede Synder!

Det er saa naturligt og smukt, naar Mand og Qvinde knytte sig inderligt til hinanden, og det er ligesaa naturligt, at den Ene af dem kan betragte den Anden som sit Livs gode Engel. Saaledes betragtede jeg Atli som mit Livs gode Engel, dog uden nogen sværmerisk Idee om noget Guddommeligt, og ligesaa lidet kunde det falde hverken Atli eller mig ind at tænke os vor Kjærlighed bragt til, at vi vel gave hinanden vore Hjerter, men derved *glemte*, at disse tilkom Gud. Saa megen sund

Sands turde man dog forudsætte hos os, ligesom vi forudsætte den hos Massen af Medmennesker, at man maa betragte det som en Taabelighed at raabe paa Guds Fortrin i det menneskelige Hjerte fremfor det, der gives gjensidigt imellem Forlovede, Ægtefolk og Venner, thi netop i den gjensidige inderlige Kjærlighed ligger jo den sande Guds Kjærlighed, der faaer sin ophøiede Betydning, jo inderligere Forholdet er. Hvorledes vil man danne en Grændse eller gjøre Adskillelse imellem denne og hiin? Skal Forholdet være afmaalt, saa at der kan siges: „Dette er dit, alt Øvrigt tilhører Gud?" Nei, nei, nyd din huuslige Lykke med et reent Hjerte i den inderligste Kjærligheds Fylde, og da henlever Du Livet i Kjærlighed og Tak til din Gud og Skaber, der netop lønner denne smukke Hengivenhed med sin Velsignelse!

Intet Menneske kan bortvende Dødsøieblikket eller den fastsatte Time for Døden, og at søge at indvirke til en Antagelse af, at et menneskeligt Væsens Levetid var blevet forlænget ved, at et dette Væsen nærstaaende, andet Menneske skulde have, som arm Synder, givet Gud Æren; at Døden da skulde være veget bort imellem dem som en Natskygge, naar den kun havde skræmmet Synderen op af hans Dvale; at Gud, ved saadan Forandring skulde lægge et til Døden indviet Menneske friskt og varmt i det elskende Medmenneskes Arme, saa at et nyt og lykke=

ligt Liv kunde ligge for dette Medmenneske m. m., alt Saadant indeholder ikke nogen religieust berettiget Formaning, thi den Slags Theorier kunne ikke documenteres ved Erfaring og ere altsaa forsaavidt uholdbare, ja blive det end ydermere ved den hos et Menneske uhørt hovmodige Usandhed, der ligger i at vove at give sine Udtalelser en Slags guddommelig Vished, ved at udtale: „hun vilde have levet!"

Hvorvidt Døden blev en moralsk Nødvendighed, staaer det alene i Guds Magt at afgjøre. Føler et Menneske sig uværdigt til et Samliv med den, der var Gjenstand for hans Kjærlighed, saa kan hans Dom om sin egen Person være meget beskeden, og maaskee sand; men naar han lytter til og forstaaer det smukke opløftende Begreb om Livet og vort Forhold til Gud, der udvikles af Gjenstanden for hans Kjærlighed, naar han erkjender, at hendes Vandel samstemmer med hendes Ord, saa modtager han allerede Spiren til sin Sjæls Frelse, der — selv om en Mellemtid kom med Udskeielser, som naturligviis vare lastværdige, og kun kunde føre bort fra den bedre Indskydelse — dog omsider vil udfolde sig med velsignelsesrige Frugter, til Angerens Smerte og Overgangen til et bedre Liv. Fat Mod til at erkjende, saa ville dine Tanker vende sig i den bedre Retning, og ikke En vil indeslutte Helvedes Pine *for Dig!"*

Det skal synes sublimt at give sig blot som advarende Exempel, eller at give Skildringer af et Menneskeliv saa nedværdiget, at det lider i Helvedes Pine; men trods en Erkjendelse af at have ført et syndefuldt Liv, trods en smertefuld Følelse af at have handlet lastværdigt, trods et kummerfuldt Tilbageblik paa en Tid, der burde have været anvendt i modsat Retning af den fulgte, boer der dog et Haab, og et sandt, grundet Haab om Herrens Forbarmelse i de Følelser, hvormed Erkjendelsen opvaagnede, og i de Bestræbelser til det Bedre, som deraf ville blive Følgen.

Jeg sagde, at det skal synes sublimt at give sig blot som advarende Exempel, og jeg skal fastholde min Berettigelse til at give Skinnet dets fortjente Betegnelse, naar dette Skin kun kan tjene til at nedtrykke, og ei til at opløfte. Mennesket nærer Svagheder, det har vissdelig sine syndefulde Tanker, sine mangelfulde Idrætter, men Mennesket er ogsaa et zart Væsen, der kun kan styrkes ved Kjærlighed, medens det svækkes ved Had og Forfølgelse, men røber det vel Kjærlighed, at Mennesket tiltaler Medmennesker, som om disse Alle vare Udskud og ei bedre værd, end at de skulde henføres til et Helvedes Pine? Røber det vel sand og inderlig christen Kjærlighed, ovenpaa den værste Straffeprædiken eller Straffedom, at tilføie et enkelt formildende Skriftsted af *Bibelen?* I Sandhed jeg saae og jeg kuer

nu klart, at det Menneske der bedømmer Medskabninger som Verdens Udskud eller som charakteriserer Menneskeheden i Almindelighed som saa slet, at den hjemfalder til Helvedes Pine, røber en saare uheldig bitter Sindsstemning, libet værdig for Moralprædikanten, og end mindre for en Sjælesørger. Advarsel, Raad, Trøst er berettiget for den sande Christen, men den sande Christen er ikkun den, der giver Aanden Næring igjennem Hjertets ædle Følelser, der styrker Aanden med Hjertets rene Kjærlighed og Mildhed, men sandelig, jeg fandt hverken Kjærlighed, Mildhed eller Forsonlighed i en Tale, hvis Hovedindhold er Skjældsord og Brutalitet, om end der blev gjort Forsøg paa at ville betegne det som godt meent.

Ballet, Dandsen, navnlig Ungdommens, er Fornøielse; men hvorfor skulde ei ogsaa den Ældre kunne glæde sig ved Dandsen? Det er ikke mange Ældre, der kunne være active Deeltagere, men at føle Tilfredshed over Ungdommens Glæde er aldeles naturligt, naar Dandsen kun er et naturligt, aabent Udtryk for den ungdommelige Munterhed. Der er Forskjel; der gives vel Dands af raa Natur, som dog forekommer sjeldnere, og netop fordi den lastes, bliver uden skadelig Indflydelse for den bedre Deel af Samfundet; men den, der skildrer Dandsen i Almindelighed som Selvforglemmelsens Sandseruus, den, der betegner Dandsen som sandselig Samklang,

som fremkaldende vellystige Fornemmelser, seer kun med egen Mistænksomhed og føler kun med egen Overmættelses Bitterhed. Han udøser sin uretfærdige Galde over den glade Ungdom, og han stempler med bitter Dadel, hvad der i Sandhed fortjener den Besindiges Anerkjendelse som henhørende til Ungdommens Udvikling og Livets Forskjønnelse. Musiken vide vi er ligesaa meget Glædens Tryllemiddel, som den er et høitideligt Middel til at stemme til Alvor. Sangen har sin Tillokkelse, og Dandsen har sin Tillokkelse; det er som uvilkaarligt, at Benene føle Trang til Bevægelse, naar Musiken lyder. Dandsen giver Ynde, Lethed, Smidighed, og dens Værd skal derfor ogsaa anerkjendes; men den giver tillige Bevægelse for Hjertets bedre Dele ved det Henrivende, der følger med Musikens deilige Toner. Nutidens Dands er ikke mere vild end Fortidens, og det er jo saare naturligt, at Tillokkelsen og Fornøielsen beroer paa, at Herrer og Damer udføre Dandsen med hverandre; Dands eller Baller for hvert Kjøn for sig vilde dog neppe tiltale eller tilfredsstille.

Lad os ikke drive Nogetsomhelst udover Sømmelighedens og Velanstændighedens Grændser, men lad os heller ikke strengt sætte Grændse for den Alder, i hvilken det sømmer sig at dandse, thi Dandsen er uskyldig for den Ældre som for den Yngre, og kan udøves saalænge Livsaanderne ere friske. Ly-

sten til at dandse taber sig efterhaanden, men Glæden over at see Andres Glæde ved Dandsen bør ikke svinde med Tabet af vor egen Lyst. Var der Fare for Moraliteten, saa turde Dandsen ingensinde tilstedes, thi i hvilken Alder turde man vel forudsætte Overgangspunktet til Fordærvelsen? Det er Indbildning og falsk Forestilling, der stempler Dandsen som umoralsk.

Fryd Dig ved at see Sødskende, Venner, ja selv din Brud, dandse, nyd det henrivende Skue af yndefulde Bevægelser, og opfat det Hele med en umistænksom Følelse som Uskylds rene Lyst, som en smuk Livets Afvexling, der skal benyttes, som et Middel, der, naar det ei nydes for ofte, er vel skikket til gjennem Glæde og Munterhed at skabe nye Kræfter til din Alvors-Gjerning, og naar denne udføres med Stræbsomhed, kan Du gjerne med Glæde imødegaae en berammet Fornøielse, thi det er Dig aldrig formeent at nyde Livets muntre Side, der skal give Dig Løn for fornuftig Syslen med Livets Alvor.

Naar Du har deeltaget i Selskabelighed, i et Bal, da søg stedse at bevare det bedste Indtryk af hvad Du saae og hørte, gjengiv det Smukke og Værdige, naar man ønsker at erfare din Mening. Søg ikke at paavirke din Næste ved at give Fortællinger til Bedste om Skandaler, og fremdrag ei Kritik over dine Medmennesker, hvorover din Næste

maa blues, naar han hører Dig affatte et Slags Stamliste over Mennesker, i Lighed med saadanne, der gives over Heste eller andre Dyr.

Dersom jeg skulde give en Skildring af Baller, jeg havde deeltaget i, da vilde der visselig ei forekomme Andet, end hvad jeg med Sandhed turde fremstille som factisk passeret, af Yndefuldt og Smukt; jeg veed jo vel, at der gives uheldige Skabninger, hvis Adfærd turde trænge til at revses, men disse ere ikke mange, og ligeoverfor den store Overvægt af bedre Elementer forsvinde de som matte Skygger, der endog stundom gjennem Omgang kunne paavirkes af den bedre Colorit.

Jeg har enkeltviis seet Damer, der libet passede til de Kredse, i hvilke de bevægede sig, men jeg har ogsaa seet et aldeles overveiende Antal Damer, hvis Agtværdighed var hævet over enhver Tvivl, og som med Overbærelsens milde Kjærlighed søgte at raade Bod paa et Samqvems Mangler.

Skal det være genialt eller advarende, at fremstille forskjellige udenlandske og indenlandske, forlængst hedengangne Damers ryggesløse Levnet? Skal det være genialt eller advarende, at lade deslige Capaciteter samles paa et Bal i Helvede, hvor de gaae stemplede med Placater, der angive deres Dødsaar m. v.? Der er ialfald ikke Tanke af moralsk god Paavirkning i deslige Fremstillinger, der *mere vække Afsky* end Sympathi for Fortælleren, og

er der Spørgsmaal om at virke ved givne Exempler, da bør de mørke Sider af Menneskets Liv fremstilles med fornuftig Vaersomhed, kun som en Antydning af at der desværre kan findes nogle saadanne, medens vi ikke maae undlade ved Siden deraf at give klare og sande Begreber om, hvorledes en bedre Vandel er os anviist i de mange smukke Exempler, som Gud satte i Verden.

Udbred Lys over det Ædle i Tilværelsen og Du baner Veien smukt for din Næste; dit Livs Aften kommer da ei som et ildevarslende Mulm og Mørke, men Fred skal hvile over Dig, lys og mild, til og i din sidste Stund!

XXII.

Blomsten satte Gud i Verden til at pryde det deilige Tæppe der hviler over Jorden; den er Billedet paa Uskyldighed, og dens Duft forhøier Nydelsen af dens Skue. Ja, i Sandhed, det er Guds faderlige Godhed, der frembringer Blomster, og disse Milliarder af Blomster ere til uendelig megen Nytte og Velsignelse. Vi pynte med Blomster, vi anbringe Blomster overalt, hvor der er Tale om Glæde, Høitidelighed, Fest; vi pynte med Blomster i Anlæg, i Haver, paa Gravene. Overalt er Blomsten et uundværligt Middel til at forhøie hvert smukt Indtryk!

Ja, i Sandhed, hvor lifligt og lykkeligt: „Blomster forneden og Stjerner foroven", Prydelser, Sindbilleder, Glandspunkter, som aldrig ville blive uændsede, undtagen maaskee af den Enkelte, der plager sig med tusinde indbildte Bekymringer og Grublen over hvad han troer mangelfuldt hos *sine Medmennesker*.

Overalt, hvor Blomsten er anbragt, forhøier den Skjønheden. Damerne have i Regelen et eget Talent til at pryde, ogsaa sig selv med Blomster, og deraf skal man ikke slutte til mindre rigtige Tanker, om der end enkeltviis kan være noget Lastværdigt ved Pynten, thi som Gud udbreder sin Pynt over Verden, saa giver han Anviisning paa at benytte Midlet for Mennesket, der saa saare naturligt opfatter Ideer til at udvikle Skjønhed, hvor Exemplet ligger klart for Øie og Tanke.

Pryd Eder med Blomster, flet de smukke Krandse af Blomster og Løv, og glæd Eder i Uskylds blide Kjærlighed over det deilige Skjær, der hviler over Alt, hvad som blev pyntet med Blomster. Og dersom Nogen giver Dig Fortællinger til Bedste om Blomstens Medvirkning til en ureen Flamme, da tilbageviis ham med Foragt, og søg at anskueliggjøre ham dine Tanker og Betragtninger om Blomstens ædle Værd for Mennesket, om Blomsten, der kan styrke det Smukke i Forholdene, om Blomsten, der kan mildne mangt et Savn, om Blomsten, der kan glæde den Ensomme, om Blomsten, der kan smykke Brud, Brudgom og Confirmand, om Blomsten, der giver hver Fest, hver Høitid et himmelsk Præg, og om Blomsten, der skal betragtes som Billedet paa reen Uskyldighed!

Mennesket tør ikke svækkes i sin Anerkjendelse af hvad der bør nyde Fortrin; glem derfor aldrig,

—

at ligesom Du, med den største Grad af Reenlighed vedligeholder et Velvære, saa giver Du med Blomsten et Tillæg til dette Velvære!

Atli gav mig Blomster, og ofte naar jeg bad hende om at give mig en smuk Blomst, rakte hun mig den efter først at have trykket et Kys paa dens Blade. Dette kunde jeg kun finde smukt og kjærligt, uden at det nogensinde faldt mig ind at ansee denne inderlige Tilbøielighed for udgaaet fra nogen anden Kilde end Reenhed i Sjæl og Tanke, og lige saa lidet faldt det mig ind, at der kunde være et Gran af Last i at gjengjælde Kys med Kys, i de lovlige Forhold. Atli, denne rene Sjæl, var uberørt af nogen Slags vild Sandselighed, og med sin klare, rene, aabne Sjæl og Tanke tilsiger hun mig meget af hvad jeg nedskriver.

Ikke En bliver forladt af Gud, og i hans Samfund skulle Alle samles!

Gud er Faderen under alle Kaar, og i hans Hjem bliver Ingen fortabt!

Lad os aldrig drive Spot med Kirken, men kun beklage at Kirkens Gjerning stundom bliver misligt udført af den dertil Udvalgte, saa at hans Menighed savner det Trøstens og Kjærlighedens Ord, der bør udgaae fra Sognets Hyrde, og til de enkelte misligt Stillede regne vi ubetinget den, der med ironisk Bitterhed nedviser Præster og Kirker til et *Helvede, forbi de kaldes* vantroe eller utroe m. m.

—

Dette er saa lidet christeligt, at det bør tilbagevises som et Foster af urene Følelser!

Igjennem meget af Fordømmelsen gaaer streng Intolerance, og husk vel, at den, der vover at udtale slig Dom, den, der i sin strenge Fordring gaaer til en nedværdigende Yderlighed ved at betegne Præster og disses Kirker som hjemfaldne til et Helvede, har ligesaa meget som de han fordømmer, selv fortjent den samme Dom! Men Ingen skal fordømmes, Gudsdyrkelsen skal ikke indhamres, men forklares med Mildhed, med Skaansel, og er der Feil hos Sjælesørgeren, da langt hellere ligefrem give ham sin Mening tilkjende og søge at aabne hans Forstand og hans Hjerte for de bedre Indtryk end at bagtale ham eller latterliggjøre ham til Foragt for Menigheden. Guds Ords Forkyndere kunne ikke alle være lige begavede, og ligesaa lidt tør man forudsætte den samme Følelse, den samme Kjærlighed hos Alle; men lader os i Regelen troe det Bedste, indtil modsatte Kjendsgjerninger foreligge, og da vil det være paa Tide at foranledige Forandring til det Bedre.

Lad os ikke gjøre Spørgsmaalet om Troen til et eensidigt Begreb, men lad den sande Christen opfatte sin Tro i uhildet Følelse af, at han helliger Gud sin rene Dyrkelse. Lad Spørgsmaalet om Troen være uberørt af en fanatisk Fordring til en bunden Tanke, og søg ei at bedaare Medmennesker med Forestillinger, der kunne forvirre i den Grad,

at de udvikle vrange Ideer, som de vove at sige ere dem givne af Gud.

Spot ei over Kirkesangen og Chorsangen, og træf ei Sammenligninger, der libet sømme sig for den geistlige Virksomhed. Er Sangen mangelfuld, da ligger det i den svage Sands for Musiken, men Guds Ord kunne ikke forvanskes, saa at de skulde faae en anden Betydning end den, der i Sandhed ligger i dem. Forekommer det en Enkelt anderledes, da beklager jeg hans taabelige Phantasi eller hans utilbørlige Fordring, ligesom jeg beklager den, der kan forestille sig Lyden og Ordet som udsprunget fra et liderligt Ophav. Det er intet Under, at den, der fatter ilde, føler tungt, at Haabet kan svinde for den altfor Fordringsfulde; men, Medchristne Eder skal ei Ondt vederfares, naar I pleie Eders Blomst med Uskylds rene Tanke, naar I øve Eders Tro i uhildet, jevn og simpel Opfattelse, og naar I dyrke Eders Gud med usvækket og uberørt Tillid og Fortrolighed!

XXIII.

En bitter Erindring kan være saa smertelig, at den kan bringe til et Slags Fortvivlelse, men jo bittrere Smerten, desto større Angeren, og naar Smerten har raset en Tid, vil den aftage og mildnes ved en Stræben til at oprette hvad der blev nedbrudt; ved en oprigtig Virksomhed for at gjøre det Bedste. Livet skal ikke henslæbes i Fortvivlelse over begaaede Synder, og ere disse store og smertelige for Erindringen, saa kan Mennesket vel blive hjemsøgt af Fortvivlelse, naar Besindigheden indtræder, men ogsaa denne vil omsider lære Mennesket at give Tanken og Aanden en ny Retning, en bedre Anviisning, hvormed Smerten vil mildnes.

Naar Atli og jeg foretoge os Toure sammen, i Skov og paa Mark, da var der noget Opløftende ved at lytte til Atlis naturlige Opfattelse af hvad der omgav hende, Alt uden Sværmeri, Alt uden en taabelig Tragten efter at fremkalde Religionssværmeri, men netop med en smuk, simpel,

jevn Tanke for det Ophøiede i Naturen, gjengivet i naturlige, ligefremme Udtalelser af Beundring for det Skabte. Dette var en Gudsdyrkelse, som maatte tiltale Enhver, thi i saadan Beundring ligger Tak og Erkjendtlighed til Forsynet. Det gjaldt i hendes Tale om Sandhed, som skal troes, om Last, som skal undflyes, og om Dyd som skal erhverves; hun besad i Sandhed den Gave at kunne røre Sjælene, men Alt i Simpelhed, som fra Menigmands Standpunkt, Alt i denne ukunstlede Naturlighed, Alt beaandet af denne inderlige Kjærlighed og Tilfredshed, der opliver, mildner og vækker Mængdens Sympathier!

Det er en Sandhed, at naar Moralprædikanten troer at give Charakteerskildringer af Verden, saadan som den er, da er han, naar han først engang kommer ind paa denne Bane, næsten ikke mere Herre over sig selv. Hans Indbildningskraft ophidses, den ene Tanke føder den anden af sig, Træk følger paa Træk, Opfindelse paa Opfindelse; han kommer til at skildre Lasterne ti Gange sortere, end de ere, og enkelte Træk af Dyder skildrer han mere glimrende, end de største Helgener have besiddet dem. Og saadanne Charakteerskildringer kan man vove at udgive som udgaaede fra Helvede, som om de betegnede Charakterer skulde forefindes der eller vorde henførte dertil efter Døden! Saadanne Charakteerskildringer kan man vove at ville blænde Verden og

Medmennesker med eller at benytte som Trudsl
Nei, nei, der bliver læst endeel saadanne same
Skildringer; men Forfatteren skiller sig derved
Mængden, thi dersom han hidtil var anseet s
Ven eller Broder, saa stiller han sig i deslige Sk
dringer som en Dommer, der bringer sine Medme
nesker for sin Domstol, og afgiver derved en
ubarmhjertig Dadler, at han med Begjærlighed g
ber og udbasuner som det Værste endog mindre
i det Hele menneskelige Feil, som Fostre fra det so
Helvede, istedetfor at han burde nære sine Me
christnes Sjæle med de sande Guds Ord.

Man maa ikke overdrive hverken Skildrin
af det Gode eller Skildringer af det Onde,
naar man overdriver Skildringen af det Onde, s
skal udryddes, da tegner man let Portraiter, hv
Ingen vil gjenkjende sig selv, og overdriver m
Skildringen af det Gode, som skal virkeliggjør
da bestyrker man let Synderen i den ligesaa førg
lige som magelige Forestilling, at han er altfor sr
til at naae det, og endvidere i, at Gud vil vc
mindre unøisom end Menneskene. Den, der skild
Menneskene som slette, indbyder dem til at blive d

Disse Ord, disse Tanker og Meninger har
hørt og dybt indprentet mig som i Sandhed chris
lige, og derfor gjengiver jeg nu, hvad der staaer
nøie Forbindelse med en christelig Hensigt, ders
advarer jeg imod de ublue Skildringer af Men

skenes Laster eller af Menneskeheden i Almindelighed, naar disse Skildringer overskride naturlige Grændser, naar den ubarmhjertige Dadler troer sig berettiget til en uchristelig Fordømmelse af Verden og Menneskene.

Ligesaa unaturlige ere Skildringer af brødefulde Tanker i Forholdet til et tolvaars Barn. Der ligger noget Usømmeligt i at male Portraiter af Originaler, der med Hensyn til Forskjellighed i Tanker skulde staae som Engelen overfor Djævelen; der ligger noget i høi Grad Lastværdigt i at ville lade et voxent Menneske nære en usømmelig Lidenskab for et tolvaars Barn. Det er unaturligt, ja, Gud skee Tak, i Sandhed unaturligt, om end en Enkelt kunde tænkes i Besiddelse af saadan Unatur.

Naar jeg som ungt Menneske skulde have baaret et af Træthed lidende, deiligt tolvaars Pigebarn, og naar jeg, under denne Transport skulde have fortalt hende Et eller Andet af hvad jeg havde læst eller lært, som kunde sammenlignes med denne Transport, saa vilde jeg tilvisse have lagt Vægt paa, at min Fortælling skulde være uberørt af nogetsomhelst Andet end dens sande Værdi, og Barnet vilde have lyttet til min Fortælling med dets barnlige Opfattelse, medens det vel turde have hændet, at Søvnen havde overfaldet Barnet under Fortællingen, og at denne da havde dannet sig for det *kun halvt sovende* Barns drømmende Phantasi som

noget Ideelt af hvad hun havde læst eller hørt, Fortællinger af Bibelen, og naar Barnet da v oppvaagnet, kunde det være saa naturligt, at det, a brudt i den meest henriveude Deel af Forestilli gerne i Drømmen, havde ønsket denne fortsat. M sin barnlige Natur vilde hun da give Drømmen Bedste, og af den Inderlighed, der blev lagt i Fo tællingen, vilde jeg kunne bevæges til at kysse Ba net, men der vilde ikke ligge Andet i dette Kys e en Tak og en Erkjendtlighed til hende for hend elskværdige Barnlighed; der kunde ogsaa deri lig Beundring for Barnets naturlige Ynde, men d kunde aldrig have paakommet mig en lastværd Følelse ligeoverfor Barnet, thi jeg maatte da ha foragtet mig selv, som det kun er forageligt ville drive det til Yderligheder med Lasten und Udmaling af Portraiter af unaturlig Beskaffenhe som om unaturlige Følelser skulde være de almind lige. Det er jo at give allerede Barnet til Pri for Forsøg i Lasten, og dette er uværdigt for d christne Sjæl og Tanke. Lad Barnet i dets re Uskyld være Barn i en saa langt fremskreden Ald som muligt, og styrk det med de smukkeste Exempl med den hæderligste Veiledning, thi da styrker D det Gode, da modtager Du Velsignelser fra d barnlige Sjæl, og da lægger Herren sin Velsignel i al din Gjerning.

XXIV.

Forføreren søger vel i Regelen at faae Mindet udslettet om sin lastefulde Handling, og med Samvittighedens Stemme vaagner Angerens Bid; men fremstil ei Fortvivlelsen større eller værre, end at den bliver indenfor Menneskeligheds Grændse.

Fremdeles lyder herfra Advarsel mod at skrive, udtale om, eller give Fremstilling af enkelte unaturlige Tilfælde af Tilbøieligheder eller Lidenskaber. Naar Forføreren viser sand og dyb Anger, da tør han vente at finde Naade for Gud, thi der skal han møde; for Guds Domstol aflægge Alle Regnskab, og husk vel, Du, som vover at give Dig blot med Historier af den meest raffinerede Sjælsfordærvelse, som om Du kunde have begaaet slige Misgjerninger og nu gave dem til Priis som Advarsel til Medmennesker, husk vel, siger jeg, at Du lægger Forøgelse til dit Ansvar for Gud ved deslige Fremstillinger, thi Du gaaer udenfor det Naturlige og *forstærker* Farven i Skildringerne ved at betegne

dem som udgaaede fra Helvede, hvor Du fremdeles søger dit Offer for at erfare eller komme til Vished om en hos Dig opstaaet Formodning, og sætter dertil en Sammenligning i Forbindelse med en yderligere Last, den, at nære uværdig Lidenskab for dit eget Kjød og Blod.

Er der ei Skam hos Dig, saa bør Du faae Skam, naar Du forarger Verden med Fortællinger om et af Dig ført forargeligt Levnet, hvori din Lidenskab forfølger sit Bytte, endog til et Sted, som Du betegner som Straffens Hjem. Din Hensigt kan være som den vil, men den er misforstaaet, dersom Du troer dermed at give Advarsel, thi foruden det Forargelige i at give Sider af Tilværelsen til Skue, der kun tilnærmelsesviis tør siges at være Billeder af enkelte Led i Samfundet, skal man ikke troe sig berettiget til at afmale Afskummet, Bærmen af Mennesker i detaillerede Nuancer af Last og Brynde som advarende Exempel, thi Du naaer ei dermed anden Hensigt, end at Du styrker, hvad Du maaskee troer at ville svække, og Du opbringer Mange ved dit frivole, hæslige Sprog.

Gud har ikke villet lægge Advarsel for Mennesket gjennem Forvanskninger af Menneskers Handlinger, og slet fortolkes Guds Ord ved saaledes at hente Beviset for, hvorledes Fædres Misgjerninger *kunne* straffes paa Børnene.

Naar Angeren indtræder med sand Inderlig-

hed, da kommer Forsoningen som et Tillæg til Herrens Lægedom. Forføreren burde selvfølgeligt lade det være sig magtpaaliggende strax at søge at udslette sin Skam og mildne Veien for sit stakkels Offer ved at knytte sin Skjæbne til den Faldne, men hvor Letsindigheden fremdeles har Overhaand over Fornuftens Stemme, der faaer desværre let et Feiltrin den fulde Vægt af lidende Følger, indtil Tiden mildner og kommende Besindighed indtræder, maaskee for seent til en fuldstændig Opreisning, men aldrig for seent for Anger, Forsoning og et Haab om Guds milde, faderlige Overbærenhed hisset, naar Alle samles der, i Herrens Hjem og for hans Almagts Throne!

Veien til Himmerige er banet og belagt med Mildhed, den staaer aaben for Alle, uden Undtagelse, men den betrædes langsomt, ofte seent, og først sikkert, naar Mennesket har viist sand Oprigtighed i sine Bestræbelser for Ære og Ret, og naar Mennesket i sine Handlinger har viist, at han fulgte Guds Anviisninger! Guds Kjærlighed ophører aldrig, den vises alle Mennesker, og den strækker sig udover Jordlivets Grændse, derfor bliver Døden aldrig et Fortabelsens Mørke, hvor et Menneske kan kastes ud for kun at bevare Mindet om en misbrugt Tid eller en forspildt Kjærlighed. Nei, der kommer en Tid, ogsaa hos Gud, hvor hvert Menneske vil føle, at Herren aldrig unddrog Mennesket

sin Velsignelse, om den end kunde være som bort-tagen, og om der end udfordres haarde Prøvelser, i meget lang Tidsrække, forinden den kan tilflyde Enkelte.

Som det forvildede Faar blev fundet og bragt til den gode Hyrde, saa skal hvert forvildet og syndefuldt Menneske blive bragt til Gud, hvorfra Ingen kan rive sig løs igjen, ligesaa lidet som Rogen kan aldeles fortabes.

Der gaaer Sandhed gjennem Fortællinger om, at Mennesket kan være To, „et bedre Jeg og dettes Contrapart"; men Gud har dog givet, som oftest, det bedre Jeg den overveiende Styrke, saa at dette i Regelen overvinder sin Modpart. Hos de Mennesker, der stundom forledes til at lytte til den slette Sides Stemme, blev ingensinde dette Herredømme af Varighed, thi Medmenneskets overveiende bedre Jeg forstod at indvirke til, at Delene i det Slette aftoge, imedens Delene i det Gode tiltoge. Dette er Indflydelse fra Gud, fra den altforbarmende Fader.

Det er formasteligt at fremstille Exempler paa, at et Menneske skulde kunne gjøre sin evige Velfærd til Gjenstand for Spil, som om den kunde tabes. Det er formasteligt, siger jeg, thi det er atter Overdrivelse, Forvanskelse af Sandheden. *Mennesket tør* ikke tvivle om sit Medmenneskes evige *Velfærd* eller spotte dermed som en Ting, der kan

lade sig bortspille. Mennesket kan forringe sit timelige Vel, men for det evige Vel raader kun Gud, og som hans Kjærlighed er øm, taalmodig og udholdende, saa slipper han aldrig Midlet til at berede Mennesket et Vel hisset, det kan komme tidligt, og det kan komme seent, eftersom Menneskets Vandel paa Jorden var mere eller mindre syndefuld, og eftersom Guds Straf for begaaede Synder bliver kort eller langvarig, men Mennesket skal i Tilværelsen paa Jorden stræbe at naae den korte Vod, for snarest at blive værdig til at nyde Guds Herlighed hisset!

O, Atli! hvor ofte have vi ikke omhandlet vore Pligter i vor jordiske Tilværelse, hvor ofte have vi ikke drøftet Spørgsmaalet om vor Tilstand efter det jordiske Liv, og hvor meget skylder jeg ikke Dig, Du elskelige Sjæl, for den Klarhed, Du udbredte over vore Forventninger? Du satte stedse din Lid til Gud, og Du forstod saa smukt at befæste Andres Tillid til Herren, saa at de Lidende og de, der bleve prøvede og som prøves i Modgang, sagde og fremdeles sige: „Gud er min Trøst!“ Ukunstlede og uberørte af sværmeriske Indfald og Phantasier, vare dine Ord og dine Tanker fulde af dyb og inderlig Sandhed, og naar Du med mig nød Naturskjønheder paa smukke Seiltoure, Kjøretoure eller Spadseretoure, da følte man, at dine henrivende Forklaringer og Bemærkninger udstrømmede fra en

reen og ubesmittet Kilde, at de vare Fostre af en dyb og inderlig Erkjendtlighed mod Forsynet.

Med en Inderlighed, som jeg stedse søgte ret hjerteligt at gjengjælde, hang Du ved mig, ja, jeg følte, at jeg var elsket som kun Faa og Atli modtog det samme Indtryk af min Kjærlighed til hende. Saameget hun var for mig, saa smertelig var for mig Bevidstheden om at skulle miste hende, og dog var der tillige en Beroligelse i den stille Hengivenhed, hvormed hun bar sine Lidelser og afventede sin sidste Stund. Ofte spurgte jeg hende, om hun ei ønskede en Sjælesørger, for ved ham at nyde Religionens Trøst, men ligesaa ofte forsikkrede hun mig, at hvad jeg forelæste hende af Skriften indeholdt ligesaa megen Trøst og Opbyggelse for hende som de Forklaringer, hun kunde modtage af en anden Sjælesørger. Hun forlangte dog mod Slutningen at modtage den hellige Nadvere, og hertil bad jeg en i Nærheden boende hæderlig Geistlig at række hende den forlangte Haand, og paa en smuk og gribende Maade udførte han sit Hverv, saa at ikke et Øie hos de Omværende forblev uden Taarer.

Under Atlis Lidelser var det særdeles vanskeligt at undgaae en Forøgelse af Smerterne, naar hun skulde flyttes fra den ene Seng til den anden, men hun fandt at et trofast Thende og jeg behandlede hende med en saadan Lethed, at hun ei kunde taale Berøring af nogen Anden.

Saaledes hengik de sidste tre Maaneder af Atlis

Sygdom med, at jeg aldrig veg fra hendes Side; jeg nød kun Ro enkeltviis og afbrudt i en Læenestol, medens jeg dertil maatte passe Alt, selv Tilberedelsen af hvad hun skulde nyde, da hun nu engang var vant til at modtage kun det saaledes Tilberedte, og med sit englerene Smiil takkede hun mig for min Omhu, som jeg ei kunde lade Andre erstatte, uagtet hun ofte bad mig om at søge Hvile. Jeg maatte jo ikke, for at tilfredsstille en mulig Trang for mig selv, tilsidesætte Hensynet til, at hun dog bragte et Offer ved at afsee mig, naar jeg dog kunde see og opfatte den Ro og Tilfredshed, der hvilede over hende, medens jeg var hos hende. Hun talte med Fatning om Alt, dog med en Bæven om Læberne da hun yttrede: „Der er dog noget Tungt ved at forlade Dig og de kjære Børn, uagtet jeg fast stoler paa Gjensynet, men jeg bør ikke klage, thi med Bevidstheden om, at jeg nød mine Omgivelsers Kjærlighed, gaaer jeg til Gud for at bede ham lade sin Kjærlighed og Velsignelse hvile over Eder!"

Hun sov nogle Timer, førend Aanden forlod hendes Legeme, men Dødsstunden gik umærkeligt over hende, hun var forklaret i Døden, som hun var forklaret i Livet. Jeg bøiede mig med dyb Kummer for Guds Almagt og Viisdom, jeg kyssede hendes Haand og hendes Læber, lagde min Haand over hendes Pande og bad Gud at tage denne Englesjæl i sin *milde Varetægt!*

XXV.

En Tid er henrunden siden mit forrige
blev sluttet, og jeg har dog havt nok at skriv
jeg har endnu meget at meddele, meget at ber

Alt her er Aand og Liv, der er klar
Afvexling, og husk vel, hvor ofte jeg har mind
„at hos Gud er Lyset, hos Herren svinder
livets Mørke for den salig blide Morgen
Frygt ei, mit Jordelivs Medchristen, Du kan
Dig til at naae Lyksalighedens Land, naar D
beider paa at sprede de tunge Skyer, der
Dig. Kast Fristeren fra Dig, og stræb til et h
ligt Maal, og Du skal skue Herligheden
Glem aldrig mine Ord: at dersom Du fremf
Synd, da faaer Du lide Herrens Straf, men
alene er Herren, i hans Hjem er Stedet for
som for Belønning, og Gud den Almægtige h
deelt sin Vælde, saaledes at der skulde være
et Helvede, men ved Siden af en Forklar
Himmerige.

Det Forhæng eller Dække, der skjuler Herligheder̲ne i Lysets Boliger, formaaer intet Menneske at løfte, men fra den deilige Pynt, det yndige Flor, der hviler over Jorden, kan Mennesket gjøre sig Forestillinger om, at naar den lille Plet, hvorpaa han blev sat i Livet, blev saa rigt begavet, saa maa der i selve Herrens Hjem, der er Samlingsstedet for Alt, hvad der er fuldendt, findes de rigeste og mægtigste Vidnesbyrd om Herrens Almagt og Storhed!

Sjælens Nydelse bliver den sande Guds Tilbedelse; fra sin Almagts Throne tildeler Gud hver Sjæl sin Lod, naar den indtræder i Hans Himmel, smertelig er Straffen, men sød er Lønnen; Straffen blev aldrig uendelig, thi Gud fandt Spirer i hvert Menneskes Indre, som kunde luttre Sjælen; Renselsen er tilrede for Alle i Herrens Hjem, saa at det tunge, det besværede Hjerte ei er uden Haab.

Naar Du, o Menneske! kommer dine Synder ihu og søger at dække Mindet om dem ved at tiltræde et bedre Liv, naar Du styrker dine Dage ved smuk Arbeidsomhed, ved Overbærenhed, Omhu og Veiledning for dine feilende, vildledte, trængende Medskabninger, da svinder det tunge Suk, da drager Du din Aande frit og med en Følelse af det Velgjørende i at indaande en ubetynget Luft; da vil Du erkjende det Lastværdige i at søge at skræmme Medmennesker med en skummel Fortælling om, „at et Skue af Guds Herlighed kunde bringe et qvalt

Suk til at lyde fra de Milliarder af fortabte Hjerter," der skulde findes i et Helvede. Dette er kun et Udtryk for en hos et Menneske udtænkt Forbandelse, aldeles uværdig i en Geistligs Mund eller Tanke, og det bør fortrænges som andre uteerlige Benævnelser fra ethvert ærekjært og ædelt Samfund!

Naar Sjælen er betynget af Last, trænger Sukket fra det kummerfulde Indre over Menneskets Læber; men efterhaanden som Lasten svinder for Menneskets bedre Jeg, bliver Sukket ringere, svagere, Aandedrættet høiere, friere, og om Du da hidtil troede, at Du var fortabt, saa vil Du, iklædt dit bedre Jeg, føle og fornemme, at der gives Herligheder, Lysstraaler, Vanddraaber, Blomster og Blade ogsaa for Dig!

Taaren letter sorgfuldt Hjerte,
Mildner sødt din tunge Smerte,
Og naar Du af Hjertet græder,
Du den bedre Vei betræder!

Vi have intet phantastisk Maal, ingen nærmere betegnet Afstand eller noget givet Rum af Tid, imellem Synderes Straf og de Godes Salighed hos Gud; vi erkjende, at der maa være en Grændse, men vi bør ikke være ukjendte med, at Adskillelsen er begrændset, og at Foreningen forestaaer, saa at Sjælene samles i det himmelske Paradiis, og derfor *siger jeg* fremdeles til Eder, mine Kjære paa Jorden,

og til dem, der vandrede fra den: Vi samles Hisset til et saligt Gjensyn,

og, da, da er der intet Savn,
naar Hver jeg kryster i min Favn!
Naar hos min Gud jeg veed mig hjemme,
ei Sorger meer jeg kan fornemme!

XXVI.

Tid og Rum, hvor der ei er Spørgsmaal om Evigheden eller Universets Rum, kan ethvert fornuftigt Menneske opfatte og beregne; de existere og ere ikke blotte Fostre af Indbildning; de beroe ikke paa en Forestilling, de ligge for Mennesket i sand Virkelighed. Hvad der i Verden kaldes Harmoni har sin sande smukke Betydning og findes paa mange Steder, og om end Sammenslutning af en Mængde Mennesker paa een Plet skeer under Indflydelse af en stærk Fællesdrift, saa ligger Saadant paa ingen Maade udenfor Betydningen af Harmoni i dennes bedste Forstand, thi Enighed skabes af fornuftig Overveielse, Enighed dannes ved Menneskers ubundne Aandsmodenhed, men hvor Fatteevnen mangler, er det dog i sin Orden, at den Aandsfattige slutter sig til den, til hvem han nærer Tillid. Friheden er et værdifuldt Gode, men Friheden kan blive tøilesløs, naar den ei lovbindes. Det kan være naturligt at sige om en Deel Menne-

sker, „at de kun gjøre hvad de maae gjøre“, men man tør ikke derfor betegne Menneskene som iøvrigt indbyrdes uenige. Ulige Meninger ere noget ganske Andet og give ofte Anledning til grundig Drøftelse af Sager, hvorved mange Begreber klares, og saalænge hver den, der har en Mening, holder sig til Sagen alene, kan han gavne med sine Grunde og Oplysninger, hvorimod utilbørlige Personligheder svække hver Menings Vægt og Værdi, thi da gaaer det til Udsaaen af Tvedragt.

Det er ikke umuligt, at der gives Mennesker, hvis Tanker med Fortvivlelsens Hast pile igjennem Rummet, ligesom iblinde, uden Maal og Med og uden at agte nogensomhelst Hindring, men det er vel kun ganske Enkelte, og navnlig Saadanne, der i fanatisk Iver for at give sig Skin af at kunne trænge igjennem overalt med deres rige Overmaal af Gudsfrygt, Dyd og Retskaffenhed, volde megen Forstyrrelse, thi saadanne Enkelte benytte uværdige Midler for deres Øiemed og nedbryde istedetfor at oprette.

Naar en fanatisk Troende udsaaer sin snever-hjertede, egoistiske Opfattelse af Religionens Lærdomme, da kan han med Grund sige om sig selv, at det er, som om der nu og da kommer en Raptus over ham, idet han vil tiltrodse sine Lærdomme Indgang og Vedhængen; da er det i Sandhed som om han bryder med al god gammel Skik og geraader i

vildere Flugt, end nogensinde en Vildgaas har sat op i Verden. Saadanne Tvangs-Troes-Extaser kunne betegnes som Fortvivlelse, men hvorfra denne Fortvivlelse, naar den ei har sin Rod i et misforstaaet Begreb om Menneskets Hverv og en mistænksom Opfattelse af Medmennesker?

Det er saadan mistænksom Følelse, der kan avle urene Aandsfostre, og dette er uomtvisteligt de, der i geniale Skildringer omhandle Helvedes Rædsler, Djævlekrogen med en evig Ild saavelsom Djævlen og hans Engle. Har Du selv svimlet og ængstet Dig til Døden, da har Du lidt under Følger af Samvittighedsbid, men hvorfor gjengive dine Følelser, som om Du troede Dig berettiget til at antage Omgivelserne befængte med dine Laster?

Meget er for Mennesket en Gaade, men hvad der er utvivlsomt er: at der hviler en almægtig Haand over Alle, og dertil en Haand, fra hvilken kun Lyset udgaaer, og aldrig noget Mørke, thi see, betragt Alt rundt om Dig, og siig, om Du har Grund til at ræddes? Kan der være Spørgsmaal om Frygt og Ængstelse, naar Du i Sandhed gjennemskuer den Glands, der lyser, den Pragt, der hviler over Verden? Kan Du vel opfatte Andet, end at Naturens Skjønhed og alle Gjenstandes Nytte have en velsignelsesfuld Oprindelse og en sand faderlig Hensigt? Troer Du, at Mennesket beder forgjæves, naar det kan føie rene Handlinger til dets Bøn?

Du behøver ei at trygle din Gud med din hele Fortvivlelses Kraft om at fri Dig fra at komme i Afgrunden, men Du skal bede smukt og sindigt om Herrens Naade, og Du skal finde at der stedse gives en forbarmende Gud over Dig!

Hvor kan et Menneske dog søge at udstrøe Tvivl om Guds forbarmende Kjærlighed og om hans Forsonlighed mod Menneskene ved at berøre et Møde i Helvede med Judas Ischarioth, som om denne end var Gjenstand for Pine, som om hans Anger var frugtesløs? Hans Synd var stor, og saaledes kan man sige, at Bestikkelsesmidler kunne være som Judas Ischarioths Blodpenge, Syndens og Lastens Lokkemad, men ligesaa vist som Judas omsider fandt Naade for Herren, ligesaa vist ville de, der betegnes som hans Lige, føle Angerens Qvaler og efter den strengeste Straf og Renselse komme til Herrens Naade. Den, der tvivler eller udspreder Tvivl om Ophør af smertelige Virkninger eller piinlige Følger af lastefulde Handlinger, han gjør sig skyldig i at udsprede Tvivl om Guds Barmhjertighed eller om hans forsonende Kjærlighed!

Af Skriften vide vi, at Jesus bad for dem, der forfulgte ham; han bad for Fjender som for Venner, han bad for Judas Ischarioth saavelsom for den, der lagde Haand paa ham, og Herren hørte hans Bøn, og Christus førte hver Sjæl til Faderen!

Der skuer man ei nogen legemlig Hensygnen, ei nogen Svinden eller Visnen af det fra Sjælen adskilte Støv; der gruer Ingen for den Anden; der skeer ingen angstfulde eller aandløse Spørgsmaal;

Der skuer ei Sjælen til Legemets Brøst,
men lytter til Herrens forbarmende Røst,
og Dommen er faderlig, streng og retfærdig,
dog iklædt en Mildhed, Gud Faderen værdig!

At Bruden pyntes med en Krands er naturligt smukt, og at den Dødes Kiste pyntes med en Krands er ligesaa naturligt smukt, men ikke skal jeg gjøre Sammenstilling af den korte Tid, der ligger imellem de tvende Slags Krandses Anvendelse for samme Menneske. — Smyk Dig, Barn, med Brudekrandsen, men føi dine Følelsers Reenhed til Blomsternes Pragt og Skjønhed, og Du staaer selv som Billedet paa Uskyldighed, som en henrivende Gjenstand for et helligt Baand, der knytter Dig med smukke Pligter til at hygge om og være Perlen i et nyt Hjem, hvor Du stedse skal være Mandens gode Engel, saa at han favner Dig med ridderlig og opoffrende Kjærlighed. Og naar Du har baaret din Brudekrands med Hæder, naar dit Liv hengik i uvisnelig Fylde af Ædelsind og Skjønhed, da finder Du atter en Brudekrands hos Gud, saa skjøn og deilig, som Du ei kan gjøre Dig Forestilling om, og den paasættes Dig af Englehænder!

Ligkrandsen indeholder Mindets Blomster og et

smukt Tegn paa en sidste Hæder. Blomsten er Livets Sindbillede, og Blomsten er Symbol paa Døden, men Blomsten i Livet er Herrens Smiil til sin Skabning, medens Blomsten paa Kisten er den milde Smertes Trøstemiddel, og som Blomsten visner i sit Livs Aften for at udvikle sig reen og frisk med den kommende Vaar, saa gaaer Sjælen af sit Hylster, der hensmuldrer, medens hiin atter imødegaaer en Vaar hos Gud, hvor Livets Blomst skal udfolde sig med ædlere Glands og Herlighed!

Mennesket sætter de Henfarne et Minde over Støvets stille Bolig og betegner dets Sted med den Henfarnes Navn. Dette er en Skik, som ikke bør foragtes, den har sin smukke Værdi og Betydning, thi ei gaaer Mindet bort for den Nærmeste, men Tiden kan jo ikke vedligeholde det usvækket, naar Livets Gjerning fordrer Aandens Raad og Veiledning, hvor ei den Døde kan medvirke. Derfor træder jo dog Mindet frem med sin hele smukke Styrke, saa ofte Leilighed dertil gives, og dertil sættes Steen og Kors!

Det sidste Farvel, det er saa smukt, det kostede mangen Taare, der var ærligt meent; det gjenlyder hos de Efterlevende med inderligt Savn, men det skal staae klart for Dig, at hisset mødes vi igjen, og der er Gjensynets Godbag som en himmelsk Forklaring om, at dit Farvel var kun dit Jordelivs

sidste smukke Affskedsord med en Bevidsthed om, at Du vilde gjensee den, med hvem Du saaledes tog Afsked, i et herligere Hjem!

Dit Farvel var Hjertets Sprog, og ei blot et Pust fra Lungerne, hvormed Du bedrog de Efterladte. — Det er kun den Vantro og den Mistænksomme, der tør mistvivle om Ærlighed i det sidste Suk, den sidste Tanke; den sande Christen føler kun hvor sandt og smukt det var, det sidste Ord!"

Naar letsindige Handlinger eller Exempler paa utilbørlig Haardhed gives tilbedste for Dig, maa Du sige Dig selv, hver Gang der i Verden træder Dig Personer eller Ting iveien: „overvei nøie, forinden Du handler", og tænk, hvor ofte Du maatte bebreide Dig selv utilbørlig Adfærd, naar Nogen havde lidt under dine Luner. — Vær venlig mod din Tjener, thi husk vel, at han er dit Medmenneske, der er ligesaa værdig for Gud som Du selv, lad ham saavidt muligt komme til at forstaae, at Du nærer Velvillie for ham, og Du vil føle hans Hengivenhed.

Glem ei din fattige Nabo, berøv ham ei hans simple tarvelige Gode, berøv ham ei Midlet til Subsistents, men hjælp ham snarere til bedre Erhverv, om det er Dig muligt. — Besøg den Ulykkelige, og bring ham Trøst, istedetfor at gaae hans Dør forbi med et Slags Foragt for Ulykken. Du

er Christen og maa opfatte dit christelige Hverv som en ufravigelig Pligt til Deeltagelse, thi derved mildner Du og blødgjør, derved betager Du Lidelserne deres tunge Braad, derved svækker Du de bittre Følelser, som ellers let kunde faae Plads i et mere end menneskeligt saaret Hjerte!

Dersom Du engang lod Dig henrive ved et Tilfælde til at beundre en Piges Yndigheder, da var det syndigt, naar Du benyttede en Leilighed til at give hende til Priis for Bevægelser, der kunde forlænge dit henrivende Skue, medens Du saarede hendes Blufærdighed. Men Du vil sige Dig selv, at Du gjorde Uret, thi Pigens Blufærdighed maatte oplyse Dig om, at din Adfærd var formastelig. — Du var et Menneske, ikke uden Følelse, men uden Kraft til at beherske en utilbørlig Lidenskab. Du vil dog mindes din Uret med et Ønske om, at Du havde handlet anderledes. — Saaledes bliver Du angergiven og værdig til Guds Naade!

Der er en Kraft, en Aandens Styrke, som er let at paavise og omtale, men ei let at udøve og anvende. Gud kjender sit Menneske og er mild i sine Fordringer til det, men Han forlanger Stræbsomhed, Arbeide, Stræben til det Gode, og hvad her blev forsømt maa indhentes hisset, naar Du er stedet for Gud *og har aflagt* Dit Regnskab! Dette kan *være svart og tungt* at opgjøre, men Herren for-

drer Aabenhjertighed paa det Nøiagtigste, til den mindste Detail, thi han kjender Dig forud, men vil kun, at Du skal vise ham Oprigtighed, og dermed gavner Du din Sag. Men Du har kun Regnskab at aflægge for Gud alene, i hans Himmel og i Herrens Hjem, og intet, intet andet Sted!

XXVII.

Hver Plet, hvert Sted paa Jorden er lige helligt for den sande Gudsdyrkelse. Mindet om den Plet, hvor Jesus blev født, bevares med den sande Christens dybtfølte Tak til Gud for hvad han gjorde til Menneskehedens Frelse. Egnen og Stedet, hvor Jesus blev født, kan være smukt og deiligt, men der gives ligesaa smukke Steder og ligesaa henrivende Pletter i mangfoldige andre Egne paa Jordkloden. Et Besøg ved den hellige Grav kan have sit høitidelige Præg under Opholdet, men den, der besøger eller har beseet Stedet, har intet Fortrin for Nogensomhelst paa Guds Jord, der uden et saadant Besøg er en sand Christen. Formuesforhold kunne begunstige den Nysgjerrige, medens Mangel paa Midler kan holde den Værdigste tilbage.

Hver, som handler smukt og ærligt,
Hver, som tænker godt og kjærligt,
Finder overalt sin Gud,
Følger her som der hans Bud!

Det ligger aabent for Alle, at kun Faa bleve istand til at tilfredsstille en Længsel efter at see Christi Grav og hans Jordelivs Hjem, men det ligger klart for Hver, at der ikke kan ligge noget Berettiget i at betegne Palæstina som mere begunstiget af Herren end hvert andet Sted paa Jorden, thi Guds Retfærdighed tør ikke drages i Tvivl, og naar Mindet har sit smukke Værd, saa maa vi ikke glemme, at Mindet er en Blomst, som kan plukkes overalt i Verden, og navnlig der, hvor Læren udbreder sin Velsignelse. Phantasien maler med stærke Farver, men miskjend ei den sande Virkelighed, den uhildede Følelse af, at der er Steder overalt paa Jorden,

hvor det Skjønne smiler i lysende Glands,
og minder om Gud for hver legemlig Sands!

Jeg har seet Egne, saa henrivende deilige, at jeg har følt mig som fortryllet, og det har forekommet mig, som om Indtrykket gav en umiskjendelig Følelse af, at Herrens Viisdom kunde spores i de mange Afvexlinger for Nytten og Tilfredsheden, og ved at see til, og erfare om mange Folks Erkjendtlighed i Ord som i Gjerning, ved at lytte til de livsglade Yttringer af Tilfredshed med Tilværelsen, forbunden med de ædleste Handlinger, har jeg ret inderligt kunnet bede Gud at holde sin beskærmende Haand over saadanne Mennesker. Men jeg har intet Øieblik turdet vove at betragte endog

den Ædleste blandt qvindelige Skabninger som et Væsen, der overalt hvor hun gik havde Paradiset i sig, og selv vilde hun ei have vovet at antage, at Gud vilde ansee den Plet, hun betraadte, for mere hellig end hver anden Plet paa Jorden, thi hver en Plet var for hende hellig, i den jevne christelige Betydning, som Vidnesbyrd om Guds Almagt og Storhed! Hver en Høi, hver en Klippe, hver en Dal, hver en Flod, hver en Indsø, hvert et Træ, hver en Blomst og hvert et Græsstraa har sin Betydning; mægtigt og deiligt udbrede disse Gjenstande sig for Mennesket, enkeltviis og i Grupper, og uvilkaarligt aabnes hver Sands i Mennesket til at fatte og beundre Herrens Værk!

Naar man læser en Beskrivelse af den deilige Egn med Christi Grav og om en yndig Qvinde, der var gjennemtrængt af en gribende Følelse af Andagt over Stedets Hellighed, naar der tilføies, at Damen oplæste Beretning om Frelserens Forklarelse paa Bjerget Thabor, saa kan man ikke negte, at der ligger noget Henrivende i en saa malerisk Fremstilling af en Gudsfrygt, en Andagt, som, udrunden fra en oprigtig Sjæls inderste og reneste Dyb, bliver umiskjendelig agtværdig, og man kan ikke negte, at Billedet saaledes fremstillet, i malerisk Skjønhed, omgivet med en deilig Ramme, synes at turde vække Medmennesker til Efterligning. Men naar en Forfatter ved Gjengivelsen af slige

Skildringer betegner sig selv som tilstedeværende ved den omtalte andagtsfulde Oplæsning af Beretningen om Frelserens Forklarelse, og yttrer, at Uroen i hans Indre blev stillet i Øieblikket ved Lyden af Forelæserindens søde Stemme, at Røsten i og for sig i alvorlige Øieblikke var nok til at vække Andagt hos ham, men at dette dog kun var ligesom et forbigaaende Vindpust i Dagens lummerhede Atmosphære m. m., saa er det klart, at den blotte Ceremoni, den alene til Ord indskrænkede Høitideligheд, har sin Mangel, savner Stof for en gjennemgribende Følelse, hvis Indtryk skulde blive uudsletteligt!

Spørger man mig, hvorledes sand Gudsfrygt skal kunne paavirke Mennesket med virksom og holdbar Indflydelse, saa skal jeg svare med at gjengive, hvad mit Øie saae, mit Øre hørte:

„I en deilig Dal, med smukke Skovpartier og smaa Vandløb og omgiven af græsbevoxede Smaabakker, laae en Villa af uforlignelig Skjønhed. Det Ydre var skjønt og smagfuldt, passet med sjelden Omhu, og vidnede om en Sands for Orden, der var mønsterværdig. Kom man i det Indre, saa blev man ligeledes grebet af en Smag, en Reenlighed, et Hygge, der maatte synes som udrunden fra et Studium af, hvorledes vel det bedste Hjem *bør* være indrettet. Men naar man var traadt over *Husets* Tærskel og var bleven modtaget af Familien,

der bestod af Mand, Hustru og fire Børn, saa fattede man strax, af den naturlige Ynde hos disse Mennesker, at Alt var uden Kunst, at der maatte ligge et Dyb af Godhed og Reenhed i dem, saa omfattende, at det maatte virke gribende og mægtigt paa Omgivelserne. Naar man saae og iagttog deres Tjenestetyende, saa var det i Sandhed, som om Aanden havde ledet et Slags Slægtskabsforbindelse fra de Overordnede til de Underordnede, thi her som der var Alt blidt, sagtmodigt og opoffrende. Der gik en Flid, en Arbeidsomhed, en Stræbsomhed igjennem det Hele, som maatte give Enhver Lyst til at være Deeltager i dette Hjemliv. Fra Dagens Frembrud til Nattens Komme var en levende Virksomhedsaand overalt tilstede, og aldrig fornam man et ondt Ord, aldrig saae man en misfornøiet Mine; der var en Respekt og en Ærbødighed for de ledende Elementer, som var umiskjendelig, uden Tanke af Tvang eller Tryk, alene som Følger af en uvilkaarlig Følelse og Bevidsthed om, at den Aand og de Hjerter, hvormed disse Levende vare begavede, maatte give dem et ualmindeligt Fortrin.

Manden og hans Sønner — disse vare opdragede under en særdeles agtværdig og duelig Lærers Veiledning, saa at deres Kundskaber vare omfattende —, vare stadigt beskjæftigede med at føre Tilsyn med deres store Fabrik- og Landbedrifter.

Aaløbet, der passerede Villaen, var ovenfor og

paa den anden Side Høiderne deelt i flere Grene, der dannede en Gruppe af 4 mindre Øer og 1 stor Ø. Paa de mindre Øer var der Fabrikanlæg til Forfærdigelse og Tilberedning af uldne Tøier, Klæde, Papir, Skind og Olie, samt tvende Vandmøller til Kornformaling. Paa den store Ø, der indeholdt omtrent 3000 Tdr. Land, blev der holdt en overordentlig stor Faarehjord. Dalen, hvori Villaen laae, havde foruden mange Skovpartier tillige mange store aabne Plainer, der bleve benyttede til Kornavl og til en Qvægbesætning. Saasnart Dagen grydede, saae man Alt i Virksomhed med at ordne til Dagens Gjerning, og uden Paamindelse, af egen Tilskyndelse, gik Arbeidet fremad, med et kort Ophold til Frokost, indtil Middagstiden, der medtog 2 Timer, i hvilke en Hvile havde sin Part. Om Eftermiddagen var der ligeledes et kort Ophold til Vesperkost, og Arbeidstiden ophørte i god Tid baade Sommer og Vinter, saa at Arbeidsfolkene kunde faae Tid tilovers til at eftersee flere Ting, deriblandt ogsaa deres egne Sager. Fader og Sønner vare i uafbrudt Bevægelse eller ved Regnskabsbøgerne. De førte Tilsyn med Alt, arbeidede og opmuntrede deres Folk; deres Regnskaber bleve førte med særdeles Nøiagtighed, hvortil de tillige maatte benytte endeel Comptoirpersonale. Moderen og de tvende Døttre ledede den qvindelige Gjerning med en Omhu, en Ynde, som var beundringsværdig. Deres Tale var

blid, Stemmerne blide og behagelige, Alt var Smiil og Velvillie, og dertil vare de deres Opgaver voxne, thi de besadde Færdighed i det, hvori de gave Veiledning, og de vare utrættelige i selv at virke. De havde Tiden smukt besat, og de havde Tid til nyttig Læsning, hvortil især Aftentimerne bleve anvendte. Haven blev passet af en duelig Gartner og man fornam hist og her en heldig Indflydelse af de unge Herrers eller Damernes Skjønheds- eller Nyttesands!

Omtrent 2500 Mennesker vare beskjæftigede under eller havde smaae Bedrifter, der henhørte til den nævnte Eiendoms Omraade, og man skulde troe, at der blandt en saa stor Mængde Mennesker maatte findes urolige Hoveder eller vel hist og her umoralske Svagheder; men, som bemærket, Hovedgaards-Familiens Aandsoverlegenhed og smukke Virksomhedsaand saavelsom deres moralske Vandel, deres blide, sagtmodige Optræden i alle Forhold havde saaledes forplantet sig til den hele, vidtløftige Omgivelse, at selv den simpleste Arbeider talte net og venligt til sin Medtjener, og var der enkeltviis ulige Meninger om en Ting, saa foregik Trætten i al Sagtmodighed og altid uden Tanke om at indblande Personligheder eller personlige Fornærmelser. Det hændte vel en enkelt Gang at Herskabet blev opfordret til at afgive Voldgiftskjendelser, og man hørte da aldrig bagefter et utilbørligt Ord fra den, hvem Kjen-

delsen gik imod. Jeg har et Par Gange været nærværende naar Husets Herre med mere end sædvanlig Alvor maatte tilrettevise, men kun een Gang erindrer jeg at en Person med tølperagtig Uhøflighed forlod Stedet og Eiendommen.

Naar en af de Levende fandt enkelte Personer ophidsede af en eller anden ydre Aarsag eller ved et Ord fra en af de tilstedeværende Værkmestere eller fra Forvaltere, Meieribestyrere og Schæfere, saa tiltalte den, der saaledes var bleven Vidne til en abnorm Tilstand, — enten det nu var Herren, Fruen, en af Sønnerne eller en af Døttrene —, den Paagjældende med Sagtmodighed og Blidhed, mindede om Forsonlighed og viste dem tilrette med Arbeidet, indtil Vanskelighederne vare overvundne eller en forsømt Tid erstattet og oprettet, saa at selv den, der havde været tilbøielig til Træghed, blev flittig, stræbsom, arbeidsom, thi det rette Middel til at vække Selvfølelsen blev anvendt.

Oftere var jeg i de forskjellige Fabriker og Bedrifter med Husets Herre og hørte ham tale opmuntrende til sine Omgivelser, stedse i den smukke, faderlige Tone, som her maatte være berettiget for den Aandsoverlegne: „God Dag, Børn! Det er en Fornøielse at være Vidne til Eders Flid, og jeg haaber, at Ingen føler sig overanstrengt. Ikke sandt, *det* er saa smukt at vide, at man hver Dag har sin *fornuftige* Virksomhed, og det er denne, der giver

Eder Brødet og bevarer Eders Tilfredshed og Velvære, thi det maa jo være kjært at vide, at Brødet er ærligt fortjent, og jeg har saa meget mere Grund til at være forvisset om Eders Tilfredshed, som jeg saa ofte har lyttet til Eders smukke Sange, der vel ligesaa meget opmuntre Eder til fortsat Flid, som de glæde de Udenforstaaende. Dette er den bedste Gudsdyrkelse, det er ialfald saaledes, i den Aand, at vi maa opfatte vor Bestemmelse her paa Jorden; og føle I Trang dertil, saa gaae om Søndagen i Eders Sognes Kirker, hvor værdige Præster tolke Guds Ord for Eder og styrke Eder til nye Idrætter, ved i deres andagtsfulde Bønner til Gud at vidne for Eder, at I have viist fortjenstlig Flid og smuk moralsk Opførsel!"

Saadanne og lignende Ord kom altid over denne Families Læber, og jeg har med samme Tilfredsstillelse hørt de smukkeste, de ædleste Udtalelser fra Hustru og Døttre som fra Mand og Sønner. Naar enkeltviis et uroligt Hoved tillod sig en utilbørlig Bemærkning, blev han ei alene imødegaaet med den største Sagtmodighed og med Overbeviisningens fulde Overvægt af vedkommende Herre, men ogsaa de øvrige Arbeidere eller Medtjenende tillode sig at foreholde ham, at man lettest kommer frem i Verden med Beskedenhed, thi saa havde de lært selv, og deraf høstet gode Frugter!

Herren og Bestyrelsen i det Hele var stedse til=

rede med Raad og Daad, det var ei alene med Ord, men der blev i Sandhed handlet. Naar Sygdom indtraadte, blev der smukt sørget for Lægehjælp og Pleie, og der blev tilvisse anvendt Alt for at tilbagevinde Sundhed for den Syge uden Tab for denne. Der var saamegen Omhu for de Fattige, at de aldrig følte deres Armod, og de Fattige velsignede deres Velgjørere. — Naar Nogen kom tilagters et Aar med Bedriften, saa var ligeledes Hjælpen tilrede og blev fornuftigviis ydet saaledes, at man ei vilde falde paa at forfalde til Ligegyldighed af Hensyn til en utvivilsom Hjælp.

Her var altsaa en Plet, beriget med Guds Velsignelse; her vare Mennesker, som i Sandhed viste sig værdige til det Paradiis, de besadde og beboede, og her foregik den sande Gudsdyrkelse, thi paa en simpel, naturlig Maade bleve de rette Begreber, de kloge Tanker bragte til Handlinger, der maatte være Gud behagelige; her gaves ei tomme Ord og fattige Løfter, her var ingen ynkværdig Klynken og Beden, her var ikke en skinhellig Henviisning til Bibelen, med en Opfordring til stadigt at læse i den for dermed at svække Aanden og gjøre Legemet uskikket til Arbeide; nei, her var Gud nedsteget i Handling, og her blev fuldført hvad Gud havde givet Midler og Anviisning til, her stod Gud hos hver Arbeider, thi han følte, hvormeget Godt han udrettede med sin Flid, og med den rene Tanke

for den gode Gjerning vare Dagene vel anvendte, saa at Arbeideren netop her om Søndagen og om Helligdagene kunde lytte med Tilfredshed til Præstens Ord og føle sig opbygget ved hans Forklaring, der maatte være ham tilfredsstillende ved Siden af hans egen stræbsomme Handling. Tiden blev anvendt paa hæderlig Maade, saa at der ei blev Spørgsmaal om, hvormed den skulde blive udfyldt, Gud blev dyrket i Aand og Gjerning, thi det er fra den priisværdige Handling, at den rette Tro har sit Udspring, sin Næring, og Tiden anvendt til fornuftigt Arbeide leder Tanken til Gud og bort fra Afveie, saa at hver den, der følger det her fremstillede Exempel, vil i Sandhed kunne sige:

See, hvor smukt min Dag heniler,
Og min Gjerning Gud tilsmiler!

XXVIII.

Naar Sjælen har forladt sit Hylster, oplever den ikke Eventyr, thi hos Gud, hvor Sjælene samles, forekommer intet Saadant, Intet, hvorfor man forgjæves skulde anstrenge sig for at bringe Noget ud deraf for sig selv, Intet, som er uden Saft og Kraft, Intet, som kan synes efter Formen at være pirrende og dog efterlader Flauhed og Lede.

Den, der har forladt Verden, kommer til Gud; og i Guds Arme skal selv den faldne Qvinde finde Kjærlighed, naar hun dybt angrer sit Feiltrin, og om end Gud straffer og revser Sjælen, førend han gjør den deelagtig i sin Herlighed, saa er dog Straffen som den kjærlige Faders, uden Bitterhed. Enhver Attraa i Sjælen bøier sig mod Gud; de legemlige Attraaer ere ophørte, saa at der ei kan bevares Frygt for Jordelivets Forfølgelse, og i Himlen kunne Sjælene ei bevæge sig i de fra Verden medbragte *Forestillinger.* Frelsen er hos Gud og alene der kan *den søges.*

Forfølgelser i Livet ere sandselige Gjerninger, høre til Kjødets Onder, og Sjælen leder vel de legemlige Bevægelser, som givne ved en aandelig Attraa, men det er kun Forbindelsen mellem Sjæl og Legeme, der giver dette Indflydelse paa Sjælens Virkninger; med Forbindelsens Ophør vige de kjødelige Svagheder og Begjærligheder fra Sjælen.

Naar Du efterat have indseet dine Feiltrin føler Samvittigheden i Dig vaagne, saa at Angeren indtræder, da kan det forekomme Dig, som om der var en bebreidende Aand, der fulgte Dig, men det er dog din egen vakte Aand, der viser Dig, hvad Du burde have undladt, og bringer Dig til at gruble over det Skete med et inderligt Ønske om, at det kunde gjøres usket. Det er Angeren, der indtræder, bitter i sit Udbrud, formildet med Tiden.

Lader os fremkalde Angeren hos den Lastefulde ved at gjøre ham hans Uret klar og ved at vække Lysten hos ham til det Gode; men naar man søger at indlægge Rædsel i Midlet, ved stedse at fremdrage et Helvede for Synderen, hvortil han skulde kunne blive henviist for smaa som for store Feil, naar Forfølgelsen gives Form af en offentlig Personlighed, da kunne vi med Sandhed sige, at Betegnelsen er skæv, ligesaavelsom de Begreber, der forbindes hermed. Hvor plumpt og stygt lyder ikke alene *Navnet „Helvede"*, saavelsom de afskyelige *Fortællinger om* Personer, som der skulde kunne være

underkastede Haan og Spot, idet der peges Fingre eller vrænges ad dem? Er der det ringeste Gran af religieus Veiledning i at gjengive en mørk Phantasies afskyelige Sammenligninger eller Fremstillinger?

Hvorfor forværre Tilværelsen ved at forværre Menneskeheden? Hvorfor søge ved Rædsel at paatvinge Mennesket hvad derved ingenlunde kunde siges at blive uhildet Tro? Men der er i Almindelighed en Sands for at afskye slige Religionslærdomme, medens den sagtmodige og blide Sjælesørger gjør sit dybe og velgjørende Indtryk.

Det er daarligt at betegne Personer som Helvedes Bytte, fordi de i Verden vare syndefulde, eller at fordømme hvert Feiltrin som en Gjerning, værdig til Helvedes Pine. Foreviis din Bestalling som dit Medmenneskes Dommer i Guds Navn, men en Bestalling udstedt af Gud, og Du vil finde Tillid og Tiltro, men din selvgjorte Høihed og indbildte Overlegenhed leder Dig paa Afveie og fører Dig til uretfærdig og uchristelig Misbrug af en Aandsbegavelse.

Dersom en Dame med et smukt Ydre, en rig Forstand og fortrinlige Kundskaber lader sig forlede til utilbørlige Forhold og glemmer de Løfter, hun aflagde for Alteret om Troskab mod den Mand, med hvem hun indgik Forbindelse, saa maa vi ikke *blindthen* fordømme hendes Adfærd og ikke ubetinget *forkaste* hende som kun værdig til Helvedes Pine.

Det er saa naturligt, at aandsbegavede Damer have meget ved sig, der tiltaler; man kan skuffes af det Ydre og deraf slutte sig til et ligesaa smukt Indre, og Skuffelsen kan lede til kummerfulde Erfaringer, men der kan desuagtet hos dem, der staae en saadan Dame nærmest, vedligeholde sig Kjærligheds- og Venskabs-Forbindelser for hende. Disse eller en enkelt Nærmeststaaende kunne eller kan med Smerte føle det Vrange i Forholdene, og der kan hos denne Nærstaaende gjøre sig en levende Attraae gjældende efter at bekæmpe, overvinde de lunefulde, de egensindige, de egoistiske Tendentser, og at søge at bøie dem for en Erkjendelse af, at Livets Formaal er mere end boglig Lærdom, og et ofte dermed forbundet dolce-far-niente; at Tanken hos en gift Dame ligesaa meget bør bevæge sig om at pleie og hygge paa Huuslighedens Omraade for Mand og Omgivelser, som i sproglige eller æsthetiske Betragtninger; at Hjertet for at kunne hævde sin rette Plads maa oplades for de bedste, de ædleste, de ærligste, de oprigtigste og de meest trofaste Følelser, og det kan med Rette forekomme den Nærmeststaaende, at om ei Saadant synes medfødt, eller om det ei hidtil er udført saaledes, saa maatte det Bedste kunne vækkes, det Bedste maatte kunne finde et Hjem der, hvor det med den rigt begavede Aand kunde danne *et mageløst Heelt!* Da, o da var der jo dog naaet *et smukkere Maal* end ved den ubarmhjertige For-

dømmelse, da vilde dog de tunge Minder svinde, om end stundom Angeren over Feiltrin turde formørke Øieblikke, Timer eller enkelte Dage for den for sin kjærlige Pligt gjenvundne Sjæl!

Der kan ligge noget Smerteligt i at erfare, at en Kjærlighed var hyklet for at opnaae en Forbindelse, hvorved der kun søgtes en conventionel Fordeel; men det er jo muligt, at der kan ligge Spirer af Følelse i Hjertets Indre, og hvorfor da ei arbeide til at pleie disse Spirer, saa at de omsider kunne bære Blomster og Frugter? Desværre seer man og erfarer om mærkværdige Letsindigheds- og Emancipations-Principer og Ideer, der ofte udtales og ligesaa ofte udøves i Gjerningen af Damer, som gjøre Fordring paa at ansees for staaende paa Dannelsens øverste Trin, og ligesaa ofte har man seet og erfaret den Resignation og det Taalmod, hvormed saadanne Udskeielser bleve taalte, men ogsaa har det ofte viist sig, at det af Manden nærede Haab om, at Hustruen skulde vorde gjennemtrængt af inderlig Hengivenhed og Troskab i sine lovlige Forhold, ikke svigtede ham, og var det ham da ei forundt at nyde med Velsignelse sin Trøst, at ogsaa han havde bidraget Sit til at gjengive hende Agtelse og Tillid, der i Forbindelse med hendes iøvrigt overlegne Aandsgaver atter kunde bidrage til at gjøre hende *til en* Pryd for Hjemmet?

Det er jo beklageligt, naar en rigt begav

Dame, der er i Besiddelse af en med gode Kundskaber næret Aand, opfatter Livsforhold som blotte Convenientsmidler og yttrer Principer og Livsanskuelser, der lidet samstemme med det, der hører til Livets simple, smukke, moralske Opfattelse; men man tør kun beklage, at Aandens Udvikling ikke blev knyttet til en fuldstændig Dyrkelse af det for Hjertet Bedste!

Det er beklageligt, naar man erfarer, at Phantasien styrkes ved Forestillinger om egen Storhed og Overlegenhed, uden at Vedkommende synes at erindre eller føle, hvor uendelig mange Mangler der røbe sig i hvad der udfordres til Opfyldelse af Pligterne i Livets Kald og ligeoverfor Omgivelserne; men husk vel, at alt dette er mere at beklage end at laste! Saadanne Phantasibilleder, i hvilke der forekomme Slotte, Borge, Riddere, Fyrster etc., kunne ei alene gives som Fostre af en levende Indbildning, men de kunne ogsaa være Afføbninger af et Slags sygelig Aand, der aldrig er tilfreds, fordi dens Ideer ikke kunne realiseres, fordi der virker en ubegribelig Stolthed, Forfængelighed, naragtig Forestilling om, at kun i de meest storartede, de meest pragtfulde Omgivelser kan der tænkes at blive Tilfredsstillelse for de exalterede Følelser. Det er en lunefuld Aand, som hurtigt trættes af det Ældre og stedse fordrer Nyt! Men opgiv aldrig Haabet, fordøm ei det syge Sind; der maa kunne tilveiebringes

Ro i Sindet, og da vil Tilfredsheden først indtræde ja — saa reen og klar, at Mindet om den svundne Fortid faaer et ufatteligt Omrids, som om man ei kunde tænke sig, at en saadan havde existeret.

Hvert Menneske kan være Yuder af hvad der er stort; men kun naar det tillige er ophøiet, gjennemtrængt af Hjertets rene, smukke Opfattelse af Forholdene, og der yttrer sig en oprigtig Virken i tilsvarende Handlinger, saa at Ord og Gjerning staae i Samklang, kun da er det værdifuldt.

Det kan jo være betegnende for en Tragten efter Storhed, at der i den kan gives det conventionelle Middel til at tilfredsstille Trang til at være omgiven af ydre Glands, ydre Pragt, ydre Skin; det er Saadant, der maaskee kaldes forsonende, men husk vel, at dette netop indeholder Bekræftelse paa Berettigelsen i den religieuse Besværing, der udtaler: „som kalkede Grave, udentil skjønne, men indeni o. s. v."

Det Ydre kan pleies med Omhu, men dette er kun en Form, naar ei det Indre svarer dertil, naar der er dybe Savn i Hjertets Følelser. Jeg har hørt en Dame yttre: „man kan spotte over det Ydre, over Formen, og raabe himmelhøit paa dens Betydningsløshed og Mangel paa Berettigelse; jeg siger dog, at gjennemført saavidt muligt i Overeensstemmelse med Skjønhedsidealet, bliver den overalt, især i et Familieliv, baade forfinende og forsonende.

Jeg kunde hertil kun svare: „ja, vistnok kunne det Ydre og Formerne have deres Gode og der bør saavidt muligt værnes derom, men de maa betragtes som Elementer, der ere underordnede Bevidstheden, Følelsen og Tilfredsheden, aldeles som Pynt, og ikke henføres under Livets ædleste Væren. Vi maae absolut og ubetinget sørge først for det Indre, det Gediegne, det af Hjertets Grund Ærlige og Gode, og dernæst kunne vi bære Omhu for, at alt Godt omgives af et Hygge, dannes i den smukke Form. Hver den, hvis Indre ikke svarer til eller har mere Værd end det Ydre, maa finde sig i, at man anseer og betegner dette som complet mangelfuldt, og hver den, der søger at glimre ved Talenter, men mangler Hjertets Reenhed, kan være et Redskab til Underholdning i det selskabelige Liv, men er ubrugbar for den smukke, trofaste, ærlige, hjemlige Arne, naar den ei ved ædel Omgang kan blive modtagelig for det ædle Liv!

Ynde og Adel skal være naturlig, skal være som medfødt. Den tillærte, den studeerte Finesse bæres til Skue, er et Skin, en Huulhed, den røber sig som studeert ved Savn af Følelse, og den foranlediger, med al Respekt for de roste Former og den til Skue stillede Ynde, kun Uhygge og Tomhed.

Sand Adel bør opfattes derved, at den boer og *beroer i det Indre*. Skjønne Ord kunne tiltale, *men de maa bekræftes* som sande ved tilsvarende

smukke Handlinger, thi ellers ere de Mundsveir, Hykleri.

Dersom en Dame tilsidesætter alle Hensyn til, hvad hun skylder sine Forpligtelser og sine hjemlige Forhold, da vil hun miste sine Medmenneskers Agtelse, naar disse erfare om hendes store Brøst, og selv om hun troer sig beskyttet mod Mængdens Angreb, bag en Vold af Former og ydre Skin, maa hun dog til sine Tider kunne føle sin Usandheds nagende Orm, og derfor bør de svagere Sider ei blottes. Feil kunne rettes med ædel Omhu, ei ved raa Adfærd, og derfor skulle vi høimodigen skjule de svage Sider under sikker Forventning af, at denne Høimodighed dog engang, selv om derom aldrig blev yttret Noget, vil blive Gjenstand for en inderlig Erkjendtlighed.

Jeg har seet, hvorledes Mindet om slet belønnet mageløs Opoffrelse af en Mand, hvorledes Mindet om, hvor meget denne Mand engang gjorde af sin Hustru, kunde vedligeholde tunge, veemodsfulde Følelser, og jeg veed, med hvilken Glæde han troede at forudsee, at Hustruen omsider vilde nyde Fred, Sindsro og en sand Opfattelse af Livets ædle Sider og Forhold; jeg veed, at han efter Opnaaelsen af dette Maal vilde gaae sine sidste Dage imøde med Velsignelsens Ro, ja med den Ro, som Bevidstheden om, at noget Godt er blevet udrettet, giver det Menneske, der i Sagtmodighed lader Uveiret drage

over, medens han lægger sin beskjærmende Kaabe over den, han havde kjær. Hvert Medmenneske skal være Mennesket kjært, saa at intet Menneske maa forledes til at ansee sig berettiget til at være sit Medmenneskes strenge Dommer, thi han skal være dets milde Veileder, saa at intet Menneske forledes til at udgive Gjengangerhistorier som advarende Exempler.

Det er jo unegteligt, at en Hustru mister den bedste Blomst i sin Helgenkrands ved at lade sig bedaare af en falsk Forfører; men der er dog ogsaa Naade for hende, naar hun med Smerte angrer sine Feil, saa at endog en tabt Perle kan blive funden og føre Sindets Ro tilbage til den syge Sjæl, og hos Gud ville Mand og Børn møde den angrende Hustru og Moder, atter trykke hende i forsonlig Favn og give hende Lise for Verdens Smerter.

Dette er den naturlige Forklaring af Overgangen fra Livet, om vi end dermed forbinde Visheden om, at Gud lader sin Straf for begaaede Synder fuldbyrdes i den afpassede Udstrækning, og derfor, om Du saa saare naturligt har Frygt for Herrens Vrede, saa viid, at al Straf er begrændset, thi Herren er barmhjertig, han tildeler selv Straf for det Onde, som han tildeler Belønning for det Gode. Grændserne forstaae Menneskene ei at angive; Straffens Omraade kan være stort og det kan være ringe, efter Syndernes Beskaffenhed og Mængde, men Gud har sat sin Grændse, og er denne naaet.

er Sjælen luttret til at kunne indgaae til Han Herlighed.

Saaledes vove vi at gjøre os en Forestilling om noget af det Urandsagelige i Herrens Veie, og saaledes skal Mennesket forstaae som Guds Redskab paa Jorden at mildne Veien for sin Næste; da først bliver den Veiledende værdig til Guds Naade, medens den, der søger at belære sine Medmennesker ved at indgyde dem Frygt, ved at afmale dem et Helvede som Synderes sikkre Lod, er ligesaa strafværdig som den eller de, han saaledes fordømmer.

Du, o Qvinde, som glemte dine Pligter i dine Forhold, som engang glemte det Baand, der burde have været Dig helligt og aldrig burde have bristet, Du var selv din Ulykkes Ophav, saa at Du maatte tilskrive Dig selv de Lidelser, der paafulgte, og som begyndte med Selvbebreidelse og Anger i Livet, men fortsættes med Herrens Revselse i det paafølgende Liv hos Gud, for Herrens Domstol og alene Der Hisset. Og var Du end syndefuld, saa havde e dit Medmenneske Ret til at betegne Dig som hjemfalden til Helvede, ligesaa lidet som han blev bemyndiget til at true den faldne Qvinde med, at hun skulde efter Døden komme tilbage til Jorden for som Spøgelse at besøge de Steder, der vare Vidner til hendes Synd, og for at hun stedse, ved at betragte *disse* Steder, skulde pines ved Mindet om det Forbigangne.

—

Herren sagde jo til Synderen paa Korset ved hans Side, da han angrede sin Synd: „Du skal være med mig i Paradiis!" og hvorfor skulde da ei Du, naar Du angrer, og selv om Du først angrede i din sidste Stund, være gjengiven til Herrens Naade?

Jeg kan da med Sandhed foreholde den, der giver geniale Beskrivelser af Helvede og maleriske Fremstillinger af dets Beboere, som om de vare overgivne til de meest rædselsfulde Piinsler: at han mishandler sine Medmennesker for at tvinge dem til Gudsfrygt. Han gaaer tilbage til de fanatiske Inqvisitionstribunalers afskyelige Forvanskninger af christeligt Omraade, og han nedkalder den strenge Dom, hvormed han truer sine Medmennesker, over sit eget Hoved. Er der Spørgsmaal om at gyde Gift i Menneskets Blod, saa kan man med Sandhed sige, at det er som en Gift, naar Mennesket truer Medmennesket ved at yttre: „Vogt dine Tanker, saafremt Du vil gaae fri af Helvedes Pine!" Det er, som om man turde troe at høre en Forbandelse udtalt!

Det er dertil en daarlig Trøst, naar der yttres: „Men er Giften, den søde Gift, allerede trængt Dig til Hjertet, saa gives der kun een eneste Modgift. Det er den bittre, luttrende Anger. Hvor henter Du den? Jeg kan ikke sige det." — Dette er *som at bortkaste* det faldne Medmenneske, uden

Skaansel, thi vil Du ei sige, hvorfra Medmennesket skal hente sin bittre, luttrende Anger, saa skal jeg sige Eder, hvor den findes: Samvittigheden er Menneskets levende Paaminder om begaaede Synder; Samvittigheden vækkes ved mild og kjærlig Advarsel, ved mild og kjærlig Henviisning til, at Gud kjender Menneskets Veie, at Intet bliver skjult for Ham, og at han straffer hisset, hvad her blev forbrudt, men at Straffen forringes i Forhold til Angerens Omfang eller dens sande dybe Oprigtighed, thi kun i sand Oprigtighed er den luttrende. Samvittigheden kan vaagne uden ydre Paamindelse, ved en indre Røst, der minder om det Forbigangne som Syndens Tid, der bør fortrænges af en bedre og ædlere Fremtid!

Angeren er altsaa en indre Stemme, som minder Mennesket om, at der var Uret i de slette Handlinger, de urene Tanker, og Angeren er en Kamp i Menneskets Indre, der skal bringe det Gode Seier!

Bed til Gud, at din Anger maa bringe Frugter, og Gud vil bønhøre Dig!

XXIX.

Det er ofte, at Melodier rinde Menneskene ihu og vække Minder om længst forsvundne Nydelser. Disse Minder kunne være lyse, og de kunne være mørke. I de lyse Minder danne sig Billeder, der saa gjerne knytte sig til Hukommelsen for der at bevares og for derfra stundom at fremdrages som Glandspunkter i Livet, at gjentages og gjengives, saa at de ofte bringe Hjerterne til at svulme af Henrykkelse. I de mørke Minder kan der ligge Bebreidelse og Anger, men naar de indtræde med disse Tegn til, at Mennesket selv misbilliger de givne Anledninger til de fremkaldte mørke Minder, da faaer Angeren sin dybe Betydning, og den vil mildnes.

Jo mere rørende og henrivende en Melodi er, desto snarere bliver Mennesket bøiet og blødnet. Melodien indeslutter et Væsen, som kan fremkalde den meest henrivende Harmoni med Menneskets Tilværelse i Verden. Musiken er et af Forsynets Midler til at forsone og blødgjøre, den fremkalder Læng-

sel efter Alt, hvad der er opløftende, kjærligt og fuldt af Anelse om tilkommende Herlighed; den tildeler sit Maal Sandhed; den bidrager til at læge hvert Brud med hiin høiere, forjættelsesrige Verden, mod hvis Kyst den ligesom slaaer sine Bølger. Der ligger dyb og inderlig Betydning i Toner og Melodier, og i Sandhed kunne disse ligesom give Mennesket Anviisning paa Paradiset og dets Saligheder.

Stedet, hvor Fortællinger af den hellige Skrift gjengives, eller hvor historiske Minder gjenkaldes, er overalt paa Jorden lige helligt. Ikke desto mindre er det naturligviis ikke uden Interesse at læse eller høre gjengivet Fortælling om den Plet, hvor Frelseren bevægede sig i sit Jordelivs Tilværelse, eller om de Steder, hvorfra den første Christendom udbredte sit Lys over Jordkloden, og det er ialfald at iklæde Mindet en smuk Ramme, naar Fortælleren har opfattet og forstaaer at give et Billede af Landskaber og Egne, der ere Tildragelsernes Hjem, med naturlig Sandhed og malerisk Ynde, saa at Tilhørerne desto lettere kunne danne sig Begreber om den hele Fortællings materielle saavelsom aandelige Sandhed. Men levendegjør Billedet ved at gjøre Skildringerne klare og tydelige.

Den, der belærer og forklarer om Troen, kan gjengive sine Opfattelser med naturlig Simpelhed, og jo renere det Menneske, der belærer og fortæller

er i sit hele Væsen, i sin hele Vandel og Væren, desto klarere og stærkere bliver den gjengiven og befæstet; og til at iklæde Forklaringen utvivlsom Livssandhed og Virkelighedens Styrke kan Aanden levendegjøres, Billederne fremstille sig i forklaret Skikkelse for Tanken, og Foredraget bliver derved inspireret. Det er saaledes, at hos Enkelte en sand Inspiration kan gjøre sig gjældende, medens hos Andre, Ordene kunne flyde, som om Strømmen henrev dem, hvorved Meningerne imidlertid tabe i Charakteer og Væsen.

At tillægge Troen større Betydning, end at den som en simpel christelig Henviisning til, hvad Mennesket bør antage for at befæste sig i Tillid til Sandheden af, „at den christelige Religion er Midlet til Sjælenes Frelse", kan ikke samstemme med en beskeden Tillid til, at den lutherske Menighed, eller vel det hele christelige Samfund, besidder Ret til fortrinsviis at udbrede Gudsdyrkelsens sande Lys, thi det er ikke til enkelte Dogmer eller Dele af Lærdomme, at man skal støtte sit Haab om Salighed, men Troen er, med Haabet og Kjærligheden, kun et jevnt og ligefremt Symbol paa Christendommens hellige Fortrin, ved Ihukommelsen af, „at denne Lære blev Menneskeheden tildeelt fra Gud, ved hans eenbaarne Søn!"

Og naar Mennesket ihukommer denne Sandhed, saa maa dette blive ham tilstrækkeligt til at pleie sin

Aand og gjøre sin Gjerning i Overeensstemmelse dermed, uden at han derfor behøver at give en Trang til at skue Christi Aasyn, Næring. Det er jo af disse Umuligheder, hvortil Mennesket i Livet ei bør fæste sin Tanke, uden at han derfor behøver at være unddraget fra en Forestilling om et Ideal i Kjærlighedens og Naadens Fylde.

Den, der mister sin Sindsro ved at gruble over Troen, tænker mere end tilbørlig paa at gjennemtrænge Umuligheder, thi saaledes kan man betegne det, naar den, der higer efter Klarhed i Begreber, yttrer sig om sin Troes Skrøbelighed og Ustadighed, som, at den snart er stor, snart lille, eller naar det var ham, som om Troen i ham skulde kunne være saa stærk, at han kun behøvede at bede, saa vilde han faae, at søge, saa vilde han finde, at banke paa for at see Himmerige opladt for sig, og at han da, netop i Øieblikke da han følte sig i det inderligste og lykkeligste Samfund med Forløseren, var sit Fald allernærmest.

Og hvad har da Mennesket at vente sig af Troen? Hvilken Frelse søger det at indvinde ved Troen? — Det er ikke Ret at udstrøe Tvivl om Menneskets sande Tro og Tillid; det er netop den klartseende Christens Pligt at søge at løse alle Tvivl eller ialfald at berolige den, der synes at famle efter det rette Begreb.

Troen er en simpel Bevidsthed hos Mennesket om et kjærligt Forsyn og en dermed næret Tilbøie-

lighed til at gjøre Alt, hvad der kun kan vidne om, at Gjerningen svarer til det sande christelige Begreb om Troen. Troen skal ikke betragtes som en fanatisk Higen efter at synes nærmest ved Naaden, paa Grund af en blot og bar og uafbrudt Beden og Tilkjendegiven af, at Mennesket synes at troe; men Troen ligger i en ligefrem og simpel, men ærlig og trofast Stræben til ved Flid, Arbeide, Ærbødighed for Forsynet, at være forvisset om Guds Naade og faderlige Kjærlighed, og i saadan Tro, uden Form, men i simpelt Væsen, ligger alene Midlet til Menneskets Frelse.

Navnet Frelse synes at tyde paa Fare, men dets Brug her har sin Oprindelse fra, at Guds Søn blev betegnet som Menneskehedens Frelser og Forløser, og det er derfor, at Menneskene fremdeles forklare dets Betydning, som om Synden iblandt Menneskene steder Alle i Fare, saa at de kun ved Bøn og Paakaldelse kunne blive frelste.

Hiint Apostelord: „Viis mig din Tro i dine Gjerninger“, er den trofaste, ærlige Arbeiders utvivlsomme Støtte, thi rastløs Stræben, ustandselig ærlig og hæderlig Virken indeholder den Tro, til hvilken den sande Christen tør støtte sit Haab om at nyde Guds Velsignelse og Kjærlighed.

Troen er ei blot det tomme Ord og eiheller ligger den i en *ubetinget* Tilkjendegivelse af Menneskets *Følelser ved Siden af* dets rette Handlinger, men disse

ere Grundbetingelsen for den sande Tro, og ved en samvittighedsfuld Udførelse af den bedste Virksomhed for sine Medmennesker og sig selv retfærdiggjør Mennesket sin Berettigelse til at ansee sig som den, der viste sin Tro i sine Gjerninger! Det er dertil simpelthen naturligt, at Følelsen af, Bevidstheden om at have handlet ret og vel bringer Mennesket til at henvende Tanken til Gud, med en inderlig Tak for de velsignelsesrige Frugter af hans Bestræbelser, med inderlig Tak for Liv og Helbred og med Bøn om, at Gud fremdeles vil holde sin Haand over ham og skjænke ham Kraft til fremdeles at virke saaledes.

Saaledes skal Du handle, Du mit Jordelivs Medchristen, viis saaledes din Tro i dine Gjerninger, og Du skal finde Naade for Gud. Tro blot ikke, at der udfordres en haard og smertefuld Kamp for at bringe Seir for din Tro. Naar Du kun er fast i dine gode Forsætter og udholdende i at bringe dem til Udførelse, da behøver Du ei at spørge Dig selv, om Du elsker din Gud, thi dine Handlinger tale for Dig!

Naar Petrus henviser Mennesket til at tænke paa, hvorledes det kan vise Herren sin Kjærlighed, naar han yttrer, at Menneskets Liv skal gaae op i denne Tanke, at han i al sin Gjerning, i hele sit Forhold, kun skal have dette for Øie, m. m., for derved at finde Fred og blive lykkelig, da indeholde disse Ord Opfordring til at vise Kjærlighed overalt,

saa at Gud seer, at der er Sandhed i Gjerningen med Sandhed i Ord. Men hvorledes skal man kunne forstaae eller rime sammen med Begrebet om Christenkjærlighed, at et Menneske fordømmer sine Medmennesker til Helvedes Brand og Pine i samme Stund, som han anbefaler dem Kjærlighed til Gud og Næsten?

Jesus sagde: „saligere er det at give end at tage!“ Disse Ord ere isandhed værd at ihukomme, men Hvo som bevarer dem til Anvendelse for Livet vil ogsaa erkjende, at der heri ligger Opfordring til sand Kjærlighed, Overbærenhed, Skaansel i Menneskets Handlinger ligeoverfor Medmennesket, og at man saaledes ei med uforlignelig Strenghed maa fordømme sit Medmenneske til Helvedes Pine, hans Synd være da hvilkensomhelst; glem derhos aldrig, at der ligger ligesaa stor Synd i at svække Menneskets Haab om og Tillid til et Liv efter dette, som der er Synd hos dem, der blive Gjenstand for din Fordømmelsesdom!

Naar Peter lærer Mennesket at bevise Herren i alle Ting, at han elsker Ham, saa skal jo netop Mennesket, og fremfor Alt Religionslæreren, overalt vise, at hans Kjærlighed er i sin Fylde tilstede, thi først da kan Læreren vente Naade og Fred, naar han selv udbreder Fred over Medmennesker!

Derfor lyder det forargeligt, naar Mennesket, *efterat have givet* Anviisning til, hvorledes Kjærlig-

hed skal ledsage Ord og Handlinger, fremturer i sine qvalfulde Trudsler mod Verden og bemærker, hvorunde de Mange, der ere i Helvede, vandre paa Fortvivlelsens Rand, hvor der kun behøves et ringe Stød for at de kunne styrte i Dybet, der rigtignok betegnes som Menneskets egel Hjertedyb, som et Bytte for de løsladte onde Magter.

Ingen Hænder, ingen Tænder og Kløer kunne sønderrive efter Døden, og ingen Selvopholdelsesdrift gjør sig da gjældende. Man kan tænke sig, at et Menneske kan vredes paa sig selv i Livet, over Handlinger, som stride mod dets bedre Følelser, og at saaledes en indre Kamp yttrer sig, hos det, men denne Uro dulmer, og den bringer det Gode Seir. Naar Mennesket saaledes har bragt sit Sind i Ro, kan det med Sandhed henvende sin Tak til Gud for den tilbagevundne Ligevægt, og naar det saaledes stedste arbeider paa at beherske Sindet, svinder og formindskes Antallet af Paroxysmer, indtil der bliver Fred!

Mennesket kan betegne sin christelige Tro med Korsets Tegn, og der ligger noget Smukt i en saadan Betegnelse, men ei med ydre Tegn skal man befæste sig i Herrens Gunst, thi Herren kjender grant alle dine Tanker, og derfor skulle disse og dine Handlinger være rene, thi da vandrer Du ligesaa *trøstigt* som under Korset, og da vil Du aldrig faae *Leilighed* til at give Knur, Graad, eller bittre Klager

Lyst, thi Saadant vil være forsvundet fra dit besindige og tilfredse Indre.

Ingen Graad og ingen Klage
Vender i dit Sind tilbage,
Naar Du tænker, handler smukt!
Og som Herren dine Veie
Følger, seer, saa maa Du eie
Hjertet reent, for Synden lukt!

XXX.

Naar Mennesket skal blandt Mennesker danne sig et Ideal, da er det saare naturligt at det dertil vælger Qvinden, thi hvor skulde der vel ellers findes en Harmoni af Aand og Ynde som der? Og ligesaa naturligt er det, at tvende Hjerter, som have knyttet sig med sand Kjærlighed til hinanden, kunne med og ved hinanden nyde Naturen i rigere Maal, end naar de ere hver for sig, thi Opmærksomheden spændes ved Gjensidigheden, der bringer et Liv og en Klarhed for de fire Øine, som overveie hvad hver Enkelts Øine betragtede alene.

Der kan forekomme henrivende Beskrivelser af Naturen, og navnlig har saavel Aften- som Morgenbelysningen Fortrin i Døgnet, og for den, der er poetisk stemt, træder Anskueligheden frem i mere romantisk Farve end for den jevne Beskuer.

En Qvinde i sin Ungdoms Vaar kan gjerne *taale* Sammenligning med den Blomst, der pryder *Mark* og Skov, som det sande Billede paa from

Uskyldighed, men dertil hører bly Beskedenhed, og naar Aand og Hjerte yttre sig i Samklang med det beundringsværdige Ydre, da kan man vel neppe tænke sig et mere fuldendt Væsen, som Ideal blandt Mennesker paa Jorden.

Men ogsaa Manden kan have sine store Fortrin og danne et Ideal blandt Mænd; hertil udfordres maaskee mindre ydre Skjønhed end Aand og Hjerte, thi disse maa være forenede. Aanden er et mægtigt Gode, men Hjertets dybe og inderlige Kjærlighed er den rige Aands lyseste og bedste Forbundsfælle. Det er en Selvfølge, at Retfærdigheden giver saadan Begavelse sit fortjente Fortrin, men naar lignende Evner og Egenskaber boe i et elegant Hylster af menneskelig Skabning, da synes man at turde tillægge det end større Hyldest, som om Forsynet fortrinsviis havde begunstiget en saadan Skabning.

Det er en Kjendsgjerning, at Charakteren ofte afspeiler sig i Vedkommendes Ansigt og Udtryk, ja, at selv den fineste Forstillelseskunst ei formaaer at skjule det Paatagne. Naar saaledes en Mand ligeoverfor en Qvinde af uforlignelig Ynde og Godhed, der er gjennemtrængt af de reneste Begreber om Dyd og Retskaffenhed, giver Forklaring om hendes tillidsfulde Hengivenhed, medens han selv er gjennemtrængt af kjødelige Betragtninger, medens han selv med Øinene fæstede paa hende, synes at ville gjennemtrænge hvad der for den noble Beskuer er helligt.

gjør det til Pligt for Mennesket, simpelthen og naturligt at tænke og handle smukt.

Paa flere Steder i lutherske Lande findes der Kors fra en katholsk Fortid; at disse blive staaende, er kun af Agtelse for Fortidens Symboler, men efterhaanden, som de forfalde, blive de ikke restaurerede, og der opføres ikke nye i deres Sted, thi den lutherske Christendom dyrkes ei med sandselige Billeder eller Tegn, den er Tankens og Fornuftens Lære, reen og ubesmittet.

Kraft i Korset er en Indbildning, om man end kan sige, at det har været en smuk Skik at gjøre Korsets Tegn. Verden har Intet tabt ved at aflægge denne Skik, og der kunde fornuftigviis ei blive Sorg i Himlen, da den Skik, i det daglige Liv at bruge Korsets Tegn, gik af Brug paa Jorden, thi Forsynet kunde jo kun finde det rigtigt af Menneskene, at de hævede Skikke, der oftest bestode i det blotte Skin uden Tanke af ærlig Andagt. Det lyder derfor kun som en skinhellig Floskel, naar der yttres, at Den, der er urolig, blot behøver at forestille sig Korset, for i samme Øieblik, som han i Aanden seer det for sig, at blive rolig; dette skulde atter kunne skee som ved et Under, og til Forstaaelse deraf hedder det saa: „at Verdens største Under er foregaaet paa Korset.“

Der kan i Sandhed ligge noget Smukt i Lig*nelser, naar* disse kunne gives i den jevne ligefremme

Samtale, men det er som lidt paataget, naar man vil troe at finde Beroligelse for bevægede og sindsforstyrrende Følelser i en Forestilling om symbolske Tegn istedetfor at henvende sig aabenhjertig med fast Tillid til Gud som den eneste urokkelige Klippe, hvorpaa vi med Tryghed kunne bygge. Den blotte Paakaldelse af Frelserens Navn, uden tilstrækkeligt Indhold, er ligesom en blot Gjengivelse af Tegn, naar der ikke dermed forbindes et Begreb om, hvad Mennesket attraaer! Menneskets Tanke maa være omfattende reen og hellig, naar den henvendes til Gud, thi da er Stedet beredt til at modtage Herren i Hjertet!

Hver Tvivl bliver løst, naar Mennesket kommer til sin Gud, og Naget mildner Herren ved sin forbarmende Kjærlighed. Om end Noget i Menneskets Tilværelse kan være piinligt, saa bliver det dog ei som en Sønderslidelse af glubende Rovdyr. Naget og Tvivlen kunne forfølge og smerte, men forestil Dig dem dog som Onder, der kunne overvindes ved Besindighed, og lær ei dit Medmenneske, at der gives Nag og Tvivl, som aldrig ophøre. Grændsen kjende vi, og udover den gaaer Sjælen fri for Nag og Tvivl, thi paa hiin Side er Lyset og Forsonligheden over Alt.

Naar Mennesket ligger paa sit Yderste, skal Sjælesørgeren ikke forelægge det Spørgsmaal, som *kun vedkommer* Gud, naar Sjælen kommer til Ham;

men den rettænkende, velsindede og ædle Sjælesørger bidrager Sit til at bringe Hjertet Fred i dets sidste Stund ved at henpege til Forjættelserne for det andet Liv og ved at bede Gud at optage den Døende til sin milde, forbarmende Kjærlighed!

XXXI.

Naar Mennesket vil affatte Breve, der skulle berøre Medmenneskers Feil og Synder, og skildre Medmennesker som saa slette, at de maae ansees hjemfaldne til Helvedes Jammer og Pine, da maa man dog troe, at der er Meget at overvinde, mange Betænkeligheder, som ville opstaae, forsaavidt der er Gran af Følelse tilbage i Menneskets Indre, og mange Dieblikke, i hvilke der kan paakomme Forfatteren en Lyst til at afbryde. Men Forfængeligheden spiller ogsaa hos ham en meget vigtig Rolle; det geniale Sprog, de geniale Skildringer og pikante Situationer, som gives til Bedste, maae beundres i en videre Kreds, og under Skin af christelig Belæring, Irettesættelse, Tilretteviisning o. s. v. kan der produceres Meget, som sandelig ei burde have været berørt, især naar det ligesom bærer Mærke af et Slags frivolt Penselsstrøg!

Intet Menneske bør overile sig i Affattelse af Breve, der angaae Medmenneskers Vee og Vel, de-

res Samvittighedssager, religieuse Færd og Tænken, og hvor der kan være Spørgsmaal om at tilrettevise, maa Mennesket være vaersomt, at det ei overskrider en fornuftig Grændse; lad dertil altid hver Formaning vidne om Forsonlighed og Kjærlighed, uberørt af Ironi, Spot eller Sammenligninger med et Forbandelsens Hjem, thi intet Menneske besidder Ret til at være uskaansom, naar det iøvrigt selv maaskee, kunde trænge til Medmenneskers Skaansel og netop ved sit utilbørlige Aandshovmod kan paadrage sig deres Misnøie!

Lyster og Begjærligheder ere svundne med Livets Ophør, saa at de ei længer søge Tilfredsstillelse. Indbildningskraften i Verden kan være farlig og vel stundom tage Magten fra Forstanden, men en saa stærk Indbildningskraft behøver ei derfor at kaldes vild og ubændig, om den end enkeltviis kan udvikle sig som af en dyrisk Natur; den er høist beklagelig og bør søges tæmmet ved Besindighed, og om der i enkelte Classer af Samfundet kan findes Individer, der drive de sandselige Nydelser til den yderste Grændse af Raahed og Vildhed, saa hersker der dog i Regelen saa megen Besindighed i Omgivelserne, at de modarbeide Excesser og tæmme Vildheden.

At fremstille Lyster, Attraaer og Begjærligheder *saaledes*, som om det var let for dem at give deres *Gjenstand* Existents ved at lade Villien træde til

Forestillingen, er at give Anviisning til det Onde, thi det er ofte det Pikante, der lokker, og det er afskyeligt at give Beskrivelse af, hvad Letsindighedens Omraade tilbyder med en frivol Opdiskning af de Nydelser, som kunne frembyde sig. Du maatte i Sandhed helst tie dermed og ikke forarge Verden med mystiske Letfærdigheder, thi man fristes let til at troe, at en Forstand kan være omtaaget, eller at en Moral-Prædikants Indbildningskraft kan som Kong Ixion, der omhvirvledes paa Hjulet, være omtumlet i en Forvirrings Pine.

Det er en sørgelig Naivetet at give sig selv blot som gjennemtrængt af en forfærdelig Masse Synder og Piinsler, for derved at vise Medmennesker Veien til Fordærvelse, thi der ligger sandelig en daarlig Advarsel i en taabelig Higen efter at lade skrøbelig og at fremstille sig selv som et Menneske med stærke, kjødelige Drifter og voldsomme Lidenskaber, for dermed at sige: „saadan ere I Alle!"

Anviisning til at følge Religionens Forskrifter, gives i en sagtmodig, høimodig, godmodig, kjærlighedsfuld og ædel Fremstilling af det Godes Fortrin, det Ondes Nedværdigelse, og ei har noget Menneske Berettigelse til at sammenligne Verden og Menneskene med Helvedes Udskud, om han end kan troe sig mere berettiget dertil, naar han inddrager sig selv under Fordømmelsens Hvirvel-Masse.

Hvor smagløst lyder det ikke at fremdrage et

Ideal af Uskyld, for hvilket Lyster og Begjærligheder synke afmægtige tilbage i deres Dyb, og ved Siden deraf lade disse bedre Følelser være forbigaaende, saa at de atter give Plads for Lasten? Lær din Næste smukt at beherske sine onde Lidenskaber og Begjærligheder; vær i Sandhed hans gode Aand og Veileder; giv enhver Spire af gode Egenskaber hos ham Næring, saa at disse omsider beholde Overvægt; tal smukt og ærbart om Alle og Alt; udstrø ei Forbandelse over Nogensomhelst, og benyt aldrig Vid og Lune til bagtaleriske Sammenligninger imellem Verdenslivet og et fremtrylllet Helvedes Liv, thi først da, med Uskylds, Forsonligheds, Retfærdigheds og Kjærligheds rene Attraa, kan Du med Ret bringe dit Ideal af menneskelig Fuldkommenhed frem, som et Mønster til Efterligning.

Men Idealet er ufuldkomment med den blotte Glorie af hellig Andagt. Det svage Væsen kan være beundringsværdigt i dets klare, usminkede Gudsfrygt, men som Exempel til Efterligning bør Mennesket danne sig et Ideal af Liv og Virksomhed, med Tanken alene til al god Gjerning og med en simpel, ærlig Følelse af, at det er til Guds Værk, at Alt ledes!

Naar et menneskeligt Væsen er svagt, sygeligt og træt, da er det jo det gode Menneskes Pligt at *pleie* og passe sit Medmenneske med Omhu og *Kjærlighed,* og det er saa naturligt, at Følelserne blive

ømmere, jo inderligere Forholdet er. Det er saa tungt at høre den, vi elske, klage ofte over Trætheb, thi det synes at vidne om Livets tiltagende Afmagt, og vi ville dog saa nødig skilles fra de Kjære.

For den Døende træde ofte Minderne frem som trøstelige, opløftende Vidnesbyrd om et tilbagelagt uplettet Liv, og det er saa naturligt, at Tanken ligesaa ofte dvæler hos Gud, hos den barmhjertige og kjærlige Fader og Herre. For den, der saaledes har været gudhengiven og ført en christelig Vandel, kan Sol gaae op og Sol gaae ned, som i en lykkelig Drøm!

Hos dem, der pleie den Syge, den Døende, kan der være stærk Bekymring, og det kan være, som om den Pleiende havde den Døendes Liv imellem sine Hænder. Det er jo saa tungt og smerteligt at see den forhen livsglade Skabning visne som Blomsten, indtil den gaaer ud, for at blandes med Jordens Støv.

Erindringen om dem, vi havde kjære, bringer ofte Mennesket til at mindes de Steder, hvor mange smukke Dage, Timer og Øieblikke bleve tilbragte med Hine, og jo mere levende Følelsen for hine Øieblikke vækkes, desmere klart, levende og anskueligt bliver Mindet om den svundne Fortid!"

En Beskedenhedsfølelse lærer Mennesket at erkjende, at det — Mennesket — er syndefuldt, men *den, hvis Vandel i Livet tør betegnes som pletfri*,

kan synes at drive Beskedenheden til en altfor yderlig Grændse, naar han kalder det egenkjærligt og syndefuldt at yttre Ønske om en længere Levetid end den, hvortil kun en kort Livstraad synes at være knyttet, og dertil at forsømme at tilføie Frelserens Ord: „ikke min, men din Villie skee!“ — Skal det derved gjøres til Betingelse for hver Bøn, at derfra aldrig bør udelukkes disse Frelserens Ord? Skulde disse Ord da kunne udlægges til, at Gud forlanger denne Ydmyghed i Udtalelser af Mennesket? De maa jo dog overalt i Bønner være underforstaaede, thi Guds Villie skeer, og naar Mennesket kjendte den, da vilde det i Ydmyghed, med taus Hengivelse bøie sig under den; men ukjendt dermed og i Tillid til, at Gud vil bønhøre det, henvender Mennesket trøstigt sin Bøn til ham, og støtter dertil et Haab, uden Tanke om Tilsidesættelse af christelig Ydmyghed ligeoverfor det høieste Væsen. — Det vilde dog lyde besynderligt, naar en Bøn, der opsendtes til Gud om, at en indtraadt Hungersnød eller Epidemi maatte ophøre, skulde ledsages af Frelserens Ord: „ikke min, men din Villie skee“ — som om man vilde sige: „men skulle vi omkomme af Hunger eller Sygdom, da skee din Villie.“ — Det er naturligviis en Selvfølge, at Mennesket skal være stærkt i Modgang og bøie sig for Herrens *Villie*, men det er saa særdeles naturligt, at Mennesket beder om Skaansel for Medmennesket, at Menne-

sket henvender sig i inderlig Bøn til Gud om at afvende Nød og Fare, og at dets Tillid til Forsynet giver det et Haab, som det ei finder Anledning til i Øieblikket at svække med Jesu Tilføining, uden at derfor denne Betingelse bliver udelukket af Tanken; og Mennesket beder jo om at erholde Herrens Velsignelse for sin Næste, overladende til Gud at bestemme Tid og Leilighed!

Og hvorfor skulde ikke den syge og svage Qvinde kunne bede Gud at bevare hendes Jordeliv endnu nogle Aar, for at hun fremdeles kunde leve med den eller dem, hun elsker? Er denne Bøn syndig? For den, der er elsket paa Jorden af sine Nærmeste og lykkelig i sine Omgivelser, bliver Skilsmissens Øieblik altid for tidligt, og derfor kan en Bøn om en længere Levetid, naar Dødsfølelser indfinde sig, være saa saare naturlig, uden Spørgsmaal om Anstød for Gud. Saaledes dømmer Kjærligheden, denne Følelse er fra Gud, og Mennesket skal derfor ikke blive betaget af Ængstelse for den Synd, der saaledes hendrager det til Bøn om, at Livet endnu en Stund maa blive bevaret i Verden, istedetfor til en Higen efter sin Gud, thi baade her og der kan Mennesket være hos sin Gud!

Der gives mange Synder og mange syndefulde Mennesker i Verden, men maal ei Syndernes Antal efter Sandskornenes Masser, thi da overvurderer *Du dem. Langt* hellere dømme Verden mildt og

skaansomt, bede Gud om Forbarmelse over Alle, og søge at svække den Tungsindiges Mistvivl, da vil Du paa din Vei i Verden finde Trøst og vandre freidigt til dit Livs Maal!

Hisset vil Du aldrig føle Savn, thi Du samles der med dine Kjære, hos din Gud, hvor Du finder sikker Havn, og Du vil føle, at der er godt at være!

XXXII.

Lær dine Medchristne ligesaavel at betragte Jøderne som Guds Børn som hans øvrige Medmennesker. Der skal ikke hvile en evigtvarende Bebreidelse over hine Misgreb af Jøderne under Jesu Tilværelse. Jerusalem bevarer til sildigst Tid sit historiske Minde; kun til dette tør vi knytte den jødiske Historie fra Katastrofen paa Golgatha, og kun i Ungdoms-Underviisningen kan denne gjentages. Christus tilgav dem, der forfulgte ham, og han bad for dem til Gud, da de handlede i skrøbelig Uvidenhed, og som Christus var mild og blid mod Alle, som han bedømte skaansomt, saa skulle og Menneskene dømme, og ikke fortfare med hevngjerrige Følelser ved at forfølge en Sekt, der kan besidde ligesaa respektable Medlemmer som de, der ere i det christne Samfund. Hvad der historisk gjengives om Jødernes Rædsel over den forøvede gruelige Daad, og hvad der i hiin Tid kunde gjenlyde for de Vedkommende, „at *Christi Blod* skulde komme over dem og deres

Børn," bevares kun som uhyggelige Minder til traditionel Ihukommelse og tør ikke benyttes til et hadefuldt Misbrug mod den nærværende Slægt. Den rettænkende luthersfe Christen føler sig overbeviist om sin Religionslæres uomtvistelige Sandhed, men han tør ikke lade sig henrive til fanatisk Intolerance, thi dette er imod Christi Lære. Man paatvinger ei Medmennesker Tro, Mening, Viden, ved Had og Forfølgelse, men man bibringer Kundskab ved Overbeviisning, ved den klare ufeilbare Sandhed!

Ligesom Nutidens Præster og Skriftkloge tale og handle efter Overbeviisning, saaledes maa man antage, at Ypperstepræster og Skriftkloge paa Christi Tid vare overbeviste om deres Handlingers Retmæssighed. Ogsaa de vare Guds Børn, om de end feilede i Begreber, Anskuelser og Handlinger, ogsaa de kom til Gud for at erfare, at deres Lærdomme vare vrange, og for derefter at luttres til at nyde Herrens Fred! Saaledes skulle ogsaa Menneskene lade dem hvile med deres historiske Minder og ikke betegne dem som hjemfaldne til og befindende sig i Helvede, hvor de gjøres stærke af Satan, medens de „gaae omkring med blege Kinder, blodsprængte Øine, sammenbidte Tænder." Er det den christelige Lærer eller Geistlige værdigt at fremmane Billeder af Fortidens Mennesker med Forbandelsens mørke Navn og Skildringer? Maa man ikke finde, at den

christelige Lærer eller Geistlige derved ligesaa meget tilsidesætter sin vante Værdighed, som han beskylder hine Geistlige for at have gjort det?

Der var en Tvivl om Christi Sendelse, der maatte synes at være løst ved hans Opstandelse af Graven, og naar man veed, hvor meget Tvivl endnu i vor Tid kan have Indflydelse paa Menneskenes Handlinger, saa maa man strengt taget ikke fordømme den Tvivl, der fremdeles paatrængte sig de Vantroe med Hensyn til Jesu Opstandelse, selv efterat denne atter og atter er bleven bekræftet. Det var dengang, som det ofte er endnu, at Mennesket vil see med egne Øine, førend det slipper sin Tvivl. Derfor kan det christelige Samfund kun fastholde sit klare Begreb om Tildragelsens Sandhed, der blev bekræftet ved Kjendsgjerninger, og det er dertil tilstrækkeligt, ligesom det er simpel menneskelig Pligt, at paavise hine Ypperstepræsters, Skriftkloges og Øvrigheders Feiltagelser og at tilintetgjøre den af dem udtalte eller fra dem udgaaede Tvivl med den christelige Besindigheds Overbeviisning og Ro.

Pilatus feilede, og hans Samvittighed bebreidede ham at have feilet. Det blev dog i Sandhed erkjendt, at der er en Gud til, som opreiser den Retfærdige, endog af Graven, men som tillige antager sig den Uretfærdige, for at veilede ham til Retfærdighed, uden at nedstyrte ham dybt i Helvede!

Det er ikke uden Exempel, at selv i Nutiden

Gudsfrygten maae vi ikke miskjende hos Nogen, thi den kan i christne Samfund ligesaa meget som hos Jøderne tænkes som et Formvæsen, uden Aand og Mening.

Naar Frelseren kjendes i de christne Samfund, saa bør man være tilfreds dermed og ikke stille absurde Fordringer til andre Religionssekter, og naar det christelige Samfund har Overbeviisningen om dets Troeslærdommes Fortrin, hvilket ei kan betvivles, da bør Christendommens Lærere søge med Sagtmodighed og Blidhed at forplante denne Lære til anderledes Troende. Det er ikke med Haan, Spot, Uqvemsord eller Forbandelser, at Christendommen skal paatvinges Jøder, Mahomedanere, Afgudsdyrkere og alle andre Religionssekter, thi dette vilde jo netop blive Midlet til en Afsky for saadan Lære, men Christendommen skal dyrkes og udbredes i Christi Aand, med hans mønsterværdige Taalmod og Blidhed, hvis den i Sandhed skal bære velsignelsesrige Frugter.

Lad derfor ligeledes de Døde hvile i Fred, lader os ikke drive Spot med de Ulykkelige, hvis Forseelser have paadraget dem de menneskelige Samfunds Straffe, de lide jo for deres Feil, og ofte næsten mere strengt og bittert, end man tør ansee for stemmende med Guds Villie. Hvad den onde *Røver* paa Korset ved Frelserens Side maatte *gjennemgaae* efter sin Fremtræden for Guds Dom-

stol, skulle vi ikke prøve at gjennemtrænge, ligesaa lidet som man tør latterliggjøre denne Stakkel ved at fremstille ham som Bytte for et Slags Vanvid i Helvede. Den Ulykkelige har lidt, derom ere vi forvissede; Guds Dom har rammet ham, efterat Menneskene forud havde troet sig berettigede til at straffe ham, og Den, der vil anvende sit Vid paa at udmale hans Ulykke med grelle Farver efter at have nedmanet ham i et Helvede, handler foragteligt og tænker ei paa den Skaansel, han selv trænger til, netop for sine mørke Tanker og skumle Idrætter.

Lad Historien gjengive Fortidens Menneskers slette og gode Handlinger, og husk vel, at den, der ved Straf i Verden har lidt for en Feil, kan staae langt over Mange, der forøve slette Handlinger upaatalte, og at den, der fordømmer Næsten, den, der ved at forvanske de traditionelle Minder om de Mennesker, blandt hvilke Christus færdedes paa Jorden, troer at give den christelige Lære en Støtte, forspilder sin Ret til at tale Christi Sag, thi han teer sig netop som de Aander, der med grueligt Alvor spøgede i Bogstavens og Fordømmelsens Tjeneste, og som den, der led af Had til Menneskene og sig selv!

Mahomeds Lære og Mormonismen ere unegteligt de meest unaturlige Religionslærdomme i Verden. Begge bleve de med forbausende Hast udviklede og *udbredte, men* hvorfra vil man hente Berettigelse

til at sige t. Ex. om Mormonerne, „at de ligesom blot lægge Veien omad Saltsøen til Helvede?“ Disse stakkels forvildede Faar feile af Uvidenhed, de modtage slet Veiledning og Oplysning. Man tør neppe nære Tvivl om, at Mahomed handlede efter Overbeviisning, og der gaaer Dybsindighed gjennem en stor Deel af hans Lære, om man end paa den anden Side kan finde at den er gjennemtrængt af Egoisme. Hvad derimod Joseph Smith angaaer, da synes der i hans Lære at foreligge en større Evidents for en grov sandselig Usandhed, tildækket med et hyklerisk Slør af Aandelighed.

Vi tør derefter altsaa ikke parallelisere dem som de to største Løgnere, Verden har frembragt, om vi end kunne føle de grove Usandheder, hvoraf deres Lærdomme ere gjennemtrængte. Om Mahomed maa man vel som berørt endog troe, at han følte en Slags Overbeviisning om sine Lærdommes Sandhed, medens man kan være tilbøielig og berettiget til at antage „at Joseph Smith dækkede sine sandselige Tilbøieligheder med hykleriske Usandheder, i et Væv af forvirrede Religionslærdomme.“

En Forfatter maa vogte sig for Modsigelser som den, at han eet Sted yttrer om Mahomed og Joseph Smith „at de vare sig ret vel bevidste, at det var Løgn og Vrøvl Altsammen,“ og et andet Sted „at de selv vare overbeviste om, at det var *den rene* Sandhed, en guddommelig Viisdom, de

forkyndte", thi hvor findes en Berettigelse til at antage, at disse Mænds Lære efter deres Død har i det Helvede, hvortil de bleve førte, dannet sig til en Overbeviisning hos dem, i Modsætning til den Bevidsthed, de i Livet havde om deres Lærdommes Løgn og Brøvl? Er det ikke smukkere og retfærdigere at antage, at disse forvildede Stakler ere komne til en bedre Erkjendelse efter Døden — hos Gud — end den, der forledede dem til at søge Afveie i Verden?

En Bestræbelse for at trænge ind i og iagttage hvad der passerer i Mahomeds Stad eller i Mormonstaden, kan ikke sømme sig for den, der vil udbrede christelig Lærdom blandt Medmennesker, thi en nærmere Betegnelse af lastefulde, utugtige Idrætter er sandelig tilnærmelsesviis det Samme som det, hvorfor man beskylder Joseph Smith, nemlig at holde gynæologiske Prædikener."

Det er klogest kun ganske svagt og beklagende at berøre vildledte Sektførere og Religionsstiftere saavelsom de vildledte Sekter; det gaaer hermed som med saa megen Uret i Verden, at deres Tid er kun kort, thi de blive omsider beseirede af den rolige, besindige, uforvanskede Christendom. Og tør man sige, at de tvende nævnte Sektførere eller Stiftere „kæmpe i Helvede om et Herredømme, forsaavidt de hver for sig ere overbeviste om, at de tale Sandhed," saa tør man ogsaa gjøre opmærksom paa, at *det er paa en* utilbørlig Maade at blande sig i

disses Strid, naar man forøger deres Synderegister med selvdannede Tillæg.

Det var dog at mildne Executionen, da Guillotinen blev indført, paa en Tid, da Myndighederne i Samfundet uden Tvivl ansaae sig berettigede til at affige Dødsdomme, der altsaa skulde exeqveres. Derfor skal man kun beklage en raaere Tids Magtanvendelse og ikke fremstille hiin Tids uheldige Korypħæer som Helvedes Bytte, og som om de i Helvede fremdeles skulde kunne betragte de Forbisvævendes Halse med et vedvarende Ønske om at kunne overskjære dem. Man kan dvæle med en kummerfuld Tanke ved Mindet om Fortidens Barbarisme, og man bør bede Gud at lede de menneskelige Samfund til en Erkjendelse af, at intet Menneske er berettiget til at fordømme Medmennesket eller til at berøve et Medmenneske Livet, thi Livstraaden skal kun være i Guds Haand, og alene Han skal kunne knytte og løse den, men Mennesket skal knytte Haabet til at kunne veilede den, hvis Synd hidtil havde kunnet paaføre ham Dødshugget, til at angre dybt og inderligt og til i Fremtiden at aabne sit Hjerte for de bedste Følelser, saa at han med Tillid tør indgaae til den forbarmende Gud.

I historiske Fortællinger erholder man tilstrækkelige og sande Oplysninger om Inqvisitionens *Afskyeligheder*; man skal derfor ikke fremdrage disse *Minder* og yderligere udmale dem ved Skildringer

af festlige Autodafeer, der afholdes i Helvede, og som tilkjendegives ved der opslaaede Placater m. m. paa Porte til eller Gadehjørner i Inqvisitionens Stad.

Til saadanne Erindringer knytter sig ogsaa den om forlængst stedfundne afskyelige Slagterier og Myrderier af Masser af Uskyldige, Masser af de saakaldte Protestanter eller, som de ogsaa kaldtes, „Kjættere". Det var Religionsfanatisme, det var som et Slags Religionsegoisme, idet det katholske Samfund ansaae sig som Christendommens Mønster og taalte, at dens Geistlighed tilvendte sig en umenneskelig, en barbarisk Magt, hvorved den ei alene straffede dem med Døden der i dens egen Menighed nærede ringeste Tvivl om dens Ufeilbarhed, men ogsaa med samme Haardhed, med utallige Piinsler og qvalfulde Dødsmaader søgte at paatvinge andre Nationer sin christelige Overhøihed og katholske Tro. Det var navnlig i Spanien, Portugal og Italien, tildeels i Frankrig, at man udøvede de meest barbariske Skændigheder, og om end den nærværende Tids katholske Geistligheds Omraade er blevet meget beklippet og stærkt indskrænket, saa foregaaer der dog i nogle katholske Lande, under Beskyttelse af Religionen og dækket af en spidsfindig falsk Fortolkning af Religionens hellige Lærdomme, Meget, som endnu vidner om Civilisationens meget middelmaadige Standpunkt.

Men i Intet, selv i den meest forargelige Fremfærd, maae vi see Andet end forvildede Begreber, Mangel paa Besindighed, Mangel paa Opfattelse af Menneskets moralske Pligter, utæmmet Forfølgelse af vilde Lyster og onde Tilbøieligheder, fanatisk Tillid til en Berettigelse til at udøve Grusomheder mod anderledes Troende, som Tid, Taalmod, Overveielse, sagtmodig Belæring maa fjerne. Tid og Oplysning have allerede lindret mange Onder, og vi maae haabe, at Tid og Oplysning fremdeles skulle kunne bidrage til at fuldkommengjøre Værket, der er begyndt.

Den kjærlige Veileder belyser klart sine Lærdomme og tilvender sig Hjerterne, og aldrig vender han Ryggen til eller undflyer de sig frembydende Vanskeligheder. Han kæmper med sine blide, sagtmodige og belysende Vaaben, og han vil seire!

XXXIII.

Naar man i Verden maa indrømme, at Poli-
en overalt frembyder mærkværdige Fostre af Spids-
ıdigheder og forskjelligartet Troværdighed, Sandt
Usandt, hvad man kalder forunderlig Slibrighed,
ı maa man paa den anden Side ikke oversee, at
pørgsmaalet om Statsinteresser og Statshensyn
n oftest er Ledestjernen i diplomatiske eller poli-
ke Forhandlinger, og at disse i Regelen maae
:nnemføres, som om de bleve ledede af Aanden i
: jesuitiske Valgsprog: „Øiemedet helliger Midlet!"
:an kan imidlertid ikke negte, at naar den ene Stat
slynger sine Aandsmasser for dermed at beherske
dre Stater, eller naar den ene Stat pleier sine
ıteresser til Præjudice for andre Stater, saa er
: ikke uvigtigt, at de andre Stater eller maaskee en
kelt anden Stat benytter lignende Vaaben til sit
ɔrsvar, og at den med alle mulige Finesser, Ven-
ıger, ofte kun formelle Grunde imødegaaer Mod-
ıderen og holder ham Stangen. Det er natur-

ligviis beklageligt, at Politiken ei overalt kan følge Retfærdighedens Vei; men Spørgsmaalet om denne Vei er ligesaa forskjelligt som Nationernes Sprog og Sæder, og desværre maa man beklage, at ofte Magten tilsidesætter Retfærdigheden. Men med Hensyn hertil maae vi Sandheden troe erkjende, at der i engere administrative Forhold, i Staterne, kan findes den samme Svaghed i at benytte Magtfuldkommenheden fremfor Retfærdigheden som den, der bliver benyttet af Stat imod Stat!

Saadanne Forhold ere unegteligt at beklage, men om man paa Staternes politiske Omraade stundom tør betegne dem som nødvendige Onder, saa ere de, naar de gjøre sig gjældende i Staternes indre Administration, absolut personlige Anmasselser.

Staternes Interesser ere dog egentlig de menneskelige Samfunds, og det ere disse, som Staternes Styrere og Ledere skulle værne om. Man kan jo gjerne sammenligne Politiken med et Værk, hvis Fuldendelse aldrig naaes, og i hvilket meget falder sammen og opføres paany; men naar et Menneske ikke er istand til at paavise en politisk Vei, saaledes at han tør betegne den alene som retfærdig og som førende til Velsignelse for Samfundene, saa har dette Menneske ingen Ret til at sammenligne Politiken med et Helvedes Værk, der i sig selv et Kæmpeværk, dog antages at stamme fra selve Djævelen.

Jeg skal ikke dvæle ved disse afskyelige Sammenligninger, men kun give et Omrids, en Opfattelse af den Bygning, hvis Omraade danner Staternes politiske Grundvold.

Betegne vi Statsmændene som Bygherrer og det underordnede Personale som Arbeidsfolk, saa ligger det i Sagens Natur, at de i Aanden bringe Materialet med sig, og naar man kan betegne Menneskets Bestræbelser som Instinkt, saa have Statsmændene og disses Hjælpere ogsaa deres instinktmæssige Bestræbelser.

Ligesom det i Familier, i offentlige Bestillinger, i vanskelige Hverv, i private Spørgsmaal kan være, som om der hvilede en Steen paa vedkommende Medlemmers eller Individers Hjerter, og ligesom enhver Lettelse kan være, som om en Steen faldt fra Hjertet, saaledes er det en Selvfølge, at ogsaa politiske Spørgsmaal kunne tynge som Steen paa Hjertet, medens disse Spørgsmaals heldige Løsning kan bringe Lettelse, som om Stenen faldt fra Hjertet. Dette, at det er som om en Steen tyngede Hjertet eller Sindet, afgiver Beviset for, at Mennesket føler, at der er en Pligt, som maa opfyldes, og at Opfyldelsen kræver den yderste Anstrengelse af Aand og Sands. Det er saaledes med Begynderen, det er saaledes med den Arbeidsvante, Stenen trykker til sin Tid, men den kan væltes bort, og lad os *kun forestille os* den som anbragt og anvendt i den

Bygning, Statsmændene opføre, hvor den maa passe efter Tidens og Øiemedets Fordringer.

Lad os fremdeles give de af de overordnede Statsmænd opstillede Momenter Navn af Hoved- og Hjørnesteen, som ved de øvrige Arbeidsfolks Tildannelser med mindre Steen skulle bringes til at udgjøre et sammenhængende Heelt, og vi maa da indrømme, at da det ofte ikke er muligt at komme til nøiagtig Kundskab om Grundens Beskaffenhed, der dog ved en foretagen Undersøgelse kan synes solid eller ialfald anvendelig, kan en fuldført Bygning komme til at hvile paa et uholdbart Fundament, og maaskee snart falde sammen, eller den kan forblive staaende som en svag, svævende, usikker, upaalidelig Bygning, der ikke er at stole paa; men fordi man erkjender, at den er det, tør man dog ikke beskylde Bygmesteren for Forræderi, Uretfærdighed eller Skjændighed.

Det er naturligt, at Statsmændene have et stort Ansvar, hvorfor man i Sandhed ikke skal misunde dem deres Poster, deres Embeder, men om man end maa indrømme, at der gives Mænd, som ikke burde have modtaget de dem gjorte Tilbud, forsaavidt de havde frit Valg, saa bliver det desuagtet en uomtvistelig Sandhed, at som Herskeren og hans Raadgivere tiltroede den Udseete de fornødne Capaciteter til at beklæde et bestemt Hverv, saa kunde Vedkommende selv i en Følelse af den bedste Villie *tiltroe* sig Kraft og Evne til at udfylde den ledige

Plads, og saaledes kan det skee, at Valget blev uheldigt, hvorfor Enkelte strax ere tilbøielige til at tillægge Vedkommende de sletteste og de meest krænkende Bevæggrunde til, at han har tiltraadt Hvervet.

Mange Gange briste de bedste Bestræbelser for Bygmesteren, naar han seer sig miskjendt og mange Gange svigter Aanden Statsmanden, naar han seer sig omgiven af Mistvivl og Haan. Man maa forme Politiken hvorledes man vil, der dauner sig dog, ved Siden af en klar Overbeviisning om de meest moralske og velsignelsesrige Hensigter, en Frygt for, at ei det Rette bliver fulgt, og de uendelig mange forskjellige Anskuelser og Meninger om Kampene paa Politikens Arena medføre, at der indsniger sig afskyelige Personligheder i Bedømmelserne, mange ufortjente Beskyldninger, mange uretfærdige Domme. Det kan derfor ikke være paafaldende at see en Bedømmelse af Politiken i Almindelighed, som om den alene og ubetinget var et Sammensurium af Uretfærdighed, Svig, Forræderi og Vold, som Udøveren ligefrem skulde ansee sig selv og Samfundet for forpligtede til, og det kan heller ikke være paafaldende at see Politiken stemplet som et af Helvedes meest omfangsrige Værker, eller at see udtalt som Noget, der skal staae klart i Helvede, „at de største Misgjerninger i Verden begaaes i den saakaldte høiere Politiks Tjeneste, og at de største Misdædere findes *blandt denne* Politiks bestjernede Udøvere!“

Men har man vel nogensinde læst eller hørt Mage til ondskabsfuld Dom? Kan den, der dømmer saaledes, siges i Sandhed at være uberørt af Had, Misundelse, Bagtalelse, Hovmod og Indbildskhed? Kan man fremføre nogensomhelst Berettigelse til saaledes at fordømme Politiken og Statsmændene? — Det er jo ikke muligt aldeles klart og ufeilbart at gjennemtrænge Politikens Sandheder, dens Mangler, dens moralsk gode eller dens moralsk slette Sider, og om man end tør udpege Mangler og paavise, hvad der formeentlig turde anbefales fremfor de udpegede Mangler, har man derfor ei Ret til at kuldkaste Anskuelser og Meninger, som om de vare Fostre af Ondskab. — Ubetinget Fordømmelse og Henviisning til Helvedes Pine kan netop let gjøre sig fortjent til de Betegnelser der tillægges Statsmændene m. m.

Dersom et Menneske saae sig istand til at angive et Middel hvorved Verden skulde kunne bestaae uden de forskjellige Samfunds sociale og territoriale Vogtere, eller et Middel, hvorved hvert af disse Samfunds Vogtere skulde kunne indrette deres Politik, saa at den blev uberørt af Tvivl og ulige Meninger, saa vilde et saadant Menneske kunne skabe Velsignelse for Verden og Samfundene; men uden saadan Overlegenhed er enhver Fordømmelse uberettiget, enhver beskeden Mening derimod tilstedelig.

Det er en Sandhed, at forskjellige Statsmænd

have forskjellige Planer for Bygningen af deres Stater, og at der i selve Staterne kan herske Meningsforskjel, der kan udarte til Rivninger; men findes der noget Sted paa Jorden en ubetinget Enighed, hvor Spørgsmaalet angaaer Statens Tarv og Interesser? Selvstændige Mænd danne sig selvstændige Meninger, og ved Udvexlingen af disse Meninger udspinder der sig Ordvexel og Meningskamp, som dog kan ende med en almindelig Tilslutning til et udfundet Medium, uden Indblanding af personlig Antagonisme. Dermed bliver den specielle Bygning opført, og den knyttes til det generelle Værk, begunstiget af Nogles gunstige Dom, miskjendt af Andre, men aldrig eller sjelden seer man Afrids af den Bygning, som den Fordømmende havde tænkt sig opført.

Naar man erkjender, at der er Vanskeligheder tilstede ved Statsmændenes Bygningsarbeide, saa maa man ogsaa erkjende det nødvendigt, at der benyttes Midler til at overvinde disse Vanskeligheder; men Midlerne være hvilkesomhelst, saa finde de sjelden en ubetinget Anerkjendelse, og dog har Diplomatiets eller Diplomaternes Antagonist derfor ingensomhelst Berettigelse til at charakterisere Diplomaterne som hjemfaldne til Helvede, hvor de ved Svømning over den ved Tilløb af Alverdens Uretfærdighed, Løgn og Svig sammensatte stinkende Flod, samles paa en Mudderø for at fortsætte deres Forhandlinger.

Uagtet nu Diplomaten kan lee ad de galdesyge Angreb, saa er der dog noget Deprimerende i et Forsøg paa at vække offentlig Skandale mod en bestemt Classe i Samfundet, og naar man under Paaskud af christelig Hensigt vover at producere de meest skandaleuse Beskyldninger mod en Stand, der i Sandhed besidder mange hæderlige og udmærkede Capaciteter — om der end, som vel i mange andre Stænder i Samfundene, ogsaa findes daarlige og meget mislige Elementer i den — saa vidne disse uværdige Angreb om, at Angriberen netop savner de Elementer, der skulde betegne den i Sandhed christelige Lærer og Veileder som den værdige Raadgiver, nemlig Humanitet og Agtelse for „den moralske Idees Fordring, som i vore Dage skulde gjøre ethvert brutalt Overgreb umuligt ved at udvikle Dannelse og nære Agtelse for hellige Rettigheder, som man aldrig ustraffet krænker, og som endog gjøre det til Pligt at gjøre store Offre." En Congres, en Ministerconference kan blive uden Resultat, men en raa og utilbørlig Haan over Samfundsforhold, Individer og Foranstaltninger kan kun henføres til det lave Trin, som savner Paavirkning af Dannelsens Høvl!

Lad Diplomaterne sige hverandre Complimenter og Høfligheder, dette kan meget godt samstemme med Sandheden, forsaavidt man vil erkjende, at der kan

være Agtelse i min Dom om selv min Modstanders Geni, overordentlige Begavelse og Skarpsindighed.

Hvad der under Sammenkomster og Samtaler, igjennem Noter eller Depescher bliver forhandlet kan have Udspring fra Forsigtighed, Aarvaagenhed, Jagttagelse, og det er ikke let for Udenforstaaende at gjennemtrænge det Væv af Traade, hvorved Statsmaskinen styres og ledes; men om man end stundom kan synes at turde antage, at Meget kunde være anderledes, om man end kan føle Savn af Retfærdighed i de Overgreb, hvormed de mindre Magter i Verden beskæres eller tilintetgjøres, saa nytter det ingenlunde derfor at kaste Skygge paa Diplomaterne i Almindelighed eller at fordømme dem til at være Helvedes Bytte. Med Grovheder og Plumpheder fremtvinges ingen Ret, med Fordømmelse og Had øves ingen sand Christendom! Vi kunne dybt beklage Tab og Ulykker, vi kunne ret inderligt bede Gud skænke Staternes Styrere og Ledere sand Viisdom og Retfærdighed, vi bør i alle Tilfælde bede Gud lægge sin Velsignelse i alle gode Forsætter og Bestræbelser, og ligesom vi i christelig Ydmyghed bøie os for Guds Tilskikkelser af Sorg og Ulykke, saaledes afvente vi ligeledes i christelig Taalmod den Stund, da det bliver os forundt at faae erstattet, hvad vi i Modgangens Tid mistede, og vi fornegte aldrig Sandheden i Jobs Ord: „*Herren gav, Herren tog, Herrens Navn være lovet!*“

XXXIV.

At Mennesket i Livets sidste Kamp søger Hvile paa det Sted, hvor det i Øieblikket er henført, eller at det kan længes efter det Sted, der for Erindringen stiller sig med de lyseste Farver, er saa naturligt; men overalt paa Jorden, hvor det christne Menneske er fast i sin Tillid til Gud, er Stedet for det sidste Øieblik lige helligt, om end det smukke, historiske Minde kan synes at ville give det Sted, hvor Frelseren blev født, og hvor han færdedes i Livet, et Slags romantisk Fortrin. — Og naar den Døende henvender sig i Bøn til Gud, da hører Gud ham, om Bønnen end er simpel og jevn, men i Sandhed af Hjertets Grund, ligesaa meget, som om han benyttede Bibelens Skriftsteder eller dens Sprog og Lærdomme. Det var jo smukt at mindes hine Ord og hine Gjerninger, men man bør advare Medmennesket mod Excentricitet. Hvad Jesus virkede, og hvad han samtalede med Gud, maa vi betragte som mere dybt, indtrængende og omfattende end de

Bønner og Andagtsøvelser, som hans Disciple eller Apostlene opsendte og foretoge. Hiin Tids Geistlige lagde vel mere an paa en uafbrudt Andagt end Nutidens Geistlighed; men naar Gudsdyrkelsen skal drives til en saadan Yderlighed i Masser af Ceremonier, Messer og andre Andagtsøvelser som de, der gives i katholske Lande, da er det naturligt, at Aanden sløves, at den sande Inderlighed svækkes, og at Andagten gaaer over til at blive en mechanisk Form-Ceremoni, uden Aand og Følelse, altsaa omtrent Hykleri. Derfor har den lutherske Christendom sit store Fortrin i den simple, jevne Gudstjeneste om Søn- og Helligdage, og det er netop dette, der samstemmer med Herrens faderlige Kjærlighed til Mennesket, at dette skal styrke Legemet ved Arbeide i de 6 Dage, for at Aanden med mere Liv og sand christelig Andagt kan være modtagelig for det sande, simple Guds Ord om Søndagen, naar det forklares af værdige og hæderlige Geistlige!

Naar der fortælles en Historie om, hvorledes Apostelen Jacob, Herrens Broder, med Tilnavnet „den Retfærdige", efter at have tilbragt en Nat paa Oliebjerget, ved at gaae tilbage til Jerusalem mødte en meget ung Qvinde, kun sytten Aar, som med stride Taarer over Kinderne, vridende sine Hænder i dybeste Smerte, faldt Apostelen tilføde og bad ham forbarme sig over hende, da hendes Mand, som ny-*lig havde overstaaet* en hidsig Feber, svandt hen som

en Skygge; naar hun dertil føiede, „at Læger ei vidste Raad, at hun frygtede, han vilde dø, og at de elskede hinanden saa inderligt," da er der i denne Begyndelse, i denne Indledning, allerede Vidnesbyrd om et Slags geistligt Supremati, ved Siden af en naturlig, simpel, jevn Kjærlighed imellem Mand og Qvinde. Man kan imidlertid ikke ubetinget kalde det Supremati, at Qvinden falder Apostelen tilfode, thi det kan ligge i en Agtelse for Aandsoverlegenheden, at en saadan Ydmyghed vises; men naar det derefter hedder: „Apostelen svarede ikke, men betragtede hende med et Blik, som trængte igjennem til hendes Inderste; han syntes at læse i hendes Sjæl, ligesom en Bog. Han kjendte hende. Oftere havde hun været tilstede ved hans Forkyndelse af Naadens Evangelium. Men Troen havde endnu ei kunnet fæste Rod i hendes Hjerte. Hun havde endnu for stor en Tillid til Verden! hun elskede endnu sig selv altfor høit. Det syntes hende altfor tungt, i saa ung en Alder at opgive Verden, og endnu tungere at opgive sig selv," saa er det klart, at i det strenge Blik ligger Suprematiets Speil, der viser Aanden i et selvtaget Herredømme, thi hvad læser vel Apostelen i Qvindens Sjæl? Skulde Troen paatvinges hende, eller skulde den læres i Overbeviisning? Hvorledes skulde den unge Qvinde forsage Verden og opgive sig selv?

Naar Apostelen mistvivler om Qvindens Tillid

til den christne Tro, da er det ei gjennem Skrækken for det faste Blik, at hun skal blive overtydet om en Læres Sandheder, og naar Apostelen har betragtet Qvinden med sit faste Blik, da bør man helst tillægge dette en faderlig Kjærligheds milde Klarhed; men man synes at fastholde Herredømmets Magtfylde ved at tilføie, „at Qvinden følte sig underlig tilmode under dette Blik, ja, hun bævede derunder.“

Det er kun geistligt Hovmod, der kan tillade sig at kalde et Menneskes, navnlig en christelig Lærers, en Apostels Blik, om end mildt, saa dog gjennemtrængt af en Alvor og en Myndighed, som alene Gud kan forlene! Ethvert straffende Blik, enhver truende Mine, enhver streng Alvor og Myndighed er hos Christendommens Lærere et Supremati, som ikke kan forsvares ved at tillægge det Charakteer af en Forlening fra Gud, thi Gud vil, at alene Kjærlighed skal hvile over de christne Samfund, og at Christendommens Lærere især skulle forstaae at forforklare om den Kjærlighed som blev tilsagt, og som Gud ønsker anvendt i alle Livets Forhold, navnlig i hans Læres Forkyndelse! Det er altsaa ikke Magten, men Overbeviisningen, der skal danne den smukke Bro, hvorover christelig Viisdom og Kundskab skal føre Slægterne til Velsignelsens Rige.

At forsage Verden og opgive sig selv er et Mundsveir, naar det henkastes uden nærmere Forklaring og i den Betydning, der tillægges det af

den fanatiske Bibellæser eller af den, hvem det synes Pligt alene at pleie de religieuse, aandelige Interesser uden at tage Hensyn til, at det physiske Livs Vedligeholdelse er Støtten for det aandelige. Mennesket blev sat i Verden for at gavne og virke; Gud gav Mennesket et Legeme, hvori han nedlagde en Sjæl som Legemets aandelige Leder; de foreliggende Naturrigdomme ere Gaver fra Gud, bestemte til ved Menneskets physiske Kraft, ledet af Aandens Opfindsomhed, at anvendes for Livet, for dettes og Aandens Vedligeholdelse, og Gud har givet Betingelser for begges Vedligeholdelse ved at anvise dem Samvirken. Legemets fornuftige Opretholdelse ved Flid og Arbeide giver Aanden Styrke, og ligesom Legemet svækkes ved Mangel paa tilstrækkelig Næring, saa svækkes Aanden i samme Forhold. Det fornuftige Arbeide for Legemet, til Fuldstændiggjørelse for Brugen af de af Gud givne Naturrigdomme, indeholder en saare væsentlig Deel af Menneskets christelige Pligter, og hertil skal kun føies den simple, hjertelige Tak til Gud for hans milde, forbarmende Kjærlighed, med en kort Bøn, i stille Ro og med christelig Andagt, samt med Besøg i Herrens Huus om Søn- og Helligdage, naar Hjertet føler Trang til at lytte til en mere dybsindig Forklaring af Guds Ord, og naar det troer at *kunne* opbygges af den geistlige Sjælehyrde ved den-

nes klare Fortolkning, hans smukke christelige Ord, der maa svare til hans christelige Gjerning.

Det er saaledes, at Mennesket skal føre sin rette christelige Vandel, og han skal ikke lade sig skræmme naar Fanatikeren stempler den, der ikke ofte nok vil lytte til hans Lærdomme, som om han fandt det tungt at opgive Verden og endnu tungere at opgive sig selv.

Naar Qvinden elsker sin Mand, naar Kjærligheden er gjensidig, da er Forholdet som det i Sandhed bør være, og naar den unge Qvinde viser Bekymring for sin syge Mand og Frygt for at miste ham, da yttrer hun i Sandhed kun en saare naturlig Følelse for det Menneske, til hvilket hun tillidsfuldt har knyttet sin Skæbne, og hun havde jo Ret til at elske Manden høiere end sig selv. Naar derfor hiin Qvinde, som paa Oliebjerget gik Apostelen Jacob imøde, anraabte ham om Hjælp for sin syge Mand da var det i en naturlig Tillid til, at en af Herrens Apostle skulde formaae mere hos Gud end hun selv, og naar han henviste hende til at bede Mennesker at afsee af deres Levetid til Fordeel for hendes Mand, da var det for at prøve, om der hos Menneskene kunde findes Barmhjertighed; men det syntes jo at være et Forlangende, som det laae over menneskelige Evner at opfylde, og derfor kunde Apostelen jo i Sandhed sige, da den unge Kone atter kom til ham: at „Barmhjertighed er hos Gud

alene," thi alene Gud er Livets og Dødens Herre, og altsaa kan saadan Barmhjertighed kun vises af Gud, der bønhørte Qvinden, da hun var villig til at offre sit eget Liv, naar hun dermed kunde frelse sin Mands Liv. — En saadan Qvinde maatte finde Naade hos Gud, og være værdig til den bedste Velsignelse.

Den allegoriske Betydning af Apostelens Henviisning til at søge Barmhjertighed hos Menneskene ved at bede dem afstaae en Deel af deres Levetid til Fordeel for den unge Qvindes syge Mand er ikke given, og den synes, med de smaa Fortællinger om Qvindens Tildragelser under hendes Forsøg, kun at være møntet paa fremdeles at give Forargelse Raaderum over Menneskene i Almindelighed, medens man saa gjerne vil tillægge den geistlige Mand en overordentlig Betydenhed som Guds Udvalgte. Men Historien er ogsaa fortalt saaledes, at da den unge Qvinde knælede for Apostelen, sagde denne i sin blide, sagtmodige Tone: „stat op, mit Barn, thi Du bør ikkun knæle for din Gud, og naar Du beder af dit ganske Hjerte og med din ganske Sjæl, da vil Du finde Barmhjertighed hos Gud!" Qvinden betroede ham da, hvor lidet hun forstod at bede, og Apostelen sagde dernæst: „lader os gaae til dit Hjem og bede ved den Syges Leie, da vil min Lærdom befæste sig hos Dig, og ved dine egne fortsatte Bønner vil Du finde Naade for Gud!" Manden blev frelst

—

fra Døden, og Mand og Qvinde bleve værdige Christne!

Naar Du, mit Jordelivs Medchristen, finder, at dit Livs Lysskjær svinder, da maa Du ikke frygte; ingen Rædsel for et Dødsmørke bør forstyrre dine sidste Dieblikke, thi Du gaaer til en sidste Hvile, hvorfra Din Sjæl kommer til Guds Lys, et klarere Lysskjær, en herligere Morgen!

Intet Menneske er fortabt. Gud har ikke villet at dette Ord skulde indeholde Rædsel, Qval og Elendighed for Mennesket. Mennesket kan være forledet til Synd, og dennes Følger kunne være saa bittre, som om deraf maatte følge Fortabelse, men alene Gud, den barmhjertige Fader, besidder Midlet til at berede hvert Menneske Frelse tidligt eller seent.

Naar Mennesket beseirer sine syndige Attraaer, naar Mennesket er Herre over sit Sind og sine Lidenskaber, da bliver der Fred i Sjælen, da kommer der Trøst til Menneskets Indre. Den Feilende omvender sig, og Erindringen fra den tunge Fortid kan bringe Lidelser. Dermed bereder Mennesket sig til at kunne med Ro træde for Dommen for snart at finde Naade og Fred! Tiden hertil ligger i Guds Haand; intet Mennneske tør berøre nogen Tidslængde med Hensyn til sin Sjæls Frelse, thi den ligger udenfor Menneskets Viden og Beregning;

seqvents at følge Humanitets-Principet; dette samstemmer med mine Følelser, og det samstemmer med min Overbeviisning om, at Gud giver saadanne Principer sit ubetingede Medhold; dette fremgaaer jo ligefrem af hans faderlige Godhed og Kjærlighed.

Uden Bitterhed kan jeg overgive mine Livsanskuelser, mine Erfaringer, mine kjærlige Formaninger og Advarsler til mit Jordelivs Medchristnes kjærlige og velvillige Overveielse, og jeg beklager den, der samtidigt med, at han nedriver det menneskelige Samfund som værdigt til det sorteste Helvede, kan yttre, at han, paa det Sted, hvorfra han udsender sine frygtelige Beskyldninger og Bagvaskelser, strider med sammenbidte Tænder, i en rasende Smerte.

Ja, — kunde jeg see Dig, saa vilde Du dog neppe fremstille Dig med et Aasyn, der røbede Had og Avind; Du vilde dog ikke prøve paa at retfærdiggjøre Smædeord og Smædeudtalelser med den Paastand, at der bagved dem ligger christelig Kjærlighed og christelig Advarsel? At Du har skrevet i et Anfald af Frygt for, at de menneskelige Lidenskaber og Synder skulde overvælde Verden, og at Du har opfattet dine Medmennesker som djævelsk Pak og Udskud i Almindelighed, foreligger temmelig klart; men hvad der synes ufatteligt er den Fordring der gjøres, at man skal opfatte som kjærlig

Formaning, hvad der vidner om habefuld Stemning.

Er det Tillid til et faderligt Forsyn, til den Gud, som er almægtig, algod, alviis og allestedsnærværende, at benytte Aand og Evne, som om man i Medfør af høiere Tilskyndelse turde foreholde sine Medmennesker deres Sletheb og Syndefuldhed som saa stor og omfattende, „at de i Helvede skulle grue i Dødsnattens Mørke“, og med mange lignende rædselsfulde Trudsler? Er det vel Andet end Fostre af sygelig Bitterhed, af et pirreligt Sind, af en sørgelig Mistillid til Menneskeheden, Fordringer af urimelig, egoistisk Natur, naar man vil bøie Mennesket ved et Slags Troldoms-Trudsler til at følge eensidige Troeslærdomme og Hang til bigotte Sværmerier?

Nei, — mit Jordelivs Medchristne, saa vist som Gud er Alles Fader, saa vist strækker sig Hans faderlige Forsyn til at beskytte sit Menneske, og aldrig til at forfølge det. Dødens Nat er kort, og Himlens Lys skal udbrede sig for Eder! I Herrens Hjem, kan intet Menneske styrke sin Indbildningskraft med Nydelser fra Jordlivet, thi der er det Aanden alene, hvis Næring det kommer an paa; der er det den fra Legemet adskilte Aand, der med Smerte kan ihukomme de legemlige Fristelser, for hvilke Aanden staaer til Ansvar for Guds Domstol, *men alle onde* Tanker ere vegne fra Sjælen, der

lytter til Opbyggelsens Værk og gjøres deelagtig i Arbeidet til at renses. Sjælen har sin Smerte at gjennemgaae, i Forhold til dens Deelagtighed i Jordlivets Synder, men Ingen slaaer Kløer i Sjælen, thi Straf og Smerte hos Gud ere uberørte af onde Tanker, Nag, Lyster og Lidenskaber!

Gud holder ei Mønstring over Sjælene i hans Himmel, thi den altseende og alvidende Gud behøver ei Menneskers tilvante Skikke eller Verdens nødvendige Midler for at forvisse sig om Tilstedeværelse, Tal eller Tilstand. Intet Mørke indtræder hos Gud; der er et evigt Lys, en evig Klarhed, og der er ingen Afgrund under Afgrunden, ingen Rædsel over alle Rædsler! Intet Menneske bliver henført til den af Fanatikeren skildrede Rædsel og Pine i Helvede; Gud har ikke tildeelt nogen Djævel Rum eller Raaderum, og eiheller tør man betegne noget Menneskes svage eller syndefulde Sider som Djævelens Værk.

Ja —, det er i Sandhed klogest at tie til eller at fare hastigt hen over Fremstillinger af Afskyeligheder, som dog med nogen Grund kunne siges at være Referater af den Ondes Magt. Men det er Menneskets Pligt at befrie Medmennesker fra de mørke Livsanskuelser, saa at Hjertet kan blive reent og blive Sædet for Dyd og Retskaffenhed. Menneskets Villie skal være stærk til at omfatte det Gode; Mennesket skal kæmpe for at tilvende Hjertet de bedste

Egenskaber, thi først da kan der blive Hygge og Fred i Menneskets Indre, og alle tidligere Saar ville blive lægte, den tilbageværende Fremtid vil blive klarere for det!

Adskillelse skeer for Livet, men hisset skeer Gjenforeningen; der tilfredsstilles hiin trøstefulde Længsel; der lønnes al trofast Kjærlighed. Fader og Moder og Søster og Broder, Ven og Veninde, Mand og Hustru, Alle skulle de gjenfinde hverandre, og med et saligt Smiil gjenseer Du disse Kjære. Ja, som Barnet skal Du raabe: „Moder, Moder"; tillidsfuld som Barnet skal Du klynge Dig til hende og til de øvrige Kjære, og ved Englenes Anviisning skuer Du dertil med forklarede Blikke Guds uendelige Herlighed!

Men —, glem aldrig, at Veien til Gud ei kan tilbagelægges med sorgløse Fjed; alle Torne og alt Ukrud maa være rydbet, førend Du kan vente Adgang til den evige Naade. — Dog —, lad Dig ikke forlede til den Tro, at dit Arbeide er uoverkommeligt; Forbedringens Vei giver en Følelse, som naar den milde Vaar indtræder efter en barsk Vinter, og at virke paa denne Vei vil føre Dig til Fred og Velsignelse!

Men Guds faste Grundvold staaer og haver dette Segl: „Herren kjender Sine;“ og „Hver den, som nævner Christi Navn, afstaae fra Uretfærdighed.

Pauli 2det Brev til Tim. 2—19.

Men en Herrens Tjener bør det ikke at stride, men at være mild imod Alle, beqvem til at lære, og istand til at taale Ondt.

Pauli 2det Brev til Tim. 2—24.

Forman ligesaa de unge Mænd at være sindige, visende Dig selv i alle Maader som et Mønster paa gode Gjerninger, og i din Lære Reenhed, Værdighed, sund, ulastelig Tale, saa at Modstanderen maa beskæmmes, naar han intet Ondt haver at sige om Eder.

Pauli Brev til Titum 2—6. 7. 8.

